

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

МИКОЛЮК СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 332.1:364:-058.862

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІНСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В РЕГІОНІ

08.00.05-розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Брич Василь Ярославович,
доктор економічних наук, професор

Тернопіль-2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ	12
1.1. Сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та діючі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	12
1.2. Структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей	37
1.3. Інституційна база організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей	54
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В РЕГІОНІ	72
2.1. Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності	72
2.2. Моніторинг управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей	89
2.3. Регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	128
Висновки до розділу 2	147
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПИТАННЯХ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ	151
3.1. Удосконалення структури організаційно-економічного механізму на основі імплементації зарубіжного досвіду	151
3.2. Удосконалення інституційно-правового забезпечення організаційно-	

економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей	170
3.3. Інноваційні підходи до запровадження програмних механізмів у питаннях соціального влаштування дітей	190
Висновки до розділу 3	204
ВИСНОВКИ	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	212
ДОДАТКИ	234

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність управлінської діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в соціальній сфері залежить від урахування специфічних регіональних особливостей. Важливим об'єктом управлінського впливу є сфера соціального захисту дітей. Однією із основних складових цієї сфери є влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (ДС і ДПБП).

Сфера соціального влаштування дітей (ССВД) – одна з найважливіших ділянок соціальної сфери регіону, яка забезпечує реалізацію права кожної дитини на виховання у сім'ї. Усталені управлінські форми вирішення проблеми сирітства вичерпують себе і є неефективними. Імперативи змін лежать у докорінній перебудові самого організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери та його складових.

Проблема сирітства існує в кожній країні, але при цьому відсутній принцип універсальності. Компаративний аналіз досвіду зарубіжних країн засвідчує відсутність еталонної моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в ССВД, тому кожна країна повинна розробити власні методи та створити дієвий механізм вирішення існуючих проблем у ССВД у регіоні.

Питаннями організаційно-економічного механізму управлінської діяльності займалися багато вітчизняних і закордонних економістів та науковців. Дослідженням питань державного управління захисту прав дитини займалися такі вітчизняні вчені: О. Безпалько, Т. Федосєєва, І. Цибуліна, Ж. Чорна, О. Якубовський та ін. Власні підходи до класифікації складових організаційно-економічного механізму сформулювали Г. Астапова, І. Булєєв, І. Гуцал, О. Дудкіна, С. Дусановський, Г. Козаченко, М. Пархомець, Д. Лойко, А. Мельник, Г. Монастирський, Т. Полозов та ін. Проблеми ефективності управлінської діяльності досліджували О. Губанова, С. Дубенко, Н. Нижник, Л. Шимановська, Н. Спіцина та ін. Українськими дослідниками соціальної інфраструктури є В. Брич, В. Гуменюк, І. Рощик, В. Кифяк, Е. Лібанова, О. Оболенський, В. Скуратівський, Л. Стрижеус, І. Ткачук та ін. Проблеми аналізу об'єктів

соціальної сфери знайшли своє відображення в роботах А. Васіної, О. Грішнова, Г. Бевз, М. Боришевського, Л. Тарусова, М. Пітюлича, С. Терницької та ін. Результати напрацювань вищеназваних науковців дозволили здійснити суттєвий внесок у вирішення проблем управлінської діяльності у соціальній сфері. Але маловивченими залишаються питання соціального влаштування дитини, які б у повній мірі враховували сучасні ендогенні та екзогенні виклики, що впливають на розвиток соціальної сфери. Досі залишається недостатньо розкритою та обґрунтованою низка теоретичних та практичних проблем у ССВД: не запропоновано дієвого організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в регіоні та не обґрунтовано його науково-теоретичні та практичні засади реалізації. Актуальність наведених проблемних питань, недостатнє їх вивчення зумовило вибір теми дослідження, а також визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету у межах наступних тем дослідження: «Теоретико-методологічні засади розвитку і формування соціальної толерантності» (державний реєстраційний номер 0114U001086), у рамках якої запропоновано модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності ССВД в регіоні; «Теоретико-методологічні засади та обґрунтування механізму реалізації ієрархічного підходу до управління розвитком населених пунктів» (державний реєстраційний номер 0112U007885), в якій запропоновано авторський підхід до методики визначення ефективності управлінської діяльності ССВД в регіоні.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення та подальший розвиток концептуальних підходів, розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в ССВД у регіоні.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- систематизувати теоретичні підходи до визначення сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності ССВД для комплексного узагальнення досліджень та його позиціонування як окремого наукового напрямку;
- оцінити діючі форми влаштування ДС і ДПБП з метою обґрунтування доцільності їх використання та визначення напрямів модернізації;
- окреслити структуру управлінської діяльності в системі соціального влаштування ДС і ДПБП для впорядкування її інституційного, організаційного, функціонального забезпечення;
- удосконалити інституційне середовище організаційно-економічного механізму управлінської діяльності ССВД у регіоні з метою виявлення інституційних бар'єрів та їх нівелювання для активізації розвитку даної сфери;
- діагностувати організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності ССВД у регіоні для виявлення чинників, які впливають на якість взаємодії суб'єктів управлінської діяльності в даній сфері;
- розробити інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки управлінської діяльності ССВД у регіоні з метою її діагностики та кластеризації;
- провести комплексний моніторинг управлінської діяльності у ССВД для визначення найрезультативніших форм управлінського впливу у регіоні;
- визначити напрямки удосконалення реалізації регіональних програм у ССВД;
- розробити регіональну модель та запропонувати шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності на основі інноваційних підходів та концептуальних змін ССВД.

Об'єктом дослідження є процеси управлінської діяльності в регіоні у ССВД.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: монографічний (для систематизації та узагальнення

теоретико-методичних підходів до визначення сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД); аналізу та синтезу (для постановки проблеми дослідження, деталізації та уточнення предмета дослідження); системний аналіз (для аналізу інституційного, організаційного, функціонального та правового забезпечення управлінської діяльності); класифікаційно-аналітичний метод (для розробки інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки управлінської діяльності, діагностики організаційно-методичного забезпечення механізму управлінської діяльності ССВД); метод порівняльного, фінансово-економічного та статистичного аналізу (для комплексного моніторингу управлінської діяльності даної сфери, дослідження стану реалізації регіональних програм); метод кластерного аналізу (для однорідного групування районів за показниками соціальної ефективності влаштування дітей); метод дерева цілей (для розподілу за рівнями та пріоритетністю мети управління); метод кореляційної аналізу (для встановлення функціональних залежностей між чисельністю дітей-сиріт, створенням прийомних сімей (ПС) та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ)); метод канонічного кореляційного аналізу (для встановлення статистичних залежностей між показниками).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, які стосуються проблем організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД у регіоні, нормативно-правові акти України, програми соціально-економічного розвитку Тернопільської області, офіційні матеріали Державної служби статистики України, статистична звітність Міжнародних організацій з питань сирітства та органів опіки Тернопільської області, довідково-інформаційні видання, ресурси мережі Інтернет, результати власних соціально-економічних досліджень здобувача.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності ССВД в регіоні. Основні наукові результати роботи полягають у наступному:

вперше:

– розроблено модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в ССВД у регіоні, яка враховує міжнародні акти про права дитини та існуючий стан інституційного середовища у цій сфері, реалізується за рахунок поєднання загальнодержавного та регіонального менеджментів, інноваційних форм управлінської діяльності, інформаційного, кадрового, комунікаційного супроводу, що забезпечить розвиток інституту сім'ї, підвищення якості життя сімей з дітьми, дотримання прав дітей зі статусом на сімейне виховання, реалізацію державних гарантій для дітей зі статусом;

удосконалено:

– інструменти регулятивного впливу в ССВД у регіоні шляхом активізації важелів цільового програмування, фінансової підтримки біологічної родини та розвитку сімейних форм виховання дітей за рахунок створення Регіонального фонду сиріт, координації роботи органу опіки та піклування, який безпосередньо працює із дітьми, їх батьками та особами, що їх замінюють, і впливає на формування та розвиток соціальної сфери регіону, що забезпечить децентралізований підхід у вирішенні проблем усиновлення;

– інституційне забезпечення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності ССВД у регіоні за рахунок надання пріоритетності судовій гілці влади як суб'єкта управлінської діяльності, створення виконавчих агенцій та громадських формувань на регіональному рівні, формування регіональної інформаційної мережі дітей, які підлягають усиновленню, створення сектору методичної допомоги державним регіональним органам управління та органам місцевого самоврядування, що дозволить забезпечити високий професіоналізм, авторитетність та політичну нейтральність управлінської діяльності в ССВД;

– інформаційно-аналітичне забезпечення управлінської діяльності в ССВД шляхом розробки індикаторів (показників) ефективності влаштування дітей на усиновлення, влаштування під опіку, у ПС та ДБСТ, що дало можливість виділити три групи кластерів регіону: 1-й кластер із найвищим показником ефективності

влаштування дітей у ПС та найнижчими показниками ефективності влаштування дітей під опіку та у ДБСТ; 2-й кластер із найвищим показником ефективності влаштування дітей у ДБСТ та посередніми показниками ефективності влаштування дітей під опіку та у ПС; 3-й кластер із найвищим показником ефективності влаштування дітей під опіку та найнижчим показником ефективності влаштування дітей у ПС;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні положення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД у регіоні в частині розробки соціальних та економічних критеріїв класифікації форм державного влаштування ДС і ДПБП та виокремлення на цій основі таких форм: сімейних, родинних, міні-інтернатів та закладів для дітей, що дозволить позиціонувати пріоритетність форм влаштування дітей зі статусом, підвищити результативність управлінської діяльності в цій сфері;

– програмні підходи до управлінської діяльності у ССВД шляхом імплементації розробленої цільової програми «Родина та дім для дитини», реалізація якої дозволить дітям зі статусом отримати житло та наставників за рахунок лінкіджу державних установ, бізнесу, благодійних та релігійних організацій і одночасно забезпечить диференціацію джерел фінансування та результативність використання бюджетних коштів для вирішення проблем соціального влаштування дітей у регіоні;

– концептуальні засади організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД в регіоні, в основі яких передбачено мінімізацію багатосуб'єктності прийняття управлінських рішень у ССВД завдяки секційному поділу згідно з людськими уявленнями про життєві обставини дитини, використання категорій «соціальна норма», «відхилення від соціальної норми», «порушення соціальної норми» та «порушення закону», що дозволить забезпечити предметність управлінського впливу, знівелює зловживання у цій сфері, покращить ефективність взаємодії інституцій у ССВД;

– концептуальні форми продуктивної зайнятості в ССВД, які спрямовані на зниження соціальної напруги в регіоні, позиціонування «нестандартної» зайнятості в умовах демографічної кризи, збільшення кількості влаштованих статусних дітей у сімейні форми виховання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці запропонованої моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у ССВД в регіоні та внесенні інституційних змін, які дадуть можливість покращити соціальний захист дітей регіону за рахунок збереження сімейних форм виховання.

Методичні та практичні результати дослідження спрямовані на подальше вдосконалення науково-методичних підходів до підвищення ефективності управлінської діяльності даної сфери в регіоні. Їх реалізація та контроль стимулюватиме управлінців до якісних рішень, що позитивно впливатиме на розвиток ССВД.

Теоретичні обґрунтування внесення змін до чинного законодавства у ССВД використані у роботі Міністерства соціальної політики України при розробці нової редакції Типового положення про дитячий будинок-інтернат та розробці змін до Положення про ДБСТ та Положення про ПС (акти впровадження № 334/014/91-15 від 09.07.2015 р. та № 2095/0/205-15/57 від 18.09.2015 р.).

Пропозиції автора щодо розробки стратегії удосконалення управлінської діяльності в соціальній сфері влаштування ДС і ДПБП за рахунок пропагування «нестандартної» зайнятості використані Тернопільським обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у співпраці із Тернопільським обласним центром зайнятості (довідка № 379 від 13.08.2015 р.).

Запропонований підхід до удосконалення управлінської діяльності, посилення контролю та введення персональної відповідальності працівника, який веде особові справи дітей за призначення та виплати аліментів на дитину батьками, позбавленими батьківських прав щодо неї, використаний у роботі Служби у справах неповнолітніх та дітей Тернопільської міської ради (довідка № 1084/04-24 від 03.08.2015 р.).

Результати наукових досліджень дисертації, зокрема теоретико-методичні підходи до діючих форм влаштування ДС і ДПБП та методи оцінки ефективності результатів управлінської діяльності у ССВД, використовуються при викладанні таких дисциплін: «Соціальна та гуманітарна політика», «Соціальний аудит та інспектування», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», «Соціальна робота у сфері зайнятості» у Тернопільському національному економічному університеті (довідка № 126-06/2938 від 07.09.2015 р.).

Розроблений соціальний проект «Родина та дім для дитини» підтримали у відкритому листі ряд церковних конфесій Тернопільщини (Святотроїцький духовний центр Української православної церкви, Парафія Воскресіння Господнього Римо-католицької церкви, Тернопільсько-Зборівська єпархія Української греко-католицької церкви, Українська автокефальна православна церква), Міжнародний благодійний фонд «Дар життя» та газета Тернопільської обласної ради та обласної державної адміністрації «Свобода».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, що викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих здобутків автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи обговорено та схвалено на 5 міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2014 р.), «Соціально-економічна інтеграція України у глобальну інноваційну економіку: досвід підприємств і регіонів» (м. Черкаси, 2014 р.), «Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.), «Теорія і практика сучасної економіки» (м. Черкаси, 2015 р.); та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасні інструменти реалізації практичного менеджменту, маркетингу та логістики: особливості застосування в глобальному

конкурентному середовищі» (м. Житомир, 2014 р.), «Формування фахової компетентності людського капіталу як основи зростання добробуту і конкурентоспроможного розвитку суб'єктів національного господарства» (м. Хмельницький, 2015 р.).

Публікації. Основні результати та висновки дисертації опубліковано в 14 наукових працях (із них 2 у співавторстві) загальним обсягом 4,95 друк. арк. (особисто автору належить 4,4 друк. арк.), серед них 6 статей у наукових фахових виданнях України загальним обсягом 3,59 друк. арк., 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні загальним обсягом 0,61 друк. арк. та 7 публікацій апробаційного характеру обсягом 0,75 друк. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ

1.1. Сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та діючі форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

В сучасних економічних умовах актуальним залишається питання формування дієвого організаційно-економічного механізму у всіх сферах управлінської діяльності. Визначальним фактором для ефективного функціонування та розвитку будь якої сфери діяльності є успішна робота усіх його складових механізмів. Єдиного наукового підходу щодо тлумачень понять «механізм», «економічний механізм», «господарський механізм» та «організаційно-економічний механізм» ще не сформовано, тому ця тема не втратила своєї актуальності й сьогодні та нагально потребує узагальнення та дослідження існуючих підходів щодо дефініції цих понять. Висвітленню даних термінів присвячені праці провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме Л. Абалкіна, О. Азріліяна, Г. Астапова, О. Грішнова, В. Гуменюк, Я. Кронрода, Г. Козаченко, А. Кульмана, Ю. Лисенко, В. Маєвського, М. Молдованова, В. Полозова, М. Шевченко, В. Шкурупій та іншими [1; 5; 11; 19; 22; 43; 51; 53; 54; 63; 102; 187; 190; 192]. Науковцями обґрунтовуються різного роду визначення цих понять. Спробуємо розглянути, проаналізувати та згрупувати на нашу думку найвдаліші спроби визначень.

О. Азріліян розглядає «механізм» як послідовність станів, процесів, що визначають будь-яку дію чи явище [11, С.806].

А. Кульман тлумачить поняття «економічний механізм» як лише один із багатьох елементів, аналіз котрих дозволяє економічній теорії припускати власні узагальнення, тобто стверджує, що «економічний механізм» являє собою

сукупність правил, принципів та підходів до функціонування системи чи об'єкта та спрямований на досягнення якісніших результатів діяльності шляхом раціонального управління [53, С.64].

В. Маєвський розглядає економічний механізм як одну із складових господарського механізму. Економічний механізм включає в себе планування та стимулювання. У свою чергу, планування є оперативне та техніко-економічне; а стимулювання забезпечується через ціни та фінанси [63, С.14].

В економічній енциклопедії за редакцією Л. Абалкіна поняття «господарський механізм» ототожнюється з поняттям «економічний механізм». Господарський механізм визначається як сукупність економічних та структурних інструментів, форм і методів господарювання, за допомогою котрих здійснюється узгодження суспільних та приватних інтересів, забезпечується розвиток та функціонування економіки [1, С.108].

Я. Кронрод тлумачить «господарський механізм» як дію економічних законів, які виражають взаємодію та взаємозв'язок централізованих і децентралізованих форм управління і господарювання, представляють сукупність економічних потреб, інтересів і стимулів суспільства. Тобто господарський механізм є взаємопов'язаною системою конкретних економічних форм, які взаємопов'язані між собою та за допомогою яких реалізується система інтересів і діють закони економіки [51, С.39].

В. Гуменюк у власних дослідженнях розглядає економічний та господарський механізми як синоніми та при цьому виділяє основні складові економічного механізму, а саме оподаткування, ціноутворення, використання та залучення виробничих ресурсів [22, С.96].

В. Шкурупій звертає увагу на те, що господарський механізм функціонує в ринкових умовах, тому варто враховувати характерні ознаки способу виробництва в суспільстві та динаміку продуктивних сил. Таким чином, виділяють дві підсистеми відносин: організаційно-економічні та соціально-економічні. Саме тому доречно вживати термін «організаційно-економічний механізм» [190, С.72].

Отже, як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі не має однозначності у

тлумаченні поняття економічний механізм, господарський механізм та організаційно-економічний механізм.

Тому, ми пропонуємо власне бачення тлумачень цих понять, яке ґрунтується на більшості наукових тверджень, а саме не ідентифікувати два різних поняття «економічний механізм» та «господарський механізм», а розглядати «господарський механізм» як набагато ширше поняття ніж «економічний механізм». Таким чином, «господарський механізм» це відкрита та рушійна система розвитку суспільства, яка являє собою сукупність взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих механізмів на які впливають зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори. На нашу думку, це визначення підходить для макро- та мікроекономік.

Неоднозначною також є проблема визначення і самої структури господарського механізму. Більшість вчених (І. Булієв, В. Гуменюк, Ю. Лисенко, Т. Полозова, О. Шевченко, О. Шкурупій та інші) схиляються до думки, що складовими частинами господарського механізму є організаційно-економічний, соціальний та правовий механізми, які тісно взаємопов'язані між собою та пропонують їх визначення [14; 22; 55; 102; 187; 190]. Так, І. Булієв та Ю. Лисенко вважають, що організаційно-економічний механізм це сукупність двох різнорідних але взаємопов'язаних складових організаційно-адміністративної та економічної, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних та організаційно-виробничих процесів [14; 55]. Соціальний механізм представляє собою сукупність методів та прийомів, за допомогою яких вирішуються питання професійності та якості підбору та функціонування кадрів. Що стосується правового механізму, то він знаходиться в тісній взаємодії з двома попередніми механізмами та визначає правила діяльності суб'єктів господарювання, їх права, обов'язки та відповідальність перед суб'єктами економічної системи. Рушієм удосконалення та розвитку господарського механізму загалом та його складових, зокрема є взаємодія усіх механізмів (рис.1.1).

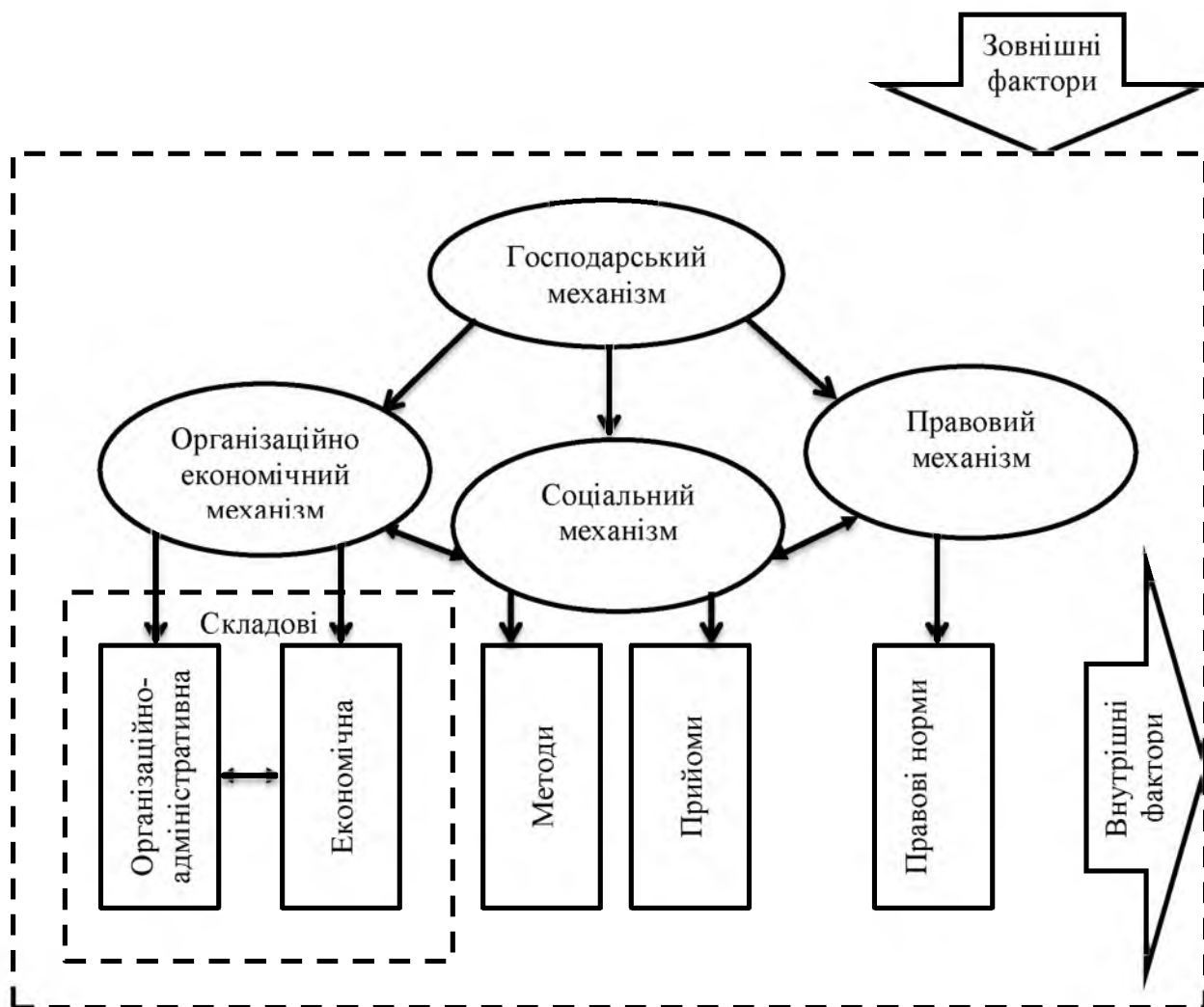

Рис. 1.1.Схема господарського механізму*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [14; 55]

Тепер проаналізуємо поняття організаційно-економічного механізму управлінської діяльності. Варто наголосити, що однозначності наукових визначень у цьому питанні теж немає. Спробуємо проаналізувати найуживаніші визначення наступних науковців, таких як: О. Василик, О. Грішнова, Г. Козаченко, А. Кульмана, Ю. Лисенко, В. Полозова, В. Овсюченко, М. Шевченко та Є. Онуфрієва.

Ю. Лисенко трактує поняття «організаційно-економічний механізм» як систему формування цілей і стимулів, що дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності динаміку духовних та матеріальних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва та його кінцевий результат, спрямований на задоволення платоспроможного попиту споживачів [54, С.173].

А. Кульман визначає «механізм управління» як структуру організації управління суспільним виробництвом з притаманними йому методами, формами та засобами управління, які відповідають конкретній історичній епосі [192, С.201].

В. Овсяченко та В. Полозова розглядають «організаційно-економічний механізм» як складову економічного механізму та частину господарського механізму, яка об'єднує сукупність організаційних, фінансових та економічних методів, форм, інструментів та важелів, при допомозі яких здійснюється регулювання фінансово-економічних, організаційно-технічних та виробничо-технологічних процесів з метою покращення впливу на кінцевий результат діяльності підприємства» [102, С.64].

М. Шевченко стверджує, що «організаційно-економічний механізм» полягає в єдності ринкової саморегуляції та державного регулювання. Елементами такого механізму є: методи, інструменти, важелі ринкової саморегуляції та державного регулювання [187, С. 118].

Г. Козаченко трактує визначення «організаційно-економічний механізм» таким чином, що організаційно-економічний механізм являє собою інструмент управління, що включає в себе сукупність управлінських елементів, методів та способів їхньої організаційної, мотиваційної, інформаційної та правової підтримки, шляхом використання яких забезпечується досягнення цілей [42, С.89].

А. Василик та О. Грішнова зазначають, що організаційно-економічний механізм представляє собою систему елементів (організаційного та економічного) впливу на управлінський процес, в якому відбувається перетворення елементів впливу на об'єкт управління, забезпечуючи таким чином результат. До цієї системи входять різноманітні підсистеми управління, регулювання, планування та інші [20, С. 24]. Є. Онуфрієва вважає, що організаційно-економічний механізм представляє собою комплекс методів, засобів та прийомів взаємопов'язаних та взаємоузгоджених між собою, які є інструментами управлінської діяльності на основі законодавчих норм та систему процесів, основу якої складають процедури, заходи та дії [93, С.42].

Таким чином, проаналізувавши різноманітність трактувань поняття

«організаційно-економічний механізм управлінської діяльності», ми вважаємо за доцільне виокремити дві основні тенденції до його визначення:

- організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів;
- організаційно-економічний механізм як систему управління.

Так, вчені О. Азріліян, Г. Козаченко, А. Кульман, М. Молдованов, Є. Онуфрієва, О. Шевченко та інші є представниками першого підходу.

Наступна підгрупа науковців стверджує, що організаційно-економічний механізм являє собою систему управління. Тобто, у цьому випадку механізм управління містить цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив заради досягнення цілей. До представників такої точки зору належать науковці: Л. Абалкіна, О. Василик, О. Грішнова, В. Гуменюк, Я. Кронрода, Ю. Лисенко, В. Маєвський, В. Овсюченко, В. Полозова, В. Шкурупій та інші. У даному випадку підхід до формування самого механізму розкривається через взаємозв'язки організаційної та економічної складових, виділення суб'єктів та об'єктів управлінської діяльності, основні прийоми та принципи їх функціонування.

На нашу думку, ці два наукових підходи мають право на існування. Ми більше схилиємося до думки, що розгляд організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів підходить до визначення організаційно-економічного механізму на регіональному рівні, а твердження про те, що організаційно-економічний механізм варто розглядати як систему управління, на нашу думку, більш повно характеризує сутність організаційно-економічного механізму та підходить для визначень на макрорівні.

Проаналізувавши вищесказане, можна запропонувати дуже загальне визначення поняття «організаційно-економічного механізму управлінської діяльності», яке враховує два наукових підходи, а саме: організаційно-економічний механізм управлінської діяльності це відкрита та рушійна системи розвитку двох взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (організаційної та економічної) свідомо діяльність яких направлена на

цілеспрямований вплив та регулювання (впорядкування) суспільних відносин, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори (рис.1.2).

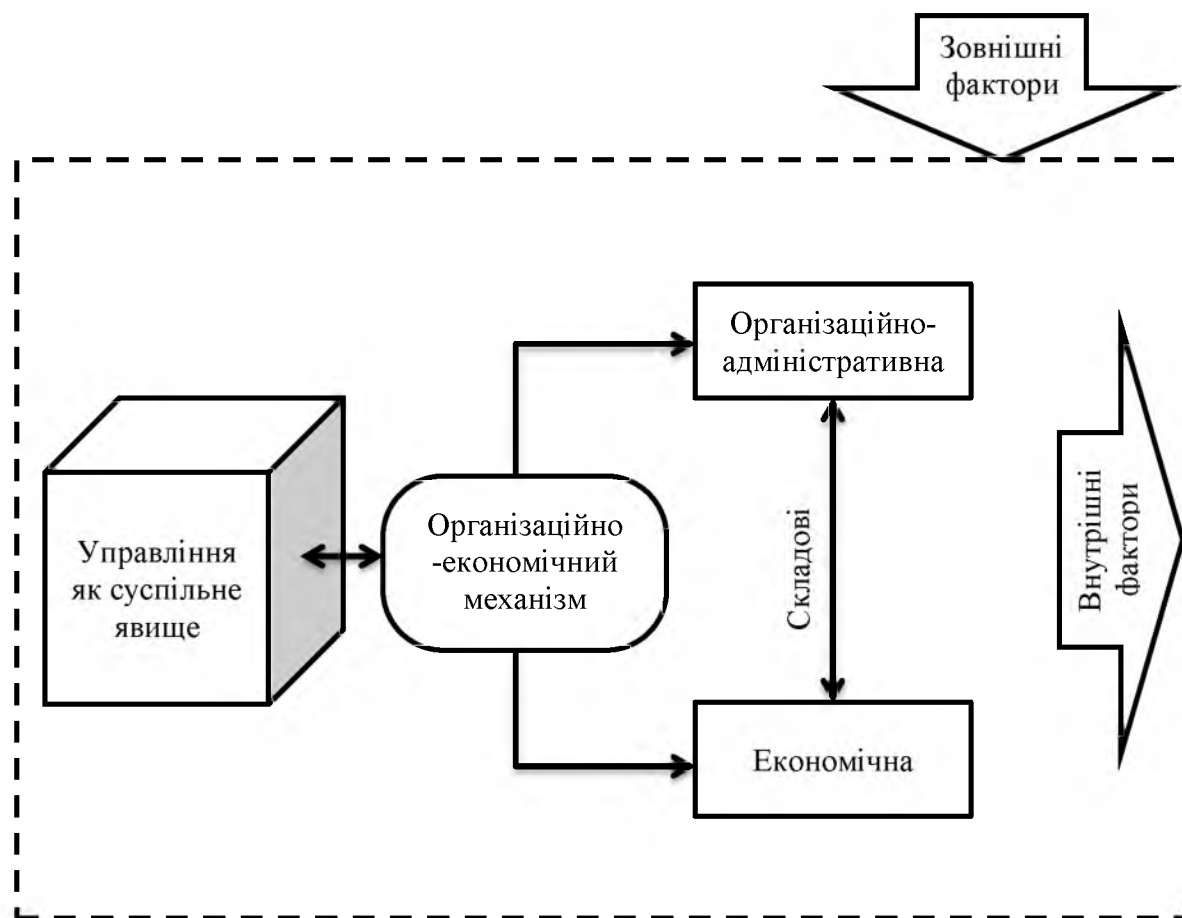

Рис. 1.2. Узагальнена схема формування організаційно-економічного механізму управління*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [5; 43]

Тепер спробуємо визначити сутність організаційно-економічного механізму управлінської діяльності для двох різних наукових підходів. Для початку висвітлимо перший науковий підхід, тобто розглянемо організаційно-економічний механізм як сукупність управлінських методів та інструментів. Для цього необхідно вяснити сутність поняття управлінської діяльності та її складових елементів.

Органи місцевого самоврядування та органи державної влади реалізують цілі й функції державного управління за допомогою управлінської діяльності. Управлінська діяльність – сукупність напрацьованих науковим пізнанням

історичним досвідом та талантом людей навичок, умінь, способів, засобів, доцільних дій та вчинків людини в сфері управління [64; 67; 68]. Сама управлінська діяльність характеризується інтелектуальним характером, що відображається в її цілеспрямованості на: вироблення, прийняття та практичну реалізацію управлінських рішень, які націлені змінювати в кращому напрямку стан і розвиток суспільних процесів, поведінку і діяльність людей.

Проблемам дослідження управлінської діяльності присвячено чимало праць закордонних і вітчизняних вчених таких, як: В. Алексеев, Г. Атаманчук, В. Жмалев, М. Касьяненко, О. Крушельницька, В. Мячний, А. Мельник, В. Новиков, О. Оболенський, Г. Осовська, О. Поважний, Н. Спицина та інших [2; 6; 31; 40; 52; 68; 89; 91; 92; 94; 99; 163].

Для початку спробуємо згрупувати та узагальнити елементи управлінської діяльності, які включають в себе цілі управління, організаційні та економічні об'єкти та їх зв'язки, на які здійснюється вплив заради досягнення поставлених цілей. Варто зауважити, що управлінська діяльність у процесі досягнення цілей управління використовує форми та методи управлінської діяльності у певній послідовності – стадії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Стадії управлінського процесу та їх сутність*

Стадії	Сутність
1	Аналіз і оцінювання управлінської ситуації
2	Прогнозування і моделювання ситуації
3	Розробка правових актів та організаційних заходів
4	Прийняття правових актів та здійснення організаційних заходів
5	Організація виконання прийнятих рішень
6	Контроль виконання й оперативне інформування
7	Узагальнення діяльності та оцінювання нової ситуації

*Джерело: складено автором за даними за [65; 68]

Таким чином, згрупувавши стадії управлінської діяльності перейдемо до її

складових елементів. Управлінська діяльність за своїми проявами різноманітна та багатогранна. Тільки збалансоване залучення всіх складових елементів управлінської діяльності дає позитивний ефект.

Спробуємо посортувати та проаналізувати елементи управлінської діяльності в залежності від стадії управління та описати їх сутність (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Складові елементи механізму управлінської діяльності*

№ з/п	Назва елемента	Сутність
1	2	3
1	Цільовий	Сукупність усіх цілей, на реалізацію яких спрямована управлінська діяльність (підвищення ефективності виконання основних функцій системи)
2	Функціональний	Забезпечує функціонування управлінської діяльності за допомогою певних процедур та актів (форм управлінської діяльності) (правових, організаційних, організаційно-правових), необхідних для виконання основних функцій системи
3	Методологічний	Методи, які використовуються при виконанні всіх видів управлінської діяльності (економічні, соціально-політичні, адміністративні, морально-етичні) та забезпечують виконання функціональної частини системи
4	Інструментальний	Відображає сукупність інструментів (принципів, норм або правил), за якими здійснюється управлінська діяльність.
5	Важільний	Управлінські рішення (повноваження, засоби) впливу на об'єкт управління
6	Технологічний	Забезпечує виконання важільної частини системи та представляє собою технології підготовки прийняття, виконання та контролю управлінських рішень

*Джерело: складено автором за даними [6; 31; 68; 173]

Розглянемо основні елементи механізму управлінської діяльності.

Цільовий елемент механізму управлінської діяльності є першочерговим, тому що саме для успішного виконання поставленої цілі працюють усі складові механізму. Вибір цілей управлінської діяльності розглядається науковцями як найважливіший етап, який передбачає не тільки врахування системи цінностей, але й розуміння ситуації, процесів розвитку та прагнень об'єкта управління.

Далі розглянемо функціональний елемент механізму управлінської діяльності та його форми (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Форми управлінської діяльності та їх характеристики*

№ з/п	Назва	Характеристика
1	Правова	Фіксують управлінські рішення й дії, які мають юридичний зміст (встановлення й застосування правових норм). Для забезпечення ефективності управлінської діяльності важливо, щоб основні дані, на яких базується те або інше управлінське рішення, були чітко задокументовані, тобто представлені в належній правовій формі. Найчастіше управлінські рішення є нормативно-правовим актом, прийнятим компетентним органом, а також відповідно до діючих матеріальних та процесуальних правових норм
2	Організаційна	Комплекс певних колективних або індивідуальних дій (оперативно-організаційних і матеріально-технічних операцій), направлених на колективний пошук оптимального варіанту рішення певної управлінської проблеми. На практиці використовуються такі організаційні форми, як сесії, засідання, наради, конференції, оперативки та інші
3	Організаційно-правова	Вказують на той факт, що в органах місцевого самоврядування чи в органах державної влади практично більшість правових форм є юридично коректними тільки у тому випадку коли вони приймаються через установлені організаційні форми. Так, при прийнятті правових актів організаційні процедури діють відповідно встановлених регламентів органів державної влади чи місцевого самоврядування

*Джерело: складено автором за даними [40; 52; 65]

Функціональний елемент забезпечує функціонування управлінської

діяльності за допомогою певних процедур та актів, які становлять поняття «форми управлінської діяльності». Форми управлінської діяльності є зовнішніми проявами практичної діяльності органів місцевого самоврядування та державної влади щодо формування й реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їхньої власної життєдіяльності. Науковці розрізняють правові, організаційні та організаційно-правові форми управлінської діяльності.

Одним із основних елементів державного управління є методи управлінської діяльності. Під методами управлінської діяльності розуміють прийоми та способи оцінювання управлінських ситуацій, використання організаційних та правових форм впливу на поведінку та свідомість людей у керованих суспільних процесах. В науковій літературі наводяться різні підходи до класифікації методів управлінської діяльності, але найпоширенішим із них є класифікація методів за двома групами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Методи управлінської діяльності та їх характеристика*

№ з/п	Назва методу	Характеристика
1	Функціонування органів місцевого самоврядування та державної влади	Охоплюють способи, прийоми, дії які пов'язані з підготовкою й реалізацією управлінських рішень, а також здійсненням правової й організаційної державно-управлінської діяльності
2	Забезпечення реалізації цілей і функцій державного управління	Прийоми, способи, операції стимулювання, активізації й напрямки діяльності людини з боку органів державної влади або місцевого самоврядування

*Джерело: складено автором за даними [65; 68]

Більша група методів функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування пов'язана із правовою й організаційною державно-управлінською діяльністю. Це методи правотворчої, оперативно-виконавчої й

правоохоронної діяльності, роботи з інформацією, підготовки й проведення організаційних заходів, відбору управлінських кадрів, виконання й контролю та інші. Методи забезпечення реалізації цілей і функцій державного управління залежно від аспектів впливу на інтереси й мотиви поведінки людини і, відповідно, за змістом поділяються на економічні, соціально-політичні, адміністративні й морально-етичні. Економічні методи враховують економічну складову в управлінських процесах. Соціально-політичні – пов'язані із розвитком громадської і політичної активності людей, надання їм соціальних послуг. Адміністративні методи ґрунтуються на заходах дозволу, заборони та примусу владних державних структур. Морально-етичні методи переконання включають в себе моральні позиції, духовні цінності та психологічні установки.

Інструментальний механізм управлінської діяльності представляє собою нормативно-правову базу (сукупність принципів, норми або правил), за якими здійснюється управлінська діяльність в правовому полі.

Важільний механізм управлінської діяльності являє собою елемент впливу на об'єкт управління через управлінські рішення (повноваження, засоби).

Технологічний елемент управлінської діяльності, на нашу думку, є кінцевим результатом елементів механізму управлінської діяльності, який представляє собою підготовку, прийняття, виконання та контроль управлінського рішення.

Отже, ми узагальнили та згрупували елементи механізму управлінської діяльності. Таким чином, проведене дослідження дало можливість схематичного бачення моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності при першому науковому підході, тобто при розгляді організаційно-економічного механізму як сукупності управлінських методів та інструментів (рис.1.3).

Варто звернути увагу на те, що це узагальнена схема моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності, і, на нашу думку, вона є універсальною, тому що підходить для всіх сфер управління.

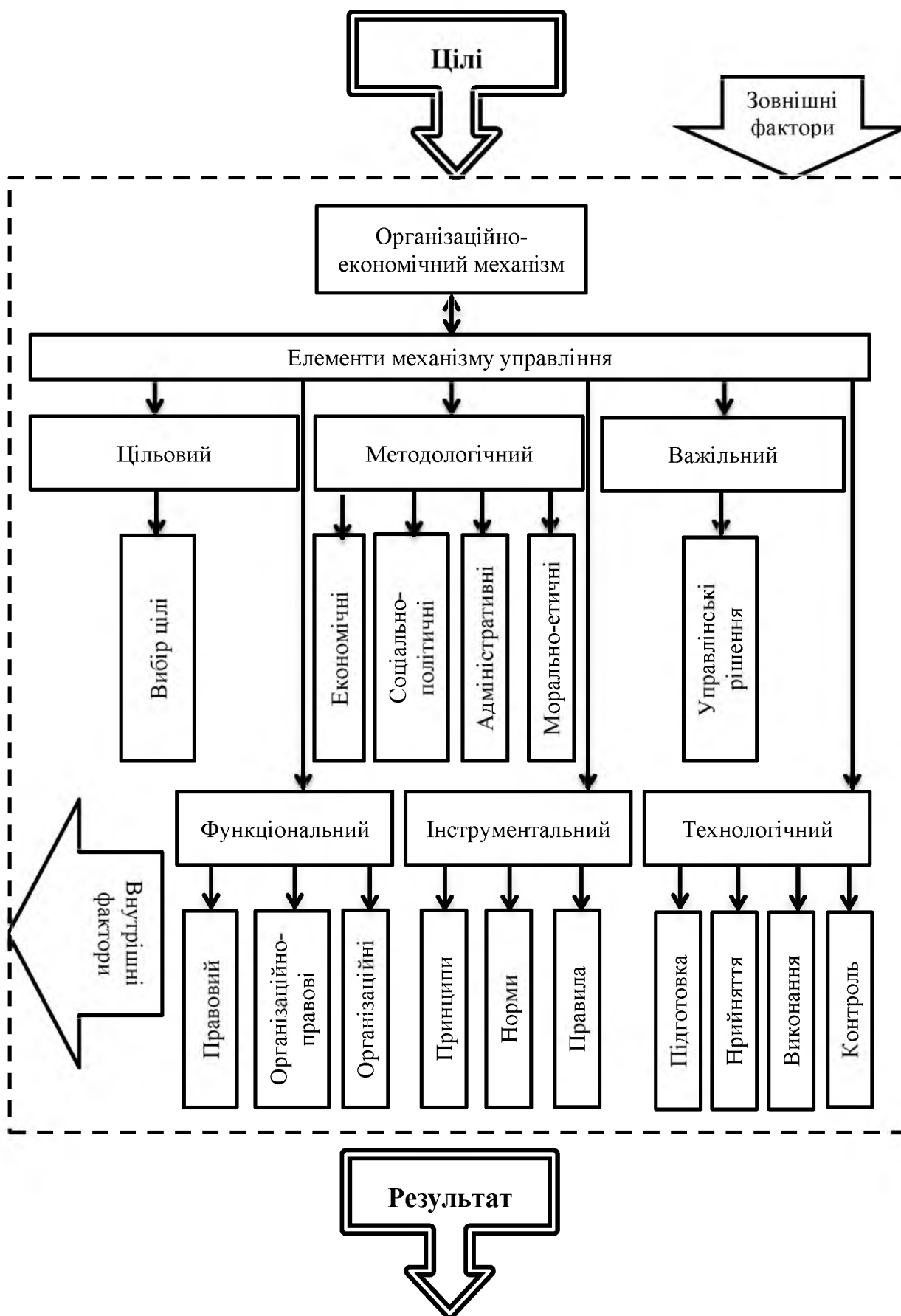

Рис. 1.3. Схема організаційно-економічного механізму як сукупність управлінських методів та інструментів*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за [65; 68]

Враховуючи наше визначення організаційно-економічного механізму про те, що це «відкрита та рушійна системи» та «свідома діяльність якої направлена», можна із впевненістю припустити, що таке визначення дає можливість свідомого вибору тих чи інших управлінських методів та інструментів, при цьому не змінюючи стадій управлінського процесу та їх основних складових елементів.

При скрупульозному підході до аналізу організаційно-економічного механізму як сукупності управлінських методів та інструментів стало зрозуміло, що в основному вчені розглядають ці питання у сфері державного та регіонального управління (А. Мельник, О. Оболенський), або аналізують занадто вузьку специфіку знань, наприклад організацію управлінської діяльності менеджерів (Л. Скібіцька, Г. Осовська, В. Жмалев) чи управлінську діяльність митної служби (Ю. Кунев) [31; 64; 92; 94; 160; 173].

Ми в жодному разі не плануємо недооцінювати робіт цих учених, але вважаємо, що дослідження у питаннях механізму управлінської діяльності доцільно було б розглядати у трьох напрямках: державного (регіонального) управління, економічній (виробничій) та соціальній сфер. Вважаємо, що саме такий підхід, який би підкреслював специфіку органів управління, керованих об'єктів та цілей управління, дав би можливість конкретизувати сам організаційно-економічний механізм, складові елементи механізму та якісніше врахувати зовнішні та внутрішні впливи на сам процес управлінської діяльності. Тим більше, що саме така інформація необхідна для розгляду сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності як системи управління, тобто при другому науковому підході до його визначення.

Наше подальше дослідження стосується соціальної сфери. Але більшість науковців (А. Васіна, О. Дудкіна, А. Мельник) в державному регулюванні розвитку соціальної сфери виокремлюють тільки освіту, культуру та охорону здоров'я [65]. Тому, механізм управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається недостатньо дослідженим та потребує наукового та практичного вивчення. Ми розглядаємо управлінську діяльність у сфері соціального влаштування дітей. На

законодавчому рівні сфера соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, багатогранна. Основними складовими цієї сфери є: державне соціальне влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у пріоритетні форми влаштування та захист майнових, житлових та інших прав і інтересів таких дітей [117, СТ.3]. Спробуємо проаналізувати механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей.

Для початку проаналізуємо дану сферу та з'ясуємо, які діти підпадають під державне влаштування (додаток А).

Сфера соціального влаштування – державне влаштування дитини в сім'ї громадян або інтернатні заклади, якщо вичерпані всі можливості виховання дитини в родині [73, С.6]. Проаналізуємо форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та суб'єкти управлінської діяльності, які приймають рішення про влаштування дитини (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Форми влаштування дітей та суб'єкти прийняття відповідних рішень*

№ з/п	Форми влаштування дитини	Суб'єкти прийняття рішення
1	Усиновлення	Суд
2	Опіка, піклування	Орган опіки та піклування, суд
3	Прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу	Орган опіки та піклування
4	Інтернатний заклад	Орган опіки та піклування

*Джерело: Складено автором за [98]

Варто наголосити, що сфера соціального влаштування дитини можлива тільки на регіональному рівні. Право дитини на сім'ю закріплено на законодавчому рівні, і перш за все – в Конвенції ООН про права дитини, Конституції України тощо. Тільки виховання в сім'ї відповідає найкращим інтересам дитини [47; 48].

Органами опіки та піклування є районні держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, які відповідно до законодавства, провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей. Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладаються на служби у справах дітей. Спірні питання виносяться на засідання комісії з питань захисту прав дитини [98].

Сьогодні в Україні не існує комплексного аналізу форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Спроби подібного дослідження були зроблені у працях О. Губанової, С. Дубенко, Т. Новікової, Н. Рудим, В. Скуратівським та іншими [21; 29; 91; 156; 161]. Проте, науковці працювали лише в загальноприйнятому теоретичному аспекті висвітлюючи ті чи інші нюанси сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме тому рівень розвитку наукових досліджень залишається низьким і не відповідає вимогам часу. Так, О. Губанова виділяє усиновлення з діючих сімейних форм влаштування дітей, як найбільш пріоритетну форму влаштування дитини [21, С.9]. Ми не заперечуємо проти такого твердження, але виникають сумніви щодо діючих сімейних форм влаштування дітей. Н. Рудий особливу увагу звертає на опіку (піклування) в сімейних формах влаштування дітей і вважає її однією із головних сімейних форм влаштування, тому що зберігаються родинні зв'язки [156, С.14]. На нашу думку, це не зовсім правильна позиція, тому що ця форма влаштування не відповідає моделі сім'ї. Ми пропонуємо критично переглянути форми влаштування дітей та з'ясувати, чи всі вони мають право називатись «сімейними».

Обов'язок дбати за кожну осиротілу дитину відповідно до Конституції України покладається на державу [48]. Органи опіки та піклування займаються влаштуванням таких дітей. Розглянемо діючі форми державного влаштування

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: сімейні форми влаштування (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу) та заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (медичні, навчальні, виховні та інші заклади та установи) (рис.1.4).

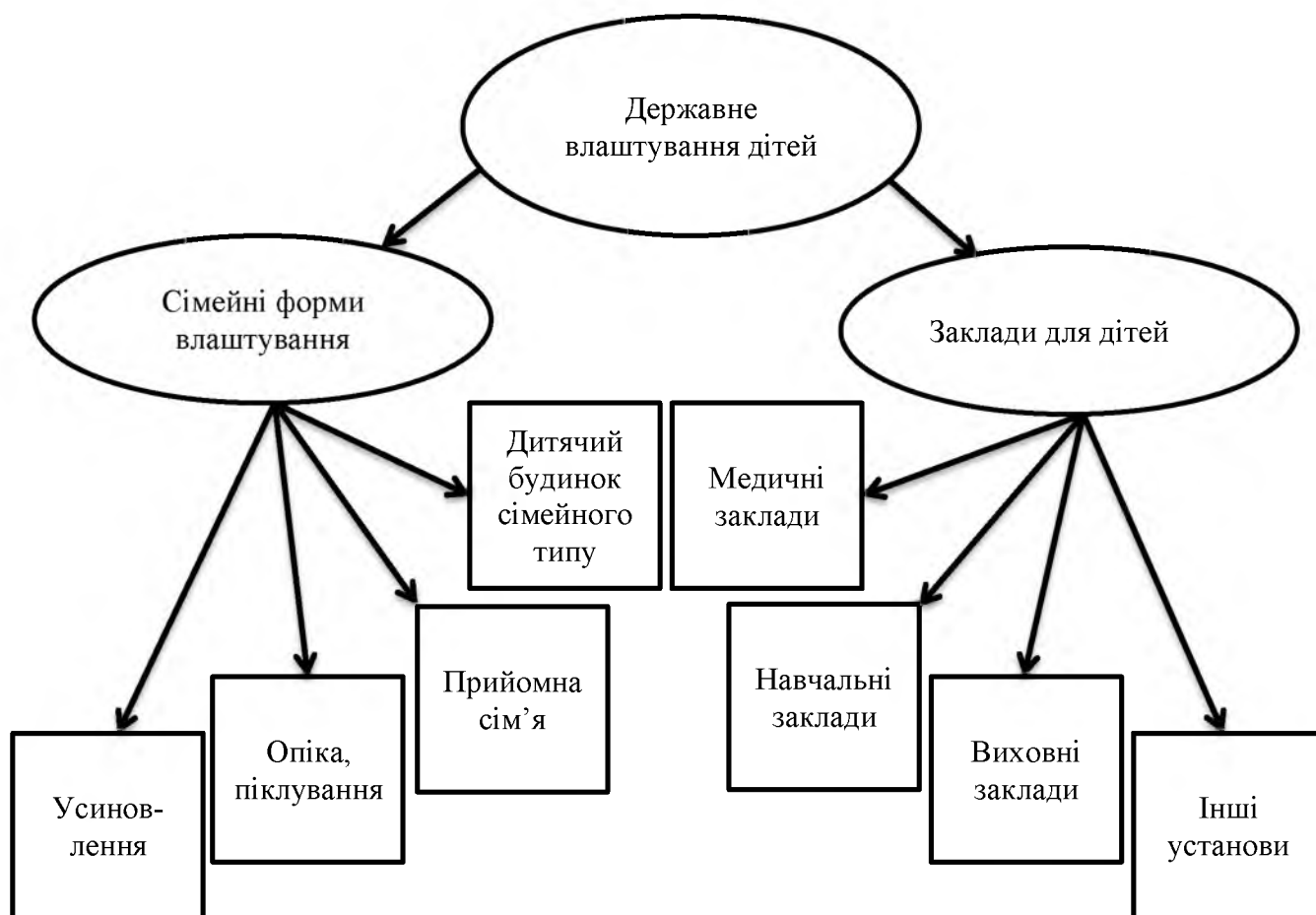

Рис. 1.4. Діючі форми державного влаштування дітей

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за [98]

Попри спільну назву «сімейні форми», яка фактично означає виховання дітей в сім'ї, кожна із зазначених форм відрізняється одна від одної як за правовими, так і за організаційними ознаками. З тим, щоб зрозуміти принципову відмінність, коротко зупинимось на кожній формі сімейного влаштування дитини.

Безперечно, найкращою із усіх діючих форм сімейного влаштування дітей є усиновлення, тобто прийняття дитини у сім'ю на правах рідної [122]. Тільки ця форма влаштування з усіх існуючих відповідає «найвищим інтересам дитини» та

позбавляє дитину статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Усиновлення породжує між усиновителями та дитиною взаємні обов'язки та права, які передбачені Сімейним кодексом України для дітей та їх біологічних батьків. Таким чином, усиновлення – це спеціальний захід захисту дитини, який встановлює родинні зв'язки між дитиною і людьми, які не є її рідними батьком чи матір'ю. Важливим є і те, що при усиновленні дитина знаходить саме сім'ю, а не яку-небудь її заміну. З огляду на викладене, є вкрай необхідним законодавче закріплення поняття «найвищі інтереси дитини» як таке – створення належних умов для всебічного розвитку дитини, одержання нею освіти, підготовки до самостійного життя та праці, що виключає пріоритет інтересів усиновлювачів перед інтересами дитини. Варто наголосити, що з моменту усиновлення виникають особисті майнові та немайнові права усиновленої дитини (а в подальшому житті і між її дітьми та онуками) та усиновлювачем (включаючи його близьких родичів за походженням). Враховуючи останній нюанс, вважаємо за доцільне до переліку документів на усиновлення подавати і нотаріально завірені згоди на усиновлення дитини бабусів та дідусів майбутніх усиновлених дітей (батьків-усиновителів).

Особливу увагу заслуговує міждержавне усиновлення. Ситуація, що існує у цій сфері вимагає чіткого правового врегулювання і контролю. Національним інтересам України відповідає приєднання до Гаазької Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення 1993 року. Адже тільки тісною співпрацею між країною походження кандидата в усиновителі та країною походження дитини можна забезпечити захист прав усиновленої дитини. Варто наголосити, що таємниця усиновлення в Україні зберігається і досі, порушуючи Конвенцію ООН про права дитини (право усиновленої дитини знати своїх біологічних батьків). Незважаючи на ряд недоліків чинного законодавства України, вважаємо, що тільки усиновлення може називатись сімейною формою влаштування.

Найбільш розповсюджена форма влаштування дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, в Україні є опіка (піклування) [98].

Законодавством України визначено, що опікуном або піклувальником призначають переважно осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним: бабусі, дідусі, рідше – дядьки і тітки дітей. Таким чином, дитина виховується в родинному оточенні, зберігаючи кровні зв'язки. Вважаємо, що така форма влаштування дитини мала би називатись саме родинною (або опікунською), а не сімейною, тому що сімейна форма виховання передбачає наявність батьків (батька, матері). Виключенням може бути опікунська сім'я, коли опікун не є родичем дитини. У цьому випадку варто розглядати цю опіку, як прототип прийомної сім'ї.

Дитина, над якою встановлено опіку (піклування), зберігає статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та користується усіма соціальним пільгами. Як і при усиновленні, законодавством не встановлено граничну чисельність дітей, яка може бути влаштована під опіку (піклування) в одну сім'ю.

В Україні з 2002 року розпочалося інтенсивне створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Розглянемо ці форми влаштування дітей.

Прийомна сім'я – це одинока особа або сім'я, яка добровільно за певні грошові щомісячні виплати з боку держави бере на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування. Між органом опіки та піклування і прийомними батьками складається договір про обов'язки та відповідальність за спільне проживання, виховання та утримання дітей у сім'ї прийомних батьків [121].

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, яка добровільно за певні грошові щомісячні виплати з боку держави бере на виховання та спільне проживання не менше п'яти дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування. Загальна чисельність дітей у такій сім'ї не може перевищувати 10 осіб (з урахуванням рідних дітей батьків-вихователів). Влаштування дітей у дитячий будинок сімейного типу можливе тільки на основі рішення органу опіки та піклування, яке передбачає взаємну відповідальність та обов'язки сторін [119].

Ми пропонуємо модернізувати підхід до створення дитячого будинку

сімейного типу. Для цього рекомендуємо в типову угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу за згодою сторін внести пункт про передачу житла та майна у власність в рівних частках кожному члену дитячого будинку сімейного типу, якщо на протязі його функціонування щороку звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей, який готується службою у справах дітей, буде позитивним. При цьому дитячий будинок сімейного типу недоукомплектовувати іншими дітьми, а переводити статус дитячого будинку сімейного типу в прийомну сім'ю до моменту, коли наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, виповниться 18 років. Тільки тоді угода про поділ будинку набере чинності.

Цю процедуру можна назвати «міні-усиновленням», тому що юридичні наслідки стосуватимуться тільки поділу будинку, а решта – суто людський фактор. Таким чином, ми пропонуємо введення нового наукового терміну «міні-усиновлення». На нашу думку, це дозволить зберегти відносини між батьками-вихователями та прийомними дітьми після повноліття дітей, тому що вони матимуть спільну власність та можливість нею разом користуватись [71, С.145].

Відповідно до чинного законодавства, у прийомних сім'ях та дитячих будинках створюються умови, наближені до нормального сімейного життя. Діти протягом усього часу перебування в прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу зберігають статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та користуються усіма соціальними пільгами. На нашу думку, сімейними формами виховання ці форми влаштування дітей-сиріт назвати не можна, тому що вони носять тимчасовий характер на відміну від усиновлення чи опіки (піклування), та не несуть жодних юридичних зобов'язань після припинення (чи розірвання) договору (рішення) про спільне проживання, виховання та утримання дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Вважаємо, що прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу потрібно відносити до інтернатних закладів сімейних форм виховання (міні-інтернат).

Дитина, яка залишилась без батьківського піклування, тимчасово може бути влаштована рішенням органу опіки та піклування у заклад для дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування. Влаштування дитини до закладу не звільняє державні структури від обов'язку продовжувати роботу з реалізації права цієї дитини на виховання у сім'ї.

Отже, відповідно до вище зазначених аргументів пропонуємо наше бачення класифікації форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (рис. 1.5) [205, С.103]:

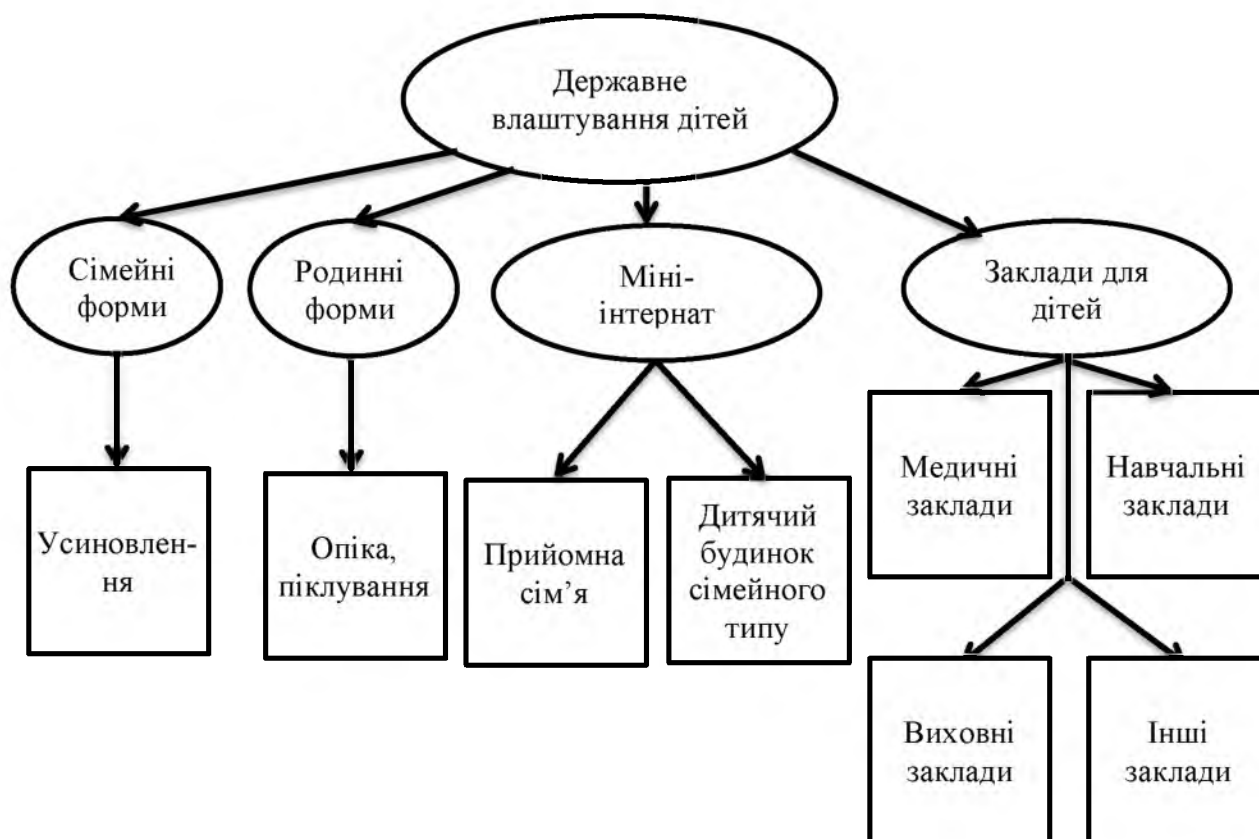

Рис. 1.5. Запропоновані форми влаштування дітей

*Джерело: запропоновано автором

Проблема сирітства далеко не нова. В кожній країні державне влаштування таких дітей вирішується по різному, враховуючи специфіку та ментальність. Навіть в країнах пострадянського простору існують суттєві відмінності. Наприклад, чисельність вихованців у прийомних сім'ях у різних країнах не однакова (у Росії прийомні сім'ї можуть виховувати до восьми дітей, в Україні – до чотирьох). Існують розбіжності і у визначенні статусів дитячих будинків та прийомних сімей (у Росії дитячий будинок сімейного типу це заклад, юридична особа, а в Україні –

це сім'я).

Також саме словосполучення «діти, позбавлені батьківського піклування» використовується в країнах колишнього Радянського Союзу. Цей вираз не вказує ні на актуальну потребу дитини, ні на відповідального щодо її незадовільного стану. Таке словосполучення не можна розглядати як основу для втручань з боку держави тому що за своєю сутністю стосується не фізичної відсутності батьків, а самого ставлення до невизначеності міри відповідальності батьків щодо утримання та виховання дітей. На нашу думку, було б доречним у цьому випадку імплементувати досвід таких країн, як Польща та Англія, які використовують у такій ситуації інше визначення – «дитина потребує державного утримання». Вважаємо, що саме така заміна юридичних термінів необхідна, тому що це підкреслює реальність та наголошує на те, що утриманням таких дітей займається держава.

Варто наголосити і на те, що, хоча ця проблема і носить загальносуспільний характер, вона не достатньо досліджена. Про це свідчить і відсутність відповідного індексу в універсальній десятковій класифікації (УДК). Питання дитинства знаходяться в різних розділах класифікатора. Вважаємо за доречне для розвитку наукових досліджень у цій галузі та для практичного вирішення цілого ряду проблем у сфері влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надати пропозицію до Міжнародної федерації з інформації й документації (Federation Internationale de Documentation) щодо внесення до УДК додаткового індексу «Дитина. Соціальне сирітство. Державне влаштування дітей» [80, С.16].

Отже, проаналізувавши підґрунтя сфери соціального влаштування дітей, критично оцінивши форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та визначивши і згрупувавши суб'єкти управлінської діяльності даної сфери, ми можемо об'єктивно підійти до сутності організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери як системи управління. Варто також знову звернути увагу на те, що сфера соціального влаштування дитини можлива тільки на регіональному рівні. Тому, наше

припущення про доцільність досліджень організаційно-економічного механізму управлінської діяльності у трьох напрямках – державного (регіонального) управління, економічній (виробничій) та соціальній сфер – втрачає нагальну актуальність для нашої теми, а на перший план виходить його регіональний аспект.

На нашу думку, заслуговує увагу модель організаційно-економічного механізму управлінської діяльності Н. Спіциної [163, С.179]. Саме вона запропонувала модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в регіоні, центральне місце якої займає регіональний менеджмент. Сама модель базується на принципах: наукової обґрунтованості управлінських рішень; максимізації результату при мінімізації ресурсних витрат; раціоналізації діапазону регіонального управління; формування і використання адекватної і достовірної управлінської інформації; оптимізації співвідношення централізації і децентралізації; узгодженості всіх елементів системи; гнучкості системи управління і розуміння необхідності в якісних змінах.

Нам імпонує такий науковий підхід, але ми переконані, що ці принципи доцільно було б враховувати у нашій моделі при технологічній підготовці прийняття, виконання та контролю управлінських рішень. На нашу думку, в модель організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні необхідно додати основні принципи державної служби, а саме: служіння народу України; демократизму і законності; гуманізму і соціальної справедливості; пріоритету прав людини і громадянина; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого і регіонального самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян [112]. Вважаємо, що таке доповнення складових елементів механізму регулювання управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні ще раз підкреслить значущість органів державної служби у сфері соціального влаштування дітей. Також, сама діяльність

органу опіки та піклування здійснюється на своїх спеціальних (специфічних) принципах [133], а саме: законності, застосування переважно методів виховання та переконання на поведінку дітей, гласності, збереження таємниці та неприпустимості приниження честі та гідності дитини. На нашу думку, ці принципи необхідно ввести в елементи моделі.

Аналізуючи соціальну сферу влаштування дітей, ми виокремили суб'єкти, які приймають рішення про влаштування дітей, це орган опіки та піклування, який має власну структуру з притаманними йому економічними функціями, його підсистему – комісію з питань захисту прав дитини та суд, який представляє собою гілку судової влади, хоча у нашому випадку він виконує функцію виконавчої влади та безпосередньо займається влаштуванням дітей, приймаючи одноосібно (судове) рішення. Таким чином процес управлінської діяльності переноситься у площину судового процесу, який входить до сфери судової діяльності (судочинства). Судова діяльність не виступає колективістською так як здійснюється виключно судами. Отже спростовано науковий підхід до того, що управлінська діяльність завжди виступає колективістською [65, С.71]. Таким чином, суб'єкт організаційно-економічного механізму в сфері соціального влаштування дітей матиме дві основні складові (орган опіки та піклування та судова інстанція) та одну підсистему (комісія з питань захисту прав дитини), адже з проаналізованого вище робимо висновок, що рішення про усиновлення дитини приймає тільки суд 1-ї інстанції за місцем проживання дитини. Суд має право вирішувати питання про влаштування дитини і під опіку (піклування). У разі апеляції (касації) судового рішення справу будуть переглядати в Апеляційному (Верховному) Суді України. Зрозуміло, що об'єктом даної структури буде сфера соціального влаштування дітей.

Варто звернути увагу і на те, що науковці при аналізі та дослідженні суб'єктів (об'єктів) управлінської діяльності взагалі опускають судову гілку влади [22; 102; 163]. На наш розсуд, це не зовсім вірно, тому що будь яке управлінське рішення має право скасувати суд (а іноді навіть прийняти нове рішення по суті) та орган, який ухвалив спірне рішення. Таким чином, судова інстанція має повне

право бути в переліку складових організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та бути суб'єктом (об'єктом) регулювання управлінської діяльності на всіх рівнях та в кожній сфері.

Зрозуміло, що між суб'єктом та об'єктом існує тісна взаємодія, що здійснюється за допомогою прямих і зворотних зв'язків. Прямий зв'язок сприяє процесу підготовки та прийняття рішень та генерує їх на об'єкт, що управляється. Зворотний зв'язок є інформаційною базою про стан об'єкта, яким управляють. В самому суб'єкті управління між органом опіки та піклування і судом існують тісні міжгалузеві інформаційні зв'язки, взаємодія між органом опіки та піклування і комісією з питань захисту прав дитини складається на основі територіальних (регіональних) зв'язків. Основними функціями моделі управління ми вибрали загальні функції, а саме: планування, мотивація, організація та контроль. Вважаємо їх найоптимальнішими для сфери влаштування дітей.

Функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності залежить від правильності застосування методів управління, до яких відносять організаційні, соціально-психологічні та економічні.

Таким чином, вивчивши складові елементи організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей (суб'єкт та об'єкт управління, основні функції, принципи та методи управління і зв'язки між ними), знаючи, що основним завданням системи є забезпеченню реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, ми можемо запропонувати загальну схему моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні (додаток Б).

На основі результату наших досліджень, можна зробити визначення: організаційно-економічний механізм управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей – це відкрита та рушійна система розвитку двох взаємозв'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (суб'єкта та об'єкта) свідомо діяльність яких за допомогою функцій, принципів та методів управління направлена на цілеспрямований вплив та регулювання (впорядкування) сфери соціального влаштування дітей у регіоні з метою реалізації

права кожної дитини на сімейне виховання, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори [83, С.101].

Вважаємо, що запропонована модель носить досить загальний характер. Це перші теоретико-методичні підходи до створення моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні. Звертає увагу на себе і той факт, що на регіональному рівні здійснюються не тільки національні влаштування дітей (національне усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), але і міжнародні усиновлення, тому, можливо, основними елементами та принципами повинні слугувати міжнародні стандарти і вимоги до державного управління, переплітаючись із регіональними. Враховуючи те, що наукових напрацювань у цьому плані нам не відомо, проблема потребує додаткових вивчень та підходів.

1.2. Структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей

Без системи управління неможливе ефективне функціонування організації. Система управління представляє собою суб'єкти управління з певними повноваженнями, відповідальністю, задачами і тісно пов'язані між собою. Суб'єктом управління може бути конкретна людина на керівній посаді чи спеціальний керівний орган, який складається із об'єднаних посадових осіб. Основна функція таких органів чи посадових осіб полягає в тому, щоб координувати та направляти діяльність підрозділів таких організації, кожен із яких представляє відносно відокремлений підрозділ певного виду діяльності. Тобто структура органів управлінської діяльності співпадає з організаційною структурою [4, С.98; 7, С.116].

В управлінській структурі кожний її елемент є носієм певних повноважень (управлінських або організаційних). Самі повноваження представляють собою

сукупність наданих прав та обов'язків власноручно приймати рішення, здійснювати певні заходи в інтересах організації та розпоряджатись ресурсами в її інтересах. Організаційні повноваження діляться на розпорядчі, рекомендаційні, контрольно-звітні, координаційні, погоджувальні (узгодженні) [12, С.106]. Всі вони (крім перших) об'єднуються в групу апаратних повноважень, тому що реалізуються апаратом управління.

Сутність перших повноважень (розпорядчих) полягають у тому, що суб'єкти управління приймають рішення, які обов'язкові для виконання тими, кого вони стосуються. Є два види розпорядчих повноважень: це лінійні та функціональні. Лінійні повноваження вказують на те, що, коли та де мають робити (або не робити) та передбачають прямий посадовий зв'язок між керівниками та підлеглими. Функціональні полягають в прийнятті рішень, які забезпечують досягнення мети (цілей) організації чи її підрозділів та є обов'язковими до виконання працівниками, що безпосередньо підпорядковані іншим (лінійним) керівникам. Носії таких повноважень, як правило, головні спеціалісти організації.

Рекомендаційні повноваження представляють собою поради керівникам та виконавцям при необхідності щодо здійснення того чи іншого виду діяльності. Такі повноваження є не обов'язковими до виконання. Носії таких повноважень, як правило, консультанти, профільні комітети та ін.

Контрольно-звітні повноваження полягають в тому, що вони надають право перевіряти діяльність виконавців (керівників) в офіційно встановлених межах, вимагати в обов'язковому порядку представлення інформації, аналізувати її, та подавати результати аналізу у відповідні інстанції. Носії таких повноважень, як правило, спеціалізовані контрольні служби, бухгалтерія тощо.

Координаційні повноваження пов'язані спільними проблемами, шляхами їх вирішення з прийняттям спільних рішень. Таким чином, відбувається координація діяльності окремих самостійних суб'єктів управління для того, щоб його діяльність сприяла досягненням загальних цілей. Носії таких повноважень, як правило, різноманітні комісії (тимчасові чи постійні), які вирішують складні та

спірні проблеми у структурі.

Погоджувальні (узгодженні) повноваження зобов'язують посадову особу, обов'язково представити власну думку щодо рішень, які приймають лінійні чи функціональні керівники (попереджувальну, схвальну чи блокуючу). Носії таких повноважень, як правило, юристи фірми, на результат погоджувальних повноважень якого лінійний чи функціональний керівник повинен обов'язково зважати (перший вид погоджувальних повноважень), чи, наприклад, головного бухгалтера, жодне рішення не може з'явитися взагалі без його згоди щодо грошових витрат (другий вид).

Другою стороною (але далеко не другорядною) організаційних повноважень є відповідальність тих, хто має повноваження. Тобто, в обов'язковому порядку потрібно виконувати поставлені задачі, звітуватися за прийняті рішення, проведені дії і їх наслідки. Якими будуть відповідальність і повноваження на певному рівні управління залежить від різних чинників, головні із них: рівень розвитку системи комунікацій та розподілу обов'язків в організації, складність, важливість та різноманітність проблем.

Відповідальність та повноваження повинні бути взаємовідповідними, інакше неминучі негативні наслідки для управлінської діяльності, і, як результат, для самої організації та її співробітників. Адже, як відомо, перевищення повноважень над відповідальністю веде до свавільства керівників, а зворотна ситуація сприяє пригніченню ініціативності співробітників, створенню напруженої ситуації в колективі через можливе надмірне покарання працівників.

З метою максимального наближення прийняття рішень до їх реалізації та розвантаження керівництва від другорядних проблем управлінські повноваження розподіляються між ланками структури управління. Цей процес називається скалярним процесом (від латинського *scala* – сходи) або делегуванням [16, С.48].

Варто зауважити, що не всі повноваження можуть бути делегованими, є такі, які виконуються лише керівництвом. Не підлягають делегуванню такі повноваження як затвердження різноманітних документів та звітів, зміна структури організації, видання наказів та ін..

Системи управління за характером розподілу повноважень діляться на два типи: централізовані та децентралізовані (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Діагностика систем управління*

№ з/п	Типи	Переваги	Недоліки
1	Централізований	<ul style="list-style-type: none"> – дозволяє підсилити стратегічну спрямованість управління і при необхідності швидко сконцентрувати ресурси на головних напрямках діяльності організації; – забезпечує економічність управління, оскільки виключає невиправдане дублювання управлінських функцій; 	<ul style="list-style-type: none"> – великі витрати часу на передачу інформації; – досить складний шлях проходження інформації, внаслідок чого частина її губиться або перекручується; – часто рішення приймають люди, що не мають точної уяви про конкретний стан справ;
2	Децентралізований	<ul style="list-style-type: none"> – дозволяє швидко розробляти та приймати рішення; – об'єктивно висвітлює в них конкретну ситуацію; – зменшує навантаження верхніх рівнів управління, оскільки їх увага не відволікається на другорядні проблеми; 	<ul style="list-style-type: none"> – часте ігнорування загальноорганізаційних цілей та інтересів; – недостатня (відсутня) скоординованість рішень з діяльністю інших підрозділів організації, що потребує значно більшого часу на їх узгодження;

*Джерело: складено автором за даними [18, С.106; 69, С.210]

Централізовані системи управління це ті, в яких на верхніх рівнях управління зосереджені організаційні повноваження. Децентралізовані системи управління це ті, в яких по всій організації повноваження розпорощено. Знаючи недоліки та переваги кожної з них можна зробити правильне співвідношення системи управління. В управлінській структурі немає абсолютної централізації чи децентралізації.

Розпорядчі повноваження становлять основу будь-якої системи. Вони делегуються у напрямі «зверху-донизу» керівникам різних рівнів управління. Тільки за принципом єдиноначальності здійснюється передача повноваження, тобто від безпосереднього керівника до підлеглого та відповідальність останнього теж тільки перед керівником. Такі повноваження складають основу всієї системи управління.

На практиці існує кілька організаційних схем управління, основними є: лінійна, функціональна, лінійно-штабна та лінійно-функціональна [69, С.218].

Лінійна схема управління складається на підставі лінійної схеми передачі повноважень. Така схема буває елементарною (простою) чи складною. Її суть – передача повноважень напругу (по лінії) від керівника до виконавця.

Функціональна схема управління характерна тим, що розпорядження керівництва передаються виконавцям через функціональних спеціалістів (або відділи), які їх конкретизують. Таким чином, функціональні зв'язки існують окремо від лінійних. Така схема управління виявилась нежиттєздатною тому, що рішення функціональних спеціалістів (відділів) вступають в протидію з розпорядженнями керівника, що призводить до конфліктів системи управління.

Лінійно-штабна схема управління представляє собою «гібрид» двох попередніх. В ній створюється штаб (або апарат управління) з фахівців того чи іншого виду діяльності, який приходить на допомогу лінійному керівнику). Здійснення контролю, поточне інформування та консультування лінійного керівництва входить в функції штабу. Таким чином робота штабу розвантажує керівника та забезпечує кваліфіковане висвітлення ряду спеціальних питань, завдяки цьому рішення стає більш ефективним та якісним. Лінійно-штабна схема поєднують в собі переваги та недоліки лінійної і функціональної схем управління, а саме:

- більшість рішень приймаються керівником, який також стає перевантаженим;
- амбіції штабу зростають, тому що він не може залишатися нейтральним до всіх зацікавлених об'єктів, для яких він готує рішення.

Лінійно-функціональної схеми управління характерна розподілом влади між лінійними керівниками та штабом. Лінійні керівники визначають ціль організації та здійснюють її загальне керівництво, а штаб в свою чергу здійснює керівництво змістовною стороною процесу та сприяє досягненню цілей організації.

Відповідно до цієї схеми керівник штабу віддає розпорядження лінійному керівнику нижчого рівня, а той – своїм штабним фахівцям. Найважливіші розпорядження приймаються та доводяться до виконавців за лінійно-штабною схемою, тобто через вищого лінійного керівника.

Така схема проявила себе в достатній мірі ефективно та зараз складає основу керівництва практично всіма великими й складними організаціями.

Всі проаналізовані системи управління є бюрократичними, тому що представляють собою традиційну та класичну систему управління, основними рисами якої є розвинута ієрархія управління, високий ступінь розподілу праці, наявність чисельних правил та норм діяльності персоналу та інші. На сьогодні переважна більшість управлінських структур в усіх видах організацій (державних, виробничих) являє собою варіант такої (за висловом першодослідника цього явища німецького соціолога Макса Вебера) раціональної бюрократії [143, С.78].

Органами опіки та піклування є районні держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, які, відповідно до законодавства, провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей [117]. Зокрема на додатку В і додатку Д зображені типові структури районної держадміністрації та виконавчого органу місцевого самоврядування міста. Це два органи опіки та піклування в районі та місті. Очолює орган опіки та піклування голова районної держадміністрації або міський голова. Кожен голова у своєму підпорядкуванні має заступника з гуманітарних питань. Обов'язково у переліку структурних

підрозділів, які входять до відомо заступника з гуманітарних питань, є структурний підрозділ – служба у справах дітей. Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, завжди покладається на службу у справах дітей.

Спірні питання виносяться на засідання комісії з питань захисту прав дитини. Комісія з питань захисту прав дитини є консультативно-дорадчим органом, що утворюється головою районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради (рис. 1.6).

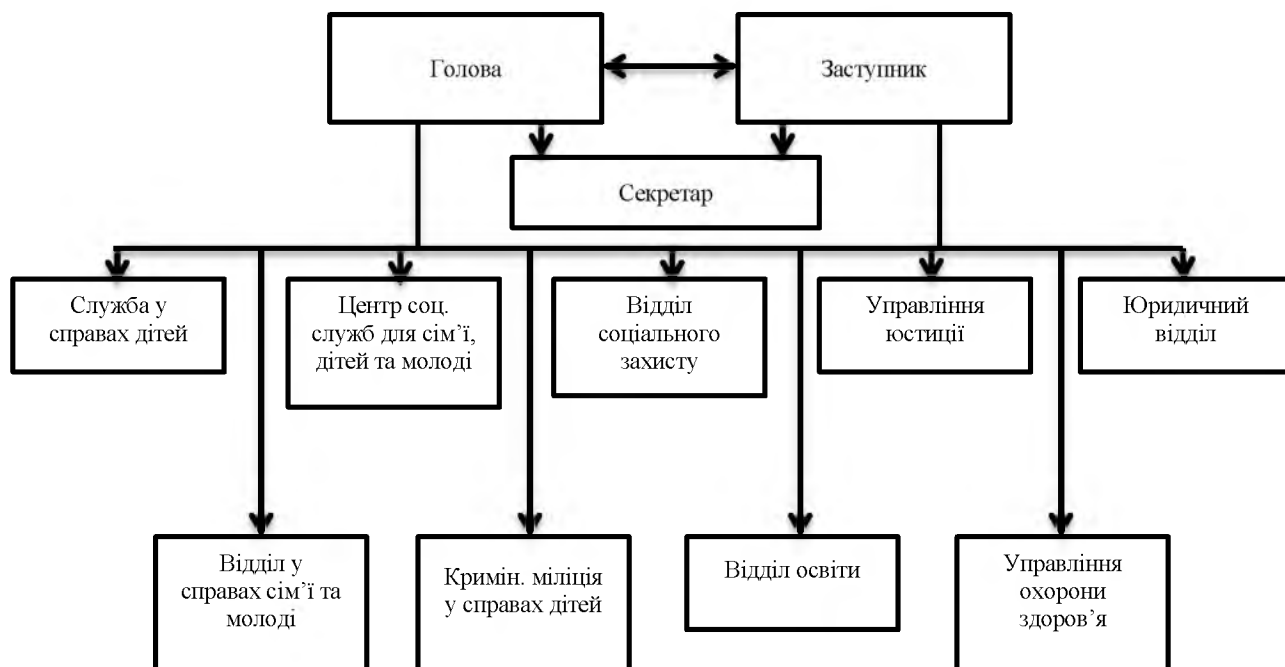

Рис. 1.6. Типова структура комісії з питань захисту прав дитини*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [98]

Комісію очолює голова районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради. Голова комісії може мати заступника. Заступником комісії, як правило, обирають заступника з гуманітарних питань відповідного рівня (району чи міста). Секретарем комісії зазвичай обирають начальника служби у справах дітей або його заступника, який виконує обов'язки секретаря комісії. До складу комісії на громадських засадах входять керівники структурних

підрозділів районної держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради, центрів соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді, заступники керівників територіальних органів Міністерства внутрішніх справ та Міністерства юстиції [73, С.8].

Основною організаційною формою діяльності комісії є її засідання, які проводяться у разі потреби, але не рідше ніж один раз на місяць. До участі у засіданнях комісії можуть запрошуватися представники підприємств, установ, організацій та громадяни, які беруть безпосередню участь у вирішенні долі конкретної дитини, з правом дорадчого голосу.

Основним завданням комісії є сприяння забезпеченню реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, сімейне виховання та всебічний розвиток.

Комісія відповідно до покладених на неї завдань розглядає питання, у тому числі спірні, які потребують колегіального вирішення [98].

Таким чином, структура управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей складається із двох систем органу опіки та піклування і судової інстанції, та підсистеми – комісії з питань захисту прав дитини. В управлінській структурі сфери влаштування дітей кожний її елемент є носієм певних повноважень

Орган опіки та піклування та суд є носіям організаційних повноважень. Вони видають їх як функціонально-розпорядчі. Суть таких розпоряджень у сфері влаштування дітей полягає у прийнятті рішень, які забезпечують влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування. Ці розпорядження є обов'язковими до виконання. Функціонально-розпорядчі повноваження оформляються у вигляді розпорядження або рішення суду про влаштування дитини. Такі розпорядження реалізують мету (ціль) органу опіки та піклування про влаштування дітей у сімейні форми виховання.

Комісія з питань захисту прав дитини є носієм організаційно-координаційних повноважень. Координаційні повноваження представляють собою поради та рекомендації шляхів виходу із тієї чи іншої скрутної ситуації.

Комісія видає розпорядчий документ, який носить назву «Рішення комісії з питань захисту прав дитини». Рішення комісії носить рекомендаційний характер і не є обов'язковим до виконання на відміну від розпоряджень органу опіки та піклування та судових рішень.

Завжди розпорядження органу опіки та піклування містить інформацію про відповідальну особу за виконання даного розпорядження. Як правило, відповідальною особою виступає голова органу опіки та піклування (голова районної держадміністрації чи міський голова) або заступник голови з гуманітарних питань, тому що сфера соціального влаштування дітей входить до його відання.

Рішення суду та рішення комісії інформацію про відповідальну особу за його виконання не містять. Хоча рішення суду і обов'язкове для виконання тих, кого воно стосується, відповідальної особи в ньому не прописано. Рішення суду в питаннях влаштування дітей може стосуватися влаштування дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, під опіку (піклування) чи усиновлення. Таке рішення обов'язково виконується. Безпосередньо контролює виконання рішення суду у сфері влаштування дітей структурний підрозділ органу опіки та піклування – служба у справах дітей. Рішення комісії носить рекомендаційний характер для спірних сторін конфлікту. У разі добровільного невиконання рекомендацій комісії та продовження спірного конфлікту зацікавлені сторони можуть звернутися до суду. Таким чином, суд вирішує спірні моменти та вже його рішення є обов'язковим до виконання та повинно вирішити конфліктну ситуацію.

Система управління сфери соціального влаштування дітей за характером розподілу повноважень відноситься більше до децентралізованого типу, тому що повноваження при влаштуванні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку (піклування) мають однакові дві структури: орган опіки та піклування і суд. А якщо аналізувати структуру самого органу опіки та піклування то його система управління відноситься до централізованого типу, хоча, враховуючи підсистему, а саме комісію з питань захисту прав дитини, тоді

вже такий склад органів управління матиме децентралізований тип.

Якщо аналізувати по організаційних схемах управління (лінійна, функціональна, лінійно-штабна та лінійно-функціональна), то для органу опіки та піклування та судової інстанції в питаннях влаштування дітей найбільш характерною є лінійно-функціональна схема управління. При прийнятті рішення про влаштування дитини в основному відбувається розподіл влади між лінійними керівниками (керівниками структурних підрозділів органу опіки та піклування) та, наприклад, суддею по справі усиновлення дитини. Варто зауважити, що такий розподіл досить умовний. Суддя має повне право ігнорувати думку органу опіки та піклування та прийняти рішення на власний розсуд, яке може суперечити рішенню комісії з питань захисту прав дитини, яка представляє в суді орган опіки та піклування. У цьому випадку організаційна схема управління дуже схожа на просту лінійну, тому що повноваження у вигляді рішення суду про влаштування дитини передається напряму від судді до об'єкта, який має виконати це рішення суду.

Нові резерви та можливості підвищення продуктивності управлінської праці, ефективності та якості управління суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей, на нашу думку, в першу чергу вбачається в удосконаленні структури управлінської діяльності. Адже саме структура управлінської діяльності забезпечує ефективну взаємодію своїх складових між собою та з навколишнім середовищем, спрямовує зусилля та раціонально розподіляє обов'язки між всіма гілками управління для досягнення головної мети – ефективності управлінських рішень, що призводить в цілому до досягнення основних цілей самої структури управління.

Вважаємо, що, основним недоліком структури управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей є те, що сільські (селищні) ради хоча і називаються органами опіки та піклування, але це тільки формально. Відповідно до законодавства вони не мають жодних функцій у сфері соціального влаштування дітей. Сільські (селищні) ради не мають навіть функції контролю за виконанням рішення про влаштування дитини. А саме за умовами проживання,

утримання та виховання дитини, на нашу, думку повинна слідувати сільська (селищна) рада, якщо родина проживає у них на території.

Адже важливо, щоб структура управління якнайкраще відповідала цілям та стратегії сфери соціального влаштування дітей, а також зовнішнім та внутрішнім чинникам, які впливають на неї в процесі управління. Таким чином, вважаємо, що сільські (селищні) ради повинні обіймати хоча б функцію контролю виконання управлінських рішень даної сфери.

Сам аналіз структури управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей дозволяє говорити про те, що основним результатом праці структури є досягнення її основної цілі (мети): влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу). Тому, управлінська діяльність направлена на реалізацію цієї мети [79, С.200].

На основі аналізу виконання основних управлінських завдань щодо влаштування дітей до різних форм виховання, на нашу думку, можуть бути оцінені результати управлінської діяльності. Процес оцінки у цьому випадку полягає у тому, щоб визначити соціальну ефективність управлінської діяльності в залежності від пріоритетності форм влаштування дітей. Результат оцінки дозволить судити про те, наскільки якісно та ефективно спрацювала структура управлінської діяльності, чи були досягнуті основні цілі управління за певний період. Зрозуміло, що в процесі управління задіяно дві структури (орган опіки та піклування і суд), тому і результат діяльності буде спільний. У цьому і є раціональне зерно, на якому будується наша пропозиція [73; 204].

Таким чином, маючи на первинному обліку служби у справах дітей певну чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, варто звернути увагу, що не всі статусні діти відповідно до чинного законодавства підлягають до усіх форм влаштування. Отже, маючи чисельність дітей, яких усиновили до чисельності дітей, котрі підлягають усиновленню можна визначити соціальну ефективність структури управлінської діяльності в питаннях

усиновлення.

$$E_{yc} = \frac{D_y}{D_{\Pi}} \times 100 \% \quad (1),$$

де E_{yc} – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях усиновлення, %,

D_y – чисельність дітей, яких усиновили,

D_{Π} – чисельність дітей, які потребують усиновлення.

Зрозуміло, що чим вищий відсоток соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях усиновлення дітей, тим більше дітей усиновлених і тим краще спрацював механізм управлінської діяльності. Таким чином, відповідно до запропонованої формули (1) при якісній роботі суб'єктів управління соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях усиновлення повинна наближатися до 100 %.

Залишаються ще чотири можливі форми влаштування дітей: опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, інтернатний заклад. Вважаємо за доцільне таким самим чином прорахувати відношення влаштованих дітей до тих чи інших форм виховання до загальної чисельності дітей, які перебувають на обліку. Такий аналіз в процентному відношенні дозволить проаналізувати управлінську діяльність структури та визначити її соціальну ефективність із точки зору пріоритетності форм влаштування дітей:

$$E_o = \frac{D_o}{D_{\Pi}} \times 100 \% \quad (2),$$

де E_o – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях опіки (піклування), %

D_o – чисельність дітей, яких влаштували під опіку (піклування),

D_{Π} – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_{\Pi c} = \frac{D_{\Pi c}}{D_{\Pi}} \times 100 \% \quad (3),$$

де $E_{\Pi c}$ – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях створення прийомних сімей, %,

$D_{\Pi c}$ – чисельність дітей, яких влаштували в прийомні сім'ї,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_{\text{дбст}} = \frac{D_{\text{дбст}}}{D_{\text{п}}} \times 100 \% \quad (4),$$

де $E_{\text{дбст}}$ – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях створення дитячих будинків сімейного типу, %,

$D_{\text{дбст}}$ – чисельність дітей, яких влаштували в дитячі будинки,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

$$E_i = \frac{D_i}{D_{\text{п}}} \times 100 \% \quad (5),$$

де E_i – соціальна ефективність управлінської діяльності в питаннях інтернатних закладів, %,

D_i – чисельність дітей, яких влаштували в інтернатні заклади,

$D_{\text{п}}$ – чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

Таким чином, запропоновані формули (2, 3, 4) обчислень соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях влаштування дітей під опіку (піклування), створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу дозволить проаналізувати ефективність роботи суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей. Зрозуміло, що найвищий показник повинен бути за формулою (2), тому що влаштування дітей під опіку, як правило, зберігає родинні відносини дитини (опікун – дідусь, бабуся) та є більш пріоритетним за влаштування дитини до прийомних сімей чи дитячих будинків сімейного типу.

Формула (5) соціальної ефективності управлінської діяльності в питаннях влаштування дітей до інтернатних закладів показує процентне відношення чисельності дітей, які влаштовані до інтернату, до чисельності дітей, які перебувають на первинному обліку у службі у справах дітей. Зрозуміло, що цей показник повинен бути якнайменшим, тому що влаштування дитини до інтернату є найгіршим для самої дитини та ганебним управлінським рішенням для суб'єктів управління.

Враховуючи те, що кінцевий результат управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей спрямований на зменшення чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на

первинному обліку, шляхом влаштування їх у сімейні форми виховання, є можливість оцінити соціальну ефективність управлінської діяльності в сфері соціального влаштування. Зрозуміло, що ефективність діяльності в цьому напрямку залежить від ефективності управлінської діяльності органу опіки та піклування та судової інстанції. Тому, ефективність управлінської діяльності можна знову ж таки визначити, як сукупну ефективність його об'єктів. Враховуючи те, що ціль об'єктів, які приймають управлінські рішення одна і спрямована на збільшення чисельності влаштування дітей-сиріт у сімейні форми виховання, можна говорити про соціальну ефективність управління.

Соціальна ефективність управління показує, якою мірою задовольняється попит на послугу. Саме тому ми пропонуємо наступним чином оцінювати соціальну ефективність управлінської діяльності в сфері соціального влаштування:

$$E_y = \frac{D_b}{D_n} \times 100 \% \quad (6),$$

де E_y – соціальна ефективність управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей, %,

D_b - чисельність дітей, які влаштовані в сімейні форми виховання,

D_n - чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку.

Фактично, такі статистичні дані завжди аналізувались на регіональному та республіканському рівнях. Ми пропонуємо подивитись на ці дані з іншого ракурсу, а саме як результат управлінської діяльності того чи іншого регіону у сфері соціального влаштування дітей (додаток Е).

Так, найвищий показник ефективності управлінської діяльності у сфері влаштування дітей мають Рівненська, Івано-Франківська, Харківська та Волинська області, найнижчий показник ефективності – Луганська, Миколаївська, Закарпатська та Запорізька області. Вважаємо, що такий підхід дає можливість здійснювати контрольну функцію органам регіонального управління з метою подальшого планування і коригування показників ефективності управлінської діяльності в регіоні.

Тепер варто проаналізувати влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Щорічно на основі планування та призначення соціальних трансфертів доводиться план на кожний регіон по створенню прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу та влаштування до них дітей.

Відповідно до порядків призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають під опікою (піклуванням) або у відповідних закладах, всю роботу щодо призначення, нарахування та виплати державної соціальної допомоги виконують управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрацій, міськвиконкомів (міст обласного значення), які цими порядками визначені як уповноважені органи [103].

Державна соціальна допомога призначається дитині-сироті або дитині, позбавленій батьківського піклування, на підставі підготовленого службами у справах дітей райдержадміністрацій, міськвиконкомів (міст обласного значення) пакету документів, до переліку яких входять: рішення районної державної адміністрації, виконавчого органу міської ради про встановлення опіки (піклування) над дитиною або про влаштування дитини до закладу та довідок: про перебування дитини у закладі, про розмір аліментів, стипендії, пенсії, державної допомоги, що виплачуються дитині тощо.

Підготовлені документи служба у справах дітей передає актом, затвердженим заступником з гуманітарних питань голови райдержадміністрації чи міського голови (міста обласного значення) уповноваженим органам, які призначають державну соціальну допомогу.

Державна соціальна допомога на утримання дитини щомісяця, на підставі платіжних доручень, підготовлених уповноваженим органом, перераховується і у грошовому вимірі виплачується опікуну (піклувальнику) у встановленому порядку через державне підприємство поштового зв'язку або, за бажанням опікуна (піклувальника), на особовий рахунок в банківській установі.

Так само отримують державну соціальну допомогу батьки-вихователі та

прийомні батьки на виховання та утримання вихованців і прийомних дітей.

У такому ж порядку проводиться виплата державної соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах комунальної власності – допомога виплачується закладу державним підприємством поштового зв'язку або перераховується на рахунок закладу.

Потреба (Π), яка подається в Міністерство фінансів для нарахування субвенцій з держбюджету на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на наступний рік береться від фактичної потреби за минулий рік (Π_{-1}), росту прожиткового мінімуму на дітей (P), індексу росту споживчих цін (I) та тенденції зростання прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (T). Алгоритм буде наступний:

$$\Pi = \Pi_{-1} \times P \times I \times T \quad (7)$$

Ці кошти йдуть на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, грошове забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам та на відрахування в пенсійний фонд.

Кошти на облаштування дитячого будинку сімейного типу надаються з місцевого бюджету відповідно до кошторису, який подає обласна служба у справах дітей (як розпорядник коштів), тоді затверджуються обласною сесією та передаються на райони. Таким чином, щорічно кожен орган опіки та піклування отримує план на наступний рік щодо чисельності влаштування дітей в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, у зв'язку з закладенням коштів в державному бюджеті. Саме тому ми пропонуємо ще одну формулу ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні, яка пов'язана з виконанням доведеного плану по створенню прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштування в них дітей. У результаті розрахунків пропонуємо обчислювати інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні. Він визначається як середнє квадратичне відхилення за формулою:

$$I_{\text{еф}} = \sqrt{\sum_{i=1}^n (B_i - 1)^2} \quad (8),$$

де $I_{\text{еф}}$ – інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу,

B_i – i -ий показник виконання плану в регіоні,

$n=2$ - кількість показників, причому де:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{якщо } Z_i = 0, \\ B_i = \frac{\Phi_i}{Z_i} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{якщо } \Phi_i = 0, B_i = 1 \\ B_i = \Phi_i \end{array} \right. \quad (9),$$

де Φ_i – фактична чисельність влаштованих дітей в регіоні в i -ту форму влаштування,

Z_i - запланована чисельність влаштованих дітей в регіоні в i -ту форму влаштування.

Якщо не планується влаштовувати дитину в ту чи іншу форму влаштування ($Z_i = 0$), а є певна Φ_i - чисельність фактично влаштованих дітей, тоді $B_i = \Phi_i$.

Отже, відповідно до запропонованої формули, якщо фактична чисельність влаштованих дітей в регіоні відповідає запланованій чисельності ($\Phi_i=Z_i$), тоді показник виконання плану дорівнюватиме одиниці ($B_i=1$). У такому випадку, інтегральний показник ефективності управлінської діяльності в регіоні дорівнюватиме нулю ($I_{\text{еф}} = 0$) і це означатиме, що всі нормативні показники плану виконано.

Таким чином, ми пропонуємо розрахунок інтегрального показника ефективності управлінської діяльності даної сфери (8), який показує виконання плану по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

Отже, визначено підходи щодо оцінки соціальної ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування в регіоні, які дають можливість здійснювати контрольну функцію щодо подальшого планування і коригування цих показників.

1.3. Інституційна база організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей

Реалізація права кожної дитини на виховання в колі сім'ї, створення умов для утримання дітей за принципом родинності є пріоритетними засадами державної політики у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На сьогодні не визначено окремого переліку державних організацій та установ, які працюють у напрямку розвитку сімейних форм влаштування дітей. Але, враховуючи те, що влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, тобто тих дітей, які по різних причинах залишилися без батьківської опіки, є однією із складових політики соціального захисту дітей цієї категорії, тому це є окремою галуззю державної політики у сфері соціального захисту. Таким чином, всі державні установи, в компетенцію яких входить забезпечення соціального захисту дітей цієї категорії та здійснення політики у сфері захисту дитинства, створюють умови для розвитку та функціонування сімейних форм влаштування дітей сфери соціального захисту.

Повноваження органів місцевого самоврядування та органів державної влади у сфері соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ґрунтуються на Конвенції ООН про права дитини, міжнародних договорах та визначаються Конституцією України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про органи і служби справах дітей та спеціальні установи для дітей», постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку провадження та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», «Про затвердження порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», Положенням про прийомну сім'ю, Положенням про дитячий будинок сімейного типу та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють суспільні відносини у цій сфері [44; 48; 98; 117; 119; 121; 122; 133; 134].

Проведення державної політики у сфері дитинства, здійснення та розробку загальнодержавних програм соціального захисту дітей, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України. Щорічно Верховна Рада України заслуховує звіт Кабінету Міністрів про стан демографічної ситуації в Україні, тенденції до його змін та становище дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у ході впроваджених соціально-економічних перетворень. У складі пропозицій до державного бюджету, який Кабінет Міністрів України готує та подає до Верховної Ради, міститься стаття, яка стосується фінансування форм сімейного виховання дітей, що залишились без піклування батьків [44, С.109].

Приймаючи відповідні закони, створюється правова база для розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, регламентуються обсяги фінансування програм. Крім того, враховуючи міжнародну практику для забезпечення додержання законодавства у сфері дитинства до системи органів державної влади введено посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини. До його обов'язків входить, у тому числі, забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міністерство охорони здоров'я відповідно до ст. 34 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» забезпечує медичне обслуговування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, взяття дитини на диспансерний облік у разі потреби, обов'язкові їх медично-профілактичні огляди двічі на рік та ін. [117]. Міністерство освіти та науки забезпечує наданням освітніх послуг та пільговий вступ, навчання та проживання під час навчання для дітей зі статусом. Центральний орган виконавчої влади з питань телебачення та радіомовлення з метою привернення уваги суспільства до проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сприяє поширенню реклами в рамках соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, рекламує внутрішньодержавне усиновлення сиріт і влаштування в

сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, громадянами України, запровадження шефства над дітьми-сиротами з боку трудових колективів, благодійних фондів громадських організацій [117].

Державна служба статистики України систематично забезпечує ведення державної статистичної (неперсоніфікованої) звітності про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та оприлюднення її через відповідні друковані засоби масової інформації [117]. Відповідно до законодавства місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад бронюють робочі місця для першого робочого місця дітей даної категорії а також осіб з їх числа, в законному порядку забезпечують їх першочергове працевлаштування на наявні вакантні робочі місця та місцем тимчасового проживання.

Механізм регулювання сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та умови його функціонування визначають основні напрямки державної політики у цій сфері. Законодавча влада, вищий та центральні органи виконавчої влади створюють інституційну базу організаційно-економічного механізму сфери соціального влаштування дітей, визначаючи основні пріоритетні напрямки державної політики у цій сфері. Обласні ради затверджують, а місцеві державні адміністрації розробляють та здійснюють регіональні програми соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та розвитку сімейних форм виховання в регіоні.

Україна сьогодні для кожного громадянина започатковує політику держави, направлену на підвищення економічних, соціальних та гуманітарних стандартів життя. Першочергова увага надається нашому майбутньому – дітям. Найближчим часом актуальним питанням залишатиметься питання соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, необхідність створити їм належні умови для гармонійного проживання та розвитку в атмосфері сімейного затишку. Це одне із головних завдань уряду. Політика держави здійснюється та формується державними службовцями, які працюють у міністерствах [24, С.56].

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у соціальній сфері захисту дитинства є Міністерство соціальної політики України, діяльність якого регламентована Положенням про Міністерство соціальної політики України (додаток 3) [120].

Пропонуємо розглянути структуру Міністерства соціальної політики України, яке є центральним органом виконавчої влади, де формується та реалізується державна політика у сфері захисту прав дитини. Міністр очолює Міністерство. Міністерство готує та видає загальнообов'язкові нормативно-правові акти, які входять в межі його компетенції, та виконує функції, які забезпечує аналітико-консультативну допомогу у виробленні та здійсненні державної соціальної політики, яка направлена на задоволення певних потреб суспільства. Ці функції зокрема пов'язані із наданням управлінських послуг населенню. Структура Міністерства соціальної політики складається із 14 департаментів, 11 управлінь, 2 відділів та 3 секторів, які напряму йому підпорядковані. Питаннями сфери соціального влаштування дітей займаються: Департамент захисту прав дітей та усиновлення (координує та контролює здійснення соціального захисту дітей та питання про усиновлення), Управління у справах людей похилого віку та надання соціальних послуг (координує та контролює влаштування, утримання і відрахування (переведення) дітей в інтернатних установах) та Управління профілактики соціального сирітства (займається профілактичними заходами щодо дітей).

Таким чином, Департамент захисту прав дітей та усиновлення у межах своєї компетенції бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань захисту дитинства, здійснює координацію та методологічне забезпечення стосовно соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; координує діяльність органів і служб у справах дітей, пов'язану з міжнародним та національним усиновленням, влаштуванням дітей у сімейні форми виховання; забезпечує додержання законодавства щодо захисту майнових та житлових прав дітей.

Контроль за дотриманням норм соціального захисту дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, які перебувають на вихованні у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, утримуються під опікою (піклуванням) проводиться за різними критеріями, тому до нього залучені і інші центральні органи виконавчої влади. Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини здійснює координацію їх діяльності. Таким чином працює достатньо стабільна структура Міністерства.

У свою чергу, Міністерство соціальної політики представлене на місцях територіальними підрозділами (регіональними управліннями), ієрархічно підпорядкованими обласній та районній державній адміністрації (міській раді) (рис. 1.7).

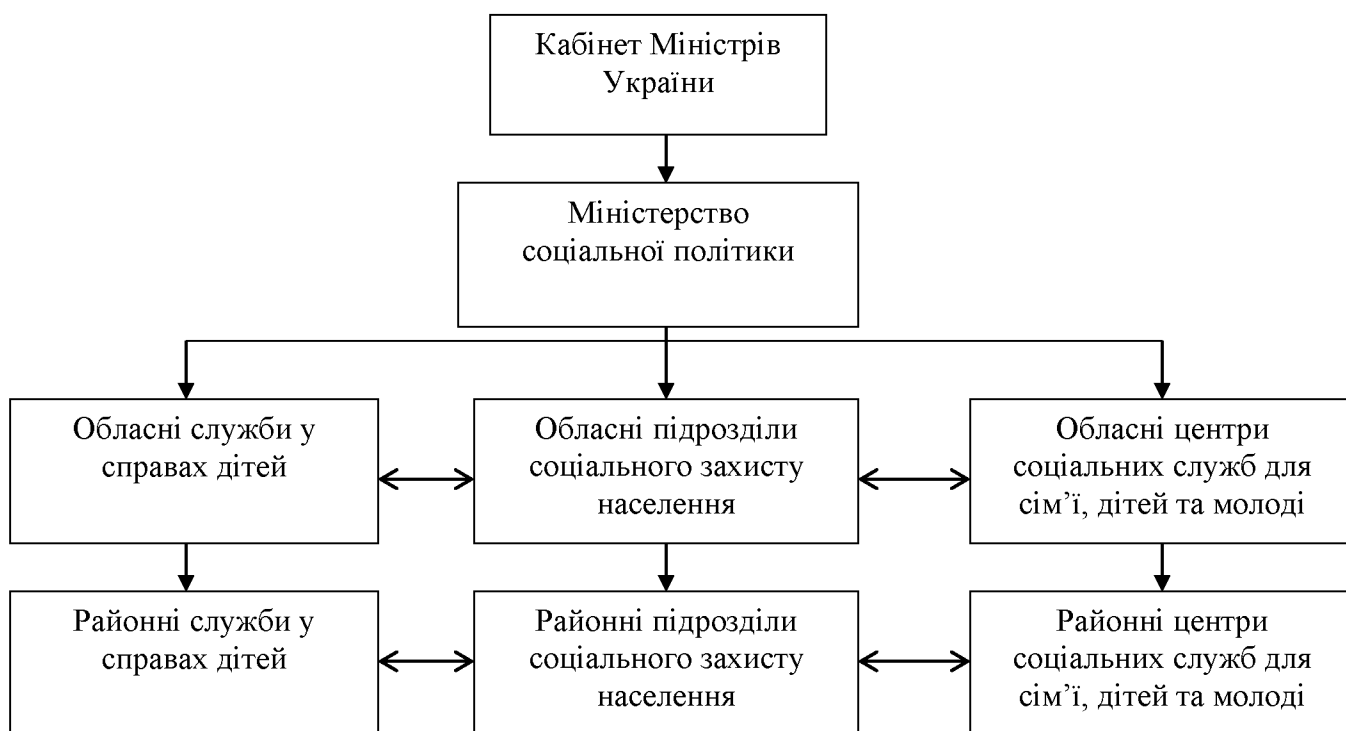

Рис. 1.7. Схема централізованого управління сферою соціального захисту дитини*

*Джерело: побудовано автором на основі [120]

Таким чином схема управлінської моделі сфери соціального влаштування дітей має вигляд піраміди з основою догори, так як найбільша чисельність державних службовців працюють в міністерствах, відомствах, в обласних та районних управліннях. Такі підрозділи у сільських радах взагалі відсутні. Саме тому такий стан речей не допомагає якісним результатам управлінської

діяльності. Так, відповідно до Закону України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» штатна чисельність працівників міських та районних служб у справах дітей встановлюється в залежності від чисельності неповнолітніх дітей (осіб до 18 років), які проживають у місті чи районі (один працівник служби на 5-6 тис. у містах і районах у містах чи 2-3 тис. дітей у районах) [133]. Навантаження на одного державного службовця сфери соціального захисту дитини на сьогодні перевищуються в 2-5. Низьке фінансування місцевих бюджетів не дозволяє збільшувати штатну чисельність осіб, які безпосередньо працюють на місцях із дітьми. Варто зауважити, що між органами управління відсутня чітка визначеність компетенції сфер їх впливів. Згаданий Закон виділяє головні завдання органів і служб у справах дітей, серед яких є підготовка та розроблення заходів щодо забезпечення основних прав, свобод і законних інтересів дитини; координація та субординація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій та установ у вирішенні питань соціального захисту дітей; здійснення контролю за дотриманням законодавства, утримання і виховання дітей у спеціальних установах, надання консультацій з питань соціального захисту та профілактики правопорушень дітей, ведення державної статистики [133].

На сучасному етапі сфери соціального влаштування дітей важливим чинником є створення ефективної системи державного управління. Серед основних завдань найважливішим є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як взаємодоповнюючої діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, соціальний захист дітей, надання державних та громадських послуг.

Реалізуючи призначення демократичної, соціальної та правової держави виконавча влада надає управлінські послуги для реалізації прав і свобод громадян, особливо дітей. Держава бере на себе лише ті послуги, які неможливо знайти на ринку послуг, тобто цілеспрямовано мінімізує своє втручання в життєзабезпечення громадян. Вона постійно прагне передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям, тобто

дерегулюванню [49, С.31].

Соціальні послуги в Законі України «Про соціальні послуги» (ст. 1) визначаються як комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, які спрямовані на окремих індивідів чи соціальних груп, які потребують сторонньої допомоги та перебувають у складних життєвих обставинах з метою поліпшення або відтворення життєдіяльності, повернення до повноцінного життя та соціальної адаптації [138]. Ряд вчених зауважують нову роль інституції у відносинах з громадянами та стверджують що держава не управляє громадянами, а надає їм управлінські послуги, тобто її цілеспрямовані дії приводять до створення умов для реалізації кожним громадянином своїх прав та свобод [174, С.26]. Підсумовуючи підходи більшості авторів, можна визначити поняття соціальних послуг у сфері соціального захисту прав дитини як сукупність управлінських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя та розвитку дитини [61, С.24; 174, С.31].

Саме тому в багатьох Міністерствах на всіх рівнях створені установи, служби та дорадчі органи, основною функцією яких є соціальний захист прав дитини, в першу чергу захист її права на виховання в сім'ї. Функціонують також і спеціальні установи для дітей та громадські формування, які підпорядковані різним органам державної влади.

Служба у справах дітей опікується притулками для дітей. Приймальники-розподільники для дітей підпорядковуються органам внутрішніх справ, професійні училища соціальної реабілітації та загальноосвітні школи належать до освітянського відомства. Інтернатні установи та оздоровчі заклади системи Міністерства охорони здоров'я, Центри медико-соціальної реабілітації дітей підпорядковуються державній системі охорони здоров'я. Установи виконання покарань (дитячі виховно-трудова колонії) відносяться до Міністерства юстиції. Дитячі будинки сімейного типу, прийомні та опікунські сім'ї, молодіжні центри праці, молодіжні біржі праці, молодіжні бізнес-центри, молодіжні Інтернет-центри, центри реабілітації наркозалежної молоді, центри реабілітації дітей-сиріт

належать до відання служб у справах дітей. Громадські формування, такі як Телефон довіри, Родинний дім, Центри соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями, Кризові центри соціально-психологічної допомоги «Довіра», мобільні консультативні пункти соціальної роботи в сільській місцевості відносяться до відання центрів соціальних служб.

Варто звернути увагу і на створення координаційних рад всіх рівнів з питань захисту сім'ї, дітей, та молоді. Склад координаційної ради включає представників різних управлінь або відділів (на обласному, міському та районному рівнях) служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у справах молоді та спорту, управління (відділу) охорони здоров'я, управління (відділу) освіти, управління (відділу) кримінальної міліції у справах дітей, управління Міністерства внутрішніх справ України [125]. Основним завданням координаційної ради є координація проведення спільних програм та заходів, які забезпечують вирішення проблемних питань щодо сім'ї та дітей, реалізації державних та місцевих програм щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечення прав дітей з функціональними обмеженнями, захисту майнових, житлових та особистих прав й інтересів дітей та молоді.

Таким чином, проаналізувавши структурну схему забезпечення соціального захисту дитини, зрозуміло, що основна практична діяльність сфери соціального захисту дітей та її головної складової – сфери соціального влаштування, тобто забезпечення функціонування усіх інституцій, відбувається на регіональному рівні (рис. 1.8).

Цією діяльністю займаються органи опіки та піклування, до яких належать державні адміністрації районів, районів міст Києва і Севастополя, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад; центри соціальних служб для молоді; служби у справах дітей, заклади освіти; заклади охорони здоров'я; управління праці та соціального захисту населення; місцеві відділи міліції тощо.

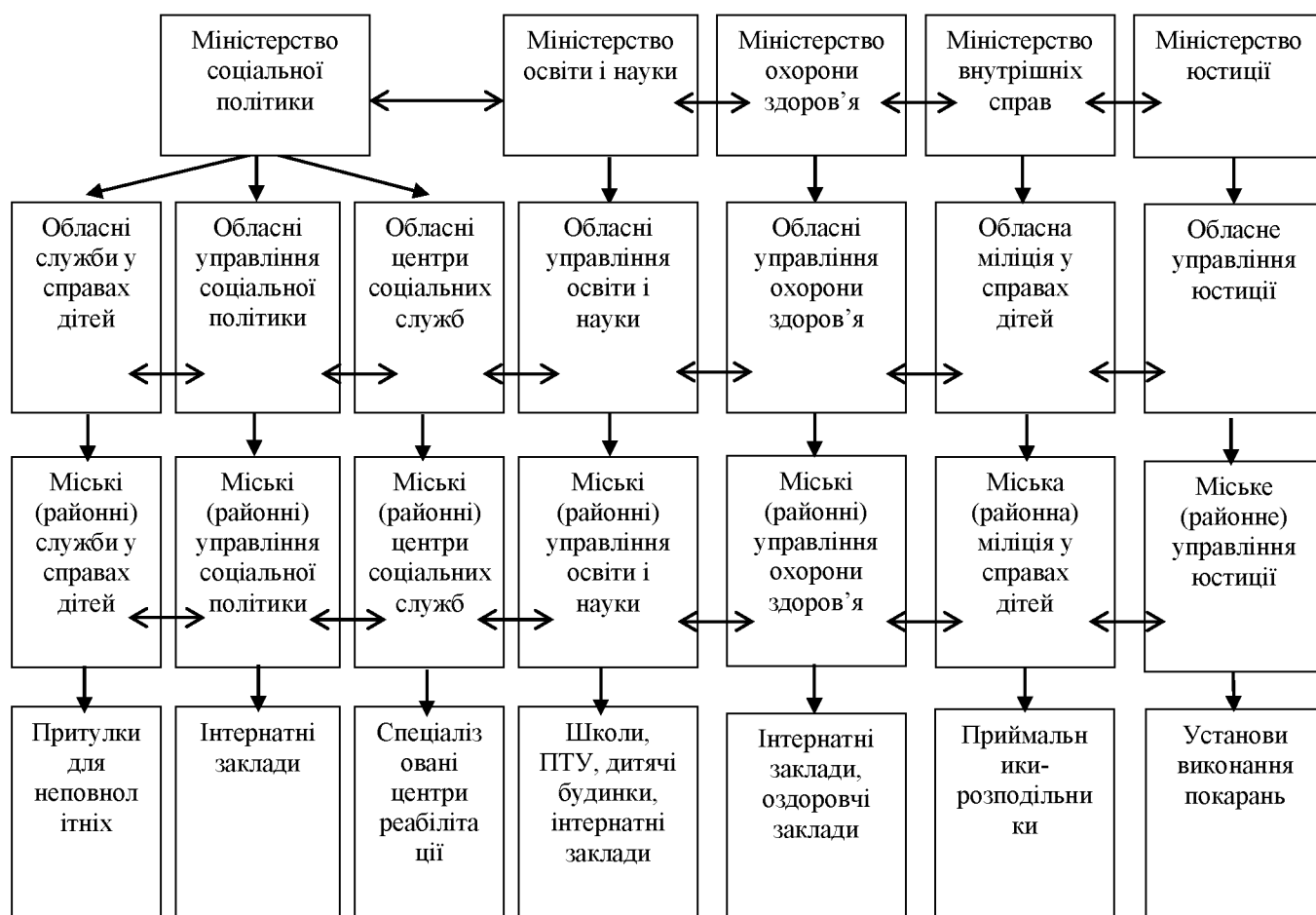

Рис. 1.8. Структурна схема забезпечення соціального захисту дитини*

* Джерело: побудовано автором

Основними повноваженнями органів опіки та піклування у цій сфері, відповідно до ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» є підготовка документів та встановлення статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, який забезпечує дитині право на повне державне утримання та низку передбачених законодавством пільг [117].

Таким чином, статус дитини-сироти отримує дитина, в якій померли або загинули батьки (або тільки матір, якщо батько записаний у свідоцтві про народження дитини зі слів матері (ст. 135 Сімейного кодексу України)) [159].

Статус дитини, позбавленої батьківського піклування – отримує дитина, яка залишилась без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, оголошенням їх померлими, розшуком

їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки; підкинута дитина; дитина, батьки якої невідомі; дитина, від якої відмовились батьки та безпритульні діти.

Одним із основних повноважень органу опіки та піклування є влаштування дитини зі статусом в пріоритетні форми виховання (усиновлення, опіка та піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, інтернатні заклади) та перевірка умов утримання, виховання та проживання влаштованих дітей.

Органи опіки та піклування приймають рішення у формі рішення виконавчого комітету ради відповідного рівня або розпорядження голови районної державної адміністрації. При органі опіки та піклування створена комісія з питань захисту прав дитини. Комісія представляє собою консультативно-дорадчий орган, що утворюється головою районної, виконавчого органу міської, районної у місті ради.

Одним із основним завданням комісії є вирішення спірних питань реалізації прав дитини на життя, сімейне виховання та всебічний розвиток, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист. Комісію очолює голова районної, держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради. Голова комісії при бажанні може мати заступника. Комісія у межах своєї компетенції розглядає та приймає рішення, організовує їх виконання. Саме рішення комісії з питань захисту прав дитини носить рекомендаційний характер на відміну від рішення органу опіки та піклування [98].

Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим для виконання. Воно набирає юридичної сили через 10 днів після проголошення. Якщо протягом 10 днів від часу його проголошення зацікавлена особа не звернулася до суду за захистом своїх прав та інтересів. Виняток становлять рішення органів опіки та піклування про відібрання дитини у батьків. Такі рішення у разі безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини виконуються відразу [98].

Управлінську діяльність органів опіки та піклування забезпечують служби у справах дітей. Питання встановлення статусу дітей, влаштування їх до пріоритетних форм виховання та з інших питань, які стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виконують служби у справах дітей. Служби у справах дітей збирають необхідні документи, готують проекти усіх рішень які заслуховує комісія, організують проведення засідань комісій, ведуть протоколи засідань тощо. Ці підрозділи здійснюють левову долю роботи в процесі створення та функціонування форм сімейного виховання. Служби у справах дітей відіграють роль координатора суб'єктів цього процесу. Безпосередньо основними повноваженнями служби у справах дітей у цій сфері є:

1. Ведення особистих справ дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
2. Підготовка документів на усиновлення і оформлення влаштувань дітей до інших форм виховання;
3. Здійснення контролю за умовами проживання, виховання та утримання дітей даної категорії;
4. Оформлення клопотання щодо переведення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до інші форми влаштування;
5. Здійснення моніторингу діяльності стосовно дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
6. Взяття участі в організації та проведенні заходів захисту прав дітей-сиріт;
7. Забезпечення створення і ведення банку даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та банку потенційних усиновителів, опікунів (піклувальників), прийомних батьків та батьків-вихователів. Таким чином служби у справах дітей поряд із відомостями про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, володіють інформацією про потенційних громадян, які бажають взяти на виховання дитину [117].

У складі служби у справах дітей для здійснення функцій щодо опіки та

піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, утворений окремий підрозділ, штатна чисельність такого підрозділу встановлюється залежно від чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на обліку, але не менше 2 осіб [117].

Не менш важливу роль відіграють центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, які, у відповідності до покладених на них повноважень, забезпечують та контролюють функціонування сімейних форм виховання на місцевому рівні. До основних повноважень центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді належать:

1. Забезпечення соціального супроводу дитячих будинків сімейного типу, прийомних та опікунських сімей, що передбачає надання їм комплексу соціально-педагогічних, соціально-економічних, інформаційних, соціально-медичних, правових, психологічних послуг, спрямованих на створення належних умов для їх функціонування;

2. Організація та проведення навчання (не рідше ніж раз на два роки) для батьків-вихователів, прийомних батьків, опікунів, піклувальників з метою підвищення їх виховного потенціалу;

3. Здійснення навчання потенційних прийомних батьків та батьків-вихователів, опікунів, піклувальників [133].

Контроль за умовами утримання, виховання та проживання вихованців дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей покладений на органи опіки та піклування. Механізм здійснення контролю передбачає собою моніторинг центрів соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, закладів освіти, закладів охорони здоров'я, управлінь праці та соціального захисту населення, місцевих відділів міліції сімей, які взяли на виховання дитину зі статусом. На основі даних моніторингу службою у справах дітей готується щорічний звіт про стан виховання, утримання та розвиток дитини в дитячому будинку сімейного типу чи в прийомній або опікунській сім'ї. Звіт готується на підставі інформації, що надається соціальним працівником, який здійснює соціальний супровід, вихователем дитячого садка або класним керівником школи, де навчається

дитина, дільничним лікарем-педіатром, дільничним інспектором місцевого відділу міліції. Прийомні батьки, батьки-вихователі обов'язково ознайомлюються зі складеним звітом власноручно підписують його, ознайомившись із зауваженнями та пропозиціями. Звіт функціонування родин, які виховують дітей-сиріт чи дітей, позбавлених батьківського піклування, затверджується начальником служби у справах дітей [98].

В процесі життєдіяльності сімейних форм виховання, постає необхідність вирішення різноманітних проблем дітей чи осіб, котрі їх виховують, у різних сферах суспільного життя. Цю проблематику розглядають ряд науковців, такі як Г. Бевз, Б. Луговий, Л. Рудалева [28; 61; 155]. Саме тому, для вирішення різнобічних проблем долучаються інші органи, відповідно до своїх компетенцій. Так, питаннями призначення та виплати соціальної допомоги на прийомних дітей, та дітей, які виховуються в дитячих будинках сімейного типу або перебувають під опікою, піклуванням, усиновлені, а також грошового забезпечення батькам-вихователям та прийомним батькам здійснюють управління праці та соціального захисту населення районних держадміністрацій, структурні підрозділи з питань праці і соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах рад за місцем проживання дітей [103].

Особливе місце серед перелічених структур у сфері соціального влаштування дітей займають судові інстанції (міськрайонні суди за місцем проживання дитини), які розглядають справи про усиновлення, скасування усиновлення, визнання усиновлення недійсним, позбавлення батьківських прав, відібрання дитини без позбавлення, вирішення спірних питань щодо встановлення опіки, піклування і т. д. [28, С.114].

Таким чином, сфера соціального влаштування дітей, які з тих чи інших причин залишились без рідного батьківського опікування здійснюється всіма гілками влади в Україні: законодавчою, виконавчою та судовою. У сфері соціального захисту дітей протягом останніх років відбулися ряд змін, основною метою цих змін є об'єднання органів виконавчої влади у цій сфері навколо однієї цілі та побудова чіткої вертикалі. Сфера соціального захисту дітей ще донедавна

перебувала у складі Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту. В 2013 році відбулась реорганізація даного міністерства і сфера соціального захисту дітей перейшла до відання Міністерства соціальної політики, на який покладено основні функції методологічного забезпечення, координації та контролю діяльності центральних, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування стосовно соціального захисту дітей цієї категорії. Функціональних змін на місцевому рівні не відбулося. Питаннями усиновлення, опіки, піклування, іншими формами виховання займаються служби у справах дітей. Повноваження щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, їх виявлення та влаштування покладено на органи опіки та піклування, фактично цю діяльність як і раніше здійснюють служби у справах дітей.

Незважаючи на такі реорганізації державних структур на вищих щаблях влади, залишаються неврегульовані питання, які стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Так, наприклад, розподіл повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування не достатньо чітко визначений, особливо неврегульованим залишається питання до відповідальності структур, в діяльність яких входить забезпечення функціонування сімейних форм та здійснення контролю за умовами виховання у них дітей. Не чітко сформульовані та визначені відповідальні структури щодо захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. На сьогодні постановка на квартирний облік дітей, вказаної категорії існує тільки на папері, дієвих механізмів не існує. Діючі нормативно-правові акти не регулюють питання надання житла, а тільки констатують саму проблему. На законодавчому рівні не вказано, який орган та за які кошти повинен надавати житло зазначеним дітям. Не визначені умови за наявності яких діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть перебувати на квартирному обліку і потребувати покращення житлових умов та ряд інших нагальних проблем залишився поза увагою.

Саме тому необхідно вдосконалити організаційно-економічний механізм

управлінської діяльності у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, посилити відповідальність органів місцевої влади та місцевого самоврядування за долю осиротілих дітей з метою забезпечення ефективності функціонування та розвитку форм сімейного виховання [71, С.145].

Необхідні структурні реформи для розвитку України як незалежної, сильної держави з великим потенціалом, саме вони здатні забезпечити консолідацію влади, політичних сил і нації в цілому. Державний апарат влади все більше зміщується туди, де йде пошук нових інструментів державного управління, де відбувається самоорганізація громад [44, С.108; 49, С.36]. Зрозуміло, що питання забезпечення участі громадян в управлінні державою буде головним пріоритетом комплексної регіональної реформи. Реформа повинна базуватися і на інших важливих напрямках, таких як:

- запровадження механізмів відповідальності перед суспільством усіх гілок влади й органів державного управління та реальної підзвітності;
- делегування повноважень органам місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності функціонування усіх гілок влади шляхом збалансованого розподілу функцій та повноважень між ними;
- передача громадським організаціям на регіональному рівні одночасно функцій виконавчих органів та достатніх ресурсів для їх виконання;
- спрощення механізмів надання адміністративних послуг населенню.

Процес запровадження нової моделі державного управління й удосконалення механізмів їх реалізації повинен бути прозорим і правовим. Але питання стосується не тільки чіткого розподілу повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування [131; 153].

Необхідно розробити єдину державну програму підтримки дитинства, якою забезпечити соціальний захист прав кожної дитини-сироти, в першу чергу право на виховання у сім'ї. Для подолання існуючої ситуації в Україні щодо захисту прав дитини потрібно не тільки прийняти таку програму, але і забезпечити її фінансово. В межах програми необхідно здійснити моніторинг

реалізації основних прав та свобод дитини та визначити основні напрями роботи в сфері соціального захисту. Вважаємо, що саме таким чином вирішуються проблеми державного управління сфери соціального захисту дитини в сучасних умовах кризової ситуації, тобто необхідно йти шляхом побудови організаційної структури управління й переходу до нової управлінської парадигми [72, С.36].

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що єдиного наукового підходу щодо тлумачення поняття «організаційно-економічного механізму» ще не сформовано. Проаналізувавши різноманітність трактувань та згрупувавши елементи управлінської діяльності, запропоновано загальне визначення, а саме: організаційно-економічний механізм управлінської діяльності це відкрита та рушійна система розвитку двох взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (організаційної та економічної), свідома діяльність яких направлена на цілеспрямований вплив та регулювання (впорядкування) суспільних відносин, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори.

2. Дослідження показали, що сфера соціального влаштування дітей представляє собою державне влаштування дитини у сім'ї громадян або інтернатні заклади. Комплексний аналіз форм державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дозволив у роботі сформувати новий поділ форм державного влаштування дітей: сімейні (усиновлення), родинні (опіка, піклування), міні-інтернат (прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) та заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Запропоновано модернізувати на регіональному рівні підхід до створення дитячого будинку сімейного типу та ввести нові терміни «міні-усиновлення», «міні-інтернат» та «дитина потребує державного утримання».

4. Проблема сирітства носить загальносуспільний характер, але вона не достатньо досліджена. Про це свідчить і відсутність відповідного індексу в універсальній десятковій класифікації (УДК). Питання дитинства знаходяться в

різних розділах класифікатора. Вважаємо за доречне для розвитку наукових досліджень у цій галузі та для практичного вирішення цілого ряду проблем у сфері влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надати пропозицію до Міжнародної федерації з інформації й документації (Federation Internationale de Documentation) щодо внесення до УДК додаткового індексу «Дитина. Соціальне сирітство. Державне влаштування дітей».

5. У результаті аналізу соціальної сфери влаштування дітей були виокремлені суб'єкти управлінської діяльності, які приймають рішення про влаштування дітей, це: орган опіки та піклування, який має власну структуру з притаманними йому економічними функціями, його підсистему – комісію з питань захисту прав дитини та судову гілку влади, яка у даному випадку виконує функцію виконавчої влади та безпосередньо займається влаштуванням дітей, приймаючи одноосібно (судове) рішення. Звернено увагу на те, що це рішення не носить колективного характеру при своєму виробленні та прийнятті (хоча по своїй суті є результатом управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей), що саме по собі суперечить науковому підходу до того, що управлінська діяльність завжди виступає колективістською. Доведено, що судова інстанція має повне право знаходитись у переліку складових організаційно-економічного механізму управлінської діяльності та бути суб'єктом регулювання управлінської діяльності на всіх рівнях та в кожній сфері діяльності.

6. У роботі запропоновано перші теоретико-методичні підходи до створення регіональної моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей. Звернено увагу на те, що на регіональному рівні здійснюються не тільки національні влаштування дітей (національне усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), але і міжнародні усиновлення, тому основними елементами та принципами повинні слугувати міжнародні стандарти державного управління, переплітаючись із регіональними.

7. Аналіз структури управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей дозволив висвітлити ряд проблем функціонування даної

сфери: не чітко визначені повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, у діяльність яких входить забезпечення функціонування сімейних форм влаштування дітей у регіоні та здійснення контролю за умовами утримання та виховання у них дітей; не врегульовані питання по визначені відповідальних структур у питаннях захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; не забезпечені достатніми матеріальними, фінансовими та якісними кадровими ресурсами.

8. Вияснено, що практична діяльність сфери соціального влаштування дітей відбувається тільки на регіональному рівні та основним результатом праці управлінської діяльності цієї сфери є досягнення її головної цілі (мети): влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу). На основі досліджень виконання основних управлінських завдань щодо влаштування дітей до різних форм виховання запропоновано оцінювати результати управлінської діяльності за наступними соціальними показниками ефективності: в питаннях усиновлення та опіки (піклування), в питаннях створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, в питаннях інтернатних закладів, соціальну ефективність управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей та інтегрального показника ефективності управлінської діяльності в регіоні.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [71; 72; 73; 79; 80; 83; 205].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ В РЕГІОНІ

2.1. Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності

Організаційно-методичне забезпечення механізму управлінської діяльності – це сукупність методів та заходів, що створюють організаційній структурі стратегією та необхідні умови для підготовки та реалізації управлінських рішень сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вирішенні питань, пов'язаних із виявленням, влаштуванням та контролем перебування дітей. Виходячи з сутності поняття «організація», організаційне забезпечення – формування організаційної структури управління сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яку об'єднує одна стратегія і мета та спільні організаційно-розпорядчі документи щодо діяльності та розподілу функцій між суб'єктами організаційної структури управління [10; 59; 166].

Методичне забезпечення механізму управлінської діяльності представляє собою нормативно-правову базу упорядкування методів та заходів управлінської діяльності згідно чинного законодавства щодо влаштування дітей шляхом вибору напрямків щодо пріоритетності форм влаштування дітей та методів аналізу та контролю за виконанням рішень [81]. Структурно організаційно-методичний інструментарій можна представити у вигляді сукупності наступних елементів (рис. 2.1).

Методичне забезпечення визначає вимоги та шляхи реалізації влаштування дітей. Основою методичного забезпечення є законодавча база сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. При дослідженні управлінської діяльності постає питання, яку саме методику або

методичний підхід обрати при влаштуванні дитини. Процес прийняття управлінських рішень вимагає гнучкого підходу та вибору пріоритетних форм влаштування дитини.

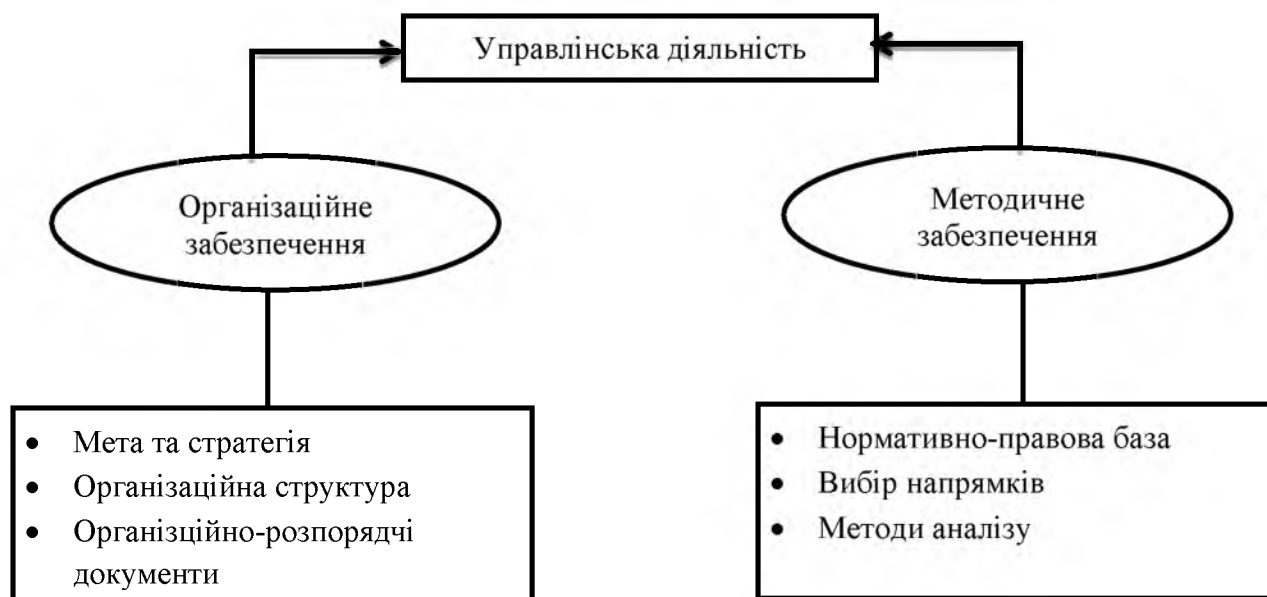

Рис. 2.1. Складові організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [10; 166]

Достатньо широкий інструментарій методичного забезпечення сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представлений численними нормативно-правовими актами, серед яких можна виділити наступні групи:

1. Законодавчі акти у сфері захисту прав дітей.
2. Законодавчо-нормативні акти у сфері соціальної підтримки і соціального забезпечення сімей із дітьми.
3. Нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, та їх подальше влаштування.
4. Нормативно-правові акти, що стосуються діяльності закладів соціального захисту й обслуговування дітей (додаток І).

Одною із основних груп методичного забезпечення є нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без

батьківського піклування, та їх подальше влаштування. Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» та «Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» містять чіткі механізми та процедури з питань виявлення дітей, які залишилися без піклування батьків, процедуру здійснення їх усиновлення чи влаштування до інших форм виховання тощо [98; 122].

Так, визначений механізм діяльності органів опіки та піклування з моменту виявлення дитини, яка залишилась без піклування батьків, до її влаштування та здійснення контролю за умовами її проживання та виховання [71]. Алгоритм дій органів опіки та піклування складається із наступних етапів:

1. Виявлення дітей, які залишились без батьківського піклування. Особи, яким стало відомо про факт залишення дитини без батьківського піклування, зобов'язані негайно повідомити про це службу у справах дітей за місцем виявлення дитини.

2. Тимчасове влаштування дитини.

3. Ведення обліку дітей.

4. Надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування (збір та підготовка документів, реєстрація народження дитини, прийняття рішення міськвиконкому чи райдержадміністрації про надання статусу дитині).

5. Влаштування дитини (усиновлення, опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу чи інтернатний заклад).

6. Захист житлових та майнових прав дітей.

7. Розв'язання спорів між батьками щодо виховання дитини.

Таким чином, для осіб, яким стало відомо про факт залишення дітей без батьківського піклування, існує чіткий порядок алгоритму дій. Служба у справах дітей за місцем виявлення дитини, яка залишилася без батьківського піклування, може тимчасово влаштувати за своїм направленням виявлену дитину в притулок для дітей служби у справах дітей, заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених

батьківського піклування, центр соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко) чи сім'ї громадян.

Виявлені діти, які опинилися без опіки батьків, влаштовуються в притулок для дітей або центр соціально-психологічної реабілітації. Впродовж двох місяців служба у справах дітей за місцем виявлення безпритульних дітей проводить роботу щодо встановлення родинних зв'язків виявленої дитини та розглядає питання про її можливе повернення до батьків або на виховання до тих осіб, які їх замінюють. Якщо таке повернення є недоцільним або неможливим, служба у справах дітей за місцем походження дитини готує документи для надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

У випадку, коли дитина була підкинута або знайдена, покинута в пологовому будинку або іншому закладі охорони здоров'я, її відмовилися забрати батьки чи інші родичі, складається відповідний акт за затвердженою формою. Знайдена чи підкинута дитина, або дитина, яка має ознаки жорстокого поводження чи насилля, доставляється у супроводі представника органів внутрішніх справ разом із медичним працівником до закладу охорони здоров'я для того, щоб дитині була надана необхідна медична допомога. Подальше влаштування такої дитини можливе тільки після отримання необхідної медичної допомоги.

Процедура надання статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, також чітко врегульована: прописаний конкретний перелік документів, який є підставою для отримання дитиною відповідного статусу, а також регламентована процедура прийняття органом опіки та піклування рішення про надання дитині відповідного статусу.

Прийнятий порядок також чітко регламентує принципи та процедури визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування [117, С.21]. Коли дитина отримала статус, вона має право, відповідно до чинного законодавства, бути влаштованою насамперед до сімейних форм виховання (на усиновлення, під опіку (піклування), у прийомну сім'ю або дитячий будинок сімейного типу). До інтернатного закладу (дитячий

будинок, будинок дитини, школа-інтернат тощо) дитина-сирота чи дитина, позбавлена батьківського піклування, може бути влаштована тільки тоді, коли вичерпано всі можливості влаштування її у сім'ю. Важливо звернути увагу на те, що, відповідно до чинного законодавства, таке влаштування дитини не позбавляє суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей від пошуків у сім'ю для інтернатної дитини.

Суб'єктами такого пошуку є, як правило, державні органи та установи, але активну участь приймають і громадські організації, бізнес-організації, заклади освіти та виховання. Розрізняють спеціалізовані та неспеціалізовані суб'єкти сфери соціального влаштування дітей. До неспеціалізованих суб'єктів, які здійснюють в основному виховні та профілактичні функції, належать спортивні товариства, різноманітні заклади позашкільної освіти, клуби за інтересами. Такі функції є для них другорядними. Спеціалізованими суб'єктами є державні органи та установи, діяльність яких безпосередньо спрямована на влаштування та контроль за вихованням дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, це: служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, кримінальна міліція у справах дітей, органи освіти й охорони здоров'я та інші. Ці органи та організації виступають при цьому як безпосередні виконавці [45, С.9].

Таким чином, вирішення проблеми, яка стосується влаштування дитини та контролю за дотриманням її прав, передбачає міжвідомчу взаємодію та співпрацю в інтересах дитини різних відомств та організацій. Така співпраця забезпечує узгодженість можливостей та інтересів кожної із сторін задля забезпечення прав та потреб дитини.

Відповідно до чинного законодавства існують декілька рівнів такої співпраці: суб'єктивний і процесуальний. Самі суб'єкти взаємодії розглядаються на суб'єктивному рівні – державні органи та установи, органи місцевого самоврядування, громадські організації; на процесуальному – взаємодія цих суб'єктів. Варто зауважити, що виділяють також вертикальний (національний, обласний, районний) і горизонтальний (взаємодія всередині секторів –

державного, муніципального) рівні взаємодії [45, С.26]. Зрозуміло, що взаємодія суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей будується на основі принципів взаємодії (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Принципи взаємодії суб'єктів управління*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [45, С.27]

Таким чином, на основі спільних принципів будується взаємодія суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей. Основними принципами є визнання спільної проблеми, орієнтація на вирішення проблеми та спільне планування, функціональна домовленість, відповідальність та інші. Коли у суб'єктів взаємодії перетинаються інтереси, повністю або частково співпадають цілі їх діяльності, тоді виникає необхідність взаємодії.

Визнання спільних проблем сирітства та намагання вирішити цю проблему

шляхом влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання і єднає суб'єктів управління сфери соціального влаштування дітей через послідовність їх управлінської діяльності (додаток К).

Внутрішні протиріччя також можливі в самому процесі організації взаємодії. Суб'єкти управлінської діяльності можуть мати розбіжності щодо пріоритетності цінностей, мотивів діяльності, невміння чи небажання регулювати власну управлінську діяльність відповідно до діяльності інших суб'єктів управління. Саме тому основу взаємодії суб'єктів становить законодавча база (угода про співпрацю суб'єктів управління), ресурсне забезпечення самих суб'єктів управління та можливість його використання в спільній діяльності. Взаємодія суб'єктів управління обов'язково повинна базуватися на повазі суб'єктів взаємодії до зусиль кожної зі сторін. Особливо важливим для кінцевого результату управлінської діяльності є високий рівень професійної компетентності представників усіх суб'єктів взаємодії. Таким чином прослідковується послідовність реалізації організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей з врахуванням принципів взаємодії суб'єктів управління.

Варто звернути увагу, що структура формування взаємодії суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей має наступні компоненти : цільовий, змістовний, якісний та процесуальний [45, С.29].

Цільовий компонент представляє собою наявність спільних цілей, єдиної мотивації в суб'єктів взаємодії, однакового кінцевого результату, зростання потенціалу кожного суб'єкта взаємодії.

Змістовний компонент – це спільне планування і підбиття підсумків, спільна організація діяльності та взаємостосунків, широкий спектр взаємодії, високий рівень обізнаності суб'єктів один про одного, оперативність та інтенсивність інформаційних обмінів.

Якісний компонент представляє собою позитивні та професійні відносини між суб'єктами взаємодії, залучення до взаємодії якомога більшої кількості вузькопрофільних суб'єктів взаємодії для покращення компетентності в

рішеннях, довіра один до одного.

Процесуальний компонент – це управління взаємодією, систематичність контактів суб'єктів взаємодії, функціонування в єдиному просторі й часі, наявність розподілу процесу діяльності на окремі дії, гнучкість прийняття рішень, розподіл відповідальності за їх здійснення між усіма суб'єктами взаємодії [45, С.28].

Взаємодія суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей як процес включає наступні етапи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Етапи взаємодії суб'єктів управління*

№ з/п	Етапи взаємодії
1	Виникнення ситуації, коли неможливо самотійно реалізувати завдання функціонування
2	Усвідомлення необхідності взаємодії як виходу із ситуації, що склалася
3	Визначення цілей взаємодії
4	Пошук суб'єктів взаємодії, які мають подібні інтереси і завдання функціонування
5	Встановлення домовленостей про співпрацю на основі узгодження інтересів і спільної мети діяльності
6	Визначення повноважень, функцій, обсягу ресурсного забезпечення в рамках спільної діяльності
7	Підписання угод про співпрацю
8	Безпосередня діяльність і обмін інформацією
9	Контроль та аналіз спільної діяльності

*Джерело: складено за даними [45, С.28]

Основними суб'єктами управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей є: служби у справах дітей, заклади освіти, заклади охорони здоров'я,

заклади культури та спорту, кримінальна міліція у справах дітей, органи праці та соціального захисту населення, центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, заклади соціального обслуговування та громадські організації [98, С.41]. Майже всі етапи взаємодії суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей однакові для всіх суб'єктів. Різняться вони в визначенні повноважень, функцій, обсягу ресурсного забезпечення в рамках спільної діяльності. Розглянемо завдання суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у рамках їх співпраці.

Основними завданнями служби у справах дітей є: здійснення та розроблення спільних заходів щодо захисту прав та законних інтересів дітей; контроль за дотриманням нормативно-правових актів щодо порядку відвідування дітьми культурно-розважальних закладів, комп'ютерних клубів, заборони розповсюдження наркотиків, продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів дітям; контроль за умовами виховання та утримання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей усіх форм власності; забезпечення влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на усиновлення, передачу під опіку, піклування, у дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї; вилучення дітей з вулиці; виявлення і тимчасове влаштування дітей, які втратили батьківське піклування; координація та контроль діяльності мережі закладів соціального захисту дітей – центрів соціально-психологічної реабілітації та притулків для дітей [125, С.81].

Основними завданнями закладів освіти є: сприяння та забезпечення одержання дітьми дошкільної, шкільної та позашкільної освіти; надання даних про сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; надання інформації щодо створення умов для навчання дітей, над якими встановлено опіку, піклування та які проживають у прийомних сім'ях чи дитячих будинках сімейного типу службам у справах дітей за місцем проживання дитини; здійснення оперативних заходів для дітей, які

тривалий час не навчалися для повернення їх до навчання; забезпечення отримання повної загальної середньої освіти для дітей, які не навчалися взагалі або не навчалися тривалий час, на базі вечірніх шкіл та професійно-технічних навчальних закладів [125, С.80].

Основними завданнями закладів охорони здоров'я є: організація та проведення заходів щодо охорони здоров'я матері та дитини; надання повідомлень про сім'ї з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах службам у справах дітей або центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; надання інформації щодо змін стану здоров'я дітей, над якими встановлено опіку, піклування та які проживають у прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу службам у справах дітей за місцем проживання дитини; сприяння щорічному оздоровленню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [133, С.16].

Основними завданнями закладів культури та спорту є: організація та проведення заходів щодо залучення дітей до занять фізичною культурою і спортом та ознайомлення їх із культурною спадщиною України; організація та проведення змістовного дозвілля дітей, здійснення заходів щодо розвитку їх творчих здібностей; забезпечення та проведення відпочинку дітей [133, С.8].

Основними завданнями кримінальної міліції у справах дітей є: проведення роботи щодо здійснення правового виховання дітей та заходів запобігання правопорушень серед дітей; проведення та організація розшуку дітей, які залишили навчально-виховні заклади чи власні сім'ї; надання інформації щодо дітей, які систематично самовільно залишають сім'ю, самовільно залишають спеціальні навчально-виховні заклади, вчинили правопорушення, вживають спиртні напої чи повернулися із загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації службам у справах дітей; вилучення дітей із сімей, перебування в яких загрожує життю або здоров'ю дитини, та спільно зі службою у справах дітей тимчасово влаштовувати таких дітей до притулків для дітей до винесення рішення суду про подальшу долю дитини [133, С.7].

Основними завданнями органів праці та соціального захисту населення є:

забезпечення та контроль за своєчасною виплатою державної допомоги сім'ям із дітьми; проведення та організація обстежень умов проживання дітей до 1-го року від дня народження. При виявленні фактів неналежного догляду за дитиною та нецільового використання коштів повідомляється служба у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та припиняється виплата допомоги при народженні дитини [133, С.8].

Основними завданнями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді є: виявлення неблагополучних жінок, які мають намір відмовитися від новонародженої дитини та проведення своєчасної адресної соціальної допомоги; виявлення і надання соціальної допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах; організація та проведення навчання для кандидатів в опікуни, прийомні батьки чи батьки-вихователі; забезпечення соціального супроводу родин опікунів, прийомних сімей чи дитячих будинків сімейного типу; проведення регулярних моніторингів умов утримання, виховання та проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [133, С.6].

Основними завданнями притулків для дітей є: забезпечення тимчасового притулку дітям, які залишили навчальні заклади чи опинилися в складних життєвих обставинах; створення належних психолого-педагогічних та житлово-побутових умов для тимчасового забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, які там опинились; сприяння службам у справах дітей у подальшому влаштуванні дитини, яка тимчасово проживає у притулку для дітей [140, С.3].

Основними завданнями центрів соціально-психологічної реабілітації дітей є: організація та надання комплексної педагогічної, соціальної, правової, психологічної, медичної та інших видів допомоги дітям, які опинилися в складних життєвих обставинах; організація та проведення психолого-педагогічної корекції для дитини з урахуванням її індивідуальних потреб; створення умов для одержання дітьми освіти з урахуванням рівня їх підготовки; здійснення трудової адаптації дітей з урахуванням можливостей та інтересів кожної дитини [129, С.2].

Основними завданнями закладів соціального обслуговування є: організація та надання комплексної педагогічної, соціальної, правової, психологічної,

медичної та інших видів допомог дітям, які опинилися в складних життєвих обставинах [127, С.4].

Основними завданнями громадських організації є: організація та проведення заходів щодо залучення дітей до громадської діяльності, реалізація різноманітних програм в інтересах дітей; організація та проведення соціальних програм підтримки сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах (програм, спрямованих на надання допомоги людям, які зловживають алкоголем, наркозалежним, програм попередження насильства в сім'ї тощо); надання повідомлень про сім'ї з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах службам у справах дітей чи центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; організація та проведення реабілітаційних програм для бездоглядних і безпритульних дітей, залучення таких дітей до громадської діяльності; створення волонтерських загонів, які працюють при закладах соціального захисту дітей [133, С.9].

Залежно від рівня взаємодії та цілей взаємодії суб'єктів управлінської діяльності обираються форми взаємодії. На практиці міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей існують наступні форми взаємодії:

- створення міжвідомчих комісій чи координаційних рад;
- створення при органах державної влади консультативно-дорадчих органів;
- розробка цільових програм, нормативно-правових документів;
- підписання договорів про співпрацю, реалізація спільних програм;
- проведення спільних нарад, тематичних круглих столів, зустрічей, семінарів, дискусій;
- залучення до спільної діяльності в інтересах дітей волонтерів;
- парламентські та громадські слухання;
- підтримка з боку держави соціальних ініціатив громадських організацій тощо [45, С.31].

Створення та діяльність комісії з питань захисту прав дитини сфери

соціального влаштування дітей є одним із механізмів міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності. Постановою Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» затверджено типові Положення комісії з питань захисту прав дитини [98, С.1].

Таким чином, дорадчо-консультативний орган комісія з питань захисту прав дитини створена при районних, районних у м. Києві, Севастополі виконавчих органах міських, районних у містах рад. Відповідальні посадові особи структурних підрозділів держадміністрацій та міськвиконкомів увійшли до складу комісії, тобто саме ті посадовці, які мають право приймати рішення на законних підставах. Зокрема, передбачена відповідальність кожним членом комісії за прийняте рішення вирішення конкретної проблеми чи потреби кожної дитини, яка потрапила в складні життєві обставини.

Основними завданнями комісії з питань захисту прав дитини є забезпечення реалізації права кожної дитини на життя, сімейне виховання, всебічний розвиток, охорону здоров'я, освіту та соціальний захист. Відповідно до покладених на неї завдань комісія розглядає питання:

1. По затвердженні та прийнятті індивідуального плану соціального захисту дитини, яка опинилася в складних життєвих обставинах, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

2. Спірні питання, які потребують колегіального вирішення, зокрема:

– визначення форми влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування;

– утримання й виховання дітей у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу та виконання покладених на них обов'язків;

– встановлення і припинення опіки, піклування;

– позбавлення та поновлення батьківських прав;

– вирішення спорів між батьками щодо зміни прізвища та імені дитини чи його визначення;

– вирішення спірного питання між рідними батькам дитини щодо

визначення її місця проживання;

- участь одного з батьків у вихованні дитини;
- встановлення побачень з дитиною батьків (матері, батька), які позбавлені батьківських прав;
- реєстрація народження дитини, батьки якої невідомі;
- надання дозволу забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я родичам дитини, якщо цього не зробили батьки [98, С.4].

Варто звернути увагу на низку суттєвих змін до постанови № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» постановою Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 624, яка вступила в дію 28 листопада 2014 року та пов'язана із сьогодишньою ситуацією в Україні [106, С.3].

Зокрема, введено нову підставу для набуття статусу позбавлених батьківського піклування дітьми, батьки яких не можуть виконувати свої батьківські обов'язки з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку із тимчасовою окупацією чи проведенням антитерористичної операції на сході України.

Відтепер такі діти отримують тимчасові державні гарантії свого захисту та підтримку. Також для дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із Криму та районів проведення антитерористичної операції передбачено алгоритм дій щодо захисту їх прав та свобод. Вдосконалено державний механізм управлінської діяльності взаємодії органів опіки та піклування шляхом взаємодії з іншими суб'єктами соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю щодо захисту прав дитини і підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Таким чином, розширено повноваження самої комісії з питань захисту прав дитини для вдосконалення діяльності органів опіки та піклування, спрямованих на підтримку виховної функції сім'ї, профілактики соціального сирітства, надання сім'ям з дітьми якісних соціальних послуг.

Отже, на комісію у зв'язку із тимчасовою окупацією Криму та

проведенням антитерористичної операції на Сході України покладено наступні завдання:

- надання сім'ї соціальних послуг відповідно до її потреб, тобто з метою забезпечення влаштування дитини до інтернатного закладу необхідно вирішувати питання щодо організації соціального супроводу сім'ї, у якій порушуються права дитини;

- затвердження індивідуального плану соціального захисту кожної дитини, яка залишилася без батьківського піклування, дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, чи дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, з чітко визначеним переліком суб'єктів соціальної роботи з сім'ями та дітьми, долучених до виконання цього плану, та контролем за виконання кожного його пункту;

- надання направлення для батьків, які неналежно виконують свої батьківські обов'язки, для проходження індивідуальних корекційних програм до суб'єктів соціальної роботи з сім'ями та дітьми, які, відповідно до компетенції, розробляють та впроваджують такі програми [106, С.3].

Таким чином здійснюється забезпечення по інформуванню органу опіки та піклування усіма суб'єктами соціальної роботи з сім'ями та дітьми не тільки про дітей, права яких порушуються, але й про сім'ї з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, та у яких існує ймовірність того, що права дитини недостатньо забезпечуються її батьками або якщо існує ймовірність позбавлення батьківських прав та негативна перспектива на майбутнє дитини.

Відтепер орган опіки та піклування має змогу організувати роботу щодо соціальної підтримки та допомоги таким сім'ям шляхом залучення до співпраці відповідних профільних суб'єктів соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю.

Згідно ст.ст. 26, 38, 52 законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органів і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх» створено також координаційну раду у справах дітей при

виконкомі чи райдержадміністрацій [131, С.4; 105, С.8].

Координаційна рада у справах дітей є консультативно-дорадчим органом при виконавчому комітеті чи райдержадміністрацій для координації діяльності державних структур та громадських організацій у сфері соціально-правового захисту та профілактики правопорушень серед дітей. Основним завданням ради є надання рекомендацій щодо координації дій структурних підрозділів місцевих органів влади, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, громадських структур у вирішенні питань соціального і правового захисту дітей, профілактики правопорушень та організації роботи щодо запобігання бездоглядності дітей [36, С.2].

Головою ради, як правило, є керуючий справами виконкому чи райдержадміністрацій. До складу ради можуть входити відповідальні працівники виконавчої влади та керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, представники громадських організацій (за згодою). Основною формою роботи ради є засідання, які проводяться за потребою, але не рідше одного разу на квартал.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції служби у справах дітей, в ній може утворюватися колегія служби у справах дітей у складі начальника служби (голова колегії), його заступників, керівників інших структурних підрозділів, органів внутрішніх справ, представників підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та благодійних організацій [125].

Склад колегії затверджується головою міської ради чи головою райдержадміністрації за поданням начальника служби у справах дітей. Рішення колегії проводяться в життя наказами начальника служби у справах дітей.

Колегія з питань соціального захисту та профілактики правопорушень серед дітей при службі у справах дітей є консультативно-дорадчим органом, який утворюється з метою забезпечення виконання основних заходів щодо соціального захисту дітей, організації роботи по попередженню бездоглядності та правопорушень серед дітей, координації органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування, громадських організацій з цих питань.

Основною формою роботи Колегії є засідання, які проводяться за потребою, але не рідше одного разу на квартал. Засідання Колегії вважається правомірним, якщо на ньому присутні не менше як дві третини її персонального складу.

Сесія є основною організаційно-правовою формою роботи сільських, селищних, міських, районних, обласних, районних у містах рад. Сесія – це сукупність пленарних засідань ради, а також засідань її постійних комісій. Основними питаннями сесії є: підготовка і затвердження бюджету відповідної адміністративно-територіальної одиниці та його розподілу; затвердження регіональних програм та їх фінансування, особливості підготовки і розгляду питань, пов'язаних з соціальним захистом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та інші [125, С.4].

Сесія ради скликається в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал. Набирають чинності рішення ради нормативно-правового характеру з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено пізніший строк введення цих рішень у дію.

Наради, семінари, конференції представляють собою також форми міжвідомчої взаємодії суб'єктів управлінської діяльності. Ініціаторами та організаторами проведення нарад, семінарів, конференцій сфери соціального захисту, як правило, виступають служби у справах дітей. Метою проведення цих заходів є ознайомлення із станом соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в регіоні і обговорення проблемних питань та можливих шляхів співпраці [125].

На практиці міжвідомчої взаємодії управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей у Тернопільській області успішно діють різні форми взаємодії суб'єктів управлінської діяльності. Основні з них зведені у додатку Л, де вказано кількість засідань суб'єктів управлінської діяльності у розрізі районів Тернопільської області. За цей період було проведено 331 зібрання суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей, у тому числі: 114 комісій у справах дітей, 63 координаційних рад служб у справах дітей, 35 колегій

служб у справах дітей, 74 нарад, семінарів з питань захисту прав дітей, 36 засідань колегій районних державних адміністрацій, на яких розглядалися питання захисту прав дітей та 9 засідань сесій районних (міських) рад, на яких розглядалися питання захисту прав дітей. Найбільш плідною, з урахуванням найбільшої кількості проведених зібрань, співпраця була у наступних районах: Кременецький (45), м. Тернопіль (35), Тербовлянський (26), Шумський (21), Зборівський (17), Лановецький (17), Чортківський (17), Заліщицький (16), Буцацький (15), Підволочеський (15), Збаразький (14), Бережанський (13), Борщівський (13), м. Чортків (13), Гусятинський (12), Монастирський (12), Тернопільський (23), Козівський (10), Підгаєцький (8).

Таким чином, кращого результату у сфері соціального влаштування дітей можна досягнути при раціонально організованій взаємодії суб'єктів управління, використанні наявних ресурсів в інтересах конкретної дитини. Високоякісна взаємодія забезпечує наявність єдиних цілей; систематичність та інтенсивність інформаційних контактів; довіру і взаємоповагу; обізнаність суб'єктів взаємодії один про одного; взаємну відповідальність, що гарантує якість вирішення соціальних проблем [36, С.2].

2.2. Моніторинг управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей

Реалізація права дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сімейному оточенні, запобігання бездоглядності та безпритульності серед дітей, активізація національного усиновлення є одним із пріоритетів напрямків державної регіональної політики. Управлінська діяльність сфери соціального влаштування дітей у регіоні направлена на виконання основної мети (цілі) управління – влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в пріоритетні форми виховання: усиновлення, опіка (піклування), прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та інтернатні заклади.

Цільове управління – це своєрідна форма побудови процесу управління і його організаційно-практичного здійснення. Вона характеризується визначальним і активним впливом цілі управління на всі його характеристики. Модель цільового управління представляє собою структуровану та побудовану за ієрархічним принципом (розподілом за рівнями та ранжуванням) сукупність цілей соціально-економічної системи.

Для формулювання цілей і оцінки їх вагомості широко використовуються експертний метод. Важливість цілей по відношенню однієї до іншої оцінюється на другому і наступних рівнях за допомогою методу ранжування і зважування.

При ранжуванні кожної цілі приписуємо порядковий номер (усиновлення під номером 1, опіка-1.1, прийомна сім'я -1.2, дитячий будинок сімейного типу-1.3, інтернатний заклад-1.4), що показує її відносну важливість для досягнення цілі більш високого рівня. При зважуванні встановлюється коефіцієнт значимості кожної цілі в частках чи у відсотках стосовно мети більш високого рівня і стосовно головної мети.

Дерево цілей управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей пропонуємо розглядати через пріоритетність форм влаштування дітей: головна мета – усиновлення дитини, тактичні цілі поділяються за формами влаштування дітей: опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад, оперативні задачі – конкретні кроки досягнення цілей (економічні (соціальні виплати на дітей, грошове забезпечення прийомним батькам та інші), соціальні (соціальні гарантії та пільги для дітей-сиріт, соціальний захист для прийомних батьків та інші) та управлінські (прийняття, реалізація та контроль управлінських рішень)) (рис. 2.3).

При визначенні коефіцієнтів значимості питання ставиться так: на скільки буде досягнута головна мета усиновлення дитини (ціль 1), якщо вдасться цілком досягти влаштування дитини під опіку (ціль 1.1). Можлива відповідь – на 40%. Варто звернути увагу, що сума коефіцієнтів вагомості цілей кожного рівня дорівнює 1 чи 100%.

Для визначення коефіцієнтів важливості відносно головної цілі необхідно послідовно перемножити коефіцієнти даної цілі на коефіцієнти важливості по всьому ланцюжку цілей більш високого рівня. У приведеному прикладі на рис. 2.3. коефіцієнт значимості цілі 1.1.1 відносно головної цілі дорівнює добутку ваги цілі вищого за неї рівня (1.1) на її вагу на даному рівні, тобто 0,16. Це означає, що досягнення цілі 1.1.1 буде забезпечувати досягнення головної мети на 16%.

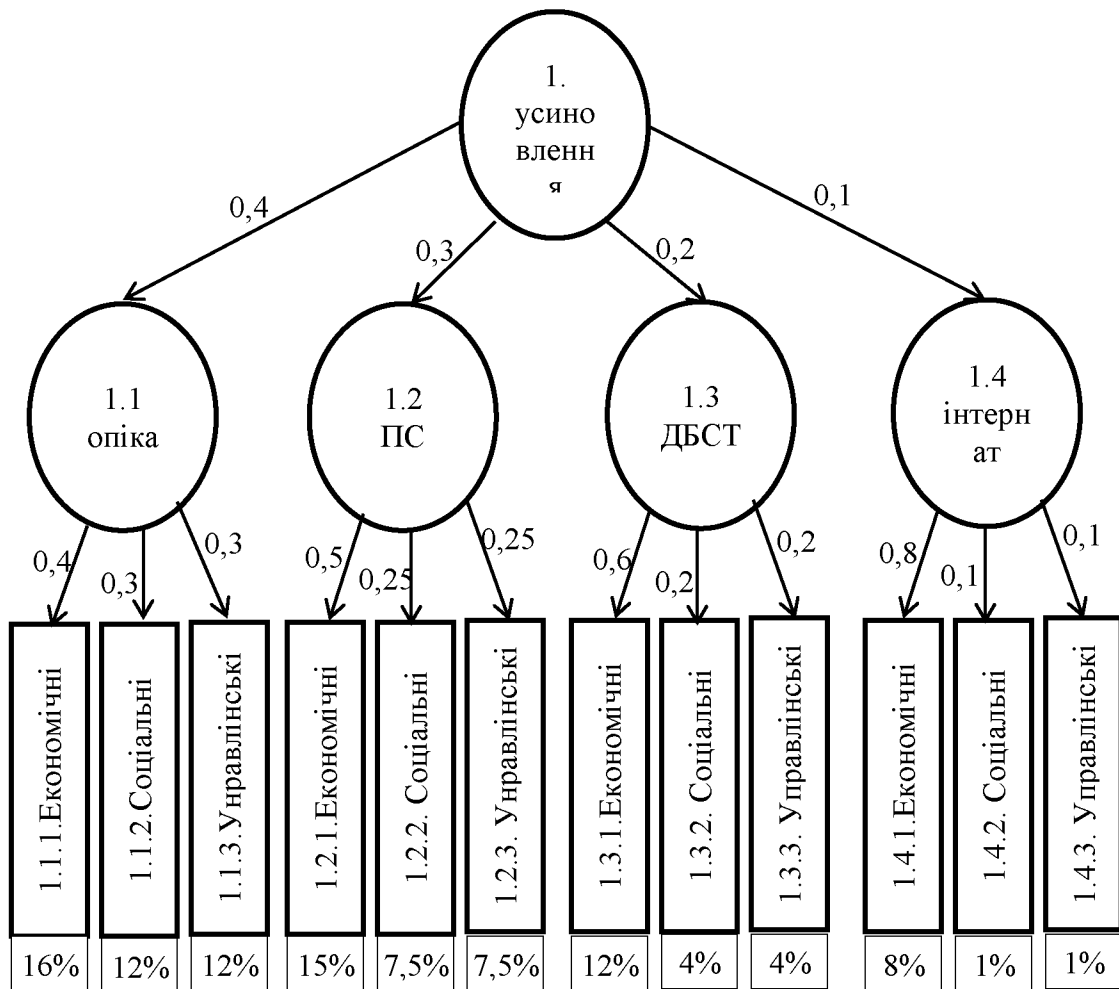

Рис. 2.3. Схематичне дерево цілей управлінських рішень по пріоритетності форм влаштування дітей*

*Джерело: за розрахунками автора

Отже, ми отримали дерево цілей управлінських рішень по пріоритетності форм влаштування дітей з показниками важливості (у круглих дужках) та відсотками досягнення основної цілі (у квадратних дужках):

1-й рівень: головна ціль – усиновлення -1;

2-й рівень: стратегічні цілі – опіка - 1.1 (0,4), прийомна сім'я - 1.2 (0,3), дитячий будинок сімейного типу - 1.3 (0,2), інтернатний заклад - 1.4 (0,1);

3-й рівень: тактичні цілі: економічні, соціальні, управлінські.

Для опіки: економічні цілі -1.1.1. (0.4) [16%], соціальні цілі -1.1.2. (0.3) [12%], управлінські цілі -1.1.3. (0.3) [12%].

Для прийомної сім'ї: економічні цілі - 1.2.1. (0.5) [15%], соціальні цілі -1.2.2. (0.25) [7,5%], управлінські цілі - 1.2.3. (0.25) [7,5%].

Для дитячого будинку сімейного типу: економічні цілі - 1.3.1. (0.6) [12%], соціальні цілі - 1.3.2. (0.2) [4%], управлінські цілі - 1.3.3. (0.2) [4%].

Для інтернатного закладу: економічні цілі - 1.4.1. (0.8) [8%], соціальні цілі - 1.4.2. (0.1) [1%], управлінські цілі - 1.4.3. (0.1) [1%].

Із проведеного аналізу видно, що для досягнення основної (чи стратегічної) цілі необхідно використати тактичні цілі (економічні, соціальні, управлінські), які різняться за якісними та кількісними величинами в залежності від форм влаштування дітей. Але для всіх форм влаштування (опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад) з тактичних цілей економічні цілі мають найвищий показник (16%, 15%, 12% та 8% відповідно). Таким чином, зважування цілей дає орієнтири для розподілу ресурсів у залежності від ступеня важливості мети, а сам показник досягнення основної (чи стратегічної) цілі управлінської діяльності показує ефективність її роботи.

Проаналізуємо ефективність управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей.

Виконання завдань, які спрямовані на посилення соціального захисту дітей шляхом влаштування їх у сімейні форми виховання, забезпечувалось протягом останніх років [79, С.199].

В Україні у сімейних формах виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї

та дитячі будинки сімейного типу) на кінець 2014 року виховувалось понад 73 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (87,5% від загальної кількості дітей зазначеної категорії) (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які охоплені сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу)*

Роки	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб	98 119	95 956	92 865	90 772	83 716
Чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які влаштовані у сімейні форми виховання, осіб	72 081	73 345	75 010	77 156	73 254
Соціальна ефективність управлінської діяльності, %	73,4	76,4	80,7	82,5	87,5

*Джерело: складено за даними [23, С.2]

Протягом 2010-2014 років спостерігається позитивна тенденція ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей, тобто збільшення чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у сімейних формах виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу).

Найкращі регіональні показники соціальної ефективності управлінської діяльності спостерігались у Рівненській (93,8%), Харківській (92,7%), Черкаській (92,0%), Чернівецькій (92,0%) Дніпропетровській (91,8%), Волинській (91,3%), Херсонській (91,3%) областях.

У Миколаївській (80,7%), Одеській (83,8%) та Запорізькій (84,6%)

областях відсоток соціальної ефективності управлінської діяльності був нижчий за середній по Україні (87,5%).

В Україні функціонувало станом на 01.01.2015 р.:

- 918 дитячих будинків сімейного типу, в них виховувалась 6081 дитина;
- 4123 прийомні сім'ї, в яких виховувалось 7409 дітей.

Загалом у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховувалось 13530 дітей, що складало 16,1% від загальної чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні (що на 1,3% більше ніж на кінець 2013 року).

Найбільше виховувалось дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу в Харківській (24,7%), Тернопільській (23,2%), Вінницькій (22,6%), Кіровоградській (20,9%) та Чернівецькій (20,9%) областях.

Найменше – у м. Києві (7,9%), Івано-Франківській (9,0%) та Одеській (11,2%) областях [23, С.2].

Варто звернути увагу, що Тернопільська область інтенсивно почала створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу з 2006 року [146-150]. Динаміка створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу чітко прослідковується в Додатку М. Так, перші дитячі будинки в 2006 році були створені на базі Борщівського (п'ятеро дітей), Підволочиського (п'ятеро дітей) та Шумського районів (п'ятеро дітей) Тернопільської області. Станом на 01.01.2015 р. в Тернопільській області функціонувало 10 дитячих будинків сімейного типу (70 дітей) (рис.2.4) та 134 прийомних сімей (207 дітей) (рис. 2.5).

Чітко прослідковується після 2006 року спад створення дитячих будинків сімейного типу, в 2008 році знову інтенсивне влаштування дітей-сиріт. Варто наголосити, що показник 2008 року за весь період (18 дітей) був найвищим за роки спостереження. Далі пішов спад, а з 2011 року знову інтенсивне влаштування дітей. У 2014 році показники різко зменшилися і жодна дитина не була влаштована в дитячий будинок сімейного типу. На нашу думку, основними причинами цього є нестабільна політична та економічна ситуація в державі.

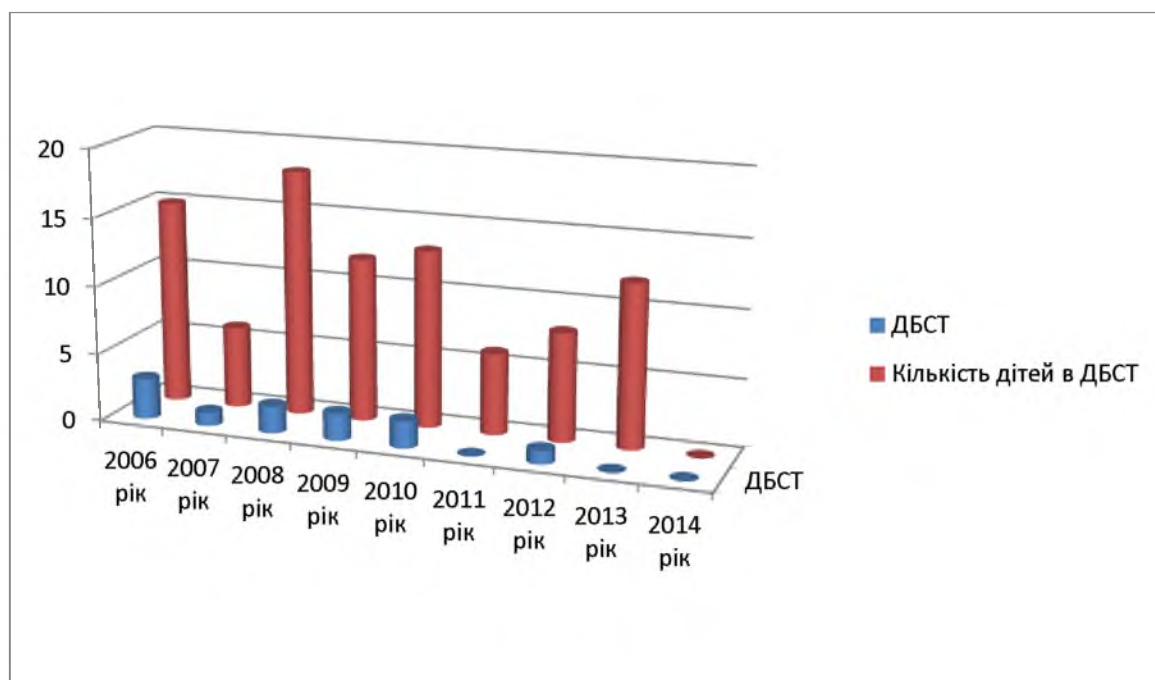

Рис. 2.4. Динаміка створення дитячих будинків сімейного типу*

*Джерело: побудовано за статистичними даними [36, С.2]

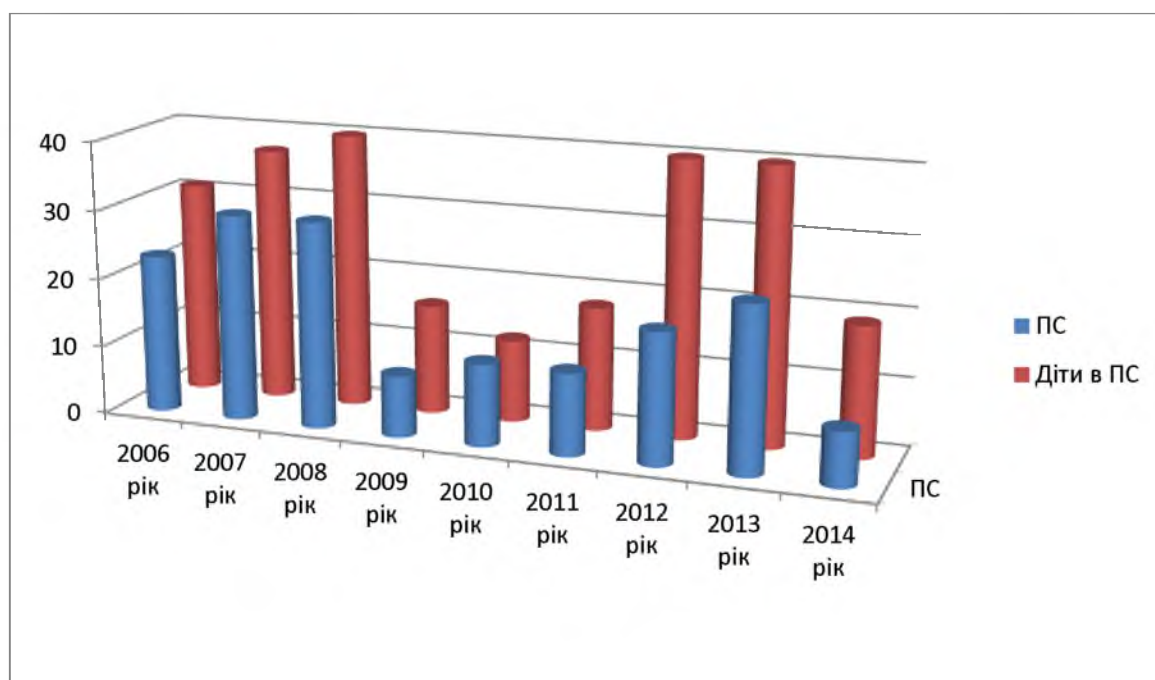

Рис. 2.5. Динаміка створення Приймних сімей*

*Джерело: побудовано за статистичними даними [34; 35; 145-151]

Аналізуючи динаміку створення прийомних сімей, варто звернути увагу,

що прогресивна динаміка спостерігалася впродовж трьох років (2006, 2007, 2008). У 2009 році пройшов різкий спад кількості влаштування дітей у прийомні сім'ї з подальшим повільним підйомом. У 2012 році був найбільший пік влаштування дітей і він тримався впродовж двох років (2012-2013 роки), коли було влаштовано по 40 дітей щорічно. У 2014 році знову знизився показник влаштування дітей більше ніж у два рази з попередніми роками (19 дітей).

Динаміка створення дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей чітко прослідковується на графіку (рис 2.7).

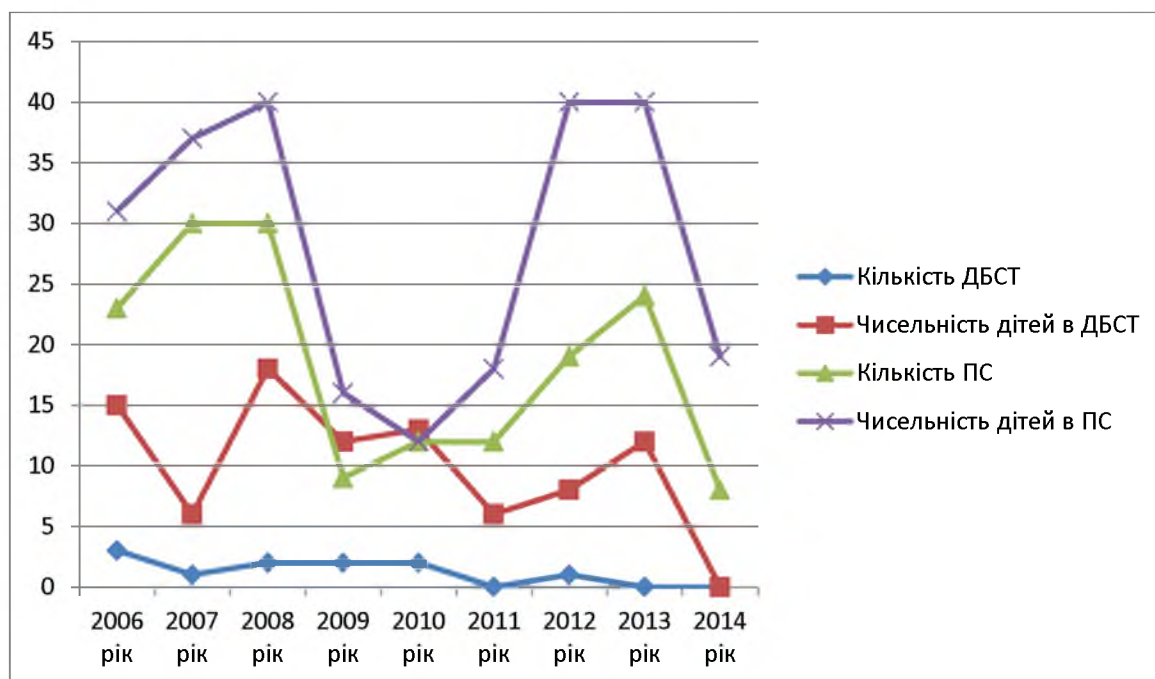

Рис. 2.6. Динаміка створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу*

*Джерело: побудовано за статистичними даними [34; 35; 145-151]

На графіку видно, що створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу відбувалося хвилеподібно. Найбільш велика амплітуда влаштування дітей була в 2008 (18 дітей в дитячих будинках сімейного типу та 40 дітей в прийомних сім'ях) та 2013 (12 дітей в дитячих будинках сімейного типу та 40 дітей в прийомних сім'ях) роках. А у 2010 році чисельність влаштованих дітей в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу співпала та майже зрівнялися між собою (12 та 13 дітей відповідно). У 2014 році спостерігається різкий спад

показників влаштування дітей. Станом на 01.07.2015 р. в Тернопільській області функціонують 10 дитячих будинків сімейного типу (71 дитина) та 132 прийомних сімей (207 дітей).

На кінець 2014 року в Україні на обліку дітей, які можуть бути усиновлені, перебувало понад 21 тис дітей [23, С.3].

Усиновлено громадянами України у 2014 році 1591 дитина-сирота та дитина, позбавлена батьківського піклування, іноземними громадянами – 524 дитини.

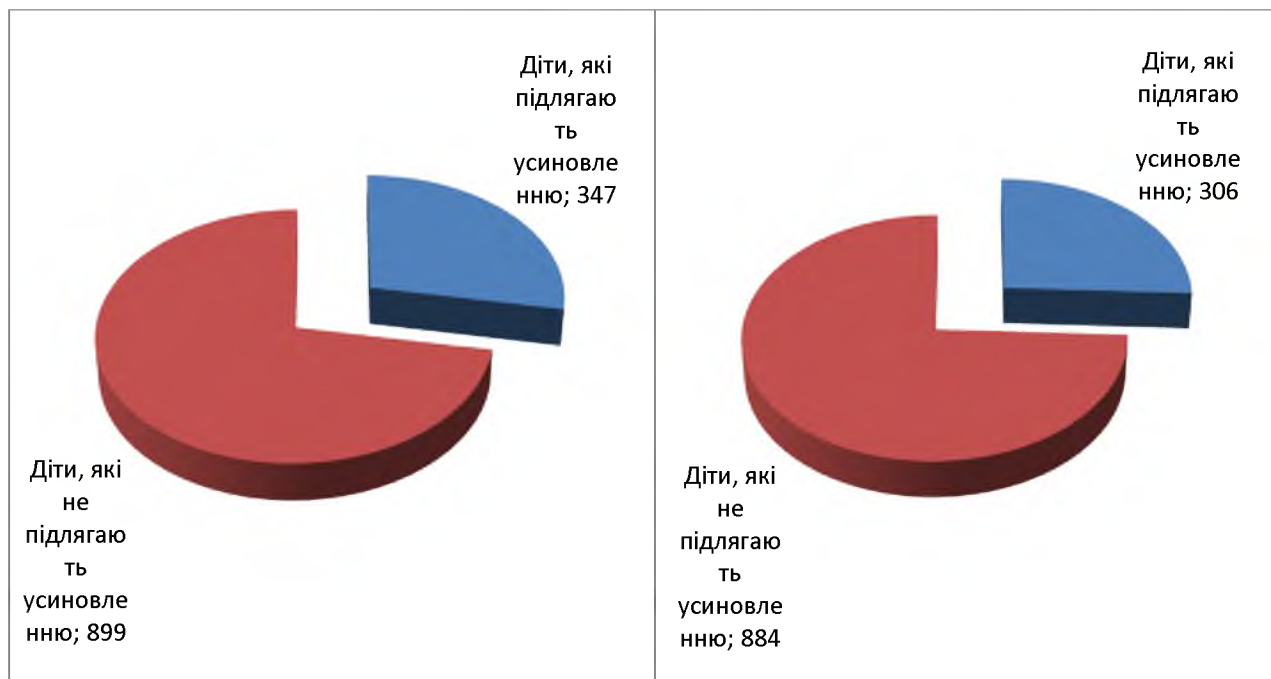
Середній показник соціальної ефективності управлінської діяльності усиновлення дітей в Україні (тобто відношення усиновлених дітей до чисельності дітей, які перебувають на обліку з усиновлення), становить 9,3%, з них українцями – 7%.

Найкращі регіональні показники соціальної ефективності управлінської діяльності по Україні з усиновлення в сім'ї українців були у м. Києві (17,3%), Київській (10,5%), Одеській (8,2%), Харківській (8,3%), Херсонській (8,7%), Закарпатській (7,9%), Рівненській (7,6%) областях.

У Кіровоградській (3,5%), Тернопільській (майже 3,0%), Сумській (4,0%), Чернігівській (4,3%), Чернівецькій (4,7%), Черкаській (5,3%), Львівській (5,4%), та Запорізькій (5,8%) областях найнижчі регіональні показники соціальної ефективності управлінської діяльності з усиновлення, тобто найменша чисельність усиновлених дітей громадянами України. На сьогодні в Україні понад 1700 кандидатів в усиновлювачі бажають стати рідними батьками дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування [23, С.2].

В Тернопільській області станом на 01.01.2015 р. загальна чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, становила 1190 дітей, із них підлягали усиновленню 306 дітей.

Варто звернути увагу, що чисельність дітей, які підлягають усиновленню з кожним роком стає меншою. Так, станом на 01.01.2014 р. загальна чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, становила 1246 дітей, із них підлягали усиновленню 347 дітей (рис. 2.7, 2.8).

**Рис. 2.7. Стан усиновлення на
01.01.2014 рік**

*Джерело: побудовано за статистичними даними [34; 35]

**Рис. 2.8. Стан усиновлення на
01.01.2015 рік**

*Джерело: побудовано за статистичними даними [34; 35]

Тепер проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей на усиновлення у 2013 році (табл. 2.3).

Найкраще спрацювали м. Тернопіль (33,33%), та райони: Заліщицький (14,29%), Манастириський (8,33%) та Чортківський (4,35%). Варто звернути увагу, що у Тернополі троє дітей з особливими потребами було усиновлено іноземцями. Решта усиновлень були здійснені громадянами України. В інших районах усиновлень не було, хоча є діти, які підлягають усиновленню. Загальний показник управлінської діяльності по усиновленню дітей за 2013 рік по Тернопільській області становить 4,73 %.

Далі проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей на усиновлення у 2014 році (табл. 2.3). Найкраще спрацювали: Бережанський район (21,43%), м. Тернопіль (20,59%), Шумський район (11,11%) та Гусятинський район (6,67%). Варто звернути увагу, що в Бережанському

районі трое дітей було усиновлено іноземцями. Решта усиновлень були здійснені громадянами України. В інших районах усиновлень не було, хоча є діти, які підлягають усиновленню. Загальний показник управлінської діяльності по усиновленню дітей за 2014 рік по Тернопільській області становить 4,26%.

Таблиця 2.3

Показники усиновлення за 2013-2014 роки*

№	Район	Чисельність дітей, які потребують усиновлення, осіб		Чисельність усиновлених дітей, осіб		Соціальна ефективність, %	
		2013	2014	2013	2014	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Бережанський	15	14	0	3	0,00	21,43
2	Борщівський	18	16	0	0	0,00	0,00
3	Бучацький	19	18	0	0	0,00	0,00
4	Гусятинський	16	15	0	1	0,00	6,67
5	Заліщицький	7	5	1	0	14,29	0,00
6	Збаразький	18	16	0	0	0,00	0,00
7	Зборівський	24	23	0	0	0,00	0,00
8	Козівський	16	15	0	0	0,00	0,00
9	Кременецький	39	35	0	0	0,00	0,00
10	Лановецький	17	17	0	0	0,00	0,00
11	Монастирський	12	9	1	0	8,33	0,00
12	Підволочиський	14	13	0	0	0,00	0,00
13	Підгаєцький	2	1	0	0	0,00	0,00
14	Теребовлянський	14	12	0	0	0,00	0,00
15	Тернопільський	16	15	0	0	0,00	0,00
16	Чортківський	23	19	1	0	4,35	0,00
17	Шумський	18	18	0	2	0,00	11,11
18	м. Чортків	11	10	0	0	0,00	0,00
19	м. Тернопіль	39	34	13	7	33,33	20,59
Разом		338	305	16	13	4,73	4,26

*Джерело : розраховано автором на основі даних [34, С.3; 35, С.4]

Далі проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей на усиновлення у 2014 році (табл. 2.3). Найкраще спрацювали: Бережанський район (21,43%), м. Тернопіль (20,59%), Шумський район (11,11%) та Гусятинський район (6,67%). Варто звернути увагу, що в Бережанському

районі троє дітей було усиновлено іноземцями. Решта усиновлень були здійснені громадянами України. В інших районах усиновлень не було, хоча є діти, які підлягають усиновленню. Загальний показник управлінської діяльності по усиновленню дітей за 2014 рік по Тернопільській області становить 4,26%.

Проаналізувавши соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей на усиновлення за два роки чітко видно, що показник спадає. Найкраще спрацював м. Тернопіль, де за два роки було влаштовано двадцятьоро дітей на усиновлення (рис.2.9).

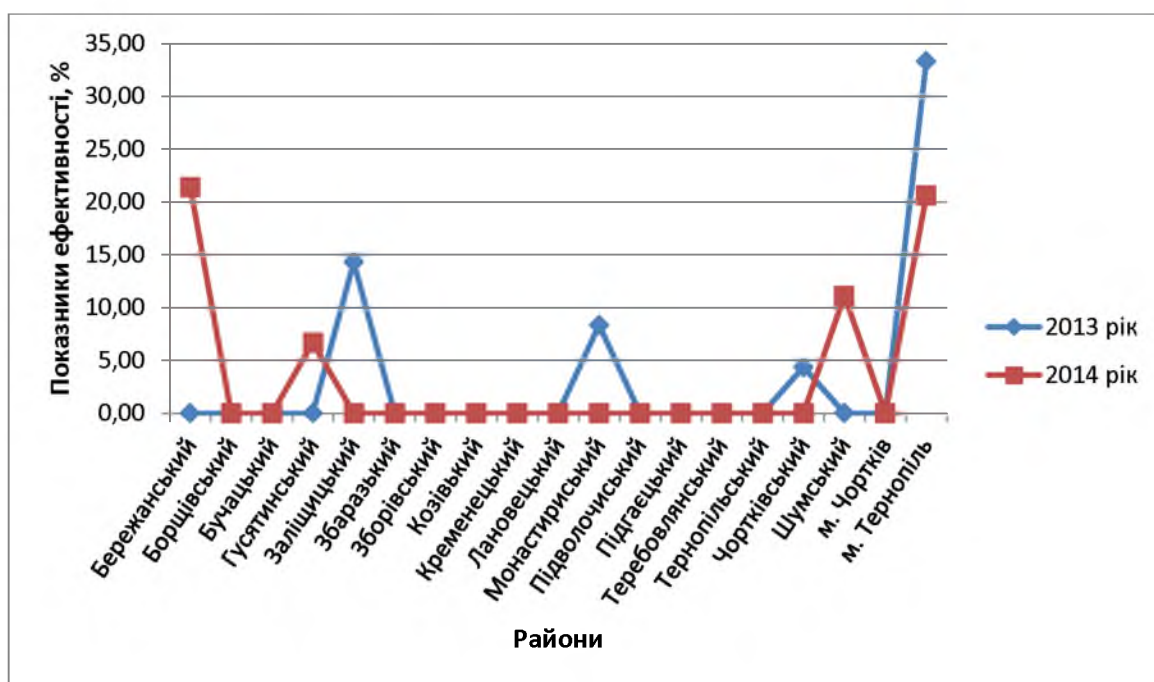

Рис. 2.9. Соціальна ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей на усиновлення*

*Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.3

Доречно зауважити, що у зв'язку з подіями, що відбуваються на Сході України, сім'ї, у яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, перемістилися до інших адміністративно-територіальних одиниць [23, С.2].

Зокрема 151 прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, в яких виховується 440 дітей, проживають у різних регіонах України. Найбільше таких сімей проживає у Запорізькій (15 сімей), Харківській (13 сімей) та Київській (13

сімей) областях. В Тернопільській області переселилися три родини, в яких мешкають діти, позбавлені батьківського піклування, які влаштовані під опіку. Такі родини проживають у м. Тернополі (1 дитина), Заліщицькому (1 дитина) та Бучацькому (1 дитина) районах.

Тернопільська область одна із кращих областей в Україні, де сімейним формам виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, надається пріоритет. Проаналізуємо показники соціальної ефективності управлінської діяльності за 2013-2014 роки по районах Тернопільської області (табл. 2.4, 2.5). Найкращі показники соціальної ефективності управлінської діяльності за 2013 рік були у наступних районах: Заліщицький (97,78%), Підгаєцький (94,74%), Збаразький (91,43%), Тернопільський (90,63%) та Тереховлянський (88%). На середньому рівні спрацювали: Гусятинський (87,93%), Чортківський (84,26%), м. Тернопіль (84,02%), Зборівський (83,12%), Бережанський (82,54%), Кременецький (82,03%), Борщівський (80,65%) та Підволочиський (80,39%). Найгірше спрацювали Шумський (79,41%), Бучацький (77,46%), Козівський (77,27%), Лановецький (72,22%) та Монастириський (71,11%). Загальний показник управлінської діяльності за 2013 рік по Тернопільській області становить 83,31%.

Найкращі показники соціальної ефективності управлінської діяльності за 2014 рік були у наступних районах: Заліщицький (100%), Підгаєцький (100%), Збаразький (96,10%), Тернопільський (94,74%) та Тереховлянський (92,45%). На середньому рівні спрацювали: Зборівський (91,89%), Козівський (91,18%), Чортківський (91,18%), м. Тернопіль (87,97%), Бережанський (86,89%), Борщівський (85,45%), Бучацький (82,35%) та Гусятинський (81,13%). Найгірше спрацювали Шумський (80,6%), Підволочиський (80%), м. Чортків (77,27%), Лановецький (76,09%) та Монастириський (86,72%). Загальний показник управлінської діяльності за 2013 рік по Тернопільській області становить 86,72%. Підсумовуючи аналіз показників соціальної ефективності управлінської діяльності, ми бачимо його ріст. Найкраще спрацювали райони: Заліщицький, Підгаєцький, Збаразький, Тернопільський та Тереховлянський. Найгірші

показники за два роки показали: Шумський, Лановецький та Монастирський райони (рис. 2.10).

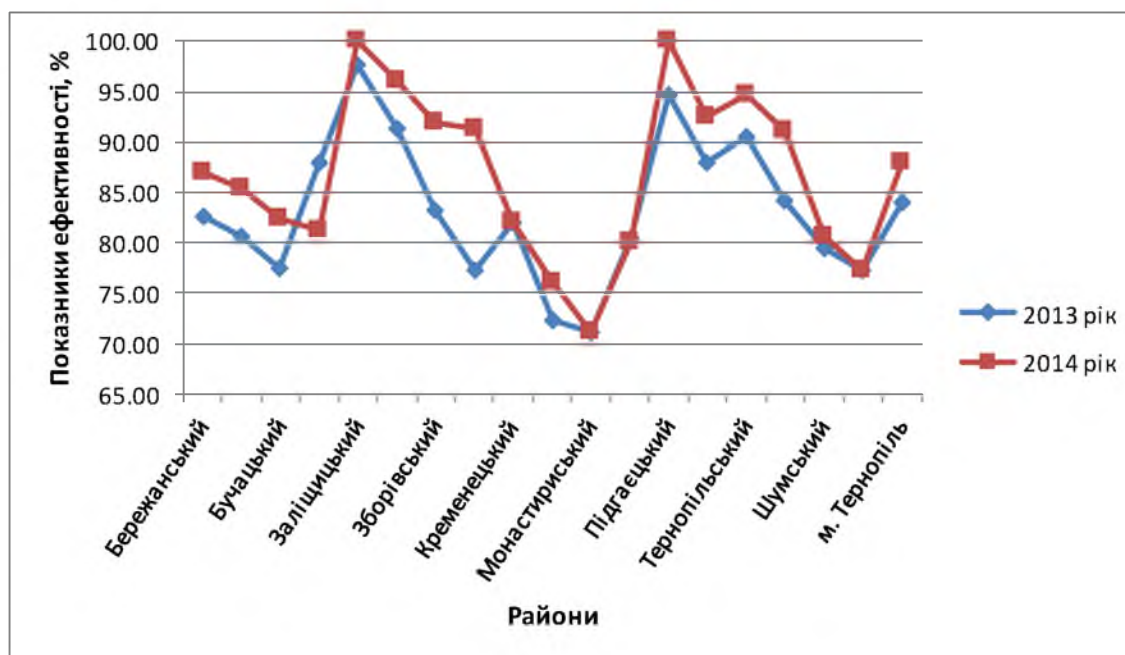

Рис. 2.10. Показники соціальної ефективності управлінської діяльності*

*Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.4 та 2.5

Тепер проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання у 2013 році (табл.2.4).

Найкращі показники соціальної ефективності у наступних районах: Підгаєцький (94,74%), Збаразький (80%), Заліщицький (75,56%), м. Тернопіль (74,56%) та Тербовлянський (72%). Середні показники ефективності у районах: Гусятинський (70,69%), Кременецький (67,19%), Тернопільський (65,63%), Чортківський (62,04 %), Бучацький (61,97 %), Шумський (61,76%), Борщівський (58,06%) та Бережанський (57,14%). Найгірші показники: Козівський (54,82%), Зборівський (55,84%), Монастирський (55,56%), Підволочиський (54,9%) та Лановецький (46,3%). Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання за 2013 рік по Тернопільській області становить 65,1%.

Таблиця 2.4

Показники влаштування дітей та соціальної ефективності у 2013 році*

№	Райони	Чисельність дітей первинного обліку, осіб	Влаштування, осіб				Показники соціальної ефективності, %				
			Сімейні форми			Інтернат	Ефективність упр. діяльності	Опіки	ПС	ДБСТ	Інтернати
			Опіка	ПС	ДБСТ						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Бережанський	63	36	13	3	11	82,54	57,14	20,63	4,76	17,46
2	Борщівський	62	36	5	9	12	80,65	58,06	8,06	14,52	19,35
3	Бучацький	71	44	6	5	16	77,46	61,97	8,45	7,04	22,54
4	Гусятинський	58	41	6	4	7	87,93	70,69	10,34	6,90	12,07
5	Заліщицький	45	34	6	4	1	97,78	75,56	13,33	8,89	2,22
6	Збаразький	70	56	8	0	6	91,43	80,00	11,43	0,00	8,57
7	Зборівський	77	43	19	2	13	83,12	55,84	24,68	2,60	16,88
8	Козівський	44	25	9	0	9	77,27	56,82	20,45	0,00	20,45
9	Кременецький	128	86	15	4	23	82,03	67,19	11,72	3,13	17,97
10	Лановецький	54	25	10	4	15	72,22	46,30	18,52	7,41	27,78
11	Монастирський	45	25	7	0	13	71,11	55,56	15,56	0,00	28,89
12	Підволочиський	51	28	13	0	10	80,39	54,90	25,49	0,00	19,61
13	Підгаєцький	19	18	0	0	1	94,74	94,74	0,00	0,00	5,26
14	Теребовлянський	50	36	6	2	6	88,00	72,00	12,00	4,00	12,00
15	Тернопільський	64	42	10	6	6	90,63	65,63	15,63	9,38	9,38
16	Чортківський	108	67	13	11	17	84,26	62,04	12,04	10,19	15,74
17	Шумський	68	42	6	6	14	79,41	61,76	8,82	8,82	20,59
18	м. Тернопіль	169	126	16	0	27	84,02	74,56	9,47	0,00	15,98
	Всього	1246	810	168	60	207	83,31	65,01	13,48	4,82	16,61

*Джерело: розраховано автором на основі даних [34].

Тепер проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання у 2014 році. Найкращі показники соціальної ефективності у наступних районах: Підгаєцький (94,12%), Збаразький (77,92%), Заліщицький (77,78%), м. Тернопіль (76,58%) та Теребовлянський (73,58%). Середні показники – у районах: Чортківський (69,12%), Тернопільський (68,42%), Козівський (65,22%), Кременецький (64,06%), Бучацький (63,24%), Гусятинський (62,26%), Зборівський (60,81%) та Шумський (58,21%). Найгірші показники: Монастирський (57,78%), Бережанський (57,38%), Борщівський (56,36%), Підволочиський (52%), Лановецький (43,48%) та м. Чортків (40,91%). Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання за 2014 рік по Тернопільській області становить 65,21% (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники влаштування дітей та соціальної ефективності у 2014 році*

№	Райони	Чисельність дітей первинного обліку, осіб	Влаштування, осіб				Показники ефективності, %				
			Сімейні форми			Інтернат	Ефективність упр. діяльності	Опіки	ПС	ДБСТ	Інтернати
			Опіка	ПС	ДБСТ						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Бережанський	61	35	16	2	7	86,89	57,38	26,23	3,28	11,48
2	Борщівський	55	31	5	11	6	85,45	56,36	9,09	20,00	10,91
3	Бучацький	68	43	8	5	11	82,35	63,24	11,76	7,35	16,18
4	Гусятинський	53	33	5	5	10	81,13	62,26	9,43	9,43	18,87
5	Заліщицький	45	35	7	3	0	100,00	77,78	15,56	6,67	0,00
6	Збаразький	77	60	14	0	2	96,10	77,92	18,18	0,00	2,60
7	Зборівський	74	45	21	2	5	91,89	60,81	28,38	2,70	6,76
8	Козівський	46	30	12	0	3	91,30	65,22	26,09	0,00	6,52
9	Кременецький	128	82	20	3	21	82,03	64,06	15,63	2,34	16,41
10	Лановецький	46	20	12	3	10	76,09	43,48	26,09	6,52	21,74
11	Монастириський	45	26	6	0	13	71,11	57,78	13,33	0,00	28,89
12	Підволочиський	50	26	14	0	10	80,00	52,00	28,00	0,00	20,00
13	Підгаєцький	17	16	0	1	0	100,00	94,12	0,00	5,88	0,00
14	Теребовлянський	53	39	8	2	4	92,45	73,58	15,09	3,77	7,55
15	Тернопільський	57	39	8	7	3	94,74	68,42	14,04	12,28	5,26
16	Чортківський	68	47	7	8	6	91,18	69,12	10,29	11,76	8,82
17	Шумський	67	39	8	7	12	80,60	58,21	11,94	10,45	17,91
18	м. Чортків	22	9	6	2	5	77,27	40,91	27,27	9,09	22,73
19	м. Тернопіль	158	121	18	0	19	87,97	76,58	11,39	0,00	12,03
	Всього**	1190	776	195	61	147	0,87	0,65	0,16	0,05	0,12

*Джерело: розраховано автором на основі даних [35]

**Примітка: остання графа (Всього) заповнена через розрахунок коефіцієнта соціальної ефективності по влаштуванню дітей (під опіку, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу та інтернатні заклади), оскільки дані показники можуть бути відображені у відсотковому значенні, так і у вигляді коефіцієнтів.

Проаналізувавши соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання за два роки чітко видно, що показник зростає. Найкраще спрацювали наступні райони: Підгаєцький, Збаразький, Заліщицький, м. Тернопіль та Теребовлянський. Найгірше спрацювали: Підволочиський, Лановецький та Монастириський райони (рис. 2.11).

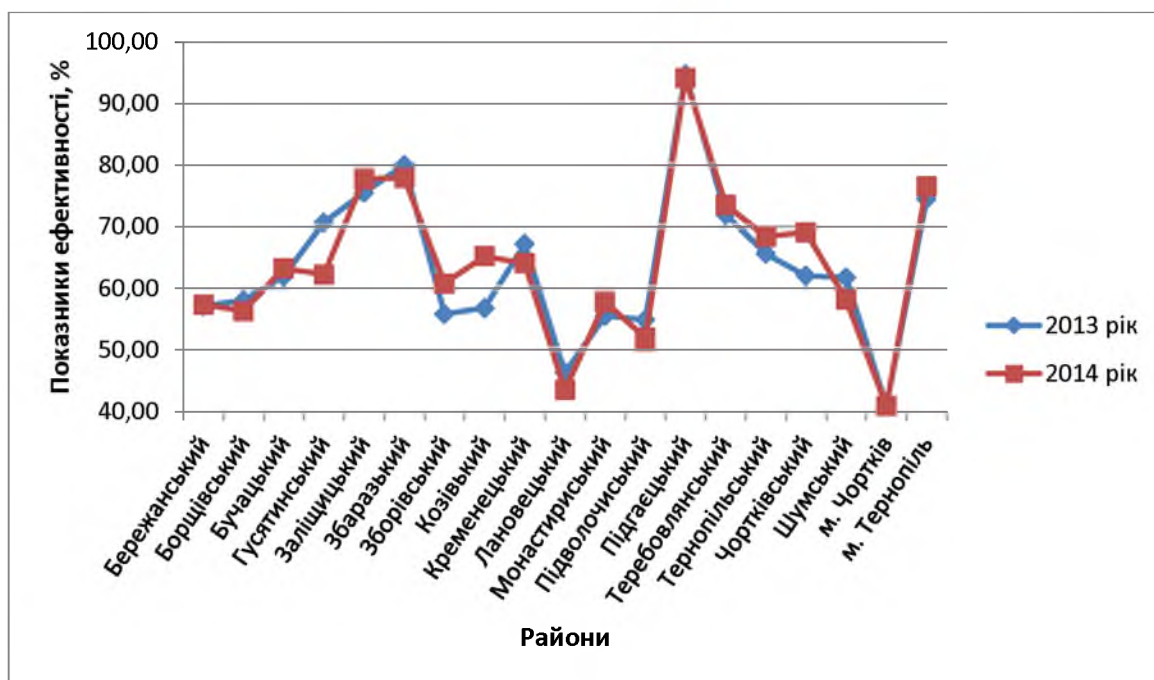

Рис. 2.11. Соціальна ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в опікунські форми виховання*

*Джерело: побудовано автором за даними за табл. 2.4 та 2.5

Надалі проаналізуємо соціальну ефективність регіональної управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї у 2013 році (табл. 2.4). Найкращі показники у наступних районах: Підволочиський (25,49%), Зборівський (24,68%), Бережанський (20,63%), Козівський (20,45%) та Лановецький (18,52%). Середні показники ефективності у районах: Тернопільський (15,63%), Монастирський (15,56%), Заліщицький (13,33%), Чортківський (12,04%), Теребовлянський (12%), Кременецький (11,72%), Збаразький (11,43%) та Гусятинський (10,34%). Найгірші показники: м. Тернопіль (9,47%), Шумський (8,82%), Буцацький (8,45%), Борщівський (8,06%) та Підгаєцький (0%). Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї за 2013 рік по Тернопільській області становить 13,48%.

Надалі проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї у 2014 році (табл. 2.5). Найкращі показники у наступних районах: Зборівський (28,8%), Підволочиський (28%), м. Чортків

(27,27%), Бережанський (26,23%) та Козівський (26,09%). Середні показники у районах: Лановецький (26,09%), Збаравський (18,18%), Кременецький (15,63%), Заліщицький (15,56%), Тереховлянський (15,09%), Тернопільський (15,04%), Монастирський (13,33%) та Шумський (11,94%). Найгірші показники: м. Тернопіль (11,39%), Чортківський (10,29%), Гусятинський (9,43%), Борщівський (9,09%) та Підгаєцький (0%). Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по Тернопільській області становить 16,39%.

Проаналізувавши соціальну ефективність управлінської діяльності у регіоні по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї за два роки, чітко видно, що показник зростає. Найкраще спрацювали наступні райони: Зборівський, Підволочиський, Бережанський та Козівський. Найгірше спрацювали: м. Тернопіль, Борщівський та Підгаєцький райони (рис. 2.12).

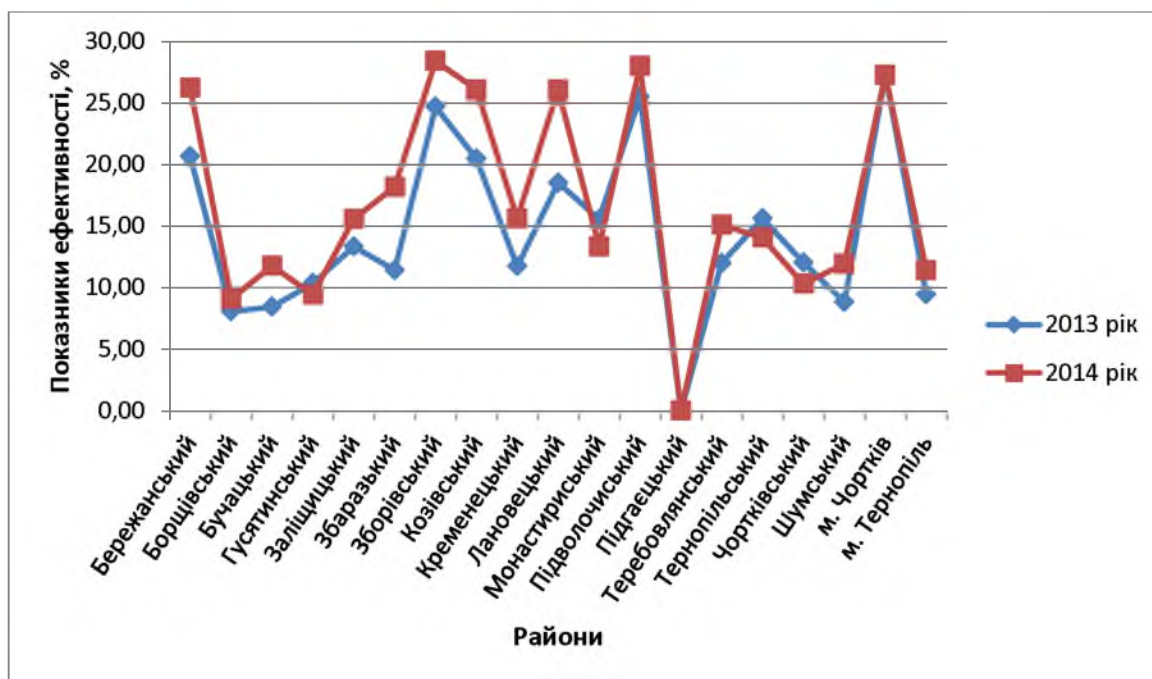

Рис. 2.12. Соціальна ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї*

*Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.4 та табл. 2.5

Тепер проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по

влаштуванню дітей у дитячі будинки сімейного типу у 2013 році (табл. 2.4). Найкращі показники соціальної ефективності у наступних районах: Борщівський (14,52 %), Чортківський (10,19%), Тернопільський (9,38%), Заліщицький (8,89%) та Шумський (8,82%). Середні показники ефективності у районах: Лановецький (7,41%), Бучацький (7,04%), Гусятинський (6,9%), Бережанський (4,76%), Терехівський (4%), Кременецький (3,13%) та Зборівський (2,6%). Найгірші нульові показники у районах: Збаразький, Козівський, Монастириський, Підволочиський, Підгаєцький та м. Тернопіль. Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей у дитячі будинки сімейного типу за 2013 рік по Тернопільській області становить 4,82%.

Далі проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей у дитячі будинки сімейного типу у 2014 році (табл. 2.5). Найкращі показники соціальної ефективності у наступних районах: Борщівський (3%), Тернопільський (12,28%), Чортківський (11,76%), Шумський (10,45%) та Гусятинський (9,43%). Середні показники ефективності у районах: Бучацький (7,35%), Заліщицький (6,67%), Лановецький (6,52%), Підгаєцький (5,88%), Терехівський (3,77%), Бережанський (3,28%), Зборівський (2,7%) та Кременецький (2,34%) і у м. Чортків (9,09%). Найгірші нульові показники: Збаразький, Козівський, Монастириський, Підволочиський та м. Тернопіль. Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей у дитячі будинки сімейного типу за 2014 рік по Тернопільській області становить 5,13%.

Проаналізувавши соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей у дитячі будинки сімейного типу за два роки, чітко видно, що показник зростає. Найкраще спрацювали наступні райони: Борщівський, Тернопільський, Шумський. Найгірше спрацювали: Збаразький, Козівський, Монастириський, Підволочиський райони та м. Тернопіль (рис. 2.13).

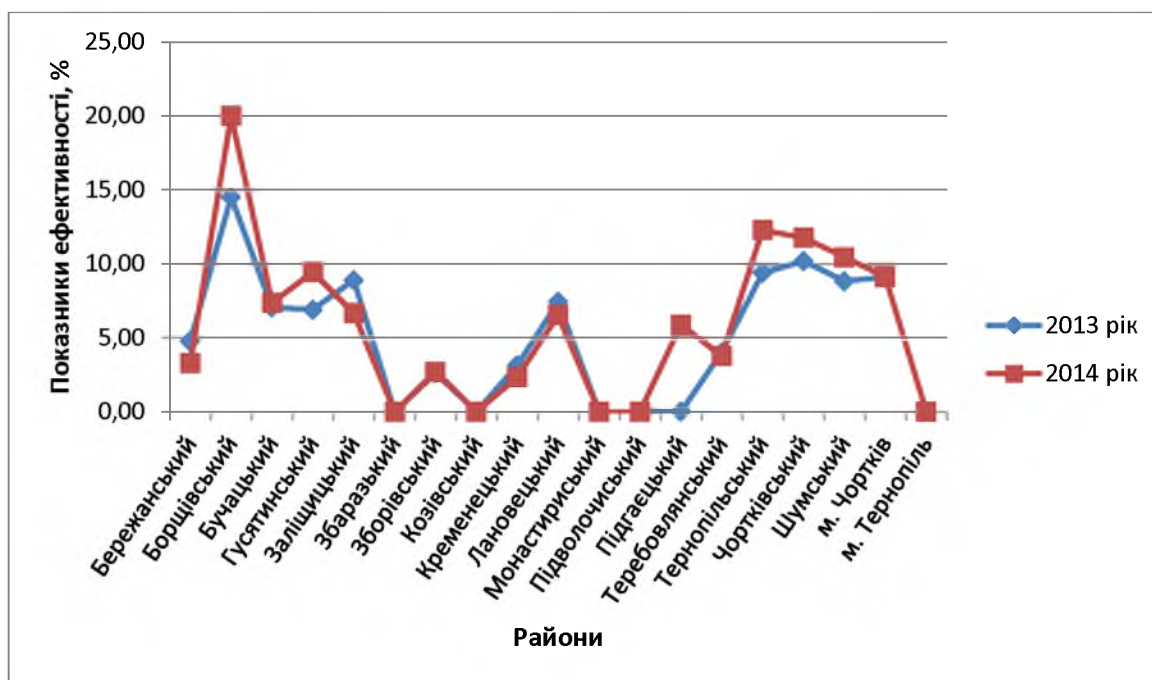

Рис. 2.13. Соціальна ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в дитячі будинки сімейного типу*

*Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.4 та табл. 2.5

З розвитком сімейних форм виховання у регіоні чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як перебувають в інтернатних закладах та кількість самих інтернатних закладів постійно скорочується. У Тернопільській області функціонують 19 інтернатних закладів, де перебувають станом на 01.07.2015 р. 83 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування [36,С.3]. Інтернатні заклади на Тернопільщині підпорядковуються Департаменту освіти і науки, Департаменту соціального захисту населення, службі у справах дітей, Департаменту охорони здоров'я та приватним структурам. Департаменту освіти і науки підпорядковуються такі інтернати: Березанська обласна комунальна загальноосвітня школа-інтернат з поглибленим вивченням трудового навчання, Гримайлівська обласна комунальна санаторна школа-інтернат для дітей із захворюваннями органів травлення, Обласний заклад освіти «Заліщицький обласний багатoproфільний навчально-реабілітаційний центр», Коропецький обласний лицей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою, Новосільський обласний спеціальний навчально-виховний

комплекс, Тербовлянський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської обласної ради, Тербовлянський навчально-виховний комплекс Тернопільської обласної ради, Струсівська загальноосвітня санаторна школа-інтернат для дітей із захворюванням серцево-судинної системи, Чортківська загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів, Збаразька санаторна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів Тернопільської обласної ради, Тернопільська обласна комунальна спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для дітей зі зниженим слухом, Тернопільський обласний комунальний дитячий будинок для дітей шкільного віку, Кременецька санаторна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів, обласний колегіум-інтернат «Знамення» з поглибленим вивченням предметів духовно-просвітницького спрямування та Заклад освіти I-III ступенів «Тернопільський обласний навчально-реабілітаційний центр». Департаменту соціального захисту населення підпорядковуються «Мельнице-Подільський дитячий будинок-інтернат» та Петриківський дитячий будинок-інтернат. Служба у справах дітей керує Центром соціально-психологічної реабілітації дітей служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації. Департаменту охорони здоров'я підпорядковується КУТОР «Тернопільський обласний спеціалізований будинок дитини». Дитячий будинок змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку «Віфлеєм» є приватним закладом.

За статистичними даними загальний обсяг фінансування в Україні закладів з інтернатною формою утримання склав 5,7 млрд. грн. у 2013 році. Із них заробітна плата та нарахування на заробітну плату становить 3,8 млрд. грн., що дорівнює в середньому 66 % від загального обсягу асигнувань. Витрати на оплату комунальних послуг становить 855 млн. грн., що становить 15 % від загальної суми передбачених коштів. Інші видатки – 285 млн. гривень (5%).

Видатки на безпосередні витрати з утримання дітей (одяг, взуття, харчування, ліки) становлять 798 млн. грн., що складає всього 14 % від загальної суми виділених коштів (рис. 2.14).

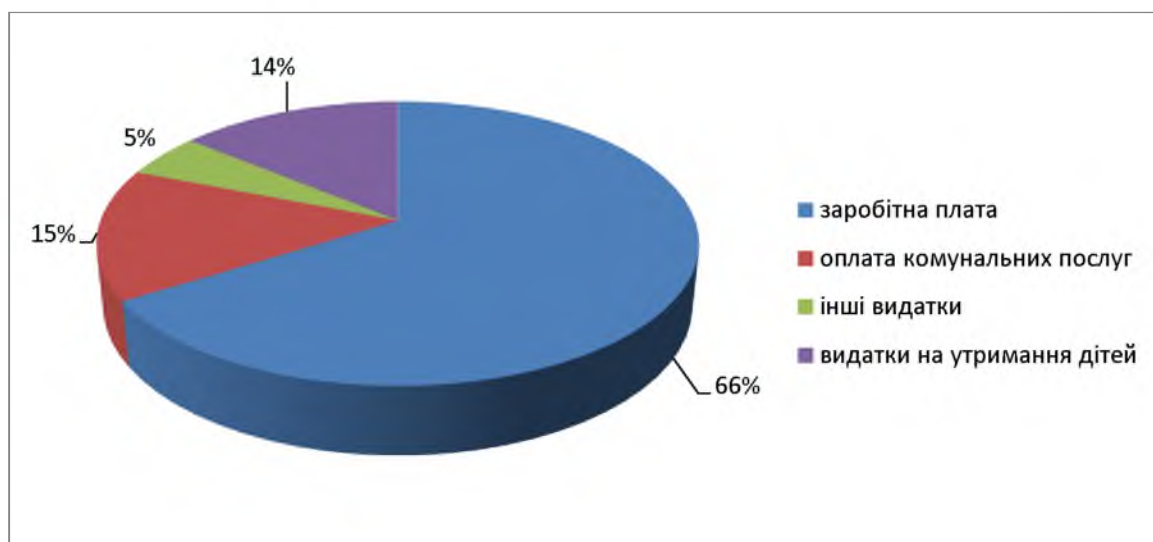

Рис. 2.14. Структура фінансування дитячих інтернатних закладів*

* Джерело: узагальнено та побудовано автором за [23, С.6]

Така структура фінансування характерна для всіх типів інтернатних закладів: заробітна плата та нарахування на заробітну плату складає від 55 % до 77 % від загальної суми асигнувань.

Середня вартість утримання однієї дитини в системі інтернатних закладів становить 48,1 тис. грн. (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Вартість утримання дітей в інтернатних закладах*

* Джерело: узагальнено та побудовано автором за [23, С.7]

Фактично більша частина коштів, які виділяються державою, витрачається на утримання самих закладів та штату. Зважаючи на це, можна стверджувати, що інтернатна система в країні забезпечує, перш за все, збереження системи, а не захист прав дітей. Утримання дитини в інтернаті за діючим механізмом нині обходиться втричі дорожче, ніж якби був задіяний принцип «гроші ходять за дитиною», враховуючи прожитковий мінімум на дитину 1032 (1286) гривень відповідного віку.

Між тим, маючи призначені державою гроші, дитина могла б претендувати на виховання у сім'ї. 12384 або 15432 гривень на рік на дитину (похідні від двох прожиткових мінімумів на місяць в залежності від віку дитини) плюс 35% від цієї суми для оплати послуг батьків-вихователів або прийомних батьків не тільки дають економію бюджетних коштів держави, вони дозволяють дитині швидше знайти родину, в якій вона зростатиме; дитячий садок, у якому вона гратиметься з однолітками; школу, в якій навчатиметься. Не дивлячись на те, що влаштування дитини в інтернатний заклад рекомендовано тільки у випадку неможливості з тих чи інших причин влаштування дитини у сімейні форми виховання, до інтернатів все таки влаштовують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Така форма влаштування є найгіршою для дитини. Проаналізуємо динаміку соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади на Тернопільщині у 2013-2014 роках [34; 35].

Для початку проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади у 2013 році (табл. 2.4). Найкращі показники (найменші) соціальної ефективності у наступних районах: Заліщицький (2,22%), Підгаєцький (5,25%), Збаразький (8,57%), Тернопільський (9,3%) та Терехівський (12%). Середні показники соціальної ефективності у районах: Гусятинський (12,07%), Чортківський (15,74%), м. Тернопіль (15,98%), Зборівський (16,88%), Бережанський (17,46%), Кременецький (17,97%), Борщівський (19,35%) та Підволочиський (19,61%). Найгірші показники (найбільші): Козівський (20,45%), Шумський (20,59%), Бучацький (22,54%), Лановецький (27,78%) та Монастириський (28,89%). Загальний регіональний

показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади за 2013 рік по Тернопільській області становить 16,61%.

Далі проаналізуємо соціальну ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади у 2014 році (табл. 2.5). Найкращі показники соціальної ефективності у наступних районах: Підгаєцький (0%), Заліщиський (0%), Збаразький (2,6%), Тернопільський (5,26%) та Козівський (6,52%). Середні показники ефективності у районах: Зборівський (6,76%), Теревовлянський (7,55%), Чортківський (8,82%), Борщівський (10,91%), Бережанський (11,48%), м. Тернопіль (12,03%), Буцацький (16,18%), Кременчуцький (16,41%) та Шумський (17,91%). Найгірші показники: Гусятинський (18,87%), Підволочиський (20%), Лановецький (21,74%), Монастириський (28,89%) та м. Чортків (22,73%). Загальний регіональний показник соціальної ефективності управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади за 2014 рік по Тернопільській області становить 12,35%.

Проаналізувавши соціальну ефективність по влаштуванню дітей в інтернатні заклади за два роки чітко видно, що показник спадає (рис. 2.16).

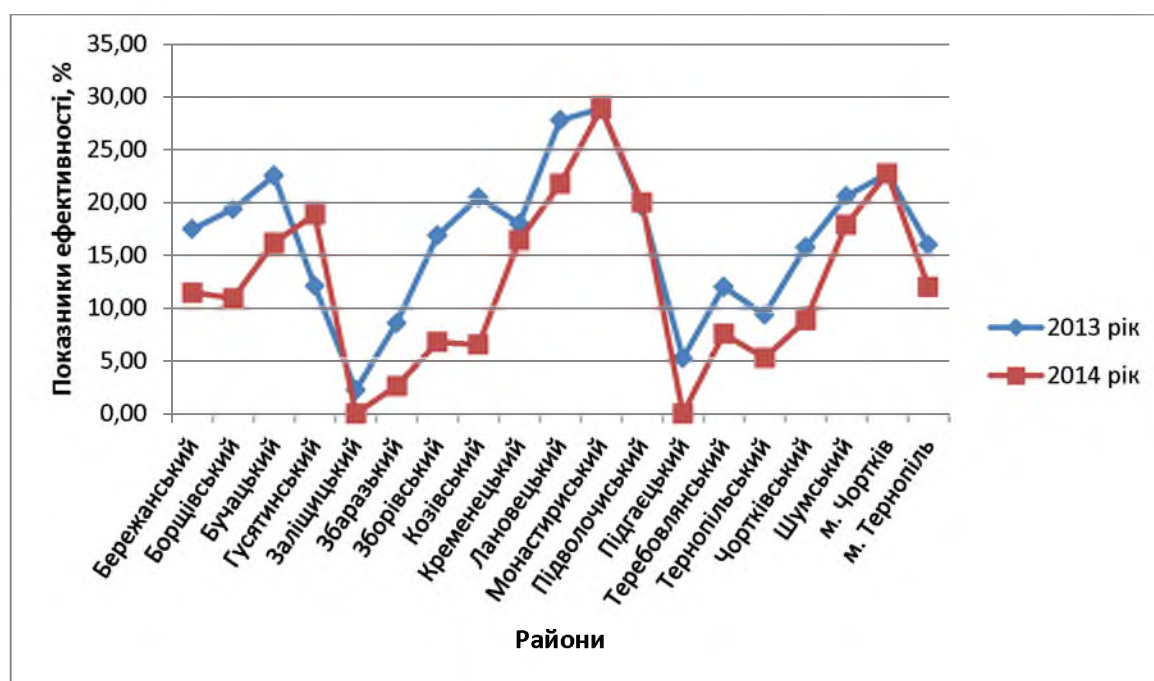

Рис. 2.16. Соціальна ефективність управлінської діяльності по влаштуванню дітей в інтернатні заклади*

* Джерело: побудовано автором за даними табл. 2.4 та 2.5

Найкраще спрацювали за проаналізований період наступні райони: Підгаєцький, Заліщицький, Збаразький та Тернопільський. Найгірше спрацювали: Монастириський та Лановецький райони.

Далі пропонуємо проаналізувати соціальну ефективність управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей в регіоні, яка пов'язана із створенням прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштуванням до них дітей (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Показники влаштування дітей у 2013 році*

№	Райони	Фактичне, осіб			Заплановано, осіб			Показник		Інтегральний показник
		Разом	В тому числі		Разом	В тому числі		ПС (4/7)	ДБСТ (5/7)	
			ПС	ДБСТ		ПС	ДБСТ			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Бережанський	4	4	0	4	4	0	1,00	1,00	0,00
2	Борщівський	5	2	3	4	1	3	2,00	1,00	1,00
3	Бучацький	3	3	0	3	3	0	1,00	1,00	0,00
4	Гусятинський	1	0	1	1	0	1	1,00	1,00	0,00
5	Заліщицький	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
6	Збаразький	1	1	0	1	1	0	1,00	1,00	0,00
7	Зборівський	2	2	0	2	2	0	1,00	1,00	0,00
8	Козівський	4	4	0	4	4	0	1,00	1,00	0,00
9	Кременецький	7	7	0	5	5	0	1,40	1,00	0,40
10	Лановецький	2	1	1	2	1	1	1,00	1,00	0,00
11	Монастириський	3	3	0	3	3	0	1,00	1,00	0,00
12	Підволочиський	6	1	5	5	0	5	1,00	1,00	0,00
13	Підгаєцький	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
14	Теребовлянський	3	3	0	3	3	0	1,00	1,00	0,00
15	Тернопільський	3	3	0	3	3	0	1,00	1,00	0,00
16	Чортківський	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
17	Шумський	4	2	2	4	2	2	1,00	1,00	0,00
18	м. Чортків	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
19	м. Тернопіль	4	4	0	4	4	0	1,00	1,00	0,00
Разом		52	40	12	48	36	12	1,11	1,00	0,11

*Джерело: розраховано та складено за даними [34, С.7]

Інтегральний показник ефективності управлінської діяльності даної сфери показує виконання плану по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. Проаналізуємо створення прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштування до них дітей у 2013 році. Виконали доведений план наступні райони: Бережанський, Бучацький, Гусятинський, Збаразький,

Зборівський, Козівський, Лановецький, Монастириський, Підволочиський, Теребовлянський, Тернопільський, Шумський та м. Тернопіль.

Борщівський – перевиконав план та довлаштував ще одну дитину в прийомну сім'ю, Кременецький – перевиконав план та довлаштував ще дві дитини в прийомну сім'ю,

Заліщицький, Підгаєцький, Чортківський райони та м. Чортків не мали планів на влаштування дітей. Загальний інтегральний показник управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу за 2013 рік по Тернопільській області становить 0,11. Це досить високий показник, фактично всі райони виконали доведений план та використали бюджетні кошти. Перевиконано план протягом року було на три дитини, тому обласна служба у справах дітей просила додаткове фінансування. Сутність цього інтегрального показника саме в 100 % виконанні плану, а не в його перевиконанні, тому що мова йде за освоєння запланованих державних фінансових надходжень.

Далі проаналізуємо створення прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштування до них дітей у 2014 році. Відповідно до проведеного аналізу виконав доведений план лише Кременецький район. План перевиконано у Шумському районі (замість запланованої 1 дитини влаштовано 5 дітей в прийомні сім'ї). План повністю не виконаний у таких районах: Бережанський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Козівський, Монастириський та Тернопільський. План недовиконано у Борщівському районі (недовлаштовано 2 дитини). План не було доведено таким районам: Збаразький, Зборівський, Підгаєцький, м. Чортків та м. Тернопіль і ці райони впродовж звітнього періоду дітей в прийомні сім'ї не влаштували. А Лановецький (1 дитина), Підволочиський (4 дитини), Чортківський (1 дитина) та Теребовлянський (2 дитини) райони, не дивлячись, на те, що план не був їм доведений, влаштували восьмеро дітей у прийомні сім'ї (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники влаштування дітей у 2014 році*

№	Райони	Фактичне, осіб			Заплановано, осіб			Показник		Інтегральний показник
		Разом	В тому числі		Разом	В тому числі		ПС (4/7)	ДБСТ (5/8)	
			ПС	ДБСТ		ПС	ДБСТ			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Бережанський	0	0	0	3	3	0	0,00	1,00	1,00
2	Борщівський	2	2	0	7	4	3	0,50	0,00	1,12
3	Бучацький	0	0	0	2	2	0	0,00	1,00	1,00
4	Гусятинський	0	0	0	2	1	1	0,00	0,00	1,41
5	Заліщицький	0	0	0	2	2	0	0,00	1,00	1,00
6	Збаразький	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
7	Зборівський	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
8	Козівський	0	0	0	4	4	0	0,00	1,00	1,00
9	Кременецький	4	4	0	4	4	0	1,00	1,00	0,00
10	Лановецький	1	1	0	1	0	1	1,00	0,00	1,00
11	Монастириський	0	0	0	1	1	0	0,00	1,00	1,00
12	Підволочиський	4	4	0	9	0	9	4,00	0,00	3,16
13	Підгаєцький	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
14	Теребовлянський	2	2	0	0	0	0	2,00	1,00	1,00
15	Тернопільський	0	0	0	5	4	1	0,00	0,00	1,41
16	Чортківський	1	1	0	2	0	2	1,00	0,00	1,00
17	Шумський	5	5	0	7	1	6	5,00	0,00	4,12
18	м. Чортків	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
19	м. Тернопіль	0	0	0	0	0	0	1,00	1,00	0,00
	Разом	19	19	0	49	26	23	0,73	0,00	1,04

*Джерело: розраховано та складено за даними [35, С.8]

Тепер проаналізуємо створення дитячих будинків сімейного типу та влаштування до них дітей у 2014 році.

Відповідно проведеного аналізу з'ясовано, що план було доведено наступним районам: Борщівський, Гусятинський, Лановецький, Підволочиський, Тернопільський, Чортківський та Шумський. Планувалося довлаштувати 23 дитини у дитячі будинки сімейного типу. Ніхто з районів плану не виконали. Впродовж року не було влаштовано жодної дитини у дитячий будинок сімейного типу [35].

Загальний інтегральний показник управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу за 2014 рік по Тернопільській області становить 1,04 (рис. 2.17).

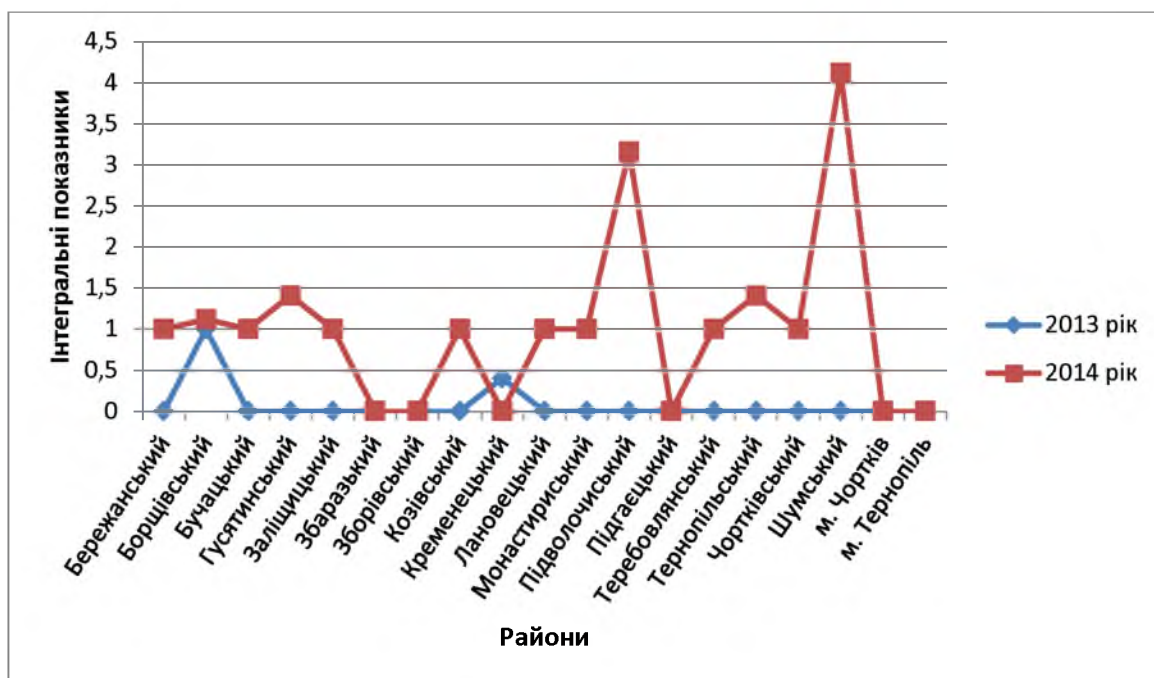

Рис. 2.17. Інтегральні показники управлінської діяльності*

* Джерело: побудовано за даними табл. 2.6 та 2.7

Показник досить низький, тому що він в ідеалі повинен прямувати до нуля. Низький загальний інтегральний показник управлінської діяльності по влаштуванню дітей у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу за 2014 рік по Тернопільській області можна пояснити сьогоденною ситуацією в Україні: проведенням антитерористичної операції, окупацією Криму та різким падінням економіки краю.

Проаналізувавши статистичні дані управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні пропонується провести кластерний аналіз регіону. Метою даного кластерного аналізу є розбиття районів на однорідні групи, кожна із яких відповідає певним показникам ефективності влаштування дітей у сімейні форми виховання за статистичними даними 2014 року. Дендрограму результатів кластерного аналізу зображено на рис. 2.18.

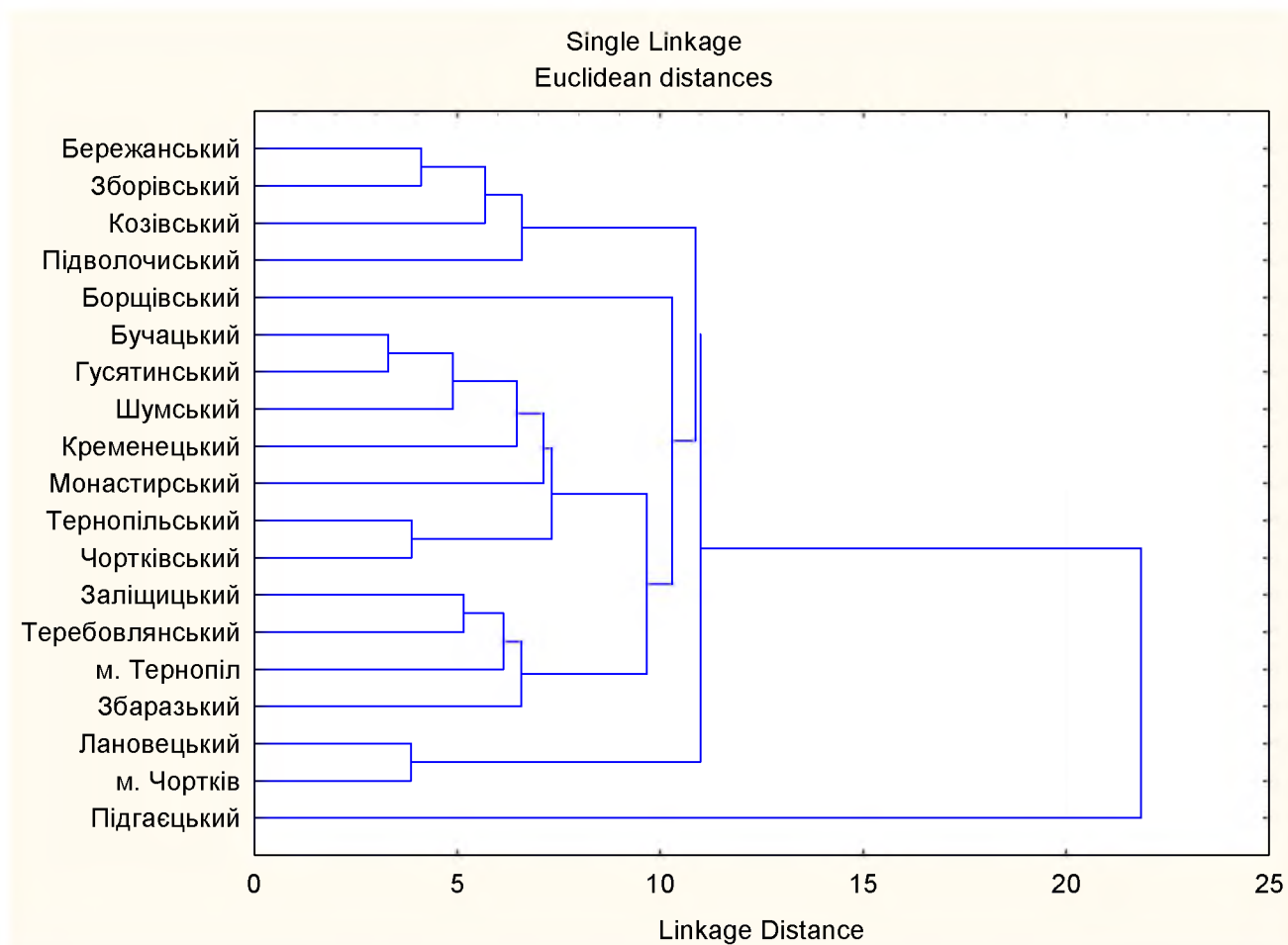

Рис. 2.18. Дендрограма кластерного аналізу регіону*

*Джерело: побудовано автором

Виходячи із візуального представлення результатів, можна зробити припущення, що райони утворюють три кластери.

У 1-ий кластер попали Бережанський, Зборівський, Козівський, Лановецький, Підволочиський райони та м. Чортків із найвищими показниками ефективності влаштування дітей у прийомні сім'ї та найнижчими показниками ефективності влаштування дітей під опіку (піклування) та у дитячі будинки сімейного типу. У 2-ий кластер попали Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Збараський, Кременецький, Монастирський, Тербовлянський, Тернопільський, Чортківський, Шумський райони та м. Тернопіль з найвищим показником ефективності влаштування дітей у дитячі будинки сімейного типу та

посередніми показниками ефективності влаштування дітей під опіку (піклування) та у прийомні сім'ї. У 3-ій кластер попав лише один Підгаєцький район із найвищим показником ефективності влаштування дітей під опіку (піклування) та найнижчим показником ефективності влаштування дітей у прийомні сім'ї.

Розбивши вихідні дані методом K середніх на три кластери, підтверджується дане припущення, оскільки на рівні значущості $p = 0,05$ маємо відмінності між отриманими групами (рис.2.19).

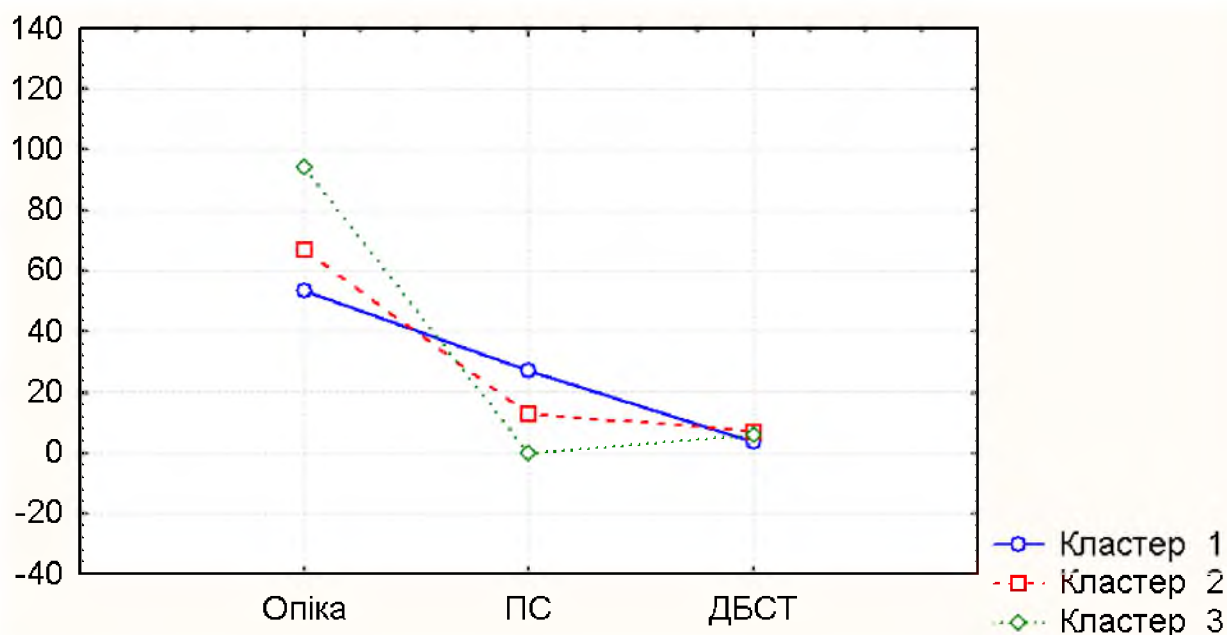

Рис.2. 19 . Графік середніх для кожного кластеру*

*Джерело: побудовано автором

Таким чином, отримавши три кластери за показниками ефективності влаштування дітей у сімейні форми виховання, пропонуємо далі дослідити ступінь впливу чисельності влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, кількості створених прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу та величини сукупних виплат у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу (факторних ознак) на влаштування дитини (результат управлінської діяльності) за допомогою кореляційного аналізу.

Метою кореляційного аналізу є вимір ступенів впливу факторних ознак на результативні, встановлення єдиної міри тісноти зв'язку і ролі досліджуваного

фактора (факторів) у загальній зміні результативної ознаки. Кореляційний метод дозволяє одержати кількісні характеристики ступеня зв'язку між двома і більшим числом ознак, а тому, на відміну від розглянутих вище методів, дає більш широке уявлення про зв'язок між ними.

Для початку пропонуємо розглянути статистичні показники функціонування прийомних сімей регіону станом на 01.07.2015 р. (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Показники функціонування прийомних сімей *

№ п/п	Кількість дітей в сім'ї	Кількість сімей	Виплати на 1-у дитину, грн	Виплати дітям, грн	Виплати батькам, грн
1	1	80	3472,2	2572	900,2
2	2	37	3472,2	5144	1800,4
3	3	15	3181	7716	1827
4	4	2	3028,75	10288	1827

*Джерело: розраховано та складено за даними [36]

Побудуємо кореляційну матрицю за кількістю дітей у прийомних сім'ях, кількістю прийомних сімей та величиною сукупних виплат (заробітна плата прийомних батьків та соціальні виплати на дітей) з розрахунку на одну дитину за даними 2015 р. (табл.т2.9).

Таблиця 2.9

Кореляційна залежність показників створення прийомних сімей*

	Кількість дітей в сім'ї	Суми виплат	Кількість сімей
Кількість дітей в сім'ї	1	-0,94726	-0,96635
Суми виплат	-0,94726	1	0,853643
Кількість сімей	-0,96635	0,853643	1

*Джерело: розраховано та складено автором

Проаналізувавши, робимо висновки про те, що існує тісний обернений зв'язок між кількістю дітей у прийомних сім'ях та показниками: величина сукупних виплат цим сім'ям з розрахунку на одну дитину; кількість таких сімей. За даними додатку Н отримано рівняння регресії $y = -162,16x + 3693,9$ між кількістю дітей у

приймних сім'ях та величиною сукупних виплат цим сім'ям з розрахунку на одну дитину (коефіцієнт кореляції $r = -0,95$) і побудовано її графік (рис. 2.20).

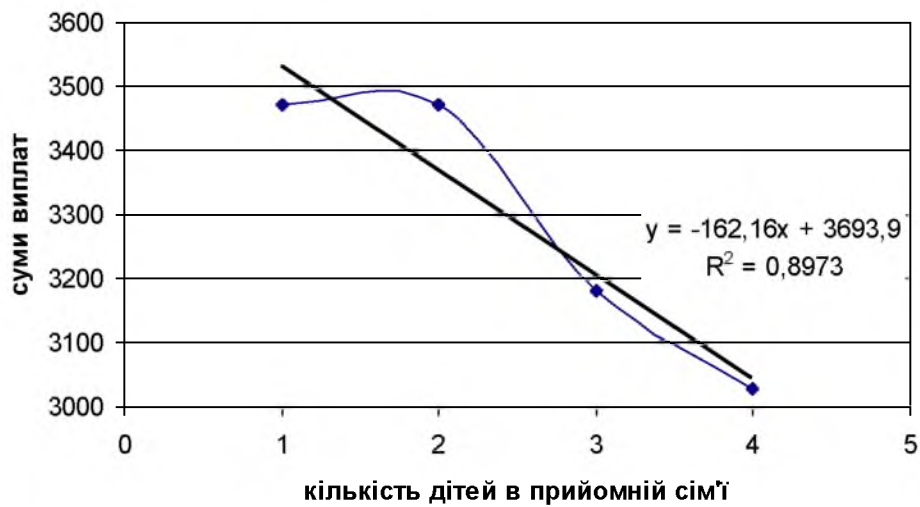

Рис. 2.20. Функціональна залежність між кількістю дітей та виплатами у прийомних сім'ях*

*Джерело: побудовано автором

За показниками кількості дітей у прийомних сім'ях та кількості таких сімей (додаток Н) отримано рівняння регресії $y = -25,6x + 97,5$ (коефіцієнт кореляції $r = -0,97$) і побудовано її графік (рис. 2.21).

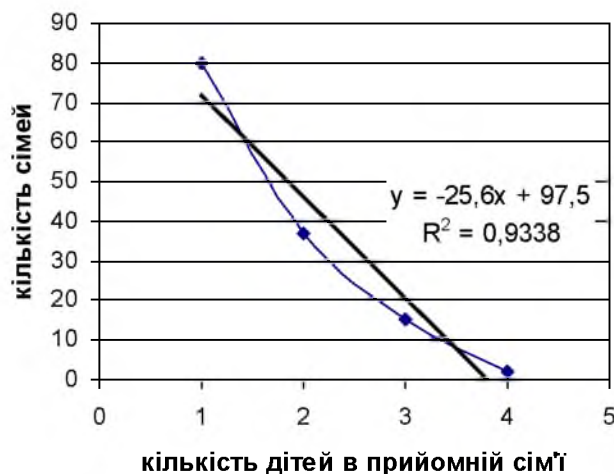

Рис. 2.21. Функціональна залежність між чисельністю дітей та кількістю прийомних сімей*

*Джерело: побудовано автором

За аналогією можна проаналізувати дитячі будинки сімейного типу, розглянувши статистичні показники їх функціонування у регіоні станом на 01.07.2015 р. (табл.2.10) та побудувати її графік (рис. 2.22).

Таблиця 2.10

Показники функціонування дитячих будинків сімейного типу*

№ п/п	Чисельність дітей у будинку	Сукупні виплати з розрахунку на одну дитину, грн
1	5	3472,20
2	6	3472,20
3	7	3442,00
4	8	3333,25
5	9	3248,67
6	10	3181,00

*Джерело: розраховано та складено за даними [36]

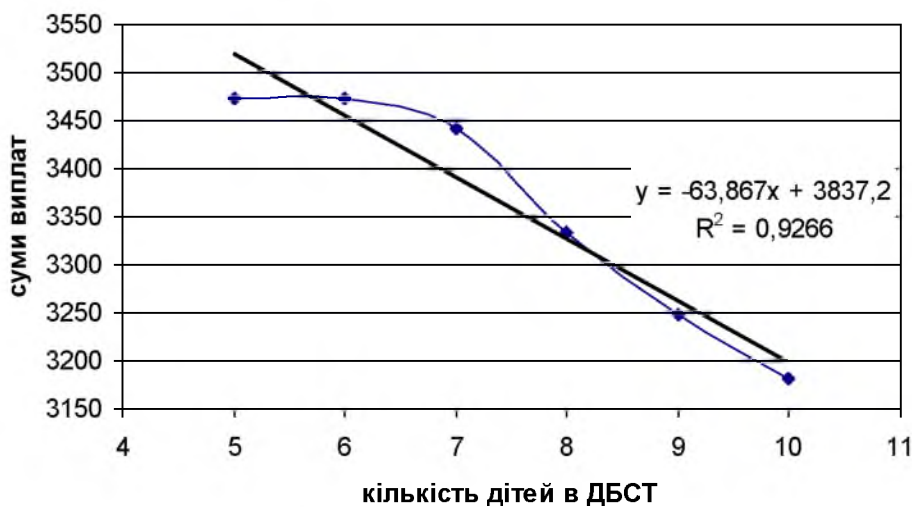

Рис. 2.22. Функціональна залежність між чисельністю дітей та сумами виплат у дитячих будинках сімейного типу*

*Джерело: побудовано автором

Зокрема, знову підтверджується те, що між кількістю дітей у дитячих будинках сімейного типу та сумами виплат для таких сімей з розрахунку на одну дитину у 2015 р. існує тісний обернений лінійний зв'язок (коефіцієнт кореляції $r = -0,96$). За даними додатку II отримано рівняння регресії $y = -63,867x + 3837,2$ та побудовано його графік (рис. 2.22).

Із проведеного кореляційного аналізу можна зробити загальний висновок, що збільшення кількості дітей у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу призводить до зменшення сум виплат з розрахунку на одну дитину. А це не сприяє утворенню сімейних форм із влаштуванням до них максимальної чисельності дітей. Саме тому варто переглянути методику нарахування соціальних виплат при створенні прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, врахувавши результати кореляційного аналізу.

Далі пропонуємо дослідити наявність зв'язків між системою показників, які характеризують ефективність роботи служб Тернопільської області сфери соціального влаштування дітей (ефективність управлінської діяльності по усиновленню, по опіці (піклуванню), по прийомних сім'ях (ПС), по дитячих будинках сімейного типу (ДБСТ) та по інтернатних закладах) та сформульованою нами системою статистичних показників, які характеризують соціально-демографічно-економічний розвиток регіону (додатки Р, С, Т, У, Ф). Вивчення наявності, тісноти та напрямку зв'язків між блоками показників сформульованої нами системи здійснимо методом аналізу канонічних кореляцій. Практична реалізація здійснюється в програмі STATISTICA 10.

Канонічний кореляційний аналіз, на відміну від стандартного аналізу кореляцій, дозволяє вивчити взаємозв'язок між двома множинами змінних. Ця залежність визначається з допомогою нових канонічних змінних, які обчислюються як лінійні комбінації вихідних показників по кожній групі:

$$d_{k1} = a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_mx_m, \quad d_{k2} = b_1y_1 + b_2y_2 + \dots + b_ny_n, \quad n \leq m,$$

де d_{k1} і d_{k2} – k -та пара канонічних змінних, x_i – i -ий показник першої групи, x_j – j -ий показник другої групи, a_i , b_j ($i=1, \dots, m$; $j=1, \dots, n$) – вагові коефіцієнти. Канонічні величини d_{k1} і d_{k2} повинні максимально корелювати між собою, тобто наявний стохастичний зв'язок: $d_{k1} = d_{k2}$, $k=1, \dots, n$.

Аналіз канонічної кореляції проводиться по 17 районам та 2 містам Тернопільської області за статистичними даними 2014 року [166]. Під час перевірки передумов застосування методу канонічної кореляції встановлено, що

сукупність із 24 показників має багатовимірний нормальний розподіл. Вивчення діаграм розсіювання показав, що за більшістю показників відсутні «викиди». Лише за деякими показниками виділяється м. Тернопіль. Але даний «викид» ми не стали відкидати із системи показників.

Спершу з'ясуємо наявність зв'язку між групою соціально-демографічних показників та чисельністю дітей влаштованих у сімейні форми та інтернати (додаток С). Найбільший зв'язок для змінних із різних груп спостерігається між змінною y_1 – кількість дітей взятих під опіку та x_1 – кількість населення (тис.): коефіцієнт парної кореляції 0,87. Найбільший вплив на змінну y_2 – кількість дітей у прийомних сім'ях має змінна x_7 – кількість громадян працевлаштовано (% до загальної кількості зареєстрованих безробітних): коефіцієнт парної кореляції 0,56. Найбільший вплив на змінну y_3 – кількість дітей у дитячих будинках має змінна x_4 – навантаження на 1 робоче місце: коефіцієнт парної кореляції 0,33. Показник y_4 – кількість усиновлених дітей має тісний зв'язок із показником x_1 – кількість населення (тис.): коефіцієнт парної кореляції 0,8. Найбільший вплив на змінну y_5 – кількість дітей в інтернатах має змінна x_3 – кількість зареєстрованих безробітних: коефіцієнт парної кореляції 0,6.

В результаті проведення канонічного аналізу отримали 5 канонічних коренів, з яких статистично значущим є тільки один ($R = 0,95$, статистика $\chi^2 = 47,19$ при необхідній 35, рівень значущості $p = 0,08$). Для цього кореня проведемо детальніший аналіз. Подамо канонічні вагові коефіцієнти для лівої і правої груп показників:

$$d_{11} = 0,38x_1 - 0,02x_2 + 0,57x_3 - 0,19x_4 + 0,49x_5 - 0,41x_6 + 0,26x_7,$$

$$d_{12} = 0,77y_1 - 0,26y_2 - 0,16y_3 + 0,41y_4 + 0,01y_5.$$

Видно, що для лівої групи найбільший унікальний внесок в значення першої канонічної змінної дає x_3 – кількість зареєстрованих безробітних. Для правої множини такий внесок робить y_1 .

Аналіз факторної структури лівої і правої груп показників показує, що на першу канонічну змінну значне навантаження мають x_1, x_3, x_5 , а на другу змінну – y_1, y_4 (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Факторне навантаження канонічних змінних d_{11}, d_{12} *

Канонічна змінна d_{11}		Канонічна змінна d_{12}	
x_1	0,96	y_1	0,92
x_2	0,57	y_2	0,41
x_3	0,89	y_3	-0,23
x_4	-0,41	y_4	0,87
x_5	0,81	y_5	0,55
x_6	0,53		
x_7	-0,46		

* Джерело: розраховано та побудовано автором

На основі кореляцій між канонічними змінними і показниками із кожної групи отримуємо міру надлишковості, яка показує наскільки реальна варіація в одній групі змінних пояснюється іншою групою. Так загальна надлишковість для першої множини складає 54%, тобто показники соціально-демографічної групи пояснюють 54% варіації показників по влаштуванню дітей, які в свою чергу пояснюють 58,2% варіації показників першої групи.

Аналогічно вивчимо наявність зв'язку між групою економічних показників та чисельністю дітей, влаштованих у сімейні форми та інтернати (додаток Т). Найбільший зв'язок для змінних із різних груп спостерігається між змінною y_1 – кількість дітей взятих під опіку та z_3 – обсяги виконання будівельних робіт (у фактичних цінах, тис. грн.): коефіцієнт парної кореляції 0,83. Найбільший вплив на змінну y_2 – кількість дітей у прийомних сім'ях має також змінна z_3 : коефіцієнт парної кореляції 0,38. Найбільший вплив на змінну y_3 – кількість дітей у дитячих будинках сімейного типу має змінна z_2 – капітальні інвестиції на 1 особу (у фактичних цінах, грн): коефіцієнт парної кореляції 0,39. Показник y_4 –

кількість усиновлених дітей має тісний зв'язок із показниками z_3 та z_5 – роздрібний товарообіг продовольчих товарів підприємств на 1 особу (грн): коефіцієнти парної кореляції 0,81 та 0,87 відповідно. Найбільший вплив на змінну y_3 – кількість дітей в інтернатах має змінна z_3 : коефіцієнт парної кореляції 0,53.

В результаті проведення канонічного аналізу статистично значущим є тільки один канонічний корінь ($R = 0,93$, статистика $\chi^2 = 50,92$ при необхідній 30, рівень значущості $p = 0,0099$). Для цього кореня запишемо канонічні вагові коефіцієнти для лівої і правої груп показників:

$$d_{11} = -0,14z_1 - 0,23z_2 + 0,93z_3 - 0,18z_4 + 0,54z_5 - 0,29z_6,$$

$$d_{12} = 0,67y_1 - 0,31y_2 - 0,37y_3 + 0,39y_4 + 0,13y_5.$$

Видно, що для лівої групи найбільший унікальний внесок в значення першої канонічної змінної дає z_3 – обсяги виконання будівельних робіт (у фактичних цінах, тис. грн.). Для правої множини такий внесок робить y_1 .

Аналіз факторної структури лівої і правої груп показників показує, що на першу канонічну змінну значне навантаження мають x_3 , x_5 , x_6 , а на другу змінну – y_1 , y_4 (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Факторне навантаження канонічних змінних d_{11} , d_{12} *

Канонічна змінна d_{11}		Канонічна змінна d_{12}	
z_1	-0,13	y_1	0,86
z_2	0,23	y_2	0,42
z_3	0,9	y_3	-0,41
z_4	0,4	y_4	0,86
z_5	0,94	y_5	0,58
z_6	0,81		

*Джерело: розраховано та побудовано автором

Загальна надлишковість для групи економічних показників складає 57,5%, а для групи показників по влаштуванню дітей – 58,8%.

Вивчимо наявність зв'язку між групою соціальних показників та чисельністю дітей влаштованих у сімейні форми та інтернати (додаток У). Найбільший зв'язок для змінних із різних груп спостерігається між змінною y_1 – кількість дітей взятих під опіку та q_3 – кількість дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, осіб, q_7 – кількість виявлених злочинів, одиниць, q_{10} – надання населенню субсидій на оплату житлово-комунальних послуг (кількість сімей, од.), q_{11} – кількість легалізованих громадських організацій: коефіцієнти парної кореляції 0,85, 0,82, 0,81 та 0,8 відповідно. Найбільший вплив на змінну y_2 – кількість дітей у ПС має також змінна q_{10} : коефіцієнти парної кореляції 0,57. Найбільший вплив на змінну y_3 – кількість дітей у ДБСТ має змінні q_{10} та q_4 – кількість дітей, які оздоровились в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, осіб: коефіцієнти парної кореляції 0,44 та 0,43. Показник y_4 – кількість усиновлених дітей має тісний зв'язок із показниками q_3 , q_7 та q_{10} : коефіцієнти парної кореляції 0,84, 0,86 та 0,83 відповідно. Найбільший вплив на змінну y_5 – кількість дітей в інтернатах мають змінні q_9 , q_7 , q_{10} та q_{11} : коефіцієнти парної кореляції: 0,53, 0,51, 0,55 та 0,56.

В результаті проведення канонічного аналізу статистично значущим є один канонічний корінь ($R=0,99$, статистика $\chi^2=89,43$ при необхідній 55, рівень значущості $p=0,0023$). Для цього кореня запишемо канонічні вагові коефіцієнти для лівої і правої груп показників:

$$d_{11} = -0,59q_1 - 1,05q_2 + 5,09q_3 - 0,01q_4 - 0,23q_5 + 0,48q_8 + 0,1q_7 + 0,29q_8 - \\ - 0,29q_9 - 0,28q_{10} - 4,78q_{11},$$

$$d_{12} = 0,41y_1 - 0,55y_2 - 0,36y_3 - 1,09y_4 + 0,09y_5.$$

Видно, що для лівої групи найбільший унікальний внесок в значення першої канонічної змінної дають q_3 та q_{11} . Для правої множини такий внесок робить y_4 .

Аналіз факторної структури лівої і правої груп показників показує, що на першу канонічну змінну значне навантаження мають x_3, x_5, x_6 , а на другу змінну – y_1, y_4 (табл.2.13).

Таблиця 2.13

Факторне навантаження канонічних змінних d_{11}, d_{12} *

Канонічна змінна d_{11}				Канонічна змінна d_{12}	
q_1	-0,47	q_7	-0,7	y_1	-0,57
q_2	-0,1	q_8	0,1	y_2	-0,51
q_3	-0,68	q_9	-0,4	y_3	-0,02
q_4	0,09	q_{10}	-0,69	y_4	-0,9
q_5	0,07	q_{11}	-0,79	y_5	-0,43
q_6	0,11				

*Джерело: розраховано та побудовано автором

Загальна надлишковість для групи соціальних показників складає 47,5%, а для групи показників по влаштуванню дітей – 77,7%.

Аналіз канонічної кореляції показав, що існує статистична залежність між виділеними нами групами показників. З'ясовано, що найвища залежність кількості дітей, влаштованих у сімейні форми та інтернати, існує з групою соціальних показників, а найслабша – із групою економічних показників.

Проведене експертне опитування серед регіональних фахівців сфери соціального влаштування дітей у регіоні спростували результати аналізу методу канонічної кореляції. Представники служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, Тернопільського обласного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та служби у справах неповнолітніх та дітей Тернопільської міської ради висловили однозначну думку про фактори, які максимально впливають у регіоні на влаштування дітей-сиріт у пріоритетні форми виховання. На їх бачення, основними чинниками, які впливають на чисельність влаштованих дітей у регіоні та ефективність управлінської діяльності даної сфери є: недосконала законодавча база та низький рівень кваліфікації управлінців даної сфери. На сьогоднішньому етапі розвитку регіонів додалися ще

економічні фактори (спад економіки), політичні (антитерористична операція в Україні) та соціальні (пріоритетність векторів соціальної політики (допомога жителям окупованих територій, допомога малозабезпеченим родинам у зоні конфлікту та інші)).

2.3. Регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Сьогодні приділено достатньої уваги питанням розроблення, затвердження та виконання цільових (комплексних) програм відповідного рівня, що підтверджується нормативно-правовою базою, яка унормовує та регламентує суспільні відносини, основними актами серед яких є: Бюджетний кодекс України; закони України «Про деякі питання прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про державні цільові програми»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку розробки та виконання державних цільових програм», «Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету», «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України»; наказ Міністерства економіки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання» [15; 26; 70; 110; 114; 115; 123]. Варто звернути увагу, що частину правової основи складають локальні нормативні акти, що приймаються органами виконавчої влади на місцях у порядку та на виконання загальнодержавних правових приписів для утвердження цільових регіональних програм (наприклад, положення «Про внесення змін до переліку показників виконання щорічних програм соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області») [152]. Нормативно-правова база спрямована на прийняття та затвердження відповідних цільових регіональних програм. Таким чином детальний порядок, поетапний механізм та ієрархічний алгоритм дій

забезпечують перераховані вище нормативно-правові акти. Чинне законодавство встановлює підстави та умови, за наявності яких можливо розробити та прийняти програму відповідного сегменту та рівня. Для прикладу, ініціювання та розроблення цільової програми можливе за сукупності наступних умов та підстав: існування проблеми, вирішення якої неможливе засобами галузевого чи територіального управління та потребує державної підтримки, координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; відповідність та узгодженість мети самої програми пріоритетним напрямкам державної політики відповідної галузі, визначеним у законах України, указах Президента України, програмах діяльності Кабінету Міністрів України, а також у міжнародних договорах необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв; наявність реального підґрунтя та фінансових можливостей для забезпечення виконання програми, в тому числі: фінансових ресурсів – коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел, матеріально-технічних і трудових ресурсів. Тобто, для ініціювання та прийняття цільових регіональних програм необхідно наявність реальних можливостей для забезпечення виконання програми (фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів).

Слід відмітити, що у зв'язку із сьогоденною ситуацією на сході України та зі змінами чинного бюджетного законодавства України було прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України». Цією постановою було достроково припинено виконання понад 14 державних цільових програм попри залишення діючих подібних регіональних програм, ініційованих та затверджених органами виконавчої влади на місцях [26, С.3].

На Тернопільщині діє єдина обласна Програма, яка стосується покращення соціального захисту правових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Сама регіональна Програма забезпечення житлом

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа була розроблено на виконання Указу Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні», з метою реалізації державної політики щодо забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа [135, С.2].

Законодавчим підґрунтям для розроблення Програми стали: Житловий кодекс Української РСР; закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про житловий фонд соціального призначення», «Про охорону дитинства»; Указ Президента України «Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні»; постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення», «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», «Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом» [27; 30; 98; 107; 116; 117; 131; 132; 134; 135].

Пріоритетними завданнями соціально-економічного розвитку Тернопільської області визначені питання захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема житлових та майнових прав, розвитку сімейних форм виховання, подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, профілактика негативних явищ у дитячому середовищі.

Виконання регіональної Програми сприятиме реалізації права дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на упорядкування житла, що належить їм на правах власності та на позачергове забезпечення упорядкованим соціальним житлом.

Фінансове забезпечення Програми здійснюється за рахунок коштів обласного, районних, міста Тернополя бюджетів, також залучаються кошти з інших джерел відповідно до чинного законодавства.

Проблема забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа гостро стоїть по всіх регіонах.

Так станом на 01.01.2015 р. забезпечено житлом 50751 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що становить 67,4 % від загальної чисельності дітей даної категорії, в тому числі:

- на праві власності – 9305 (18,3%) осіб;
- на праві користування – 41446 (81,7%) осіб.

Чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не мають житла, становить 24 534 осіб, що складає 32,6 % від загальної чисельності дітей даної категорії.

На кінець 2014 року чисельність дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку та потребують поліпшення житлових умов, складає 24034 особи.

При цьому, темпи забезпечення житлом дуже низькі, так, протягом 2014 року житло отримали 543 особи, що складає 2,6% від потреби. Слід зазначити, що у 2013 році чисельність осіб даної категорії, які отримали житло, складало 4,8% (1161 особа) від потреби.

Найменше всього забезпечено житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку та потребують поліпшення житлових умов у Запорізькій (2 особи), Рівненській (2 особи), Тернопільській (2 особи), Херсонській (5 осіб), Вінницькій (6 осіб), Закарпатській (6 осіб), Миколаївській (8 осіб), Чернівецькій (9 осіб), Житомирській (10 осіб), Сумській (10 осіб) областях та у м. Києві (3 особи).

Краща ситуація в Одеській (97 осіб), Донецькій (63 особи), Черкаській (44 особи), Чернігівській (43 особи), Волинській (39 осіб), Івано-Франківській (25 осіб), Дніпропетровській (22 особи), Київській (22 особи), Львівській (22 особи), Хмельницькій (21 особа), Полтавській (20 осіб), Харківській (17 осіб), Луганській (12 осіб) областях [23, С.6].

Тернопільська область стоїть у переліку областей (разом із Запорізькою та Рівненською), які забезпечили житлом найменшу чисельність дітей-сиріт, дітей,

позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку та потребують поліпшення житлових умов (тільки двоє осіб). Таким чином ще раз доведено гостроту даної проблеми та нагальну необхідність її вирішення. Проаналізуємо статистичні дані заявленої проблеми Тернопільській області [35, С.8] (рис. 2.23).

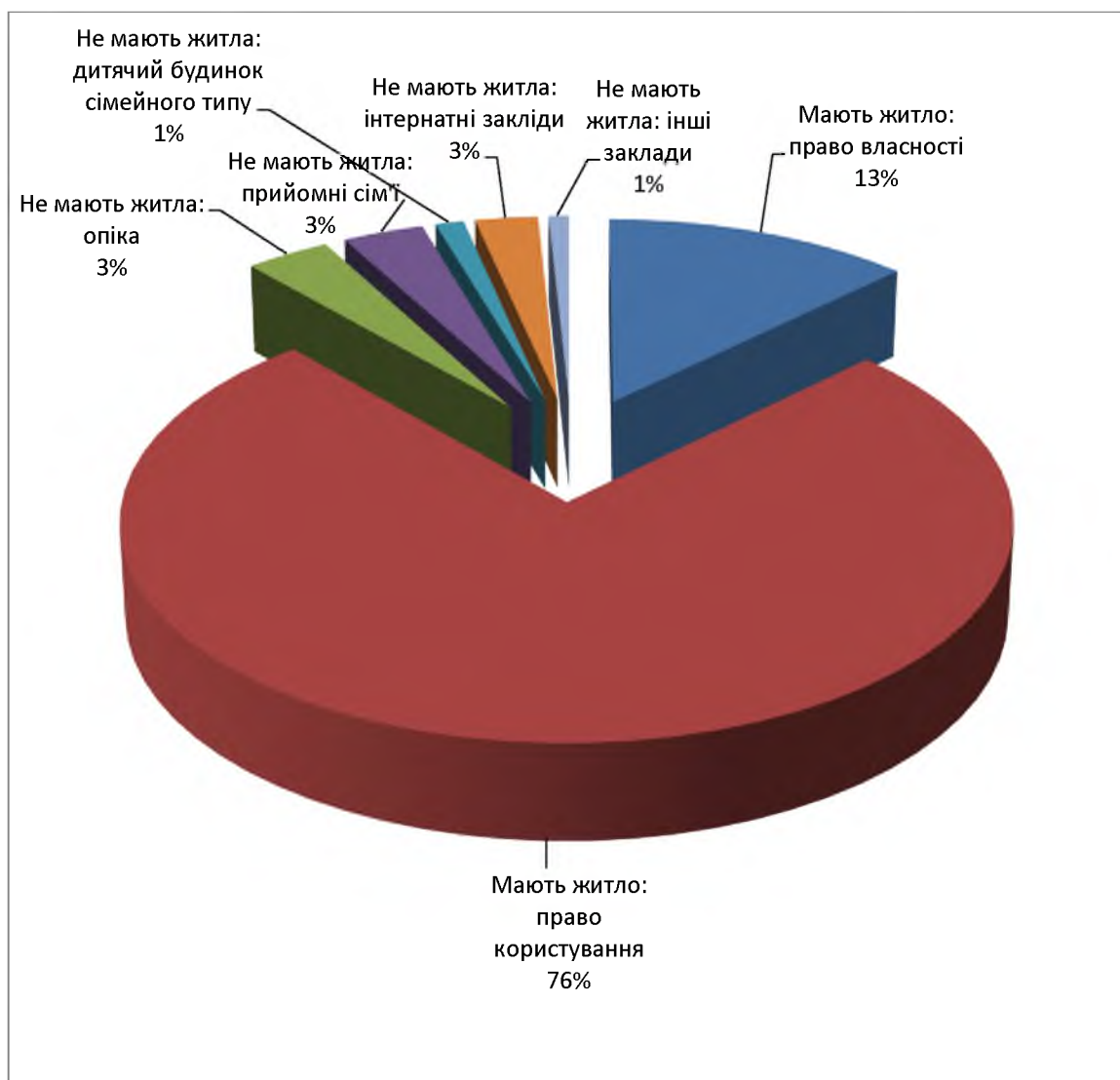

Рис. 2.23. Забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського виховання різних форм влаштування станом на 01.01.2015 рік*

*Джерело: побудовано автором за даними [35, С.8]

Станом на 01 січня 2015 року із загальної чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування 1053 дітей (88,5%) мають житло, з них на

праві власності – 152 (14,4%), на праві користування – 901 (85,6%), не мають житла – 137 дітей (11,5%), з них: 42 – перебувають під опікою, 40 – передані в прийомні сім'ї, 14 – виховуються в дитячих будинках сімейного типу, 31 – в інтернатних закладах, 10 – перебувають в інших закладах (рис. 2.23). Разом із тим, на квартирному обліку перебувають 78 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 103 осіб, з їх числа віком від 18 до 23 років, 21 – віком до 35 років, а також 8 громадян віком старших 35 років.

Протягом 2014 року розглянуто 337 звернень щодо захисту житлових та майнових прав дітей, захищено житлові і майнові права 325 дітей.

В Тернопільському обласному соціальному гуртожитку для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, який функціонує з 2008 року, можуть тимчасово проживати (не більше 3 років) 14 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років. Упродовж 2014 року у соціальному гуртожитку проживало 8 осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а 4 – в соціальній квартирі (місто Тернопіль).

Під будівництво житла для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, виділено 11 земельних ділянок. Сформовано реєстр земельних ділянок (в тому числі із наявними об'єктами нерухомого майна), які можуть бути використані для розміщення будинків сімейного типу (32 ділянки загальною площею 9,5 га).

Житло у непридатному для проживання стані належить 50 дітям, з них 7 – перебувають під опікою, 11 – влаштовані в прийомні сім'ї, 11 – в дитячі будинки сімейного типу, 21 в заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Житло у придатному для проживання стані належить 1003 дітям (з них: 727 дітей – перебувають під опікою, 155 – влаштовані в прийомні сім'ї, 47 – в дитячі будинки сімейного типу, 94 – передані в заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, 23 – в інші заклади).

Станом на 01.07.2015 р. найбільша чисельність дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартобліку віком від 16 до 18 років є в таких районах: Кременецький (14 дітей), Терехівський (13 дітей), м. Тернопіль (11 дітей), м. Борщів (8 дітей), Тернопільський (8 дітей), м. Бучач (6 дітей), Гусятин, Збараж, Козова, Підгайці (по двоє дітей), Бережани, Зборів, Монастириськ, Шумськ (по одній дитині) (додаток Н).

На рис. 2.24 чітко прослідковується загальний розподіл чисельності дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов станом на 01.07.2015 р. у Тернопільській області.

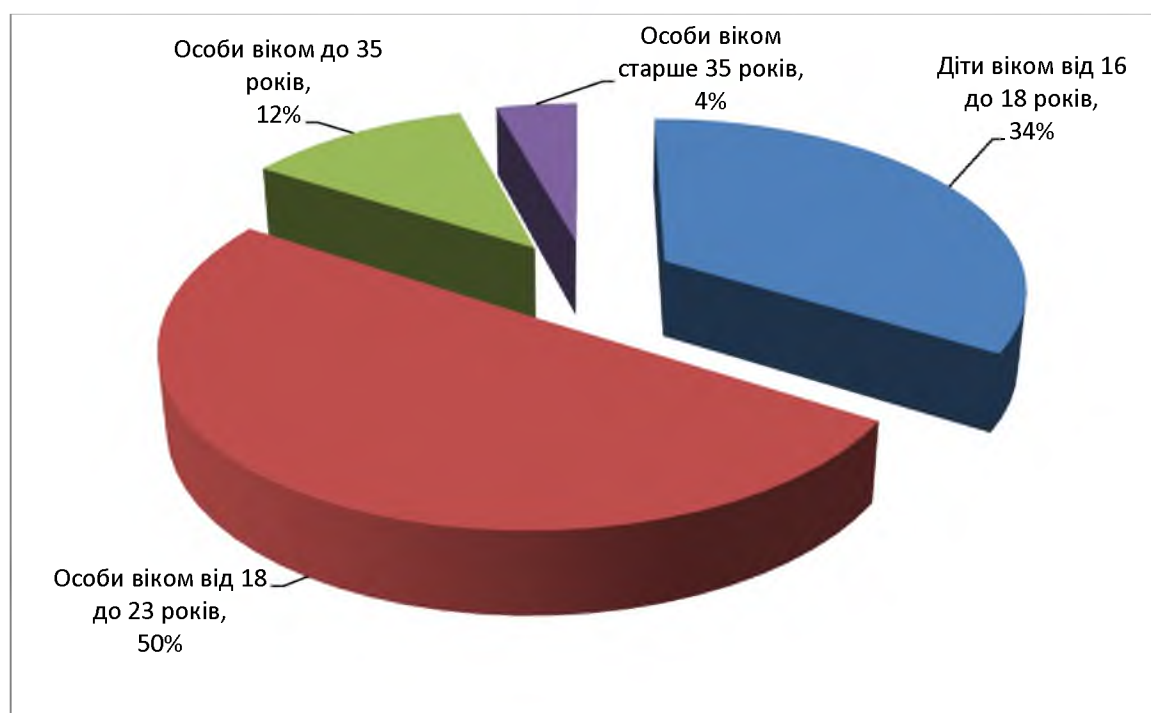

Рис. 2.24. Розподіл осіб, які перебувають на квартирному обліку по віку*

*Джерело: побудовано автором за даними додатку Н

Найбільша чисельність осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартирному обліку віком від 18 до 23 років є в таких містах та районах регіону: м. Збараж (22 дитини), м. Тернопіль (18 дітей), Тернопільський (16 дітей), м. Борщів (13 дітей), м. Терехівля (12 дітей), м. Монастириськ (6 дітей), м. Бучач, м. Гусятин, м. Козова (по четверо

дітей), м. Підволочиськ, м. Шумськ (по 2 дитини), м. Бережани, м. Заліщики, м. Зборів, м. Підгайці (по 1 дитині) (рис. 2.25).

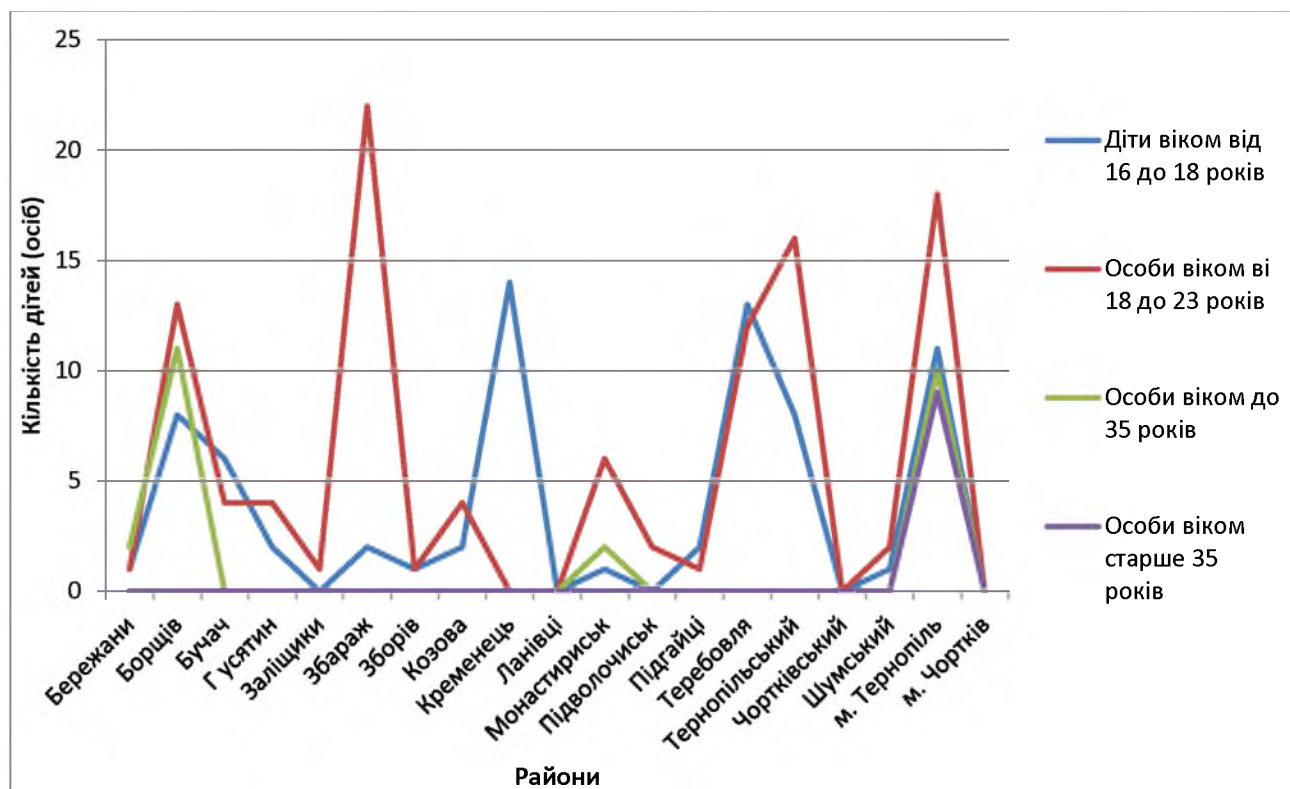

Рис. 2.25. Перебування осіб на квартирному обліку*

* Джерело: побудовано автором за даними додатку Н

Найбільша чисельність громадян з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартирному обліку віком до 35 років є у м. Борщів (11 дітей), м. Тернопіль (10 дітей), м. Бережани та м. Монастириськ (по 2 дитини).

Громадяни із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартирному обліку, віком старше 35 років є тільки у м. Тернополі (9 осіб).

Таким чином, маючи нагальну потребу у забезпеченні житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа Тернопільщина вирішує цю проблему завдяки програмному механізму регіональної Програми «Забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2013-2015 роки» [32].

Ініціатором розроблення програми була служба у справах дітей обласної державної адміністрації. Співрозробником програми стало Управління містобудування та архітектури Тернопільської обласної державної адміністрації. Відповідальними виконавцями програми є: служба у справах дітей обласної державної адміністрації, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Учасниками програми є: служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, районні служби у справах дітей та м. Тернополя, управління містобудування та архітектури обласної державної адміністрації, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування з можливим залученням структур бізнесу.

Ресурсне забезпечення програми складає перелік місцевих бюджетів, які беруть участь у виконанні програми, обласний бюджет, районні бюджети та бюджет міста Тернополя. Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми становить 14009,5 тис. грн., у тому числі: коштів обласного бюджету 90,0 тис. грн.; коштів міських та районних бюджетів 13919,5 тис. грн.

Програма передбачає ресурсне забезпечення та можливу кореляцію фінансових ресурсів по роках (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Ресурсне забезпечення програми*

Орієнтований обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання Програми	Усього витрат на виконання програми	У тому числі за роками		
		2013	2014	2015
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі:	14009,6	7976,4	3051,3	2981,9
Обласний бюджет	90,0	30,0	30,0	30,0
Районні бюджети та бюджет міста Тернополя	13919,5	7946,4	3021,3	2951,9

*Джерело: побудовано автором за даними [32]

Обласна програма «Забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2013-2015 роки» містить:

1. Паспорт програми.
2. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма.
3. Визначення мети програми.
4. Обґрунтування шляхів і засобів реалізації положень програми.
5. Перелік завдань, заходів програми та результативні показники.
6. Напрями діяльності та заходи обласної програми забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2013-2015 роки.
7. Координація та контроль за ходом виконання програми.

Виконання програми дасть можливість:

- реалізувати право дітей на захист житлових та майнових прав, забезпечити збереження майна, яке належить дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування;
- активізувати роботу органів опіки та піклування щодо захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечити 100% постановку на квартирний облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до чинного законодавства;
- сформувати персоніфікований реєстр житла та нерухомого майна, яке належить дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування;
- вивчити технічний стан житлових приміщень, що знаходяться у власності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та впорядкувати житло, що знаходиться у власності щонайменше 30 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- сприяти виготовленню правовстановлюючих документів на житло та майно, право власності на яке мають щонайменше 30 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають в інтернатних закладах;
- надати соціальне житло для 147 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

Метою прийняття Програми є вирішення ряду проблем захисту житлових та майнових прав дітей (рис. 2.26).

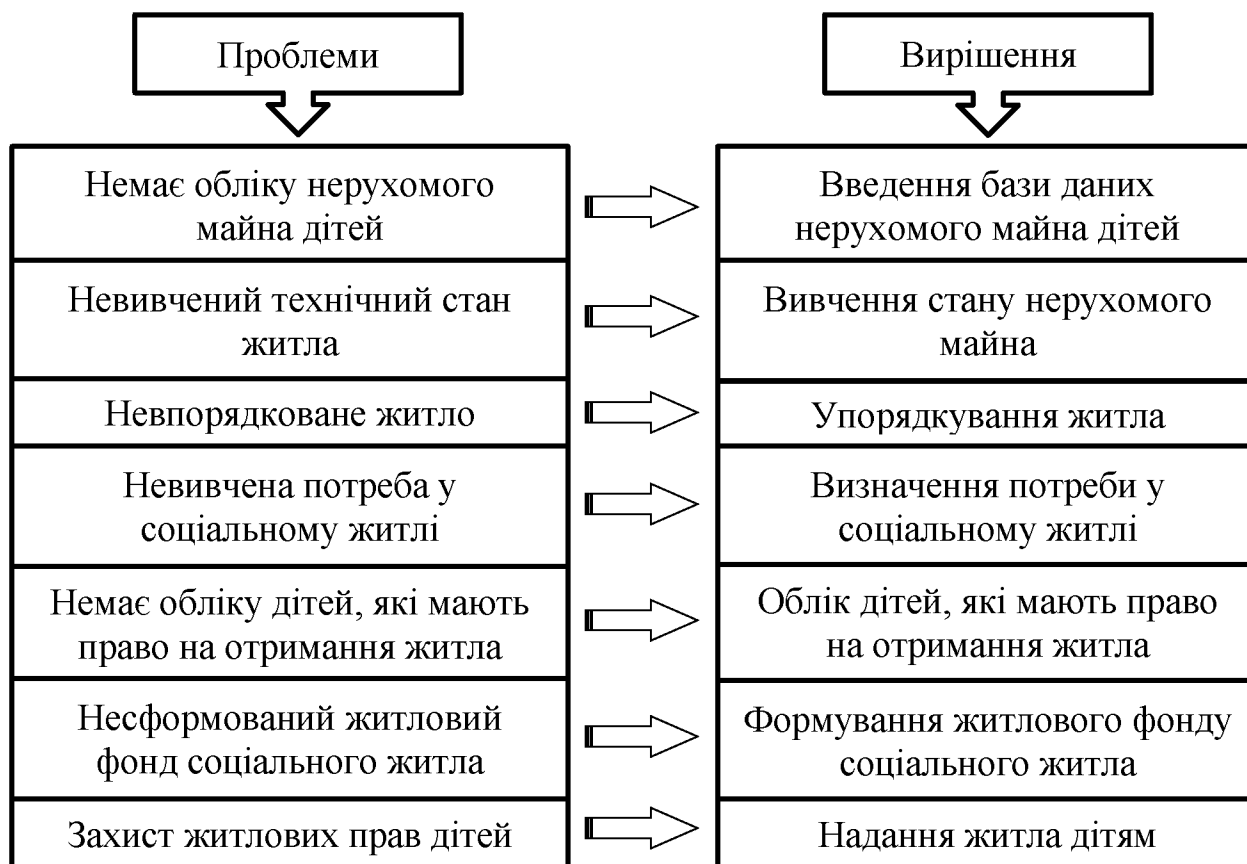

Рис. 2.26. Проблеми та шляхи вирішення житлових та майнових прав дітей*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [32]

Таким чином, обласна Програма діє на Тернопільщині з 2013 року. Проаналізуємо хід виконання регіональної Програми (додаток П).

У Програмі передбачені кошти на придбання житлового приміщення наступними районами: м. Зборів (341,46 тис. грн.), Збараж (357,984 тис. грн.), Підволочиськ (150 тис. грн.), Зіліщики (100 тис. грн.), Бережани та Чортківський район (по 80 тис. грн.), м. Чортків (50 тис. грн.). Жоден район станом на 01.07.2015 р. грошей не виділив (рис. 2.27).

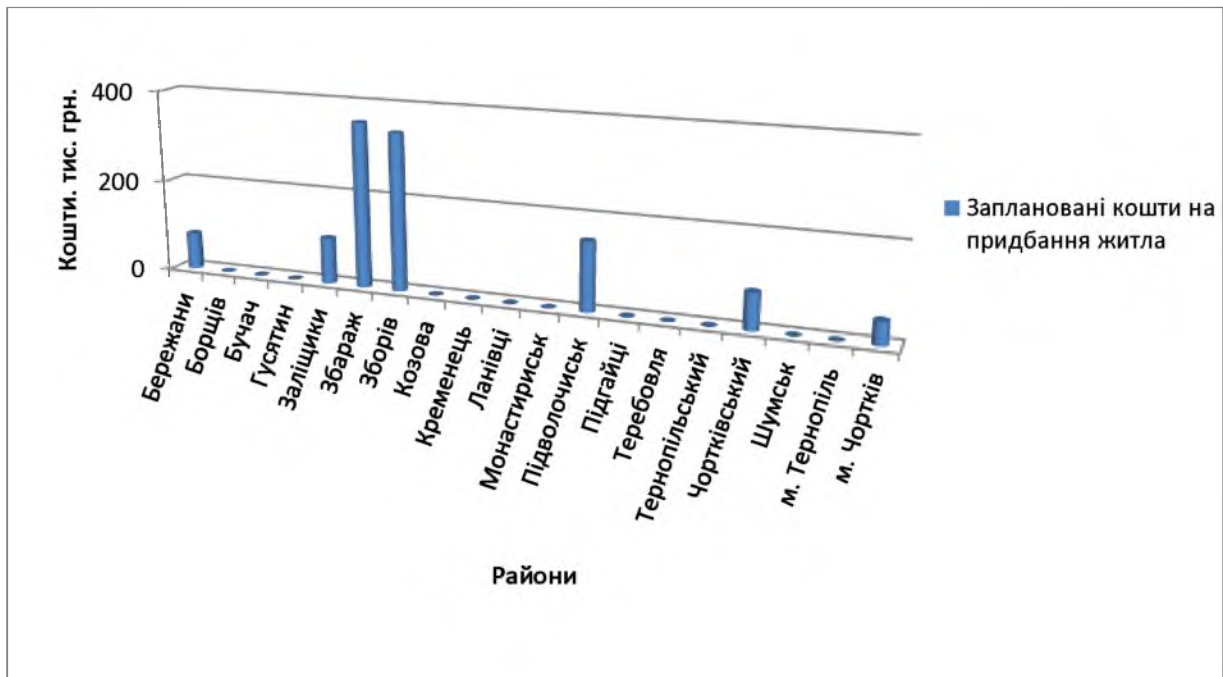

Рис. 2.27. Заплановані кошти на придбання житла на 2015 рік
*Джерело: побудовано автором за даними додатку П

На здійснення ремонтних робіт Програма передбачала виділення коштів наступними районами та містами: Підволочиський район (150 тис. грн.), місто Заліщики (30 тис. грн.), Тернопільський район (25 тис. грн.), міста Бережани, Теребовля, Тернопіль та Чортківський район (по 20 тис. грн.), місто Чортків (10 тис. грн.) (рис. 2.28).

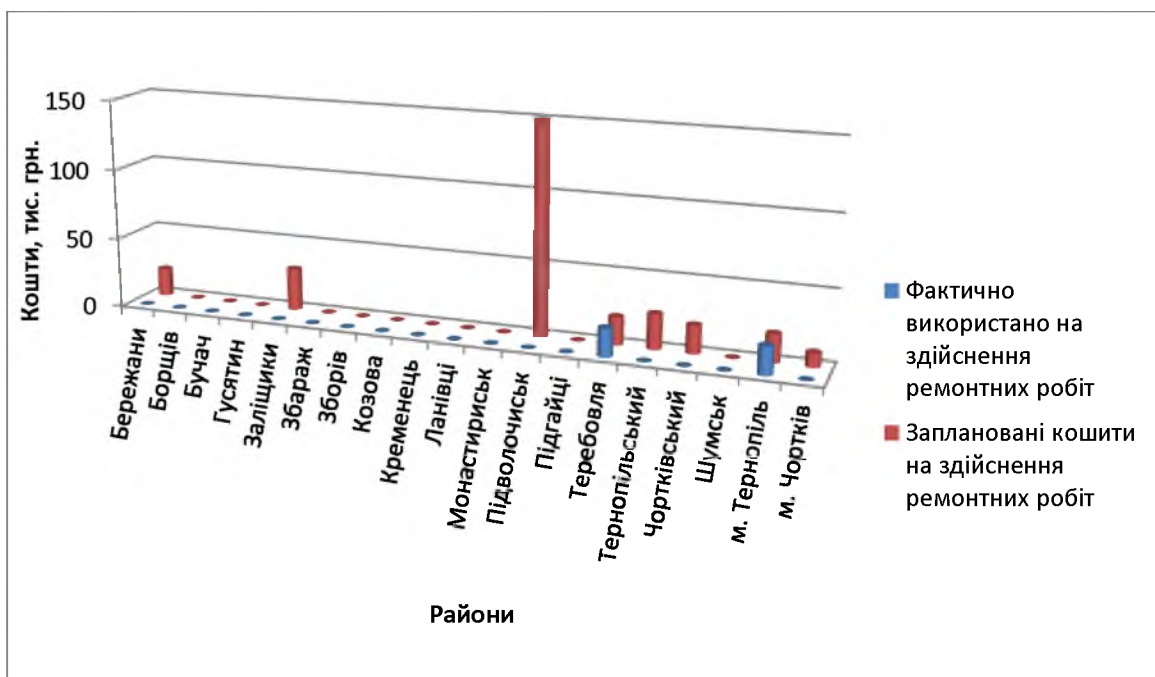

Рис. 2.28. Реалізація програми на здійснення ремонтних робіт*
*Джерело: побудовано автором за даними додатку П

Фактично використано на здійснення ремонтних робіт станом на 01.07.2015 р. по 20 тис. грн. м. Тернопіль та Теребовлянським районом.

Таким чином, низьке фінансування регіональної Програми перешкоджає її виконанню.

На Тернопільщині функціонують ще кілька обласних програм, які так чи інакше пов'язані із дітьми та сьогодишньою ситуацією на сході України: «Обласна програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012-2015 роки»; «Програма захисту населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій, техногенного та природного характеру на 2014-2017 роки»; «Обласна Програма «Турбота» на 2015 рік»; «Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» та ряд інших програм [46; 141; 142; 168; 169].

Пропонуємо розглянути деякі з них.

Обласна «Програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012-2015 роки» діє на Тернопільщині з 2012 року [142]. Розробником програми та відповідальним виконавцем програми виступила служба у справах дітей обласної державної адміністрації. Учасники програми стали: Управління освіти і науки, у справах сім'ї та молоді, з питань фізичної культури і спорту, служба у справах дітей облдержадміністрації, обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Управління МВС України в Тернопільській області, управління державної пенітенціарної служби України в області.

Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації програми був запланований у розмірі 142 тис. гривень (табл. 2.15). Кошти планувалися на Програму тільки із обласного бюджету. Ресурсне забезпечення в межах обсягу фінансування програми передбачало уточнення щороку, виходячи з можливостей обласного бюджету.

Таблиця 2.15

**Ресурсне забезпечення обласної Програми
подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012-2015 роки***

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Витрати на виконання програми за роками, тис. гривень				Усього витрат на виконання програми, тис. гривень
	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	
Обсяг ресурсів, усього,	36,1	35,3	35,3	35,3	142,0
у тому числі:					
обласний бюджет	36,1	35,3	35,3	35,3	142,0

*Джерело: складено автором за даними [142, С.6]

Регіональна «Програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012 - 2015 роки» містить:

1. Паспорт програми.
 2. Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма.
 3. Визначення мети програми.
 4. Обґрунтування шляхів і засобів розв'язання проблеми, обсягів та джерел фінансування; строки та етапи виконання програми.
 5. Перелік завдань і заходів програми та результативні показники.
 6. Напрямки діяльності та заходи програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012-2015 роки.
 7. Координація та контроль за ходом виконанням програми.
- Алгоритм виконання регіональної програми передбачає:

- виявляти на ранніх стадіях сім'ї, які неспроможні або не бажають виконувати виховні функції та забезпечувати захист прав дітей, які виховуються в таких сім'ях;

- розробляти та запроваджувати ефективні форми роботи з профілактики дитячої безпритульності і бездоглядності;

- запобігати сирітству;

- забезпечувати зниження рівня дитячої злочинності;

- попереджувати правопорушення;

- усувати причини та обставини, що можуть спонукати дітей вчиняти протиправні дії;

- застосувати ефективні форми соціальної підтримки дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах, зазнали насильства в сім'ї;

- активізувати участь усіх суб'єктів профілактичної та правовиховної роботи у створенні умов для всебічного розвитку та виховання дітей, їх соціально-правового захисту.

Питання розвитку сімейних форм виховання, подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, профілактики негативних явищ у дитячому середовищі визначені пріоритетними завданнями соціально-економічного розвитку Тернопільської області.

Разом із тим, не вдалося остаточно подолати дану проблему. Служби у справах дітей спільно з іншими суб'єктами профілактичної роботи на місцях щорічно надають соціально-правову допомогу понад 1000 дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах (були виявлені та вилучені з громадських місць, об'єктів транспорту, дітям, які зазнали насильства, проживають у сім'ях, де батьки або особи, які їх замінюють, ухиляються від виконання батьківських обов'язків), внаслідок чого такі діти займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками, вживають алкогольні напої, токсичні і наркотичні речовини, виявляють девіантну поведінку, залучаються дорослими до протиправної діяльності.

Станом на 01.07.2015 р. на обліку служб у справах дітей райдержадміністрацій, Тернопільської міської ради перебувало 632 дітей, які потрапили в складні життєві обставини, з них 59 дітей, щодо яких було скоєно насилля в сім'ї або поза нею, і які потребували соціально-правового захисту [36, С.7].

Метою прийняття регіональної Програми є вирішення проблем дитячої безпритульності та бездоглядності в області (рис. 2.29).

Рис. 2.29. Проблеми та шляхи вирішення дитячої безпритульності та бездоглядності*

*Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [142]

Регіональна Програма на Тернопільщині функціонує з 2012 року. На жаль, вона не була профінансована, але проводилося ряд організаційних заходів. Так, з метою профілактики протиправних дій у дитячому середовищі в рамках регіональної Програми «Подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012-2015 роки» щорічно проводились профілактичні рейди («Підліток. Зима. Канікули», «Діти вулиці. Вокзал», «Діти Тернопільщини проти насильства, бездоглядності, за духовність та сімейну злагоду», «Літо», «Урок»), під час яких отримали допомогу більше ніж 600 дітей. Загалом за роки функціонування регіональної Програми було задіяно більше 2000 дітей. Проводилась робота по створенню умов для всебічного розвитку та виховання дітей, покращення роботи щодо профілактики правопорушень та злочинів у дитячому середовищі, соціально-правового захисту дітей, посилення відповідальності за виконання вимог законодавства у сфері охорони дитинства, покращення роботи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо захисту прав дітей. Таким чином, проведено ряд заходів з подолання дитячої безпритульності та бездоглядності, запобігання сирітству на Тернопільщині [36, С.8].

Основною причиною не фінансування аналізованої регіональної Програми із обласного бюджету можна назвати надання пріоритетності розвитку інших обласних програм, які все таки отримують обласне фінансування. Варто звернути увагу і на те, що за перше півріччя 2015 року наповнення обласного бюджету виконано [38].

Так, протягом першого півріччя 2015 року приріст надходжень до загального фонду відносно січня-червня 2014 року на 158,2 млн гривень або 32,6 відсотки більше. Фактично надійшло за звітний період 639,8 млн гривень власних доходів, що становить 126,4 відсотка до плану шести місяців та 57 відсотків до річного плану, затвердженого місцевими радами.

Надходження до загального фонду понад 105 відсотків до плану забезпечили 548 місцевих бюджетів (86,6%), понад план отримано 134,9 млн. гривень, при цьому 76 місцевих бюджетів виконали річний план.

Завдяки виконанню плану наповнення обласного бюджету

профінансувалося ряд обласних програм [38, С.2].

Так регіональна Програма «Захисту населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій, техногенного та природного характеру на 2014-2017 роки» у частині створення і накопичення матеріального резерву цивільного захисту збільшила свій фонд до одного мільйона гривень [141].

Тернопільській області за бюджетною програмою «Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» на лікування громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, заплановані кошти в сумі 427964 тис. гривень.

Станом на 01 липня 2015 року фактично надійшло 194528 тис. гривень, із яких медичними закладами на закупівлю медикаментів і високовартісних препаратів для стаціонарного лікування постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи та надання їм необхідної медичної допомоги використано 103 829 тис. гривень [46].

Розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 17.06.2014 р. № 226-од визначено наступні лікувальні заклади, які фінансуються за вищевказаною регіональною Програмою у 2015 році:

- комунальний заклад Тернопільської обласної ради «Тернопільська університетська лікарня»;
- комунальна установа Тернопільської обласної ради «Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер»;
- Тернопільська обласна комунальна клінічна психоневрологічна лікарня;
- Заліщицька центральна комунальна районна лікарня;
- Чортківська центральна комунальна районна лікарня;
- Тернопільська міська дитяча комунальна лікарня [154].

Департаментом охорони здоров'я спільно з департаментом соціального захисту населення обласної державної адміністрації підготовлено регіональну

Програму підтримки осіб, які брали участь в антитерористичних операціях, членів їх сімей та загиблих учасників цих оперецій.

Загальний обсяг фінансування даної регіональної Програми, становить 6 млн. 330 тис. грн.. Обласною програмою «Турбота» на 2015 рік передбачені кошти в сумі 2 млн. 700 тис. грн. для надання одноразової допомоги учасникам АТО та членам їх сімей, загиблих учасників антитерористичної операції. В рамках Програми в області створено центри по наданню кваліфікованої медико-психологічної допомоги із широким комплексом реабілітаційних заходів на базі Тернопільського обласного наркологічного диспансеру (35 ліжок) та на базі Тернопільської обласної комунальної клінічної психоневрологічної лікарні денного стаціонару психіатричного профілю (30 ліжок) [168].

Однак, незважаючи на стратегічну доцільність та різноманітність регіональних програм, більшість запланованих заходів залишаються нереалізовані. Саме тому досягається тільки частина задекларованих цілей, і в результаті чого –тільки часткове виконання програми. Основними причинами невиконання (або часткового виконання) програм є:

- недостатнє фінансування;
- незкоординована співпраця між виконавцями програми;
- відсутність дієвого моніторингу якісного та кількісного виконання;
- низька інформованість громадськості про результати виконання програми;
- відсутність механізму відповідальності державних службовців за невиконання конкретних пунктів програми.

Варто зауважити, що нормативно-правове забезпечення сфери захисту прав дитини містить ряд недоліків, зокрема декларативність та схематизм окремих нормативно-правових актів, їх суперечність та неузгодженість між собою, що суттєво впливає на виконання самих програм у сфері захисту дітей. Недостатнє фінансове підґрунтя задекларованих програм, інертність державних службовців у пошуках альтернативних фінансових надходжень (у межах чинного законодавства), розпорозуваність сил виконавців та державних коштів на велику

кількість програм, нестабільна політична та економічна ситуація в країні створює негативний клімат для реалізації програм у регіоні.

Виконання регіональних програм сфери соціального захисту дітей здійснюють органи державної влади та місцевого самоврядування, які є головними суб'єктами управлінської діяльності. Відтак, вважаємо, що саме система органів державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) та органів місцевого самоврядування виступає основою організаційного механізму. Ефективність функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування безпосередньо залежить від злагодженої організації їх діяльності, узгодженості функцій та повноважень, тобто від дієвості тієї структури управлінської діяльності, в межах якої функціонує організаційний механізм формування та реалізації програми [76, С.275]. Таким чином, проведена діагностика сфери соціального влаштування дітей в регіоні дозволила виокремити фактори, які знижують ефективність регіонального управління (додаток X).

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що організаційне забезпечення – це формування організаційної структури управління сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у регіоні, яку об'єднує одна стратегія і мета та спільні організаційно-розпорядчі документи щодо діяльності та розподілу функцій між суб'єктами організаційної структури регіонального управління. Методичне забезпечення визначає вимоги та шляхи реалізації влаштування дітей. Основою методичного забезпечення є законодавча база сфери соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Доведено послідовність реалізації організаційно-методичного забезпечення управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей. Проаналізовано структуру суб'єктів управлінської діяльності регіону сфери соціального влаштування дітей, їх головні завдання та форми взаємодії. Розглянуто динаміку міжвідомчої взаємодії суб'єктів управлінської діяльності

даної сфери регіону.

3. Побудовано модель цільового управління (дерево цілей) сфери соціального влаштування дітей у регіоні. Дерево цілей управлінської діяльності даної сфери розглядається через пріоритетність форм влаштування дітей: головна мета – усиновлення дитини, тактичні цілі поділяються за формами влаштування дітей: опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад, оперативні задачі – конкретні кроки досягнення цілей (економічні (соціальні виплати на дітей, грошове забезпечення прийомним батькам та інші), соціальні (соціальні гарантії та пільги для дітей-сиріт, соціальний захист для прийомних батьків та інші) та управлінські (прийняття, реалізація та контроль управлінських рішень). Із проведеного аналізу видно, що для досягнення основної цілі необхідно використати тактичні цілі, які різняться за якісними та кількісними величинами в залежності від форм влаштування дітей. Але для всіх форм влаштування (опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу та інтернатний заклад) з тактичних цілей економічні цілі мають найвищий показник (16%, 15%, 12% та 8% відповідно).

4. Проведено моніторинг управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей по Тернопільській області за власною методикою відповідно до запропонованих показників: ефективність управлінської діяльності в питаннях усиновлення, ефективність управлінської діяльності в питаннях опіки (піклування), ефективність управлінської діяльності в питаннях створення прийомних сімей, ефективність управлінської діяльності в питаннях створення дитячих будинків сімейного типу, ефективність управлінської діяльності в питаннях інтернатних закладів, ефективність управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей та інтегрального показника ефективності управлінської діяльності в регіоні. Даний аналіз дозволив визначити «лідерів» та «аутсайдерів» регіону у сфері соціального влаштування дітей.

5. Проведений кластерний аналіз дозволив розбити регіон на однорідні групи, кожна із яких відповідає ефективності влаштування дітей у сімейні форми виховання. В результаті дослідження райони утворили три кластери. У 1-ий

кластер попали Бережанський, Зборівський, Козівський, Лановецький, Підволочиський райони та м. Чортків із найвищим показником ефективності влаштування дітей у прийомні сім'ї та найнижчими показниками ефективності влаштування дітей під опіку (підклування) та у дитячі будинки сімейного типу. У 2-ий кластер попали Борщівський, Бучацький, Гусятинський, Заліщицький, Збаразький, Кременецький, Монастириський, Терехівський, Тернопільський, Чортківський, Шумський райони та м. Тернопіль з найвищим показником ефективності влаштування дітей у дитячі будинки сімейного типу та посередніми показниками ефективності влаштування дітей під опіку (підклування) та у прийомні сім'ї. У 3-ій кластер попав лише один Підгаєцький район із найвищим показником ефективності влаштування дітей під опіку (підклування) та найнижчим показником ефективності влаштування дітей у прийомні сім'ї.

6. За допомогою методу кореляційної матриці встановлено функціональні залежності сімейних форм виховання дітей у регіоні від чисельності дітей у них та соціальних виплат при різних формах влаштування. Побудовані однофакторні економетричні моделі та встановлені коефіцієнти кореляції. Доведено тісний та обернений зв'язок між кількістю прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу і чисельністю у них дітей. На основі кореляційного аналізу зроблено висновок, що збільшення чисельності дітей у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу призводить до зменшення виплат із розрахунку на одну дитину. Доведено, що це негативно впливає на розвиток сімейних форм влаштування дітей регіону, так як не стимулює влаштування максимальної чисельності дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

7. Дослідження методом канонічного кореляційного аналізу зв'язків між чисельністю влаштованих дітей (у сімейні форми виховання та інтернатні заклади) та трьома групами регіональних статистичних показників (соціально-демографічних, економічних та соціальних) довело, що існує статистична залежність між виділеними нами групами показників. З'ясовано, що найвища залежність кількості дітей влаштованих у сімейні форми виховання та інтернатні заклади існує з групою соціальних показників, а найслабша із групою

економічних показників.

8. Проведене експертне опитування серед регіональних фахівців сфери соціального влаштування дітей у регіоні спростували результати аналізу методу канонічної кореляції. На їх думку, основними чинниками, які впливають на чисельність влаштованих дітей у регіоні та ефективність управлінської діяльності даної сфери є: недосконала законодавча база, низький кваліфікаційний рівень управлінців даної сфери та регіональна політика.

9 У дисертації проаналізовано регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Встановлено, що підготовка цільової програми відбувається за стандартною процедурою: необхідність належного обґрунтування даної проблеми та шляхи її вирішення (цілі, завдання, запропоновані заходи та їх впровадження, фінансування, очікуваний результат та механізми контролю). Незважаючи на стратегічну доцільність та різноманітність регіональних програм, більшість запланованих заходів залишаються нереалізованими. Саме тому досягається тільки частина задекларованих цілей, і в результаті чого – тільки часткове виконання регіональної програми.

10. Дослідження показали, що регіональні програми розвитку сфери соціального влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, мають багато недоліків (труднощі бюджетного фінансування, відсутність належного обґрунтування їх необхідності для регіону і тому подібне), але вони необхідні для регіонального розвитку, так як дозволяють вирішити нагальні проблеми території та є базисом для створення ефективного інструменту регіонального розвитку.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [71; 76; 79; 81].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПИТАННЯХ СОЦІАЛЬНОГО ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ

3.1. Удосконалення структури організаційно-економічного механізму управлінської діяльності на основі імплементації зарубіжного досвіду

Одним із основних регіональних питань забезпечення та утвердження прав та свобод людини є державне забезпечення захисту прав дітей, у тому числі дітей, позбавлених батьківського піклування. Пріоритетними заходами щодо захисту прав дитини є: узгодження та удосконалення законодавства сфери дитинства з міжнародними правовими нормами; ініціювання та реалізація цільових регіональних програм з охорони прав дитини; створення належних умов у регіоні для розвитку дитини, зростання її в сімейному оточенні; надання пільг, переваг і соціальних гарантій дітям, які цього потребують; заохочення регіональних наукових досліджень з актуальних проблем дитинства [181, С.14].

Сирітство порушує одне із базових прав дитини, проголошене Конвенцією ООН про права дитини, Декларацією прав дитини, Всесвітньою декларацією про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, її конституційне право на батьківське піклування та сімейне виховання. Саме тому діяльність регіону спрямована на створення таких форм утримання та виховання дитини-сироти, які хоча б деякою мірою могли б компенсувати відсутність сім'ї. Деякою мірою, тому що сімейні форми виховання можуть тільки пом'якшити вплив негативних факторів на дитину, становище, у якому вона опинилася, а не замінити повністю відсутність її власної сім'ї [50, С.123].

Створення оптимальних умов для підтримки соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань урядів багатьох країн сьогодення. Ефективні та якісні управлінські рішення сфери соціального влаштування дозволяють дитині в майбутньому інтегруватися в соціумі.

Зрозуміло, що відмовитись повністю від інтернатного влаштування дитини неможливо, тому варто проаналізувати зарубіжний досвід такого влаштування та найкращі результати імплементувати в Україні [175, С.31].

Якісний виховний вплив на дитину за основними світовими стандартами в умовах виховання в інтернатному закладі проявляється тільки тоді, коли в ньому утримується не більше 20-30 дітей, тільки тоді можна говорити про якісну підготовку вихованців до самостійного дорослого життя [8, С.126].

Найважливіша тенденція розвитку альтернативних форм виховання дітей-сиріт в світі це перехід від дитячих будинків до безперервного виховання в родині. В останні 20 років в більшості країн світу постійно спостерігається єдина тенденція: підтримка дітей у їх природному (сімейному) середовищі проживання та відмова від великих дитячих установ [179, С.30].

Відповідно до прийнятих законів щодо захисту прав дітей в таких країнах, як Румунія та Угорщина, будь-яка інтернатна установа не може утримувати більше 20-30 дітей і має бути максимально наближена до створення сімейної атмосфери виховання. Уряд Угорщини виділив значні кошти з державного бюджету країни на таку реформу інтернатних закладів. Цей процес відбувається активно, незважаючи на опір традиційної системи виховання та утримання дітей, позбавлених батьківського піклування [184, С.10].

У західних країнах, таких як США і Великобританія, на сьогоднішній день у традиційному розумінні не залишилося дитячих будинків. Діти перебувають у закладах типу «групових будинків» у разі потреби їх тимчасового або тривалого відокремлення від родини, у випадку перенесених тяжких психологічних травм. Команда професіоналів (психотерапевт, психіатр, соціальний працівник, учитель, педіатр, юрист, інколи священник) на базі «групового будинку» може забезпечити інтенсивне терапевтичне втручання та корекцію поведінки таких дітей. Вони проводять первинне оцінювання проблем та потреб дитини та складають план втручання для кожної дитини. Далі оцінюються зміни та результати втручання, через три місяці виносяться рішення про подальшу долю дитини.

У своєму розвитку з питань влаштування дітей Швеція пройшла два етапи:

закриття дитячих будинків (40-80-ті рр. ХХ ст.) та введення родини в установи з догляду за дітьми (90-ті рр.). Цю роботу проводив заклад «Барнбюн Ско» (Стокгольм), який є ідеологічним центром розробки майбутньої системи соціальної турботи про дітей у скандинавських країнах. Суть полягала в тому, щоб протистояти процесам, які виключали родину із суспільства та розробляти заходи для того, щоб поставити в центр уваги не тільки дитину, а і її родину. У цьому випадку діти виховувались у родині в домашньому середовищі замість дитячого будинку.

У Білорусії виховання дитини у родині обходиться в 5-7 разів дешевше, ніж у школі-інтернаті й дитячому будинку, тому віддається перевага влаштуванню дітей у родині. Сьогодні виховується в дитячих будинках сімейного типу 8 тисяч дітей різного віку, тобто 200 прийомних дітей, із них 60 – рідних. У місті Кобрині Брестської області функціонує дитяче селище – це один з варіантів дитячого будинку сімейного типу. Воно складається з котеджів, де проживають 12 матерів-виховательок і 120 дітей різного віку [184, С.10].

Лікар та австрійський педагог Герман Гмайнер став творцем педагогічної системи «дитячих селищ» [178, С.30]. В 1949 р. він створив перший дім для дітей, позбавлених батьківського піклування у місті Імсті. В кінці 1950 р. там організували вже «дитяче селище». Такі селища з 1993 р. розпочали свою діяльність у 120 країнах світу. Селище Хінтербрюль (Австрія) є найбільшим дитячим селищем в Європі. В ньому функціонує 24 будинки з дітьми. Громадяни та родичі дітей регулярно роблять пожертвування на його утримання.

В селищі проживають діти віком до 10 років. У будинках живуть 6-8 дітей. Дитяче селище має власний дитячий садок. Старші діти ходять до школи, яка знаходиться в даній місцевості. Деякі діти можуть передаватися на патронат чи усиновлення. Після випуску (при виповненні дитині 15 років) вихованці можуть знаходитися у «молодіжному домі».

Дитячі діагностичні будинки існують в Словаччині та Чехії. Там діти перебувають 1,5-2 місяці. Фахівці ставлять медико-психологічний діагноз за цей період. Дітей потім направляють у родину, до спеціалізованого сімейного чи

звичайного сімейного дитячого будинку, або до масової школи, установи для дітей з особливостями в поведінці відповідно до діагнозу.

Центри соціального захисту сімейного типу функціонують у В'єтнамі [184, С.11]. Таким установам виділяється державою 84 тис. донгів на місяць (6 доларів США) на утримання однієї дитини. Діти в таких центрах розділені на невеликі групи – родини, які мають матір і складаються з 6-8 братів, сестер різного віку. В центрі дітей готують до майбутнього дорослого життя (надається можливість навчатися та здобувати професію).

В цих країнах дуже розвинуті превентивні служби. Саме вони надають допомогу дітям і батькам у скрутній життєвій ситуації. Лише у крайніх випадках застосовується відрив дитини від родини (вважається, що дитина, позбавлена батьківського піклування, тоді має набагато більше проблем у дорослому житті, ніж дитина, вихована в сім'ї). Саме така форма реабілітації та соціалізації дітей необхідна, прогресивна та життєздатна. Уряд кожної із цих країн запровадив принцип виділеної компетенції основних цілей влаштування дітей для державних та приватних структур, які ці цілі реалізують [203, С.8]. Такий розподіл відбувається не тільки у сфері соціального захисту дітей. Доречним у цьому випадку буде розглянути досвід Франції на прикладі забезпечення громадян освітою [61, С.140].

Там уряд реалізує політику в межах діючого законодавства та визначає основні напрями роботи. Міністерства встановлюють навчальні плани. Державними закладами є університети, які мають академічну автономію. Ліцеї та заклади перебувають у компетенції регіонів та за своїми програмами надають професійну освіту. Департаменти утримують коледжі, а комунами утримуються початкові школи та дошкільні установи. Таким чином, у чіткій відповідності з визначеною компетенцією та визначеними ресурсами діють усі управлінські суб'єкти [180].

Враховуючи зазначений досвід ряду країн у сфері влаштування дітей за принципом виділеної компетенції основних цілей і суб'єктів управління та освітнянський досвід Франції, вважаємо, що Кабінет Міністрів України повинен

визначати стратегію та забезпечувати реалізацію політики щодо захисту прав дітей-сирт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням міжнародного та в межах національного законодавства. Міністерство соціальної політики України повинно створювати єдину Національну програму щодо захисту прав дітей та молоді. На місцевому рівні регіональні інституції мають забезпечувати виконання зазначеної програми. Для цього виконавчим радам слід ініціювати створення виконавчих агенцій та громадських формувань, які забезпечуватимуть захист прав дитини. Міські ради, у свою чергу, повинні взяти під свою опіку притулки для дітей, районні державні адміністрації – спеціалізовані служби і формування для дітей і молоді, районні у містах, сільські та селищні ради - дитячі будинки сімейного типу, опікунські та прийомні сім'ї (рис. 3.1).

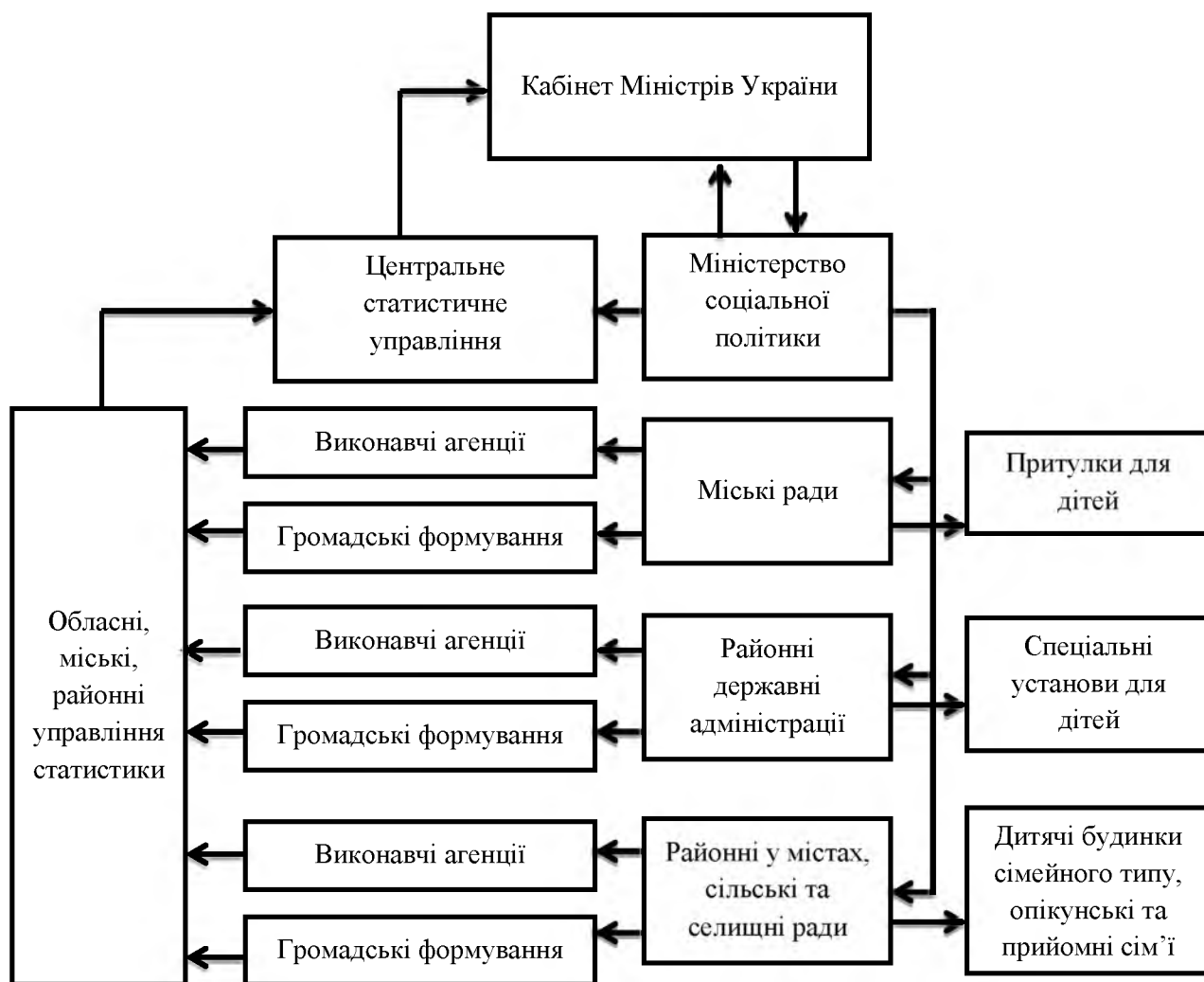

Рис. 3.1. Схема децентралізації управління соціальної сфери захисту дітей*

*Джерело: запропоновано та побудовано автором

Завдяки цьому вдасться розмежувати функції і повноваження регіональних структур, з'явиться більше можливостей працювати безпосередньо з дитиною. Ряд вчених вважають, що «немає чіткого розмежування функцій регіональних органів влади і органів місцевого самоврядування» [153, С.381]. Лише за умови розмежування таких повноважень можна задовольнити потреби населення в управлінських послугах. На сьогодні значна частина повноважень дублюється та конкретний розподіл відсутній. Питання, які успішно можуть розв'язуватися на рівні органів місцевого самоврядування, державні органи влади не повинні вирішувати. Поєднання принципів централізації та децентралізації важливо для забезпечення якісного управління сферою захисту прав дитини. Децентралізація влади передбачає делегування повноважень держави органам місцевого самоврядування. Основним завданням сфери соціального влаштування дітей у регіоні є надання управлінських послуг, пов'язаних з охороною дитинства [131,С.2]. Однією з сутностей децентралізації є перетворення органів місцевого самоврядування в центри відповідальності та прийняття рішень.

Є необхідним перехід від прийняття й реалізації управлінських рішень до надання адміністративних (управлінських) послуг за умови децентралізації влади. Досвід Великобританії та Скандинавських країн (надання якісних послуг) можна запозичити та імплементувати в Україну. Ці країни з 80-х років почали створювати виконавчі агенції («executive agencies»). На сьогодні їх кількість досягла майже ста і більше 90% всіх державних службовців працюють саме у виконавчих агенціях [44, С.173]. Місцеві ради на підставі закону можуть вирішувати питання про їх створення, реорганізацію чи ліквідацію. Виконавчі агенції не займаються формуванням державної політики, вони здійснюють лише професійне адміністрування, тому їх діяльність є ефективною. Сама функціонально-змістовна модель соціальної роботи виконавчих агенцій базується на вирішенні проблеми, яка спіткала дитину у складних життєвих обставинах. Основною метою діяльності є подолання складних життєвих обставин. Форми, методи та принципи роботи обираються в залежності від обставин та механізмів співпраці управлінської діяльності (рис. 3.2).

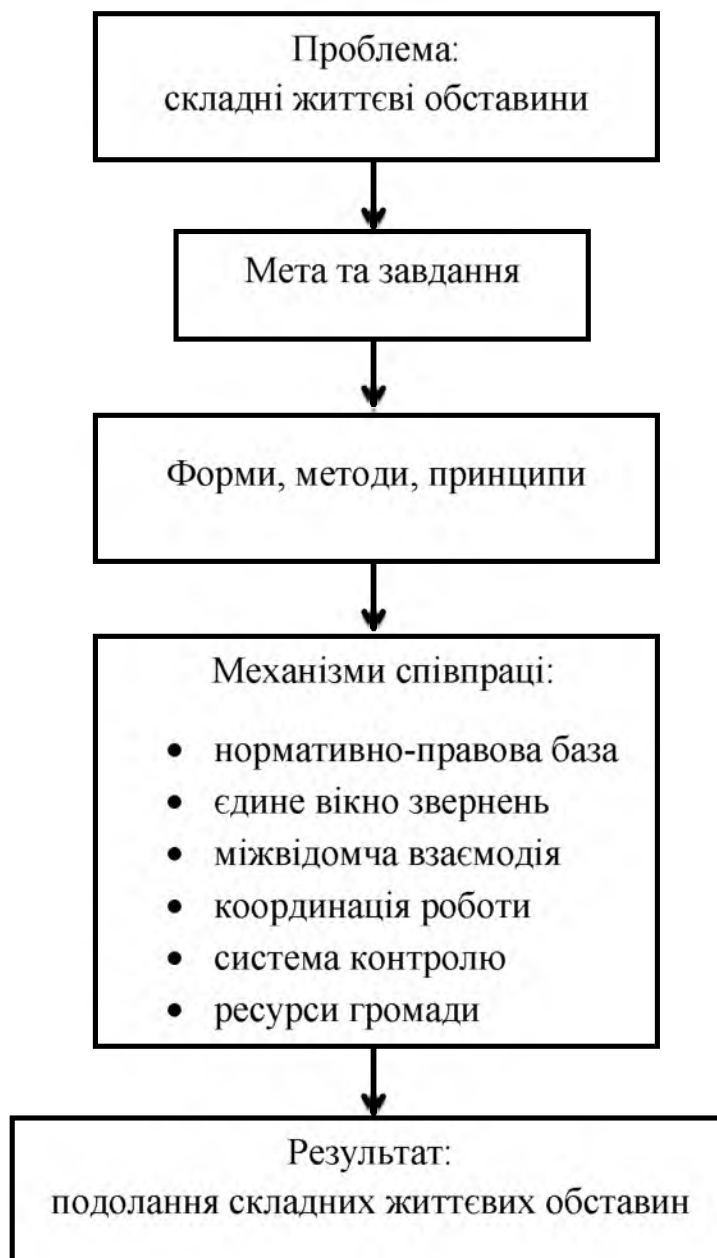

Рис. 3.2. Функціонально-змістивна модель соціальної роботи*

* Джерело: запропоновано та побудовано автором

Важливим компонентом моделі є механізми, що забезпечують ефективність роботи, а саме:

- нормативно-правове регулювання;
- «єдине вікно звернень» громадян стосовно проблем сімей та дітей;
- міжвідомча взаємодія суб'єктів соціальної роботи;
- координація роботи спеціалізованих соціальних служб;

- орган, що координує ухвалення рішень в інтересах дитини;
- система контролю та оцінювання якості послуг;
- залучення ресурсів територіальної громади.

Крім того, діяльність цих органів стає більш стабільною і захищеною від змін політичної ситуації в країні, так як відбувається розмежування політичних та адміністративних функцій. Варто звернути увагу, що діяльність виконавчих агенцій у західних країнах базується на засадах виробничого менеджменту, враховуючи їх фінансову діяльність [193]. Багато агенцій надають платні послуги, тому повністю або частково самоокупні [206; 207]. На покращення якості послуг впливає елемент госпрозрахунку, який дозволяє ефективно їх розвивати [191, С.142]. Види послуг можуть бути різноманітними: профілактика насильства та жорстокого поводження в сім'ї, психологічна та юридична допомога; боротьба із бездоглядністю та безпритульністю, поширення соціальної інформації і правових знань; матеріальна, соціально-побутова допомога, в тому числі вдома; сприяння зайнятості молоді, проведення благодійних акцій. Ми пропонуємо розвивати діяльність виконавчих агенцій на засадах державного менеджменту. Деякі послуги можуть бути платними (наприклад соціально-побутова допомога, у тому числі вдома), але витрати виконавчих агенцій в питаннях захисту прав та свобод дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, повинен фінансувати регіон.

Виконавчі агенції можуть мати такі основні напрями роботи: профілактика суїцидів і надання допомоги дітям, які потрапили в складні життєві обставини або страждають від насилля в сім'ї; надання допомоги сім'ям з дітьми; захист прав дитини в суді; створення «телефону довіри»; надання допомоги дітям-інвалідам, надання консультативно-правової допомоги дітям і молоді з питань зайнятості. Плануються наступні результати: ефективне використання регіональних ресурсів та підтримка громадських ініціатив; запровадження громадянського контролю за діяльністю влади; зростання адресності, доступності та якості послуг; підвищення рівня соціальної захищеності дітей і молоді регіону; адекватний перерозподіл соціальної відповідальності між державою і регіоном. На підставі угод, укладених

з відповідним органом місцевого самоврядування, здійснюватиметься діяльність виконавчих агенцій. Оплата працівників агенції буде здійснюватися на підставі наданих актів про виконання різних видів послуг за підписом особи (осіб), які цю послугу (послуги) отримали.

Фактично новостворені виконавчі агенції в регіоні мають надавати ті соціальні послуги, які потребують члени територальної громади. Очевидно, що це ті самі послуги, які надаються сьогодні обласними соціальними закладами. На даний час такі соціальні послуги розпоршені по різних закладам з інтернатною формою виховання дітей: дитячі будинки, будинки-інтернати, спеціальні школи-інтернати, загальноосвітні школи-інтернати, приймальники-розподільники, притулки для дітей, центри соціально-професійної реабілітації, центри матері і дитини та інші [9, С.401].

Заснування виконавчих агенцій у регіоні передбачає подальше створення умов для переведення дітей із закладів у сім'ї громадян. Таким чином, виконавчі агенції, дотримуючись алгоритму роботи за їх функціонально-змістовною моделлю, можуть стати основною ланкою в системній соціальній роботі регіону, яка спрямована на запобігання соціальному сирітству та бездоглядності, на розвиток сімейних форм виховання та активізації усиновлення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Схема механізму управління сферою захисту прав дитини у випадку запровадження інституту виконавчих агенцій захисту прав дитини зміниться таким чином, що перевага буде надаватися задоволенню потреб дитини. Вигляд управлінської піраміди буде з вершиною догори, адже органи місцевого самоврядування зможуть створювати таку кількість агенцій та громадських формувань, яка необхідна для надання якісних управлінських послуг на місцях. Цей проект потребуватиме змін до Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» в питаннях формування штатної чисельності працівників, які надають послуги по захисту прав дитини.

Усі установи й формування для захисту прав дитини в умовах досягнення

децентралізації влади у регіоні будуть підпорядковані органу місцевого самоврядування певного регіону, що сприятиме переорієнтації діяльності їх роботи боротьби з наслідками негативних явищ на їх профілактику. Такий підхід сприятиме ефективності та покращанню координації їх діяльності. Досвід децентралізації влади європейських країн в питаннях соціального влаштування дітей заслуговує на подальше вивчення й практичне застосування в діяльності органів місцевого самоврядування регіону.

Сфера соціального влаштування дітей функціонує тільки на регіональному рівні. Навіть при міжнародному усиновленні рішення про усиновлення дитини приймає міськрайонних суд по місцю перебування дитини. Перший етап міжнародного усиновлення дитини розпочинається у Департаменті захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики України із перевірки документів потенційних усиновителів та знайомства з анкетами дітей, які підлягають усиновленню. Далі потенційні усиновителі разом із направлення ідуть до регіону по місцю проживання дитини-сироти. Тому організаційно-економічний механізм управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні повинен формуватися через державний менеджмент, доповнюватися та трансформуватися через відповідні цілі, методи, інструменти, ресурси залежно від цілей і завдань, зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на розвиток сфери соціального влаштування дітей окремого регіону [77, С.29]. Основу концепції державного менеджменту складають ринкові моделі регулювання [199, С.142; 200]. Така модель поведінки вважається прийнятною для державних службовців усіх рівнів [198; 205].

Отже, основними цілями організаційно-економічного механізму управлінської діяльності повинні бути: розвиток інституту сім'ї, підвищення якості життя сімей з дітьми, забезпечення прав дітей зі статусом на сімейне виховання, забезпечення державних гарантій для дітей зі статусом (додаток Ц).

На нашу думку, повинні також суттєво змінитися й принципи державної політики щодо захисту прав дитини під час здійснення структурно-функціональних змін (додаток Ш).

На місце існуючих принципів (законності, неприпустимості приниження честі й гідності дитини, застосування переважно методів виховання і переконання, гласності, збереження таємниці про неповнолітніх) вважаємо за необхідне використовувати принципи поваги до прав людини, верховенства права, участь, відкритість і прозорість, чутливість, орієнтація на згоду, рівність, недискримінація, ефективність і результативність, підзвітність та стратегічне бачення [66, С.48].

З 90-х років практики та науковці сформуvalи нові концепції «належного урядування» (good governance) та «належного управління» (good administration), які стали орієнтиром для адміністративного реформування більшості країн світу, в тому числі і для України. Відповідно до цих концепцій вважається, що державне управління буде «належним» тільки у разі його побудови та функціонування на основі універсальної системи цінностей, яка представлена двома групами:

- цінності політичного характеру – демократія, верховенство права, права людини;
- цінності соціально-економічного характеру – ефективність, результативність, чутливість до суспільних потреб [208].

Структурно-функціональна модель повинна передбачати секційний поділ згідно з людськими уявленнями про життєві обставини дитини на такі категорії: соціальна норма; відхилення від соціальної норми; порушення соціальної норми; порушення закону, що передбачає кримінальну відповідальність. В основі соціальної норми лежить розвиток, забезпечення, підтримка та профілактичні заходи сімей, які мають дітей. В основі відхилення від соціальної норми лежить протидія антисоціальним впливам, соціальна реабілітація, корекція, реінтеграція дитини в соціум. Під порушенням соціальної норми слід вважати ініціювання позбавлення прав батьків дитини, примусові адміністративні заходи (в тому числі й вилучення дитини з сім'ї), захист від насилля. Порушення закону вбачає примусові кримінальні заходи та позбавлення волі. В залежності від категорії, в яку попала дитина при життєвих обставинах, обирається організаційна структура управлінської діяльності [194, С.87].

У будь-якому секторі системи залежно від потреби дитини кожен суб'єкт управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей може бути задіяним та інтегрованим у загальну систему заради досягнення поставлених цілей. Так, наприклад, в основному на підтримку «соціальної норми» працює система освіти. Проте, в кожному із секторів існує потреба в її послугах, що спонукає розвиток різних форм та методів освітянської роботи для задоволення потреб дитини, що перебуває у місцях позбавлення волі, має відхилення у розвитку (фізичному та психічному), у поведінці (асоціальна, девіантна тощо) та інші. Проведення заходів (в даному випадку освітянських) щодо забезпечення потреб дитини в тих чи інших життєвих обставинах посилює явище соціальної ентропії та вимагає скоординованої регіональної політики, щодо співпраці суб'єктів управлінської діяльності, направленої на регіональний розвиток соціальної сфери, при цьому важливим є швидке реагування суб'єктів управління та створення можливостей для діяльності відповідних структурних суб'єктів задля потреб дитини. Обов'язком регіону при цьому не є одномоментне та термінове забезпечення функціонування всіх структурних елементів системи, а тільки тих, в яких виникає потреба, в залежності від того, в якому секційному поділі опинилася дитина [74, С.28].

Таким чином, проектна модель організаційно-економічного механізму управлінської діяльності передбачає перелік суб'єктів управлінської діяльності та їх взаємодію, яку вони виконують у регіоні в залежності від ситуації включення до роботи одного із секторів, в якому опинилася дитина. Наша модель орієнтована на створення належних умов для виховання, утримання та розвитку дитини, в результаті ефективної співпраці суб'єктів регіонального управління. Адже тільки той регіон здатний розвиватися, який матиме 2/3 відповідності соціальній нормі від загальної кількості населення. Регіональна статистика в Україні не втішна, адже в нашій країні менше ніж 50% сімей з дітьми можуть бути співвіднесені з категорією соціальної норми [87, С.63].

Таким чином, основними заходами є визначення структурного апарату та розподілу повноважень у регіональній сфері соціально влаштування дітей,

реалізація права дитини на сімейне виховання за допомогою підтримки біологічної родини та розвитку сімейних форм виховання дітей, залучення громади регіону, благодійних та релігійних організацій до реалізації прав дітей у регіоні.

Сама регіональна модель базується на загальнолюдських принципах, які відповідають уявленням про добробут, та створення громадських формувань, як механізму соціального регулювання та ініціювання змін та закріплення їх на рівні стандартів та законів. Розробка даної моделі удосконалює функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дитини у регіоні та може слугувати основою для пошуку адекватного місця кожного суб'єкта регіонально управління даної сфери.

Варто також звернути увагу і на те, що для отримання позитивного результату в регіоні (сімейне виховання дитини) необхідно залучити механізми сфери соціального влаштування дитини, що обумовлюють трансформаційні зміни самої сфери: концептуальні, інституціональні, фінансово-економічні, кадрові та інформаційно-комунікативні [64, С.46].

Концептуальні механізми формують концептуальні засади, концепції, стратегії даної сфери. Всі засади сфери соціального влаштування дітей необхідно адаптувати до стандартів Європейського Союзу. Найболючішим питанням залишається міжнародне усиновлення, через те, що його положення не врегульовані ще на міжнародній арені. Не менш складним питанням залишається і робота з батьками, які позбавлені батьківських прав щодо власних дітей. На наш розсуд, варто переглянути діючі стандартні концептуальні засади щодо виплати аліментів дитині при позбавленні батьківських прав до виповнення дитині 18-ти років (або до 23-х у разі продовження навчання дитиною). Вважаємо, що такі аліменти батьки повинні виплачувати державі (а не дитині), причому у твердій грошовій сумі не менше 30% прожиткового мінімуму на дитину та пожиттєво. Таким чином, це з одного боку дозволить трохи компенсувати державні витрати на утримання дитини, позбавленої батьківського піклування, а з іншого боку – сприятиме посиленню відповідальності дорослих осіб при народженні дитини.

Крім того, вважаємо за доцільне створити Регіональний Фонд Сиріт накопичення сплати аліментів від таких батьків та дозволити розпоряджатися ним органу опіки та піклування на регіональному рівні для потреб дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Доречно було б такі концептуальні зміни до Сімейного кодексу України виносити на громадське обговорення в регіонах.

Інституціональні механізми створюють комплексний механізм правового, науково-методичного та політичного забезпечення трансформаційного процесу [189]. Однією із основних проблем сфери є недосконала система управління. На наш погляд, доцільно було б в перелік структурних підрозділів органу опіки та піклування ввести обласну структуру служби у справах дітей. Тому що основним виконавцем органу опіки та піклування є районні (міські) служби у справах дітей, а їх координуюча структура – відсутня.

Фінансово-економічний механізм використовує інструментарій державних цільових програм та передбачає реалізацію цих програм у регіоні [188, С.201]. На наше бачення, було б доцільно не лише розробити єдину державну програму підтримки дитинства для подолання існуючої ситуації сирітства по регіонах України, а й забезпечити її фінансово. Варто звернути увагу, що виконання бюджетних програм поточного фінансування не забороняє (в рамках закону) використовувати благодійні (меценатські) кошти для реалізації програми у регіоні. Тому, необхідно на регіональному рівні ініціювати такі пропозиції, а самі програми приймати виважено з прорахованою впевненістю за їх виконання.

Кадрові механізми передбачають реформування кадрового забезпечення соціальної сфери регіону з метою їх професіоналізації, авторитетності та політичної нейтральності. На нашу думку, кадровий механізм є одним із важливіших складових результату управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні. Для внесення змін до кадрових механізмів варто вивчити досвід світових країн-лідерів у підборі працівників на державну службу. Необхідно сформувати досконалу систему просування по службі, призначення на посади та ротації кадрів, повністю виключити її політичну складову. Варто створити Центри оцінки для відбору кандидатів та Незалежні комісії, які могли б

започаткувати створення регіонального Банку даних потенційних державних службовців по напрямках діяльності.

Інформаційно-комунікативні механізми передбачають створення єдиного регіонального інформаційного простору органів місцевого самоврядування, органів державної влади, громадських організацій для розробки рішень та безпосередній участі у процесі їх реалізації. Забезпечення трансформації регіональної влади та місцевого самоврядування, посилення ролі інститутів громади щодо проблем сирітства дозволить щонайменше посилити увагу регіону на дану проблему та виокреслити шляхи її вирішення.

Таким чином, для покращення соціальної сфери регіону, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання у регіоні необхідно впроваджувати наступні заходи:

- своєчасно виявляти дітей, які залишились без піклування батьків, надавати їм статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, та вести їх облік;
- покращити роботу щодо пошуку потенційних усиновителів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків та батьків-вихователів;
- активізувати створення робочих місць з відповідним розміром оплати праці, підвищуючи таким чином рівень матеріального забезпечення сімей;
- ініціювати та створювати соціальні програми, спрямовані на матеріальну та соціальну підтримку сімей з дітьми, молодих сімей, неповних сімей;
- реалізовувати соціальну політику, спрямовану на піднесення сімейних цінностей, формування культу сім'ї, виховання в батьків відповідальності за виконання батьківських обов'язків;
- боротися із суттєвими причинами поширення соціального сирітства – алкоголізацією та наркоманією.

Варто звернути увагу і на розвиток ювенальної юстиції у регіоні. Ювенальна юстиція посідає одне із важливих місць у питанні захисту прав дитини. Вона представляє собою систему регіональних недержавних та

державних інститутів, діяльність яких спрямована на захист прав дитини через: державні структури (служби у справах дітей, соціальні служби для дітей і молоді, правоохоронні органи, суди, адвокатуру та органи пенітенціарної системи), а також волонтерський рух і громадські організації [84, С.102].

Метою діяльності таких структур є захист прав дітей, запобігання вчиненню ними протиправних діянь. Для вирішення питань щодо неповнолітніх та формування спеціальних підходів до цієї категорії осіб важливо створити дієві механізми захисту прав дітей соціальної сфери регіону. Найбільш простим та реальним шляхом вирішення таких проблемних питань у національному судочинстві є введення або поглиблення спеціалізації суддів на регіональному рівні (а не створення спеціалізованого ювенального суду). Така процедура не потребує фінансових витрат, лише законодавчо врегульованих змін. Вона передбачає закріплення зазначеної категорії справ, які стосуються дітей, за найбільш досвідченими суддями міськрайонних загальних судів та в загальних апеляційних судах. Створення таким чином спеціалізованих регіональних судових складів якісно покращить рішення судів. Варто звернути увагу, що чинне законодавство на підставі відповідних адміністративних рішень голів цих судів дає змогу для таких заходів. Така спеціалізація застосовується вже в судах деяких областей України (зокрема в Харківській області). В Тернопільській області такої спеціалізації ще немає, вважаємо за доречне таке започаткувати і в нашому регіоні. Така ініціатива істотно поліпшила б якість та оперативність розгляду кримінальних справ щодо дітей та дотримання процесуальних строків їх розгляду [120].

Для покращення функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності пропонуємо удосконалити інфраструктурне забезпечення регулювання управлінської діяльності шляхом впровадження децентралізації управління соціальної сфери захисту дітей у регіоні. Основою впровадження слугує створення виконавчих агенцій та громадських формувань на регіональному рівні.

Для успішного розвитку сфери соціального влаштування дітей необхідно

введення регіонального інформаційного фонду бази тих дітей, які підлягають усиновленню. Таким чином, будь-яка районна служба у справах дітей може пропонувати потенційним усиновителям (які стоять у неї на обліку) інформацію про дітей з новоствореного регіонального інформаційного фонду, які підлягають усиновленню. Цей крок набагато спростив би процедуру підбору дітей та скоротив би саму процедуру усиновлення.

Варто зауважити, що сфера соціального влаштування дітей потребує не тільки вирішення питання чіткого розподілу повноважень у регіоні між органами державної влади й органами місцевого самоврядування, введення регіонального інформаційного фонду дітей, які підлягають усиновленню, а й забезпечення сфери якісними кадровими ресурсами. Вважаємо на цій проблемі варто зупинитися конкретніше. Вивчаючи тенденції розвитку державного менеджменту ряд учених звертають увагу на його ефективність та інноваційні підходи, тому доцільно було б досвід розвинених країн використати для реформування державної служби України [197; 200].

Найбільш цікавий досвід світових лідерів – США і Японії. Ці країни в світовому суспільстві зайняли передові ролі за рахунок високої якості державних службовців. Два головних показника: мінімальна вартість і максимальна ефективність характеризують сучасну японську державну службу. В результаті зменшення кількості адміністративних органів і міністрів (біля десяти), а також кількості персоналу кожного державного органу був досягнутий показник мінімальної вартості.

За рахунок створення елітарної державної служби, залучення до неї найяскравіших умів країни, створено високоефективний державний апарат Японії. Саме умови організації конкурсних екзаменів дали таку можливість. Державні службовці отримують такі заробітні плати і пенсійні пільги, які конкурентноспроможні з виплатами в приватному секторі. Такий підхід гарантує високий рівень ефективності службовців.

На сьогоднішній день у США 90% федеральних службовців вступають на держслужбу на основі конкурсного відбору, який було введено ще у 1983 році.

Південна Корея теж має цікавий досвід. На деякі штатні посади претендували по 160 кандидатів і більше у 80-і роки минулого століття. Конкурсні іспити склалися із 12 предметів, серед яких профільними були економіка, державна адміністрація та діловий менеджмент. Кандидатів не лякали такі складні іспити. В результаті такого кадрового підбору Південна Корея в 1988 році мала 70% державних службовців з університетськими дипломами.

Сам державний менеджмент сфери соціального влаштування дітей сфокусований на покращенні організаційної ефективності управлінської діяльності регіону. Суб'єкти управлінської діяльності повинні захищати інтереси дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського виховання. Державна адміністрація не переслідує цілі отримання прибутку, це обслуговуюча система, її мета в найкращому виконанні законодавчих функцій [170; 171].

Таким чином, реформування соціальних служб забезпечить добір і розстановку високопрофесійних, чесних і патріотично налаштованих кадрів апарату даної сфери у регіоні. Уніфікована процедура кадрового тестування представляє собою вивірений шлях прийому на державну службу, тобто коли при доборі кадрів обирають професійні якості анонімних претендентів на підставі стандартної та об'єктивної процедури, а не конкретних особистостей. Створити регіональний кадровий резерв претендентів, які мають бажання працювати у соціальній сфері влаштування дітей. Варто звернути увагу, що конкурсний механізм виключає можливість лобіювання кандидатів, гарантовано забезпечує необхідний кваліфікаційний рівень, гарантує прихід на державну службу патріотів та не суперечить Законам України «Про державну службу» та «Про місцеве самоврядування в Україні» [12; 133].

Необхідно покращити систему підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації регіональних управлінців на базі спеціалізованих вищих навчальних закладів Тернопільщини.

Було б доцільно створення сектору методичної допомоги управлінців сфери соціального влаштування дітей у регіоні на базі Центру підготовки магістрів державної служби Тернопільського національного економічного

університету, Тернопільського регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій та Тернопільського регіонального відділення Асоціації міст України. До складу сектору методичної допомоги повинні входити штатні одиниці центру підвищення кваліфікації, які формують робочі групи з проблемних питань (організатори) та управлінці і спеціалісти органів державної служби з відповідної проблематики (практики), а також викладачі вузу (теоретики). Головним аспектом роботи сектору методичної допомоги є дієва допомога вирішення проблемних питань відповідної сфери у регіоні шляхом інноваційних підходів або практичних порад аналогічних регіональних фахівців. Така діяльність фахівців та теоретиків дасть можливість опрацювати проблемні питання сфери та знайти на них відповіді, виробити відповідні рекомендації щодо покращення ефективності регіональної управлінської діяльності.

Отже, на нашу думку, організаційно-економічний механізм сфери соціального влаштування дітей у регіоні потребує модернізації. Основні завдання управлінської діяльності даної сфери повинні бути спрямовані на соціогуманітарну та культурно-духовну підтримку родин, які виховують дітей. Такий підхід дозволить скоротити чисельність родин, для яких отримання державної допомоги при народженні дитини є основним видом доходу. Як правило, такі діти після закінчення виплати зазначеної допомоги віддаються на утримання держави, поповнюючи чисельність дітей, позбавлених батьківського піклування, у регіоні. Саме відсутність дієвих превентивних механізмів виходу дитини з сім'ї, необхідність реабілітації не лише проблемних дітей, але й їх батьків поширює явище бездоглядності, збільшує чисельність соціальних сиріт. Тому, дуже важливо вживати профілактичні заходи на тому етапі, коли виправити життєву ситуацію, в яку попала родина із дитиною, ще можливо, замість того, щоб потрапити в поле зору органів місцевого самоврядування чи органів державної влади на етапі, коли вже ситуацію виправити майже неможливо.

Таким чином, з метою загострення уваги регіону до проблем дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування, створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, захисту їх прав та законних інтересів необхідно постійно вдосконалювати не тільки теоретико-методологічні підходи до функціонування організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери в регіоні, а й засоби та способи практичної реалізації впровадження дієвих регіональних механізмів управління сферою соціального влаштування дітей.

3.2. Удосконалення інституційно-правового забезпечення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей

Основними законодавчими та правовими актами у сфері встановлення та регулювання державних соціальних стандартів є Конституція України, закони України : «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про прожитковий мінімум», Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг основних соціальних і демографічних груп населення» тощо [25; 48; 109; 118].

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», який є складовою частиною законодавства про охорону дитинства [117].

Відповідно до статті 4 цього Закону заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, гарантуються, забезпечуються та охороняються державою.

Державні соціальні стандарти для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлюються незалежно від того, де така дитина

перебуває на утриманні та вихованні, на рівні, не меншому за встановлений прожитковий мінімум для осіб відповідного віку.

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо: мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття; житлового забезпечення на рівні, не нижчому за встановлені у Житловому кодексі Української РСР нормативи; житлового забезпечення таких дітей після завершення їх виховання в різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, якщо вони не мають свого житла відповідно до житлових нормативів або мають житло з характеристиками, нижчими за встановлені житлові нормативи; мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, яке не може бути змінено за бажанням роботодавця протягом трьох років з моменту початку такої роботи, а в разі неможливості надання такого робочого місця – встановлення грошової компенсації на цей період, яка виплачується особі з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів; мінімального стандарту разової державної фінансової допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку; мінімального стандарту щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів; мінімального стандарту медичного обслуговування; мінімального стандарту забезпечення таких дітей іграшками, що сприяють розвитку, спортивним інвентарем, газетами і журналами відповідно дитячого, юнацького, пізнавального та виховного спрямування; мінімального стандарту забезпечення дитини до надання їй статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; мінімального стандарту грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Статтею 8 вищезгаданого Закону передбачено, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Допомога та утримання таких дітей не можуть бути нижчими за встановлені мінімальні стандарти, що забезпечують кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб [183].

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення виплачується стипендія в розмірі, який на 50 відсотків перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100 відсотків заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах.

При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь період академічної відпустки повне державне забезпечення та виплачується стипендія. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування.

Випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи органів праці та соціального захисту населення одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі двох прожиткових

мінімумів для осіб відповідного віку. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням випускників навчальних закладів їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття.

Вартість повного державного забезпечення у грошовому еквіваленті для дітей віком від народження до трьох років, від трьох до семи років, від семи до десяти років, від десяти до чотирнадцяти років, від чотирнадцяти до вісімнадцяти років та осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до двадцяти трьох років визначається відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум».

Державні соціальні стандарти, нормативи споживання, нормативи забезпечення є однаковими для всіх дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, незалежно від форми їх влаштування та утримання, і затверджуються відповідно до законодавства.

Крім того варто наголосити, що відповідно до статті 9 вищезгаданого Закону передбачено, що витрати на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ях опікунів, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, у державних закладах фінансуються із державного бюджету. У разі зміни форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дозволяються трансферти між бюджетами різних рівнів.

Отже, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюється однаково для кожної дитини не залежно від форми її влаштування, в залежності від величини прожиткового мінімуму [56, С.35].

Саме цей показник є державним нормативом, що використовується при визначенні більшості показників соціального блоку бюджету і його аналізу присвячено немало наукових праць О. Зотова, Є. Лібанової, А. Мельник, В. Новікова та інших [57; 62; 64; 109; 144; 162].

В Україні цей показник встановлюється нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу окремо для основних соціальних і демографічних груп населення [137]. Розмір прожиткового мінімуму

розраховується, виходячи з вартості мінімальних наборів:

- набір продуктів харчування;
- набір непродовольчих товарів;
- набір послуг [118].

Розмір прожиткового мінімуму в Україні досить низький і зростає незначними темпами (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка величини прожиткових мінімумів в Україні (грн/міс у розрахунку на 1 особу)*

Показник	2005 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2015 р.	2015 р. до 2005 р., раз
Прожитковий мінімум загальний	423	701	875	953	1095	1176	2,8
діти віком до 6 років	376	632	799	870	961	1032	2,7
діти віком від 6 до 18 років	478	776	957	1042	1197	1286	2,7
працездатне населення	453	744	922	1004	1134	1218	2,7
особи, які втратили працездатність	332	573	734	800	884	949	2,9

*Джерело: складено за статистичними даними [86]

Варто наголосити, що питання прожиткового мінімуму та методики його розрахунку впродовж останніх кількох років неодноразово підіймалося, як одне із болючих і важливих питань. Як результат за 2013-2015 роки ми не маємо підвищення розміру прожиткового мінімуму. Не дивлячись на те, що рівень життя дорожчає, розмір прожиткового мінімуму в Україні не збільшується. Це суперечить Конституції України (ст. 46), так як реально не забезпечує мінімальної життєдіяльності українського соціуму, особливо дітей.

Як правило, з віком потреби людини змінюються. Тому прожитковий мінімум встановлюється окремо для кожної соціально-демографічної групи. Відповідно до законодавства України є чотири такі групи. Це діти віком до 6

років; діти віком від 6 до 18 років; працездатні особи; особи, які втратили працездатність. Кожній із цих перерахованих груп визначена окрема величина прожиткового мінімуму.

Сучасна методика не забезпечує навіть мінімальним набором продуктів харчування усіх вікових груп [196]. Адже норми, закладені в прожитковому мінімумі громадян України, суттєво нижчі за фізіологічні тому існує проблема строгої відповідності набору та обсягу товарів мінімального споживчого кошика медичним стандартам.

Викликає величезні сумніви адекватність набору послуг мінімального споживчого кошика. Загострилась проблема включення до складу прожиткового мінімуму мінімальних витрат на послуги охорони здоров'я, освіти, транспорту, зв'язку, що у дедалі більшому обсязі стають платними.

На наш погляд, до складу прожиткового мінімуму обов'язково слід включати витрати на освіту, оздоровлення, утримання дітей у дошкільних навчальних закладах, платні медичні послуги тощо. Адже отримання освіти чи базовий набір лікарняних послуг – це той мінімум, на який має право розраховувати кожна людина у цивілізованому суспільстві. Включення цих витрат у прожитковий мінімум відповідало б принципам його формування, закріпленим у Законі України «Про прожитковий мінімум», а також міжнародним стандартам, визначеним Конвенцією МОП № 117 про основні цілі та норми соціальної політики.

Водночас, ми поділяємо думку окремих науковців, що не слід обтяжувати прожитковий мінімум витратами на купівлю або оренду житла. По-перше, вирішення проблеми забезпечення житлом соціально вразливих категорій населення може і має здійснюватися за рахунок державних ініціатив, зокрема через регіональні програми надання чи будівництва соціального житла. Лише за умов надання такого житла на платній основі відповідні витрати на найм треба включати у прожитковий мінімум [37, С.25]. По-друге, включення у розрахунок прожиткового мінімуму витрат на придбання житла в умовах нинішніх ринкових цін на нього є нереальним, оскільки державою не може бути забезпеченим фінансово.

Також варто зазначити, що рівень прожиткового мінімуму постійно змінюється під впливом зростання цін та інфляції, а також залежить від комплексу споживчих благ (споживчого кошика), що визначається суспільством за певних соціально-економічних умов як мінімум матеріальної забезпеченості й розраховується в цінах реальних купівель. Тому, споживчий кошик буде неоднаковий для людей, які різняться за віком, станом здоров'я, сімейним станом, місцем проживання тощо. Не викликає сумнівів, що вартісну величину прожиткового мінімуму потрібно встановлювати, керуючись потребами основних соціально-демографічних груп населення. Однак при цьому потрібно мати на увазі, що рівень життя в регіонах України є досить різним. Так, у Києві рівень прибутків і споживання на 68–69% вищий, аніж у середньому по Україні, тоді як у Волинській та Сумській областях він на 30% нижчий [101, С.17]. Інші соціальні дослідження засвідчують, що регіональна диференціація доходів громадян України становила 51,2 рази [90, С.22]. Наведені статистичні дані досліджень переконливо засвідчують, що в одних регіонах рівень життя вищий, тому й витрати для його забезпечення також мають бути вищими. І навпаки, коли рівень життя у регіоні нижчий від середньоукраїнського, то й вартісна величина прожиткового мінімуму мала б бути нижчою. Отож, вартісну величину прожиткового мінімуму, необхідну для визначення розміру соціальних допомог, варто обчислювати окремо для кожної соціально-демографічної групи та окремо для кожної області держави.

Відтак на сьогодні фактично існують два кошики: на основі офіційного ведуться офіційні розрахунки, відбуваються перерахунки соціальних виплат, інший відображає реальний споживчий мінімум.

При затвердженні прожиткових мінімумів на наступний рік необхідно враховувати їх фактичні величини за минулий рік (помісячно).

Прожитковий мінімум у 2015 році на одну особу в розрахунку на місяць становив 1176 гривень та для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення становив:

- дітей віком до 6 років - 1032 гривні;

- дітей віком від 6 до 18 років - 1286 гривень;
- працездатних осіб - 1218 гривень;
- осіб, які втратили працездатність, - 949 гривень [108].

У 2015 році впродовж восьми місяців розмір прожиткового мінімуму не змінювався в порівнянні із 2014 роком. Хоча чітко видно із таблиці 3.2, що вже у липні 2015 року фактичні величини прожиткових мінімумів перевищують встановлені більше ніж у два рази (у 2,36 (2,28) рази в залежності від віку дитини). Така тенденція була і в 2014 році, але вона не була врахована при затвердженні прожиткових мінімумів на 2015 рік.

Моніторинг фактичних величин прожиткових мінімумів наведений у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Фактичні величини прожиткових мінімумів у першому півріччі 2015 року (грн./міс у розрахунку на 1 особу)*

Прожитковий мінімум в розрахунку на місяць:	Місяці року						
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень
на одну особу	1536	1605	1757	2211	2466	2555	2571
для дітей віком до 6 років	1477	1535	1669	2109	2356	2419	2439
для дітей віком від 6 до 18 років	1877	1952	2137	2593	2858	2930	2934
для працездатних осіб	1611	1687	1851	2317	2580	2681	2698
для осіб, які втратили працездатність	1224	1276	1391	1822	2050	2113	2135

*Джерело: складено за даними [86]

Основним проблемним положенням Закону також є обумовлення обмежень розміру допомоги можливостями державного бюджету. У Законі про державний бюджет на відповідний рік встановлюється так званий рівень забезпеченості прожиткового мінімуму у відсотках до реального показника цього

стандарту

У 2004 р. було вперше встановлено диференційовані рівні забезпеченості прожиткового мінімуму для різних категорій населення. Така практика продовжується і сьогодні. Так, у 2014 році забезпечення прожиткового мінімуму (гарантований мінімум) для призначення допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» у відсотковому співвідношенні до прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення становив: для працездатних осіб – 21 %, для дітей – 85 %, для осіб, які втратили працездатність, та інвалідів - 100 % відповідного прожиткового мінімуму. Розмір державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям у 2014 році не був більшим ніж 75 % від рівня забезпечення прожиткового мінімуму для сім'ї [113].

Таким чином, розмір рівня забезпечення прожиткового мінімуму значно менший за прожитковий мінімум і тому взагалі нівелює значення прожиткового мінімуму як такого. Легко зауважити, що він суттєво менший за вартісну величину прожиткового мінімуму. Тому складається враження, що держава, надаючи соціальні допомоги, гарантує людині рівень життя значно нижчий за той, який сама ж і визнала мінімально необхідним для підтримання її життєдіяльності. По суті це означає, що держава залишає людину, яка зазнала соціального ризику, без засобів до існування. А це є неприпустимим, зважаючи на соціальну сутність самої держави. Саме тому при затвердженні прожиткового мінімуму на наступний рік необхідно враховувати хоча б середньоарифметичне значення за один місяць минулорічного показника фактичної величини прожиткового мінімуму. Такий крок не вирішить проблеми в цілому, але дозволить наблизитись до її вирішення.

Варто зауважити, що встановлення прожиткового мінімуму на нижчому рівні, ніж це об'єктивно обґрунтовано, призводить до заниження допомоги малозабезпеченим українцям, у тому числі сім'ям із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, і зменшенню їх реальних доходів, оскільки він використовується для їхнього нарахування. Саме тому існуючі підходи до встановлення державних соціальних стандартів в Україні потребують

негайного докорінного перегляду.

Тепер спробуємо проаналізувати соціальні виплати, які нараховуються на основі затвердженого прожиткового мінімуму при різних формах влаштування дитини. Варто звернути увагу, що ефективність управлінської діяльності залежить від пріоритетності форм влаштування.

Вивчення економічної ефективності управлінської діяльності служб можна здійснювати на основі методу дерева рішень, який враховує ймовірність настання різноманітних подій впродовж усього циклу вирішення проблеми від моменту її виникнення до повного отримання усіх вигод.

Метод дерева рішень – це засіб прийняття управлінських рішень щодо проблем, які характеризуються невизначеністю і потребують точної послідовності рішень. Кожне рішення може мати кілька можливих наслідків, враховуючи ймовірності їх настання, вартості послуг, корисності і т.п. Також дерево рішень є графічним представленням алгоритму дій, який допомагає визначити найбільш привабливу стратегію для досягнення поставленої мети.

Дерево рішень – це схематичне зображення сценаріїв прийняття послідовних рішень і складається з вузлів, які позначають події, та стрілок, які позначають роботи із зазначеною інформацією про час, величину виграшу робіт між ключовими подіями та ймовірностями прийняття рішення.

Вважаємо за доцільне розглянути метод дерева рішень для вибору найкращого сценарію дій при влаштуванні дітей, враховуючи його економічний аспект. Як приклад, пропонуємо опис гіпотетичного прикладу застосування методу дерева рішень для вибору найкращого сценарію дій при влаштуванні дітей. Умовно розподіл влаштування дітей можна подати у вигляді дерева рішень. Враховуючи дані 2014 року про влаштування дітей в Тернопільській області отримуємо дерево рішень із сформованими ймовірностями настання того чи іншого сценарію.

На додатку ІІІ колами позначені форми влаштування дітей (3, інтернатні форми; 4, сімейні форми; 5, усиновлення; 6, опіка; 7, ПС – прийомні сім'ї; 8, ДБСТ – дитячий будинок сімейного типу) та чисельність дітей у різних формах

влаштування. Цифрами над стрілками позначені сумарні виплати на дітей та батьків з розрахунку на одну дитину залежно від форм влаштування та кількості дітей. Цифрами, виділеними жирним шрифтом, позначені ймовірність влаштування дитини в одну із форм.

Можливі сценарії влаштування дітей:

I-й 1→2→3, його ймовірність 0,12;

II-й 1→2→4→5, його ймовірність $0,88 \cdot 0,01 = 0,011$;

III-й 1→2→4→6, його ймовірність $0,88 \cdot 0,74 = 0,651$;

IV-й 1→2→4→7→9, його ймовірність $0,88 \cdot 0,19 \cdot 0,85 = 0,14$;

V-й 1→2→4→7→10, його ймовірність $0,88 \cdot 0,19 \cdot 0,15 = 0,024$;

VI-й 1→2→4→8→11, його ймовірність $0,88 \cdot 0,06 \cdot 0,6 = 0,031$;

VII-й 1→2→4→8→12, його ймовірність $0,88 \cdot 0,06 \cdot 0,4 = 0,02$ (додаток Щ).

Враховуючи, що у 2014 році влаштовано у різні форми сімейного та інтернатного типу 1192 дитини, то маємо розподіл по кожному сценарію кількості дітей та орієнтовні щомісячні сумарні державні виплати (для I-го сценарію 13 дітей, 14,9 тис. грн., II-го – 776 дітей, 1825,2 тис. грн., III-го – 166 дітей, 575,5 тис. грн., IV-го – 29 дітей, 90,6 тис. грн., V-го – 37 дітей, 127,1 тис. грн., VI-го 24 дитини, 78,1 тис. грн., VII-го – 147 дітей, 948,6 тис. грн. Загальні щомісячні виплати становлять 3659,9 тис. грн..

При формуванні коефіцієнтів ймовірностей настання того чи іншого сценарію використовується експертний метод, що є одним з недоліків методів дерева рішень. Але вибір таких коефіцієнтів дає гнучкий і простий інструмент, який може значно покращити прийняття управлінських рішень. Наприклад, якщо спрогнозувати, що ймовірність влаштування дітей у інтернатні форми зменшиться до 0,06, а ймовірності усиновлення, влаштування у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу збільшаться до 0,04, 0,2 та 0,09 відповідно, то загальні щомісячні державні виплати становитимуть 3242,6 тис.грн. Такий метод дозволяє прораховувати прийняття управлінських рішень з урахуванням пріоритетності форм влаштування дітей у регіоні.

Далі звернемо увагу на виплати при усиновленні дитини. Допомога при

усиновленні дитини призначається на кожну дитину незалежно від віку у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні першої дитини, а саме: у сумі, кратній 30 розмірам прожиткового мінімуму для дитини віком до шести років, на дату набрання законної сили рішення про усиновлення [103, С.6]. Розмір допомоги при усиновленні дитини з 01.01.2014 р. становить 30960 грн. Вважаємо, що ця норма закону не стимулює усиновлення, так як при усиновленні двох та більше дітей розмір виплат не збільшується, тому необхідно переглянути розміри виплат допомоги при народженні та усиновленні дітей. Варто наголосити, що уряд планує встановити єдиний розмір допомоги при народженні дитини, незалежно, який він за черговістю. На нашу думку, це дозволить відновити принцип соціальної справедливості при народженні та усиновленні дітей.

Хоча розмір допомоги при усиновленні дитини становить 30 прожиткових мінімумів для дитини віком до шести років та враховуючи, що на усиновлену дитину призупиняються всі соціальні виплати та гарантії – це не така вже і велика сума. Тому було б доцільно розробити єдину систему усиновлення дітей з пільгами для прийомних батьків (на сьогодні вона не є мотиваційною та повноцінною) та розробити систему, за якою дитина набуватиме статусу усиновленої, додавши до нього якусь соціальну пільгу, наприклад - пільговий вступ до вищого навчального закладу, щорічне оздоровлення дитини в оздоровчих таборах регіону, де проживає усиновлена дитина. На нашу думку, саме такий підхід стимулював би до збільшення чисельності усиновлених дітей у регіоні.

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, надається у розмірі, що становить два прожиткових мінімуми для дитини відповідного віку [103]. Прожиткові мінімуми для різних категорій населення встановлюються щорічно. На 2014 рік в Україні прожиткові мінімуми встановлені Законом «Про Державний бюджет на 2014 рік». Таким чином, соціальні трансферти при опіці (піклуванні) становлять 2064 грн. (для дитини віком до 6 років) та 2572 грн. (для дитини віком від 6 до 18 років) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Прожитковий мінімум на дитину в 2014 р.*

Період дії	з 01 січня по 31 грудня
для дитини віком до 6 років	1032 гривень
для дітей віком від 6 до 18 років	1286 гривень

*Джерело: складено на основі даних [108]

Вважаємо, що було б доцільно передбачити на законодавчому рівні механізм накопичення на рахунку дитини певної «неспалимої суми», мінімальний накопичувальний варіант соціального забезпечення (наприклад, депозит).

Розмір соціальної допомоги на дітей при влаштуванні їх у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку. Розмір грошового забезпечення становить 35 відсотків розміру соціальної допомоги на кожну дитину вихованця та на кожну прийомну дитину, але не більше п'яти прожиткових мінімумів для працездатної особи одному з батьків-вихователів і не більше ніж півтора прожиткового мінімуму для працездатної особи одному з прийомних батьків (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Виплати у дитячому будинку сімейного типу та прийомній сім'ї у 2014 р.*

Чисельність дітей	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Соціальні виплати, грн.	2572,0	5144,0	7716,0	10288,0	12860,0	15432,0	18004,0	20576,0	23148,0	25720,0
Грошове забезпечення, грн.	900,2	1800,4	1827,0	1827,0	4501,0	5401,2	6090,0	6090,0	6090,0	6090,0
Разом, грн.	3472,2	6944,4	9543,0	12115,0	17361,0	20833,2	24094,0	26666,0	29238,0	31810,0

*Джерело: розраховано та складено на основі даних [103; 108].

Для заповнення таблиці 3.4 були використані дані за 2014 рік, а саме:

прожитковий мінімум на дитину віком від 6 до 18 років – 1286,0 грн.; прожитковий мінімум для працездатної особи – 1218,0 грн.; обмеження нарахування грошового забезпечення прийомним батькам та батькам-вихователям відповідно до чинного законодавства: півтора прожиткових мінімумів для працездатної особи – 1827,0 грн.; п'ять прожиткових мінімумів для працездатної особи – 6090,0 грн.

Аналіз показників таблиці 3.4 показав, що грошове забезпечення прийомних батьків та батьків-вихователів при вихованні від 3 та 7 дітей відповідно не збільшується, це не стимулює батьків добирати дітей-сиріт на виховання. Пропонуємо переглянути нарахування грошових виплат, як пряму залежність прожиткового мінімуму на працездатну особу від чисельності дітей, які виховуються в родині. Вважаємо за необхідність передбачити на законодавчому рівні механізм накопичення на рахунку дитини певної «неспалимої суми» щомісячно впродовж дії договору про спільне проживання, виховання та утримання дітей у сім'ї. Контроль за цим повинен забезпечувати орган опіки та піклування регіону. Таким чином, навіть у разі дострокового припинення дії договору дитина-сирота буде мати власні заощадження, які в подальшому підвищать її соціальний захист.

Змушені також констатувати, що нині немає технологій адекватного бюджетного аналізу видатків на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та ефективності їх використання, гнучких механізмів перерозподілу чи переорієнтації цих видатків з метою максимального врахування потреб дитини. Це є вкрай серйозною проблемою, яка, з одного боку стримує регіональний розвиток сімейних форм виховання, а з другого – потребує законодавчого врегулювання.

Соціальний захист дитини – це комплексна державна політика, яка спрямована на влаштування дитини в сімейні форми виховання, повне державне забезпечення та соціальні гарантії, контроль їх виконання. Пропонуємо проаналізувати інформацію щодо розвитку сімейних форм виховання відповідно до даних Міністерства соціальної політики України [33].

Станом на 01.01.2013 р. в Україні проживало 92865 дітей-сиріт і дітей,

позбавлених батьківського піклування.

У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховувалось 11751 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Слід зауважити, що чисельність дітей у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу щороку зростає. Протягом 2012 року 2407 дітей, які з різних причин втратили батьківське піклування, були влаштовані в прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу.

Станом на 01.01.2013 р. в Україні функціонувало: 740 дитячих будинків сімейного типу, в них виховувалось 4932 дитини, та 3856 прийомних сімей, в яких виховувалось 6819 дітей.

Отже, в усіх регіонах України спостерігалось зростання чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейних формах виховання (рис. 3.3).

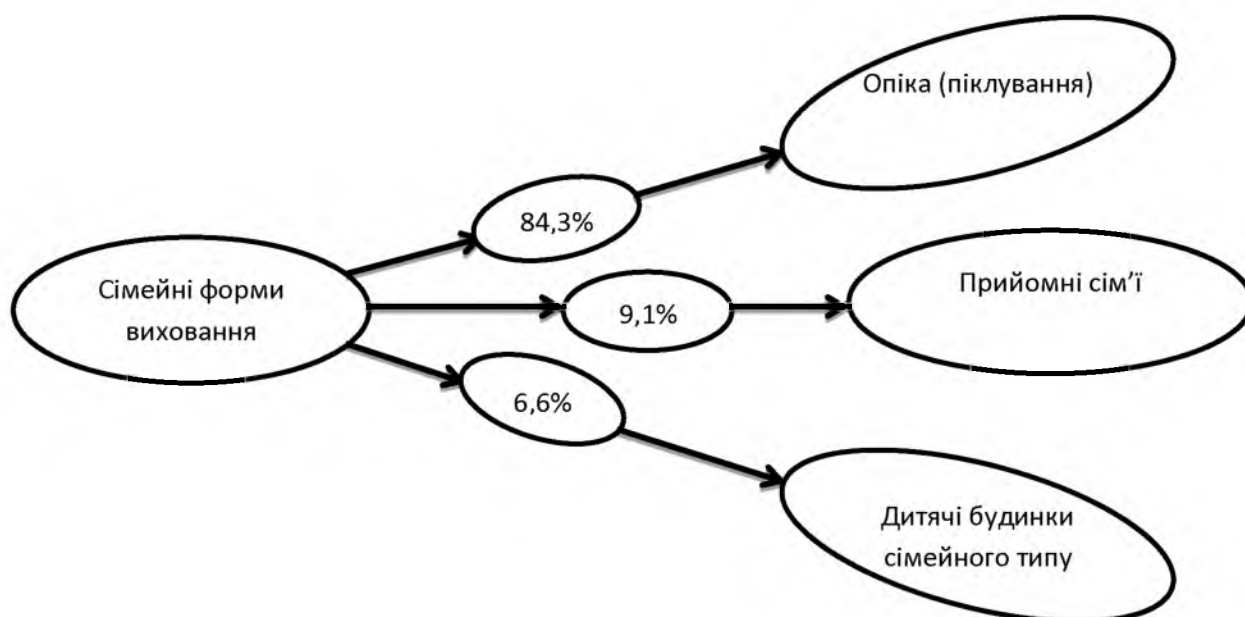

Рис. 3.3. Розвиток сімейних форм виховання*

Джерело: розробка автора на основі даних [33]

Станом на 01.01.2013 р. у сімейних формах виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) виховувалось 75010 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що складало 80,7% від загальної чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що на 4,3% більше ніж у минулому році. Варто наголосити, що така тенденція

зберігається і сьогодні.

Дотримання прав та соціальний захист інтересів дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, є одним із головних пріоритетів соціальної політики регіону. Адже підтримка здорового розвитку дитини, створення умов для здобуття нею якісної освіти, підвищення доступності культурних, духовних та економічних благ є вагомою інвестицією людського капіталу майбутнього, внеском у соціально-економічний розвиток регіону. Ефективна реалізація регіональної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вимагає тісної співпраці всіх гілок влади у регіоні. На регіональному рівні створені державні структури – служби у справах дітей та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, на які покладено весь комплекс основних питань щодо соціального захисту прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Пріоритетним напрямком регіональної політики є соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки інвестування у дітей є найбільш ефективною гарантією майбутнього процвітання регіону. Варто згадати, що з січня 2009 року розмір соціальних виплат на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування збільшився вдвоє. Не дивлячись на фінансову кризу регіону, підвищення рівня бідності Тернополян, теперішній військовий стан України всі соціальні зобов'язання виконуються. Вкрай важливо, щоб ці регіональні проблеми не призвели до зниження соціальних гарантій у сфері соціального захисту дітей. Саме тому ми пропонуємо на законодавчому рівні посилити відповідальність батьків, яких позбавили батьківських прав відносно власних дітей, і всю відповідальність за дітей взяли на себе регіони. Так, відповідно до статистики, з 92 тис. дітей-сиріт та дітей, які залишились без батьківського піклування, в Україні 80% мають живих батьків, які відмовилися від них добровільно або були позбавлені батьківських прав. Як правило, органи соціальної опіки позбавляють прав на дітей за невиконання батьківських обов'язків унаслідок зловживання алкоголем або наркотиками [172, С.4].

Навіть після позбавлення батьківських прав батьки зобов'язані

сплачувати аліменти на дитину [159]. Ця норма Закону практично діє тільки на папері. Вважаємо за доцільне внести зміни до Сімейного кодексу України в частині доповнення положення про обов'язковість розгляду судом у випадку позбавлення батьківських прав призначення аліментів на дитину. Ввести персональну відповідальність працівника, який веде особові справи дітей-сиріт, за контролем виконання рішення суду про стягнення аліментів. Відповідно до ст. 182 Сімейного кодексу України передбачено, що мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Виходячи з вищевикладеного, маємо наступний мінімальний розмір аліментів на одну дитину у 2014 році – для дитини віком до 6 років – 309,6 грн., для дитини віком від 6 до 18 років – 385,8 грн.. Таким чином, можна «зеконотити» соціальні трансферти на дитину при цьому не зменшивши її соціальний захист, так як соціальні виплати на дитину нараховуються їй за мінусом аліментів [103, С.9]. Таким чином, відповідно до статистики, близько 80% дітей, позбавлених батьківського піклування, мають живих батьків, а це приблизно по Україні 73600 дітей, то мінімальний розмір аліментів на них становив би щомісячно від 22786560 (28394880) грн. до 45573120 (56789760) грн., в залежності від того один чи двоє батьків сплачували б аліменти та від віку дитини. Якщо аналогічний розрахунок провести у розрізі Тернопільського регіону, у якому перебувало на обліку 1192 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, то мінімальний розмір аліментів на тернопільських статусних дітей становив би щомісячно від 295234 (590469) грн. до 341674 (683349) грн., в залежності від того один чи двоє батьків сплачували б аліменти та від віку дитини. Це не така вже і маленька сума для державного бюджету в місяць. Доцільно було б переглянути концептуальні зміни до сфери соціального влаштування дитини та запропонувати створення Регіонального Фонду, на який позбавлені батьківських прав батьки перераховували б нараховані аліменти на своїх дітей пожиттєво. Орган опіки та піклування регіону розпоряджався б таким Фондом на користь дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебували б у них на обліку. Саме у цьому ми бачимо один із резервів

ефективного використання соціальних виплат та покращення сфери соціального влаштування дітей у регіоні [72, С.35].

Варто зауважити, що останнім часом спостерігаються позитивні зрушення щодо забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме: вдосконалюється законодавча база та посилюється регіональний контроль за виконанням організаційних умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [185, С.10]. Хоча багато питань та зауважень залишається і до чинного законодавства яке регламентує органу опіки та піклування регіону влаштування дітей в інтернатні заклади. Для прикладу можна розглянути типові Положення про дитячий будинок-інтернат [124].

Так, варто звернути увагу на те, що в типовому Положенні про дитячий будинок-інтернат враховані не всі моменти, що стосуються влаштування та перебування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Основна причина недоліку є та, що дане Положення вступило в силу раніше, ніж почала діяти одна із основних постанов, що стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [157, С.19]. Мова йде про постанову Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини».

Так, у другому розділі типового Положення варто було б наголосити, що для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, одним із основних завдань інтернату повинно бути сприяння адміністрації будинку-інтернату влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у різні форми сімейного виховання (усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу).

У третьому розділі типового Положення дуже розмито вказаний перелік документів, який необхідний для влаштування дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Але в п. 37 постанови № 866 цей перелік документів чітко прописаний. Вважаємо, що до нього варто було б ще додати при наявності житла-майна у дитини рішення про встановлення опіки над ним.

У діючому Положенні також не має чіткого розмежування та роз'яснення про повне та неповне утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та ведення їх особових справ. Так, ніде не прописано, що в особовій справі дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, повинні бути всі оригінали документів, які служба у справах дітей має офіційно передати при влаштуванні дитини. В тому числі обов'язково повинні бути всі підтверджуючі документи про статус дитини та оригінал рішення про надання статусу. Варто звернути особливу увагу і на посилення контролю за дотриманням прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають в дитячих будинках-інтернатах. В обов'язковому порядку працівникам інтернату необхідно повідомляти орган опіки та піклування про влаштування статусної дитини в інтернатну установу. У випадку ухиляння опікунів (піклувальників) від виконання своїх обов'язків щодо підопічних дітей будинків-інтернат повинен повідомити цю інформацію службі у справах дітей за місцем походження дитини. Також, якщо батьки дитини позбавлені батьківських прав, то адміністрація закладу в обов'язковому порядку повинна позиватися до суду по місцю перебування дитини про виплати дитині аліментів, маючи оригінали судових рішень про позбавлення її батьків. Тому що у цьому випадку інтернатний заклад виступає опікуном дитини. Саме це і доцільно було б виділити окремим пунктом, зобов'язавши інтернатний заклад виконувати обов'язки опікуна, піклувальника для таких дітей відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 866.

Також варто звернути увагу і на те, що в документі не прописано, що рідні батьки дитини-інваліда зобов'язані цікавитись здоров'ям та утриманням своєї дитини не рідше ніж 1 раз на 6 місяців. У разі нехтуванням своїх батьківських обов'язків інтернатний заклад повинен позиватися до суду про позбавлення їх батьківських прав.

У розділі про контроль за діяльністю будинку-інтернату в перелік контролюючих інстанцій при наявності в інтернаті дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, було б доцільно включити службу у справах дітей за місцем знаходження інтернатного закладу.

На нашу думку, все вищезазначене свідчило б про наявність поступу в напрямку поліпшення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в цілому, а також про посилення регіонального контролю за захистом їх прав та інтересів. Водночас, у системі соціальної взаємодії дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залишається неподоланим розрив між досвідом повсякденності та системою задекларованих норм [78, С.68]. Зокрема:

– у сучасній системі освіти наявні факти дискримінації дітей – учнів і випускників інтернатних закладів – за станом здоров'я та соціальним походженням незважаючи на пряму заборону закону (стаття 18 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»), у більшості областей дотепер зазначають у назвах загальноосвітніх шкіл-інтернатів категорії вихованців за ознаками соціального походження або стану здоров'я. Атестат про освіту випускників цих закладів має містити виключно інформацію про рівень освіти, і жодним чином у ній не має бути інформації про стан здоров'я дитини або соціальний стан сім'ї, в якій виховується ця дитина. Ця назва ставить тавро на все подальше життя дітей – випускників інтернатних закладів [17];

– надання соціальних послуг дітям зі статусом, які виховуються в інтернатних закладах регіонів України, відбувається на безальтернативних засадах, є високою мірою формалізованим, підпорядкованим обмеженим умовам сучасної інтернатної структури. Внаслідок зазначеного, в інтернатах знаходяться різні категорії дітей: розумово відсталі, діти з фізичними вадами, діти, які залишилися без батьківського піклування. І їм усім надається однаковий комплекс соціальних послуг [100];

– у середовищі інтернатних закладів досі широко розповсюджені факти насильства, та, навіть, жорстокого поводження з вихованцями [3];

– гострими залишаються проблеми професійної освіти, працевлаштування й забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом [96].

3.3. Інноваційні підходи до запровадження програмних механізмів у питаннях соціального влаштування дітей

Захист дитинства залежить від соціально-політичного клімату, що характеризує загальну ситуацію регіону. Неприятлива політична, економічна та екологічна ситуації у регіоні обумовлюють високий рівень сирітства. Законодавча база прописує ряд пільг та допомог дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. Нормативно-правову базу цьому складають: Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України та інші міжнародні та українські нормативно-правові акти. Основним міжнародним нормативно-правовим документом є Конвенція ООН про права дитини [47]. Україна, ратифікувавши Конвенцію, визнала пріоритет інтересів дитини у суспільстві. Кожен регіон взяв на себе турботу про соціально-незахищених дітей, особливо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та зобов'язався забезпечувати усі права таких дітей на своїй території [41].

Реалізація права громадян на житло стала одним із головних векторів соціальної політики регіону. Особливо гостро це стосується, тих категорій людей, які найбільш соціально-незахищені: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Актуальність цього питання зумовлена необхідністю вирішення проблеми на сьогоднішньому етапі. Право громадян на житло закріплене нормативно-правовими актами та основним законом України – Конституцією. Саме у статтях 47, 48, 50 Конституції України містяться ґрунтовні положення щодо права людей на житло, на захист житлових прав громадян зі сторони держави [48]. Цивільне та сімейне законодавство містить низку норм економічного, організаційного та правового характеру, направлених на захист та забезпечення житлових прав дітей пільгових категорій. Однак аналіз законодавчої бази та практики її застосування свідчить про низку проблем у сфері захисту та охорони прав дітей пільгових категорій на житло. Ці питання на сьогодні є дуже актуальними, адже діти-сироти виявляються не захищені. Саме тому окреслення регіональних проблемних питань захисту та охорони прав дітей на житло,

формулювання пропозицій удосконалення українського законодавства у цій сфері є необхідним та своєчасним.

Проблемами житлових правовідносин за участю дітей розглядалися Є. Мічуріним, І. Севрюковою, Ж. Черною, Т. Федосєєвою, Л. Лічманом та іншими [60; 85; 158; 176; 186]. Питання утримання та виховання дітей пільгових категорій та проблеми, які при цьому виникають, досліджуються О. Карпенко, В. Москалюк [39; 88]. Так, на їх думку, означає, що діти, які тимчасово або постійно не проживають в колі сім'ї, користуються додатковим ступенем захисту з боку держави порівняно з іншими дітьми: у сфері праці, освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, а також іншими соціальними послугами.

На нашу думку, соціальний захист дітей пільгових категорій полягає у встановленні на законодавчому рівні підвищеного (на додаток до загальних умов захисту дітей) соціального захисту цієї групи осіб та інноваційного підходу до запровадження регіональних програмних механізмів щодо реалізації прав кожної дитини по місцю проживання.

Законодавство встановлює низку правил, щодо захисту прав дітей на освіту, охорону здоров'я, забезпечення житлом та іншими пільгами. Однак проблема саме захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на житло вивчена недостатньо та потребує правового врегулювання.

Одним із головних обов'язків регіону щодо дітей пільгових категорій є збереження права на житло, де проживали діти до влаштування їх у різноманітні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, прийомні сім'ї чи дитячі будинки сімейного типу. Для вирішення регіонального питання захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є два шляхи. Перший шлях це збереження права власності чи користування на житло, яке було у дитини до моменту її влаштування в інтернатний заклад або у сім'ї громадян. Другий – надання житла дитині, у якої не було права власності або користування на будь-яке житло в регіоні.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підклування» за дітьми пільгових категорій зберігається право на житло, в якому вони проживали з батьками або рідними до моменту влаштування їх у відповідні заклади чи родини громадян [117]. Органи державної влади та місцевого самоврядування регіону відповідають за збереження в належному стані житла дітей пільгових категорій і повернення його їм після завершення перебування дітей у відповідному інтернатному закладі чи у сімейній формі виховання.

Але, на практиці не має механізму збереження власності дитини у належному стані. Наприклад, якщо будинок розташований у сільській місцевості, то за кілька років, якщо будинок не підтримувати у належному стані, будівля може стати непридатною для проживання. А коштів для утримання будівлі в державному чи місцевому бюджетах немає.

Однією із регіональних проблем є і те, коли дитина повертається в житлове приміщення, де вона проживала разом із батьками, які були позбавлені батьківських прав щодо неї, або хворіють недугами, які можуть бути небезпечними для здоров'я дитини. Така ситуація також часто перешкоджає реалізації права дитини на житло в регіоні.

Але самою складною проблемою у забезпеченні права дитини на житло є те, коли за дитиною взагалі не було закріплене житло, дитина ніколи не була зареєстрована та її батьки не мали житла. У таких випадках відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» органи державної влади та органи місцевого самоврядування регіону за місцем походження дитини після завершення перебування дітей особливих категорій у відповідних інтернатних закладах чи у родинях громадян повинні забезпечити дитину позачерговим отриманням впорядкованим соціальним житлом [117].

Органи місцевого самоврядування в регіоні ведуть облік дітей пільгових категорій і після виповнення їм 16-ти років зобов'язані поставити таких дітей на квартирний облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, за місцем їх проживання або походження [104]. Таким чином, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, мають право зараховуватися на соціальний

та квартирний обліки. Коли дитина стає повнолітньою, тобто їй виповнюється 18 років, орган опіки та піклування регіону зобов'язаний протягом місяця забезпечити її соціальним житлом до надання їй житлового приміщення для постійного проживання. Варто наголосити на те, що діти пільгових категорій протягом місяця повинні забезпечуватись соціальним житлом. Ця норма взагалі виглядає недоречною, адже вона суперечить основному закону України – Конституції, де чітко прописано, що держава гарантує кожному право на житло, а в дітей пільгових категорій це право відсутнє до місяця часу [48].

Варто звернути увагу і на існування соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також для осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Це – заклади для тимчасового проживання дітей пільгових категорій та осіб із їх числа віком від 15 до 23 років. Соціальні гуртожитки створені для соціальної адаптації та підготовки до самостійного життя осіб, що в ньому проживають. Однією із основних функцій соціального гуртожитку є: тимчасове забезпечення житлом дітей пільгових категорій та осіб із їх числа до 23 років. Максимальний строк перебування особи у соціальному гуртожитку становить три роки. Далі проблема отримання житла для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб із їх числа стоїть дуже гостро у регіоні.

З 2009 року збільшились соціальні виплати на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у два рази, таким чином покращивши їх соціальний захист. Уряд пішов шляхом збільшення соціальних виплат, а не шляхом профілактичної роботи з сім'ями, родинами, де можлива загроза позбавлення батьків батьківських прав щодо дітей. Таким чином, збільшилась чисельність дітей, позбавлених батьківського піклування, при наявності живих батьків, особливо дітей, влаштованих під опіку (піклування) до рідних бабусь та дідусів. Такі діти користуються усіма пільгами статусних дітей, у тому числі правом на житло. Вважаємо доречним, дітей, які перебувають під опікою (піклуванням) у рідних бабусь чи дідусів на житлову чергу не ставити, а зобов'язати опікуна (піклувальника) залишити у спадок своє власне житло, або

його частину, дитині під опікою (піклуванням). Витрати по оформленню права власності на житло, або його частину, повинен взяти на себе орган опіки та піклування регіону. Таким чином зменшиться чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують житло та збільшиться чисельність дітей, які мають право власності на житло.

Органи опіки та піклування, обласні та міські ради, районні державні адміністрації повинні взяти під особливий контроль питання захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже саме через відсутність дієвих механізмів реалізації законодавчих норм щодо надання житла у разі повернення дітей пільгових категорій із інтернатних закладів чи із сімейних форм виховання вони залишаються без даху над головою і поповнюють лави безпритульних дітей регіону. Тому необхідно внести зміни до чинного законодавства України та чітко регламентувати процедуру оформлення права власності підопічних дітей на житло опікунів (піклувальників), можливість взяття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на регіональний позачерговий квартирний облік та механізм отримання ними житла у регіоні.

Для забезпечення житлом дітей пільгових категорій, а також осіб з їх числа необхідна відповідна державна регіональна програма. Саме державна програма фінансування отримання житла для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, допоможе вирішити дану проблему.

Але, в теперішній час, коли коштів практично не має, варто переглянути законодавчі акти і ставити питання отримання житла для дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, тільки для проживання (користування), а не на праві власності. І ще, можливо, варто зізнатись, що зобов'язання уряду у 2009 році були передчасними і не мали під собою ґрунтового фінансування, тому варто переглянути їх у сторону зменшення. Доречно наголосити на бездієвість регіональних програм щодо забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом. Так, наприклад, у Тернопільській області із загальної чисельності дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, 936 дітей (76,2 %) мають житло, з них на праві власності – 140 (11,4 %), на праві користування – 796 (64,8 %). Не мають житла – 327 дитини (26,6 %). З них: 166 перебувають під опікою, 34 передані в прийомні сім'ї, 24 – виховуються в дитячих будинках сімейного типу, 103 – виховуються в інтернатних закладах. Таким чином проблема забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, стоїть гостро і на Тернопільщині. Не дивлячись на те, що в області є вільні земельні ділянки із розташованими на них об'єктами нерухомого майна, які можуть бути переобладнані під житло для сиріт. Такі земельні ділянки розташовані в Борщівському (0,31 га), Бучацькому (0,27 га), Гусятинському (0,25 га), Лановецькому (3,6 га), Підволочиському (0,5 га), Терехівському (0,1 га) та Шумському (0,15 га) районах Тернопільської області [139]. На наш погляд, це ще один дієвий варіант вирішення проблеми забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом на регіональному рівні [76].

Для вирішення даної проблеми пропонуємо в системі регіонального регулювання активізувати використання програмно-цільового інструментарію через модернізацію створення дитячого будинку сімейного типу, в рамках якого пропонується розробка програми «Родина та дім для дитини» [71, С.145].

Структура програми повинна включати такі блоки:

1. Мета розробки.
2. Завдання.
3. Механізм реалізації.
4. Результат.
5. Механізм відстеження отриманих результатів.

Мета програми полягає у зменшенні чисельності дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у регіоні.

Завдання програми: кожній дитині з дитячого будинку сімейного типу сім'ю та житло.

Механізми реалізації регіональної програми передбачає процедуру «міні-усиновлення», яка дозволяє забезпечити дитині в майбутньому родину.

Організаційні механізми реалізації програми включають такі етапи:

1 етап. Започаткувати акцію «десять гривень для щастя» для реалізації соціального проекту «Родина та дім для дитини». Гроші перераховувати на рахунок, який пропонується відкрити в державному ощадбанку або іншому.

2 етап. Запропонувати підтримати акцію різним церковним конфесіям, приватним та державним Вузам міста Тернополя та іншим навчальним закладам області. Заручитись підтримкою Тернопільської обласної державної адміністрації, ради, міліції у справах дітей, управлінням освіти, служби у справах дітей, управлінням соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, телебачення, преси та іншим державним та приватним структурам.

3 етап. Залучити Тернопільську обласну службу у справах дітей для підбору дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, вихідців з Тернопільської області, у дитячий будинок сімейного типу.

4 етап. Залучити обласне управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для підбору кандидатів у батьки-вихователі для запропонованих дітей.

5 етап. Підібрати можливі варіанти купівлі індивідуального житлового будинку або багатокімнатної квартири для дитячого будинку сімейного типу, враховуючи походження дітей та бажання батьків-вихователів.

6 етап. Зібрані кошти від акції «десять гривень для щастя» перерахувати на державну або церковну структуру, яка буде займатися будівництвом або облаштуванням дитячого будинку сімейного типу. Будинок, придбаний за гроші громади та благодійних внесків, вважати власністю громади регіону і передати на баланс громади до виповнення наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, 18 років.

7 етап. Внести в типову угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу пункт про передачу житла та майна у власність в рівних частках кожному члену дитячого будинку сімейного типу, якщо на протязі його функціонування щороку звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей, який готується службою у справах дітей, буде позитивним.

8 етап. Пропонований дитячий будинок сімейного типу

недоукомплектовувати іншими дітьми, а переводити статус дитячого будинку сімейного типу в прийомну сім'ю до моменту, коли наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, виповниться 18 років. Тільки тоді угода про поділ будинку набере чинності.

Результат регіональної програми: соціальний проект «Родина та дім для дитини» дозволить реорганізувати інтернатні заклади, дати шанс дитині отримати родину та житло, зменшити чисельність бездоглядних дітей у регіоні через підвищення їх соціального захисту. З введенням у дію цього регіонального проекту вирішиться ряд проблем соціального та фінансового характеру (рис. 3.4).

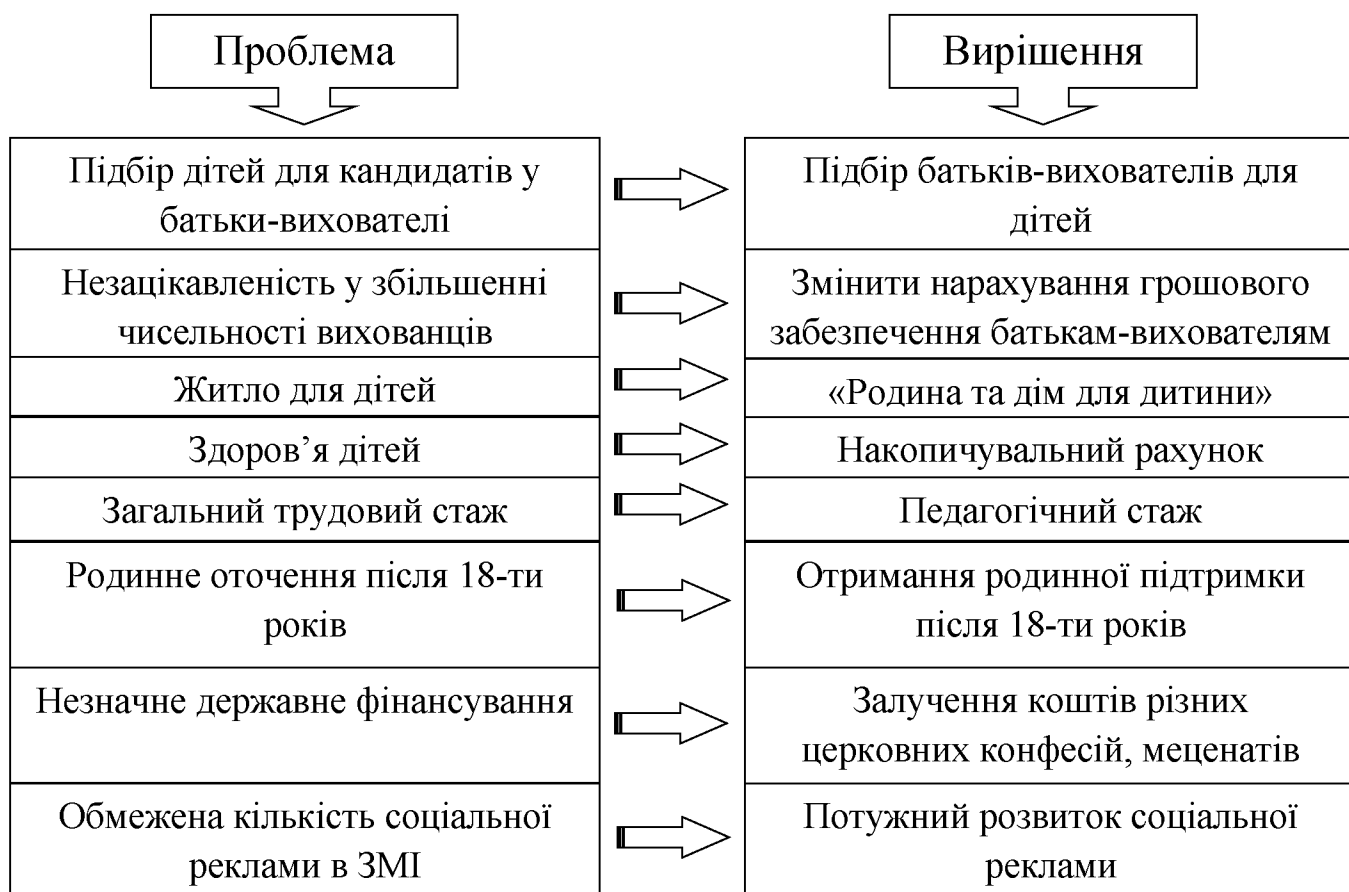

Рис. 3.4. Проблеми та їх вирішення при «міні-усиновленні»*

* Джерело: запропоновано та побудовано автором

Механізм відстеження отриманих результатів повинен стати пункт 7 з кроків реалізації програми. У Тернопільській області (станом на 1.01.2015 р.) функціонують вже 10 таких будинків, в яких виховується 70 дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування. На нашу думку, якби запропонований соціальний проект діяв вже сьогодні то 70 дітей отримали б уже родину, а в майбутньому – і власний куток.

Цей проект можна назвати «міні-усиновленням», так як юридичні наслідки стосуватимуться тільки поділу будинку, а решта проблем організаційного характеру залежать суто від людського фактору.

Шляхом залучення громади регіону, благодійних та релігійних організацій до реалізації прав дітей у регіоні соціальний проект «Родина та дім для дитини» підтримали ряд церковних конфесій Тернопільщини (Святотроїцький духовний центр Української православної церкви, Парафія Воскресіння Господнього Римокатолицької церкви, Тернопільсько-Зборівська єпархія Української греко-католицької церкви, Українська автокефальна православна церква), Міжнародний благодійний фонд «Дар життя» та газета Тернопільської обласної ради та обласної державної адміністрації «Свобода» в особі головного редактора З. Кушнірук (додаток Ю).

Варто звернути увагу і на регіональні проблеми використання робочої сили. Їх актуальність зумовлена насамперед нерівномірним розміщенням населення на території України. Області відрізняються за щільністю населення, його природним приростом, рівнем економічного розвитку, спеціалізацією господарства, рівнем урбанізації. Відтак, є об'єктивні умови для регіональної диференціації процесів формування і використання трудового потенціалу. Його раціональне використання потребує насамперед структурних змін у регіональній інвестиційній політиці. Це стосується і місцевості з надлишком робочої сили, де слід передбачати витрати на створення нових робочих місць, а також відповідні капіталовкладення в соціальну сферу [13; 58; 97].

Обов'язковою умовою реалізації завдань регіональної політики зайнятості є забезпечення взаємозв'язку політики зайнятості та регіональної економічної політики, поліпшення взаємодії сторін соціального діалогу та посилення відповідальності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за проведення регіональної політики зайнятості.

Механізм регулювання зайнятості населення включає сукупність правових, адміністративних та економічних важелів, що реалізуються на рівні регіону. Правові важелі регулювання включають нормативно-правове забезпечення зайнятості населення, оптимізації заробітної плати на рівні ціни робочої сили, соціальних гарантій. Адміністративні важелі відображені в діяльності елементів інфраструктури ринку праці. Економічні важелі реалізуються через диференційовану систему податків, формування спеціальних страхових фондів [165; 177; 201; 202].

Розглянемо механізми зайнятості населення у сфері влаштування дітей [75, С.107].

Активне створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу як форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, розпочалося в Україні з 2002 року.

Розмір соціальної допомоги на дітей при влаштуванні їх у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу становить два прожиткових мінімуми для дітей відповідного віку. Розмір грошового забезпечення становить 35 відсотків розміру соціальної допомоги на кожну дитину вихованця та на кожну прийомну дитину, але не більше п'яти прожиткових мінімумів для працездатної особи одному з батьків-вихователів і не більше ніж півтора прожиткового мінімуму для працездатної особи одному з прийомних батьків.

Так як впродовж 2012 року прожитковий мінімум змінювався 5 разів (1 січня, 1 квітня, 1 липня, 1 жовтня та 1 грудня), тому для заповнення табл. 3.5 були використані дані за грудень 2012 року, а саме: прожитковий мінімум на дитину віком від 6 до 18 років – 1161,0 грн.; прожитковий мінімум для працездатної особи – 1095,0 грн.; обмеження нарахування грошового забезпечення прийомним батькам та батькам вихователям відповідно до чинного законодавства: півтора прожиткових мінімумів для працездатної особи – 1642,5 грн.; п'ять прожиткових мінімумів для працездатної осіб – 5475,0 грн. (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Виплати у дитячому будинку сімейного типу та прийомній сім'ї*

Ч-сть дітей	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Соціальні виплати, грн	2322,0	4644,0	6966,0	9288,0	11610,0	13932,0	16254,0	18576,0	20898,0	23220,0
Грошове забезпечення, грн	812,7	1625,4	1642,5	1642,5	4063,5	4876,2	5475,0	5475,0	5475,0	5475,0
Разом, грн	3134,7	6269,4	8608,5	10930,5	15673,5	18808,2	21729,0	24051,0	26373,0	28695,0

* Джерело: розраховано та складено на основі даних [164]

Проаналізувавши табл. 3.5, чітко видно, що грошове забезпечення батьків-вихователів при вихованні 5-ти та більше дітей збільшується від 134,3 % (4063,5 грн.) до середньомісячної номінальної заробітної плати працівників по Україні за 2012 рік (3026 грн.) [75, С.107].

Навіть якщо порівняти середньомісячну номінальну заробітну плату працівників за видами економічної діяльності в яких середньомісячна номінальна заробітна плата вища за 3026 грн., то при проведенні розрахунків середньомісячна номінальна заробітна плата у сфері влаштування дітей зберігає тенденцію позитивної динаміки (крім фінансової діяльності (нерухоме майно), де середньомісячна номінальна заробітна плата становить 5954 грн. (рис. 3.5).

Доцільно було б, розвивати сферу соціального влаштування дітей, пропагуючи «нестандартну» зайнятість у межах сільської місцевості. Диверсифікація продуктивної зайнятості, крім підвищення дохідності праці, містить в собі величезний соціальний аспект – зменшення чисельності сиріт.

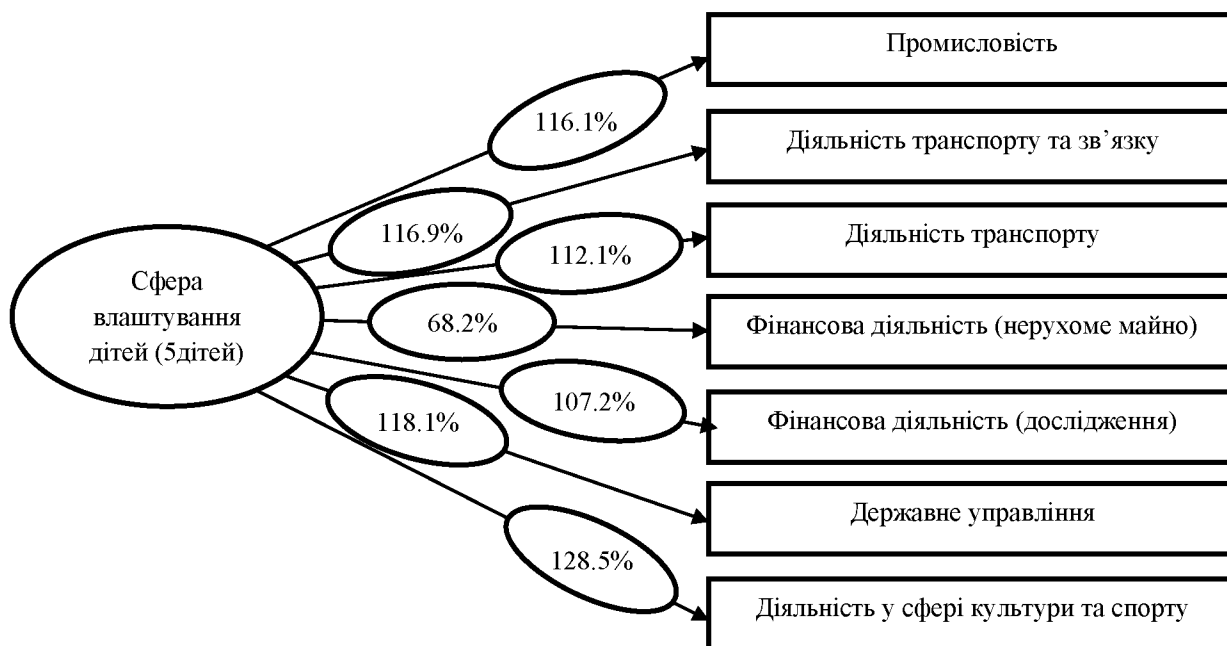

Рис. 3.5. Порівняння номінальної заробітної плати у сфері влаштування дітей із іншими видами діяльності*

*Джерело : узагальнено та побудовано автором за даними [37; 164]

Відповідно до пункту 4 Положення про дитячий будинок сімейного типу на підставі рішення про створення дитячого будинку сімейного типу між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про його створення, укладається угода про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу [119]. За цією угодою батькам-вихователям виплачується щомісячне грошове забезпечення. Зазначене породжує виникнення трудових відносин та внесення відповідних записів до трудової книжки.

Але, трудові книжки батьків-вихователів знаходяться у них самих, а не зберігаються в органі опіки та піклування, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу. Варто наголосити, що відповідних трудових записів у трудову книжку ніхто не вносить, тому що навіть професій таких не існує, як батьки-вихователі.

Слід зазначити, що укладення угоди між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, не позбавляє права батьків-вихователів працювати на підприємствах, в установах, організаціях.

Відповідно до пункту 21 зазначеного Положення загальнообов'язкове державне соціальне страхування на користь батьків-вихователів, сплата внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та збору на обов'язкове державне пенсійне страхування із сум їх грошового забезпечення здійснюється органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу, в порядку та розмірах, встановлених законодавством для найманих працівників.

Період, протягом якого особи вважалися батьками-вихователями у дитячому будинку сімейного типу, зараховується до їх загального трудового стажу. Підтвердженням цього є укладена угода між батьками-вихователями та органом, який прийняв рішення про створення дитячого будинку сімейного типу.

З метою забезпечення прав непрацюючих батьків-вихователів та прийомних батьків на отримання пенсійних виплат при досягненні пенсійного віку у Державному бюджеті передбачено видатки на перерахування страхових внесків в частині загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Обчислення та сплата страхових внесків за батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства, проводяться на умовах і порядку, встановлених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та за ставками, визначеними Законом України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування».

Пенсійні внески нараховуються за батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу, прийомних батьків (у разі, коли вони не працюють) – на суму грошового забезпечення (грошове забезпечення становить 35 % від суми двох прожиткових мінімумів для дітей відповідного віку на кожну дитину-вихованця та кожну прийомну дитину), нарахованого за базовий звітний період (календарний місяць) в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України:

– страхові внески за ставкою 33,2 % нараховуються на суму грошового забезпечення батьків-вихователів та прийомних батьків та виплачуються за рахунок коштів, з яких виплачується грошове забезпечення (з державного бюджету);

– страхові внески за ставкою – 2 % утримуються із суми грошового забезпечення батьків-вихователів та прийомних батьків (в результаті сума виплаченого грошового забезпечення зменшена на суму страхових внесків за ставкою 2 %).

Обчислення на підставі бухгалтерських та інших документів, які підтверджують нарахування грошового забезпечення, і сплата страхових внесків здійснюється страховальниками: районними (міськими) управліннями праці та соціального захисту населення регіону.

Сплата страхових внесків до Пенсійного фонду України здійснюється шляхом перерахування відповідних сум з рахунків страховальників на рахунки управлінь Пенсійного фонду України у районах, містах і районах у містах за місцезнаходженням страховальників.

Таким чином, у сфері влаштування дітей діє тільки економічний важіль механізму регулювання зайнятості населення. Правові та адміністративні важелі відсутні. Вважаємо, що центри зайнятості повинні пропагувати розвиток сімейних форм виховання через залучення до сфери влаштування дітей безробітних. Таким чином вирішиться дві проблеми: зменшиться чисельність безробітних та збільшиться чисельність влаштованих дітей-сиріт.

Особливої уваги потребує вирішення проблем зайнятості сільського населення. Сільське розселення на сучасному етапі деградує, села обезлюднюються. На постійне мешкання залишаються переважно люди старшого віку. Регіональна політика зайнятості у сільській місцевості практично не працює. Саме тому існує нагальна потреба застосування адекватних важелів регулювання сільського ринку праці. Важливим завданням при цьому є формування відповідних організаційних та економічних механізмів, які стимулюватимуть створення нових робочих місць і розширення сфер економічної діяльності шляхом її диверсифікації і модернізації. У загальному розумінні диверсифікація означає ступінь різноманітності в сукупності. Диверсифікація (від лат. *diversus* – різний і *facere* – робити) передусім трактується як розширення активності великих фірм за межі основного бізнесу. У нашому випадку метою диверсифікації

визначено підвищення рівня продуктивної зайнятості і дохідності праці населення, особливо в сільській місцевості, через розвиток сфери влаштування дітей у регіоні.

Доцільно було б поширювати створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на рівні сільських територій регіону. Таким чином, зменшувався б рівень безробіття серед сільського населення, а також забезпечувалось би виховання й утримання дітей-сиріт в умовах родини. Враховуючи специфіку побудови сільського господарства регіону та ментальність населення поступово сільські прийомні батьки та батьки-вихователі ставали б усиновителями. Зазначений підхід розвитку концепції підвищення рівня продуктивної зайнятості населення через розвиток сфери соціального влаштування дітей розширив би масштабність охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейними формами виховання шляхом залучення безробітних до сфери влаштування дітей через пропагування «нестандартної» зайнятості у регіоні.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що організаційно-економічний механізм управлінської діяльності сфери соціального влаштування дітей у регіоні повинен формуватися через державний менеджмент, доповнюватися та трансформуватися через відповідні цілі, методи, інструменти, ресурси залежно від цілей і завдань, зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на розвиток сфери соціального влаштування дітей окремого регіону. Основними цілями організаційно-економічного механізму управлінської діяльності регіону мають бути: розвиток інституту сім'ї, підвищення якості життя сімей з дітьми, забезпечення прав дітей зі статусом на сімейне виховання, забезпечення регіональних гарантій для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

2. Запропоновано вивчення економічної ефективності управлінської діяльності служб на основі методу дерева рішень, який враховує ймовірність

настання різноманітних подій впродовж усього циклу вирішення проблеми від моменту її виникнення до повного отримання усіх вигод. Вважаємо за доцільне розглядати метод дерева рішень для вибору найкращого сценарію управлінської діяльності при влаштуванні дітей у регіоні у різні форми виховання враховуючи його економічний аспект.

3. Дослідження показало, що таємниця усиновлення в Україні зберігається і досі, порушуючи Конвенцію ООН про права дитини (право усиновленої дитини знати своїх біологічних батьків). Необхідно пришвидчити процес зняття таємниці усиновлення. Запропоновано розробити єдину систему усиновлення дітей з пільгами для прийомних батьків (на сьогодні вона не є мотиваційною та повноцінною) та розробити систему, за якою дитина набуватиме статус усиновленої, додавши до нього певну соціальну пільгу, наприклад пільговий вступ до вищого навчального закладу чи безкоштовне оздоровлення дитини в регіональних оздоровчих таборах. Саме такий підхід стимулював би до збільшення чисельності усиновлених дітей у регіоні.

4. Вважаємо доречним при усиновленні дитини до переліку документів на усиновлення подавати і нотаріально завірені згоди на усиновлення дитини бабусів та дідусів майбутніх усиновлених дітей (батьків усиновителів) оскільки з моменту усиновлення дитини виникають особисті майнові та немайнові права усиновленої дитини (а в подальшому житті і між її дітьми та онуками) та усиновлювачем (включаючи його близьких родичів за походженням).

5. Дослідження показало, що встановлення державних соціальних стандартів в Україні потребує докорінного перегляду. Необхідно переглянути структуру нормативів для обрахування прожиткового мінімуму, змінити відповідно до фактичних витрат населення співвідношення продовольчих та непродовольчих товарів, переглянути набір товарів та послуг у бік їх відповідності реальним сучасним умовам, розробити методику врахування регіональних відмінностей при формуванні прожиткового мінімуму. Затверджений розмір прожиткового мінімуму суттєво менший за фактичну величину прожиткового мінімуму. Саме тому при затвердженні прожиткового

мінімуму на наступний рік необхідно враховувати хоча б середньоарифметичне значення минулорічного показника фактичної величини прожиткового мінімуму. Такий крок не вирішить проблеми в цілому, але дозволить наблизитись до її вирішення.

6. Доцільно передбачити на законодавчому рівні механізм накопичення на рахунку дитини певної «неспальної суми», мінімальний накопичувальний варіант соціального забезпечення (наприклад, депозит). Адже при розірванні угоди про створення опікунських, прийомних сімей або дитячих будинків сімейного типу з ініціативи опікунів, прийомних батьків, батьків-вихователів (наприклад при народженні власної дитини) останні відають дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування, знову в інтернатний заклад, як правило, без будь яких коштів. Контроль за станом дитячого рахунку покласти на службу у справах дітей регіону за місцем проживання дитини.

7. Пропонуємо при влаштуванні дітей у прийомну сім'ю чи дитячий будинок сімейного типу змінити нарахування грошових виплат. Кошти батькам нараховувати як пряму залежність прожиткового мінімуму на працездатну особу від чисельності дітей, які виховуються в родині. Такий підхід стимулюватиме прийомних батьків, батьків-вихователів до збільшення чисельності вихованців, так як не матиме обмежень при нарахуванні грошового забезпечення при збільшенні вихованців.

8. Вважаємо за доцільне включити професії прийомних батьків та батьків-вихователів у Класифікатор професій та рахувати стаж прийомним батькам, батькам-вихователям не як загальний трудовий стаж, а як педагогічний (у тому разі, якщо прийомні батьки, батьки-вихователі (тобто ті особи, які підписали угоду з органом опіки та піклування) не працюють на іншій роботі, адже угода не позбавляє права прийомних батьків, батьків-вихователів працювати на підприємствах, в установах, організаціях із усіма передбачуваними пільгами.

9. Пропонуємо модернізувати у регіоні підхід до створення дитячого будинку сімейного типу. Для цього рекомендуємо в типову угоду про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу за згодою сторін внести пункт про

передачу житла та майна у власність в рівних частках кожному члену дитячого будинку сімейного типу, якщо на протязі його функціонування щороку звіт про стан виховання, утримання і розвитку дітей, який готується службою у справах дітей, буде позитивним. При цьому дитячий будинок сімейного типу недоукомплектовувати іншими дітьми, а переводити статус дитячого будинку сімейного типу в прийомну сім'ю до моменту, коли наймолодшій дитині-сироті чи дитині, позбавленої батьківського піклування, виповниться 18 років. Тільки тоді угода про поділ будинку набере чинності. Даний проект підтримали ряд благодійних та церковних конфесій Тернопільщини.

10. Вважаємо за доцільне внести зміни до Сімейного кодексу України в частині доповнення положення про обов'язковість розгляду судом у випадку позбавлення батьківських прав питання про призначення аліментів на дитину. Ввести персональну відповідальність працівника, який веде особові справи дітей-сиріт, за контролем виконання рішення суду про стягнення аліментів.

12. Пропонуємо з метою покращення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у регіоні винести на всеукраїнське обговорення у кожному регіоні питання про відповідальність батьків за позбавлення їх батьківських прав. Рекомендуємо таким батькам в обов'язковому порядку сплачувати аліменти державі в мінімальному розмірі (30% від прожиткового мінімуму на дитину) пожиттєво на Регіональний Фонд Сиріт, який буде поповнювати регіональний бюджет та використовуватись регіоном на потреби статусних дітей. Вважаємо такий підхід сприятиме розвитку сфери соціального влаштування дітей у регіоні та підвищенню відповідальності батьків при плануванні та народженні дітей.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях [71; 72; 74; 75; 76; 77; 78; 82].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і сформовано нові підходи до вирішення наукового завдання, що полягає у розробці теоретико-методичних положень, методичних і практичних рекомендацій з удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності ССВД у регіоні. Результати дослідження дають можливість зробити узагальнюючі висновки, що мають теоретичне та практичне значення:

1. Приєднання України до міжнародних актів про права дитини позиціонує новий підхід до вибору напрямів державного управління на основі імплементації зарубіжного досвіду, визначає векторні особливості на регіональному рівні, лежить у площині інституціоналізації розвитку регіону та зумовлює необхідність переосмислення підходів щодо впорядкування інституційного, організаційного, функціонального забезпечення управлінської діяльності шляхом активізації важелів цільового програмування, координації роботи органу опіки та піклування, фінансової підтримки біологічної родини та розвитку сімейних форм виховання дітей за рахунок створення Регіонального фонду сиріт.

2. Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності ССВД в регіоні – це відкрита та рушійна система розвитку двох взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих та взаємодіючих складових (суб'єкта та об'єкта), свідома діяльність яких за допомогою функцій, принципів та методів управління направлена на цілеспрямований вплив та регулювання (впорядкування) ССВД у регіоні з метою реалізації права кожної дитини на сімейне виховання, на яку діють зовнішні та внутрішні (політичні, економічні та соціальні) фактори. Узагальнення досліджень теоретичних положень та практики діяльності органів державної влади щодо управлінської діяльності в регіоні у ССВД дозволило позиціонувати організаційно-економічний механізм управлінської діяльності ССВД в регіоні як окремий науковий напрямок.

3. Запропоновані нові форми державного влаштування дітей (сімейні (усиновлення), родинні (опіка, піклування), міні-інтернат (ПС, ДБСТ) та заклади

для ДС і ДПБП) та нові терміни («міні-усиновлення», «міні-інтернат», «дитина потребує державного утримання», «усиновлена дитина») в результаті критеріального аналізу, врахування специфічності форм влаштування дітей та методів їх реалізації, узагальнення міжнародного досвіду, національних та історичних традицій народів України обґрунтовані та доцільні для модернізації ССВД. Такий підхід може стати методологічною базою як для подальших наукових розвідок, так і аналітично-правової роботи з метою створення законодавчої бази у соціальній сфері.

4. Удосконалення інституційного забезпечення соціальної сфери слід здійснювати за рахунок пріоритетності судової гілки влади як суб'єкта управлінської діяльності, створення виконавчих агенцій, громадських формувань, сектору методичної допомоги та мережі дітей, які підлягають усиновленню, для активізації розвитку ССВД з метою нівелювання інституційних бар'єрів (існуючий дисбаланс та дублювання повноважень між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, високий рівень корумпованості та бюрократії). Для посилення інституційної спроможності суб'єктів управлінської діяльності, заповнення інституційного вакууму в інституціональному середовищі розвитку регіональної соціальної сфери необхідний стратегічний цілеорієнтований підхід залучення до співпраці державних та недержавних інституцій. Програмно-цільовий механізм соціального проекту «Родина та дім для дитини» за рахунок лінкіджу державних установ, бізнесу, благодійних та релігійних організацій дозволить імплементувати концептуальний підхід до створення ДБСТ.

5. Об'єктивними чинниками, які впливають на якість взаємодії суб'єктів управлінської діяльності в ССВД, є: законодавча база, кваліфікаційний рівень управлінців та регіональна політика. Враховуючи складність проблеми сирітства, важливість глибокої оцінки адекватності механізмів прийняття управлінських рішень у ССВД, завдяки застосуванню низки методологічних підходів із відповідними методами аналізу діагностики організаційно-методичного механізму управлінської діяльності ССВД у регіоні виявлені чинники активізації успішного розвитку даної сфери потребують акцентування уваги на поширенні

децентралізації у регіоні за рахунок мінімізації багатосуб'єктності прийняття управлінських рішень та на підвищенні ролі органів місцевого самоврядування за рахунок забезпечення предметності управлінського впливу та нівелювання зловживань у ССВД.

6. Шляхом розробки індикаторів (показників) соціальної ефективності управлінської діяльності сфери соціального влаштування дитини в регіоні запропонований комплексний підхід до збалансованого оцінювання управлінської діяльності в ССВД, де основними критеріями є влаштування дитини до сімейних форм виховання та інтернатних закладів усіх форм власності. Даний підхід декларує інформаційно-аналітичне забезпечення управлінської діяльності та дає можливість органам регіонального управління планувати та коригувати влаштування дітей у регіоні.

7. Основним фактором управлінського впливу та головною умовою результативності ССВД у регіоні, який визначений на основі емпіричної оцінки її розвитку, є чітко відпрацьована нормативно-правова база. Оцінка динаміки та сучасного стану даної сфери на основі комплексного моніторингу управлінської діяльності в регіоні виявила її взаємозалежності та дала можливість виділити три групи кластерів регіону, визначивши «лідерів» та «аутсайдерів» ССВД. Необхідним є внесення ряду змін до чинного законодавства для покращення ефективності управлінської діяльності в питаннях усиновлення, опіки (піклування), інтернатних закладів, створення ПС і ДБСТ та нарахування прожиткового мінімуму на дитину, започаткування спеціалізації суддів та першочерговості розгляду судових справ у питаннях захисту прав дитини ССВД.

8. Недоліками регіональних програм розвитку сфери соціального влаштування ДС і ДПБП є труднощі бюджетного фінансування, нескоординована співпраця між виконавцями програми, відсутність дієвого моніторингу якісного та кількісного виконання, відсутність механізму відповідальності державних службовців за невиконання конкретних пунктів програми. Обласні програми необхідні для регіонального розвитку, оскільки дозволяють вирішувати нагальні проблеми території та є базисом для створення ефективного інструменту

регіонального розвитку. Цільова програма «Родина та дім для дитини» одночасно забезпечує результативність використання бюджетних коштів, диференціацію джерел фінансування та вирішення проблеми соціального влаштування дітей у регіоні.

9. В основу сформованої на базі міжнародного досвіду, інноваційних підходів, концептуальних змін ССВД регіональної моделі організаційно-економічного механізму управлінської діяльності покладено пріоритетність форм управлінського впливу через переорієнтацію сфери на збереження інституту сім'ї, концептуальні форми продуктивної зайнятості населення в регіоні, трансформаційні механізми та інфраструктурне забезпечення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності даної сфери на основі загальнодержавного та регіонального менеджментів. Така модель поведінки є прийнятною для державних службовців усіх рівнів. Сама концепція доповнюється та трансформується через відповідні цілі, методи, інструменти, ресурси залежно від цілей і завдань, зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на розвиток ССВД регіону.

СИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л. М. Диалектика социалистической экономики / Л. М. Абалкин. – М., 1981. - 351 с.
2. Алексеев В. М. Проблемы самостоятельности территориальных громад / В.М. Алексеев //Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління і права. – № 3 (23), 2007. – С. 115-120.
3. Аналітичний звіт «Життєвий шлях випускників інтернатних закладів, дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей» (за результатами соціологічного опитування) / О. М. Балакірева, І. М. Чернін, О. М. Хмелевська та ін. – К. : Укр. Інст. соц. Дослідж. ім. О. Яременка, Фонд Ріната Ахметова «Розвиток України», 2010. – 106 с.
4. Андрушків Б. М. Основи менеджменту : Монографія / Б. М. Андрушків, О. Є. Кузьмін. – Львів : Світ , 1995. – 296 с.
5. Астапова Г. В. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. / Г. В. Астапова, Е. А. Астапова, Д.П. Лойко. – Донецк: Дон ГУЭТим. М. Туган-Барановского, 2001. – 526 с.
6. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций. – 2-е изд., доп. – М. : Омега-Л, 2004. – 584 с.
7. Бовыкин В. И. Новый менеджмент (управление предприятиями на уровне высших стандартов: теория и практика эффективного управления) / В. И. Бовыкин. — М.: Экономика, 1997. — 368 с.
8. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді. Академія праці та соціальних відносин. / О.В. Безпалько. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 172 с.
9. Безпалько О. В. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : [навч.-метод.комплекс] / О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця. – К. : Фенікс, 2007.– 528 с.
10. Богданов А. А. Тектология: (Всеобщая организационная наука) / Богданов А.А. – М. : Экономика, 1989. – 352 с.

11. Большой экономический словарь: 25000 терминов / под ред. А. Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2010. – 1472 с.
12. Бреддик У. Менеджмент в организации./Учебное пособие. / У. Бреддик. - М.: Инфра-М, 1997. – 344 с.
13. Брич В. Я. Вдосконалення механізму регулювання регіонального ринку праці / В. Я. Брич ; НАН України, Н.-д. центр з проблем зайнятості населення та ринку праці (НЦ ЗРП). - К. : НЦ ЗРП, 1996. - 52 с.
14. Булеев И. П. Формирование организационно-экономического механизма управления предприятием по обработке цветных металлов / И. П. Булеев. – Донецк: ИЭП НАНУ, 1993. – С.32-34
15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року № 2456-VI [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> .
16. Вейлл П. Искусство менеджмента./ П. Вейлл; пер. с англ. - М.:Новости, 1993.- 221с.
17. Виступ Уповноваженого Президента України з прав дитини на нараді щодо соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка проводилась Міністерством освіти і науки, молоді та спорту [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/22919.html?PrintVersion>.
18. Герчикова И. Н. Менеджмент : Учебник. / И. Н. Герчикова. - М.: Банки и биржи, «ЮНИТИ», 1995. – 480с.
19. Грішнова О. А. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності / О. А. Грішнова, О. В. Василик. /. Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2008. – Вип. 6. – С. 22–27.
20. Грішнова О. А. Людський розвиток-навчально-методичний посібник / О. А. Грішнова, А. В. Василик. – К. – КНЕУ, 2010. – 128 с.
21. Губанова О. В. Організаційно-правове регулювання усиновлення в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право» / О.В. Губанова. – Київ, 2011. – 17 с.

22. Гуменюк В. Я Трансформування економічних механізмів управління вищою освітою: Монографія. / В. Я. Гуменюк, І. Я. Рощик. – Рівне: НУВГП, 2012. – 219 с.

23. Державна доповідь про становище дітей в Україні [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247979402.

24. Державне управління і менеджмент: Навч. посіб. у таблицях і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. - Х.: ХРІДУ НАДУ, 2002. – 492 с.

25. Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів : наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 17. 06.2002 №293 [Електронне видання]. - Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basere/ua-xmwxwr/index.htm>

26. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проектів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2014 року № 71. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2014-%D0%BF>.

27. Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» : постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/682-2008-%D0%BF>.

28. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: [навч.-мет. посіб.] / Г. М. Бевз, М. Й. Боришевський, Л. і. Тарусова [та ін.] – К.: Міленіум, 2005. – 286 с.

29. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні : [навч.-мет. посіб.] / С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник [та ін.] – К.: Ін-Юре, 1999. – 242 с.

30. Дусановський С. Л. Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах / С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. - Т.: Економічна думка: Астон, 2003. –

199 с.

31. Жмалев В. Г. Основи менеджменту і управлінської діяльності / В. Г. Жмалев, Л. М. Шимановська. – К. : Україна, 1994. – 454 с.

32. Забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на 2013-2015 роки»: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/18695/_654.doc .

33. Звіт Департаменту сім'ї та молоді за 2012 рік. - [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/149411/2.doc>.

34. Звіт начальника Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2013 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2014. – 9 с.

35. Звіт начальника Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2014 рік про становище дітей на Тернопільщині : Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2015. – 9 с.

36. Звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації про соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за I півріччя 2015 року: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2015. – 8 с.

37. Звонар В. Теорія та практика ефективного регулювання мінімальної заробітної плати в Україні / В. Звонар // Україна : аспекти праці. – 2010. №3. – С. 21–26.

38. Інформація за бюджетною програмою «Здійснення виконавчої влади у Тернопільській області» в розрізі кодів економічної класифікації видатків за I півріччя 2015 року (звіт) [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/939/zv_2kv.pdf.

39. Карпенко О. І. Правові засади утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. / О.

І. Карпенко. – К., 2002. – 191 с.

40. Касьяненко М. М. Організація роботи та управління органами ДПС України : навч. посіб. / М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, Л. В. Цимбал. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 229 с.

41. Кифяк В.Ф. Стратегія розвитку територіальних рекреаційних систем: теорія, методологія, практика: монографія / В. Ф. Кифяк. - Чернівці: Книги - XXI, 2010. – 427 с.

42. Козаченко Г. В. Основи корпоративного управління : навч. посібник / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова, Е. Н. Коренєв. – Луганськ : Вид.: СНУ, 2001. – 480 с.

43. Козаченко Г. В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством / Г.В. Козаченко // Економіка. Менеджмент. Підприємство. – 2003. – № 11.

44. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Монографія. / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. - К.: Факт, 2002. - 260 с.

45. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. /О.В. Безпалько, Л. П. Гурковська, Т. В. Журавель та ін. /За ред. Зверєвої І. Д., Петрович Ж. В. – К.: Вид. дім «Калита», 2010. – 376 с.

46. Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TR140095.html.

47. Конвенція ООН про права дитини [Електронне видання]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

48. Конституція України, 1996. – 80 с. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

49. Концепція адміністративної реформи в Україні / Державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи. - К.: Центр політико-правових реформ, 1998. – 62 с.

50. Красножон Т. В. Соціальне сирітство в Україні як соціально-педагогічне явище / Т. В. Красножон // Вісник. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – 2009. – № 3. – С. 122-124.

51. Кронрод Я. А. Некоторые вопросы диалектики экономических отношений социализма / Я. А. Кронрод. – М., 1966. – 98 с.

52. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – К.: Кондор, 2003. – 282 с.

53. Кульман А. Экономические механизмы / Кульман А.; пер. с франц. Е. П. Островской; общ. ред. Н. И. Хрусталевой. – М. : Прогресс, 1993. – 188 с.

54. Лисенко Ю. В. Теоретичні засади управління конкурентостійкістю підприємства / Ю. В. Лисенко, І. В. Радамовська // Прометей. – 2013. – № 1 (40). – С. 172-177.

55. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. - № 1. – С.86-87.

56. Лисенко Ю. О. Принципи соціальної держави: традиції і сучасність / Ю. О Лисенко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 4. – С. 31–39.

57. Лібанова Е. М. Бідність: визначення, критерії та показники / Е. М. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 7. – С. 7-8.

58. Лібанова Е. М. Ринок праці : соціально-демографічні аспекти / Е. М. Лібанова. – К.: УАДУ, 1996. – 360 с.

59. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 580 с.

60. Лічман Л. Г. Судовий захист прав та інтересів членів сім'ї власника житлового приміщення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право та міжнародне приватне право» / Л. Г. Лічман. - Х., 2005. – 18 с.

61. Луговий В. І. Управління освітою: Навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». / В. І. Луговий –

К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

62. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: Монографія / Е. М. Лібанова, О. В. Макарова, Т. В. Боліла та ін.; За ред. Е. М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.

63. Маевский В. Логистика и финансы / В. Маевский // Финансовий директор. – 2005. – № 6. – С. 13-17.

64. Мельник А. Ф. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін [текст]: монографія / [За ред. д-ра екон. н., проф. А. Ф. Мельник]. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка». – 2009 – 528 с.

65. Мельник А. Ф., Васіна А. Ю., Дудкіна О. П. Державне та регіональне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2014. – 450 с

66. Мельник А. Ф. Державне та регіональне управління [текст]: навч. посібник / А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, О. П. Дудкіна. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 452с.

67. Мельник А. Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: монографія / А.Ф. Мельник, Г.Л. Монастирський. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 476 с.

68. Мельник А. Ф. Державне управління : навч. посіб. / О.Ю Оболенський, А. Ю. Васіна та ін. за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с

69. Методичні підходи до оцінки ефективності бюджетних програм соціального захисту молоді (регіональний аспект) / І. Г. Ткачук, Т. В. Солоджук // Регіональна економіка. – 2013. – N1. – С. 90-98.

70. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання»: наказ Міністерства економіки України від 04.12.2006 р. №367. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/Budget/367.pdf>.

71. Миколук С. М. Удосконалення інституційно-правового механізму соціального трансфертування на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / С. М. Миколук // Економічний аналіз. – 2013. – Т.14, №3. – С. 142-

147 (0,63 д.а).

72. Миколіук С. М. Теоретичні та практичні аспекти соціального захисту / В. Я. Брич, С. М. Миколіук // Економічний аналіз. - 2014. – Т.16, №1. – С. 34-38 (0,50 д.а.; особисто автору 0,25 д.а.; особистий внесок: проаналізовано практичні аспекти соціального захисту).

73. Миколіук С. М. Ефективність механізму управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей у регіоні / С. М. Миколіук // Економіка розвитку. – 2014. – №4 (72). – С. 5-10 (0,61 д.а.).

74. Миколіук С. М. Формування соціальної регіональної політики / В. Я. Брич, С. М. Миколіук // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка – 2014. – Вип. 10. – С. 27-30.

75. Миколіук С. М. Аналіз ринку праці у сфері влаштування дітей / С. М. Миколіук // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2014. – №3 (23). – С. 103-112.

76. Миколіук С. М. Захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / С. М. Миколіук // Вісник Львівського інституту економіки і туризму. Економічні науки. – 2015. – №10.. – С. 273-277.

77. Миколіук С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні / С. М. Миколіук // Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: зб. матеріалів VII Міжнар. наук. конф., 3-4 квітня 2014 р. / ТНЕУ. Ч.2. – Тернопіль : СПД-ФО Шпак В.Б., 2014. – С. 28-30.

78. Миколіук С. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: регіональний аспект / С. М. Миколіук // Соціально-економічна інтеграція України у глобальну інноваційну економіку: досвід підприємств і регіонів : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 вересня 2014 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – С. 67-69.

79. Миколіук С. М. Шляхи підвищення ефективності державно-

управлінських рішень / С. М. Миколук // Сучасні інструменти реалізації практичного менеджменту, маркетингу та логістики: особливості застосування в глобальному конкурентному середовищі: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф., 18-20 грудня 2014 р. / Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2014. – С. 198-201.

80. Миколук С. М. Державне управління у сфері влаштування дітей / С. М. Миколук // Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспекти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2015 р. / Наукова економічна організація «Перспектива». Ч. 2. – Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2015. – С. 15-18.

81. Миколук С. М. Аналіз нормативно-правового та інституційного забезпечення розвитку соціального влаштування дітей в регіоні / С. М. Миколук // Розвиток національної економіки: теорія і практика: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 3-4 квітня 2015 р., м. Івано-Франківськ. - Тернопіль : «Крок», 2015. – С. 352.

82. Миколук С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в питаннях сирітства / С. М. Миколук // Теорія і практика сучасної економіки : зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 19 листопада 2015 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2015. – С. 100-102.

83. Миколук С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму управлінської діяльності в питаннях сирітства / С. М. Миколук // Теорія і практика сучасної економіки : зб. матеріалів XVI Міжнар. наук.-практ. конф., 19 листопада 2015 р. / Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси : ЧДТУ, 2015. – С. 100-102.

84. Михайлова І. Ювенальна юстиція в Україні: проблеми становлення / І. Михайлова // Вісник прокуратури. – 2010. – № 7. – С. 99-104.

85. Мічурін Є. О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право та міжнародне приватне

право» / Є. О. Мічурін. - Х., 2000. – 16 с.

86. Моніторинг показників соціальної сфери [Електронне видання]. - Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category;jsessionid>.

87. Мордвінов О. Г. Адміністративні послуги Органів виконавчої влади та місцевого самоврядування / О. Г. Мордвінов, Л. О. Ляшенко // Держава та регіони. – 2007. – № 2. – С. 60-65.

88. Москалюк В. Ю. Дитячий будинок сімейного типу як одна з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.05 / В. Ю. Москалюк. – Х., 2003. – 176 с.

89. Мячний В. О. Активізація бюджетної політики у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / В.О. Мячний // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). - Ірпінь: НУДПСУ, 2008. - № 1. - С. 39-42.

90. Новіков В. Споживчий бюджет і бідність / В.Новіков // Вісник Федерації професійних спілок України. – 2001. – № 3. – С. 21–23.

91. Новікова Т. А. Соціально-економічна захищеність населення як об'єктивна необхідність становлення соціальної держави // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3 (57). – С. 165 – 168

92. Оболенський О.Ю. Модель регіональної соціально-економічної системи як інструмент аналізу та управління регіональним розвитком / О. Ю. Оболенський, Ю.Г. Королюк // Економіка та держава. – 2010. – №1. – С. 90-94.

93. Онуфрієва Є. І. Банківське фінансування будівництва житла / Є. І. Онуфрієва // Проблеми матеріальної культури. Економічні науки. – 2010. - № 6. – С. 41-45.

94. Осовська Г. В. Основи менеджменту : курс лекцій : навч. посіб. / Г.В. Осовська. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 600 с.

95. Пархомець М. К. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика : монографія / М. К. Пархомець, В. В. Гудак. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 255 с.

96. Пітюлич М .І. Ринок праці гірських територій: молодіжний сегмент /

М. І. Пітюлич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Актуальні проблеми регіонального розвитку. – Львів: ІРД НАНУ. – 2012. – Випуск 6(98). – С.248-253.

97. Петрочко Ж. В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ж. В. Петрочко. – К., 2011. – 44 с.

98. Петюх В.М. Ринок праці та зайнятості: навч. посіб. / В. М. Петюх. – К. : МАУП, 1997. – 120 с.

99. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>.

100. Поважний О. С. Цінні папери і фондовий ринок : навч. посіб. / О. С. Поважний, Н. С. Орлова, А. Л. Свечкіна. – 2-ге вид., виправл. і допов. – Львів : Магнолія 2006, 2012. – 360 с.

101. Покинуті діти: що приховують зачинені двері інтернатів [Електронне видання]. – Режим доступу : <http://pravo.prostir.ua/?news=1922&lang=ukr>.

102. Полеусова Г. Прожитковий мінімум як об'єктивна основа визначення рівня соціальних гарантій /Г. Полеусова // Вісник Федерації професійних спілок України. – 2001. – № 3. – С. 17.

103. Полозова В. Т. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т. В. Полозова, Ю. В. Овсюченко // Вісник МСУ / Vesntnik VSU, Економічні науки. – Т. VIII. – 2005. – №1. – С. 63-65.

104. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету міністрів України від 27.12.2001 р. №1751 Київ. [Електронне видання] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF>.

105. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а

також осіб з їх числа: Закон України від 01.07.2010 р. №2394-VI [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2394-17>.

106. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо органів і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для неповнолітніх: Закону України від 07.02.2007 р. № 609-V [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609-16>.

107. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866: постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 624 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/624-2014-%D0%BF>.

108. Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом : постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2008 р. № 219 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/219-2008-%D0%BF>.

109. Про державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 р. № 719-VII [Електронне видання]: – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>.

110. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> .

111. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. [Електронне видання]. – Режим доступу: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

112. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>.

113. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. №3723. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.

114. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон

України від 01.06.2000 р. № 1768-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.

115. Про деякі питання прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

116. Про економію державних коштів та недопущення втрат бюджету: постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 65. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/65-2014-%D0%BF>.

117. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>.

118. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2342-12>.

119. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р. № 656 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF>.

120. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу: постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. №564 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

121. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 р. № 423 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248266660>.

122. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю: постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 р. №565 [Електронне видання]. – Режим

доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>.

123. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2008 р. N 905 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF>.

124. Про затвердження Порядку розробки та виконання державних цільових програм: постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106. [Електронне видання]. – Режим доступу: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF>.

125. Про затвердження типових положень про дитячий будинок-інтернат, молодіжне відділення дитячого будинку-інтернату системи праці та соціального захисту населення: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 02.04.2008 р. №173 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0675-08>.

126. Про затвердження типових положень про службу у справах дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 р. №1068 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-%D0%BF>.

127. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.2005 р. № 878 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/878-2005-%D0%BF>

128. Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.2005 р. № 878 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/878-2005-%D0%BF>.

129. Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 8.09.2005 р. № 879 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/879-2005-%D0%BF>.

130. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2004 р. № 608 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/608-2004-%D0%BF>.

131. Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 87 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-2004-%D0%BF>.

132. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> .

133. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/586-14> .

134. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%82>.

135. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

136. Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні: Указ Президента України від 16.12.2011 року № 1163/2011 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1163/2011>.

137. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

138. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.

139. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV

[Електронне видання]. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.

140. Про стан виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень з питань захисту прав дітей. - [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/13117/_11.doc.

141. Про Типове положення про притулок для дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/565-97-%D0%BF>.

142. Програма захисту населення і територій Тернопільської області від надзвичайних ситуацій, техногенного та природного характеру на 2014-2017 роки» : Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/2917/progr2014_2017zc.doc

143. Програма подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на 2012 - 2015 роки» : Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.obl-rada.te.ua>.

144. Радугин А. Введение в менеджмент / А. Радугин. – Воронеж: Высш.школа., 1995. – 195 с.

145. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України / О. О. Зотова, О. І. Крикун, Л. М. Черенько та ін.; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. – 428 с.

146. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2006 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2007. – 12 с.

147. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2007 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2008. – 15 с.

148. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2008 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2009. – 14 с.

149. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2009 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2010. – 21с.

150. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2010 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2011. – 28 с.

151. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2011 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2012. – 29 с.

152. Річний звіт Служби у справах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації за 2012 рік про становище дітей на Тернопільщині: Служба у вправах дітей Тернопільської обласної державної адміністрації, 2013. – 24 с.

153. Рішення Тернопільської обласної ради від 15.03. 2014 р. № 1633. [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/20893/program_struktura2015.doc.

154. Розмежування функцій державного управління та місцевого самоврядування // Трансформація моделі економіки України: ідеологія, протиріччя, перспективи / За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999. – С. 378-396.

155. Розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 17.06.2014 р. № 226-од [Електронне видання]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/data/upload/catalog/main/ua/34591/_285.doc.

156. Рудаєва Л. Функції органів опіки та піклування за новим Сімейним Кодексом України // Юридичний вісник України. – 2003. – №3. – С.9-10.

157. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико - правове дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави та права; історія політичних та правових учень» / Н. Я. Рудий. – Львів, 2011. – 22 с.

158. Румянцева К. Р. Менеджмент в організації / К. Р. Румянцев. – М.: УЦ «Перспектива», 1997. – 321с.

159. Севрюкова І. Ф. Проблеми правового регулювання майнових та житлових прав дитини у сучасному законодавстві України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – №2. – С. 46-47.

160. Сімейний кодекс України від 10.01.2002р. №2947-III [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

161. Скібіцька Л. І. Організація праці менеджера / Л. І. Скібіцька. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

162. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.

163. Стрижеус Л. В. Територіальна організація соціальної інфраструктури регіону / Л.В. Стрижеус // Економічний простір: Збірник наукових праць. –2013. – № 72. – С. 101-110.

164. Спицина Н. С. Конституційно-правовий аспект взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування / Н. С. Спицина, Н. Л. Сапельнікова // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк, 2008. – Т. IX, вип. 95, серія «Державне управління». – С. 174-182.

165. Статистичний щорічник України за 2012 рік: статистичний щорічник / Держ. ком. статистики України / О.Г. Осауленка (відп. за вип.). – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013 – 568 с.

166. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2014 рік / За ред. Т. М. Гришук. – Тернопіль, 2015. – С. 436.

167. Таранюк Л. М. Економічне обґрунтування реструктуризації промислових підприємств в умовах перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економіки» / Л. М. Таранюк. – Суми, 2005. – 21 с.

168. Терницька С. В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна

педагогіка» / С. В. Терницька. – К., 2009. – 22с.

169. Тернопільська обласна комплексна програма соціальної підтримки мало захищених верств населення «Турбота» на 2015 рік»: Тернопільська обласна Програма [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.obl-rada.te.ua/wp-content/uploads/oblradate/2015/06/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-1967.zip>.

170. Тимцуник В. Система державної влади в демократичному суспільстві / В. Тимцуник // Вісник НАДУ. – 2007. – № 3. С. 17.

171. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учеб. для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с англ. под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой. – М. : Банки и биржи : ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

172. Туленков М. В. Концептуальні засади організації сучасного менеджменту : монографія / М. В. Туленков. – К. ; Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. – 350 с.

173. Україна-2013: підсумки року. 80% українських сиріт мають батьків. Автор - Лілія Дворецька, НБН. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://nbnews.com.ua/ua/tema/109312>.

174. Управління в митній службі : підручник / [Ю. Д. Кунєв, І. М. Коросташова, А. В. Мазур, С. П. Шапошник] ; за заг. ред. Ю. Д. Кунєва. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 142.

175. Управлінські (адміністративні) послуги - новела адміністративного права // Адміністративна реформа для людини: Наук. - практ. нарис / За ред. І. Коліушка. – К.: Центр політико-правових реформ, 2001. – С. 25-35.

176. Уткин Э. А. Государственное и муниципальное управление / Э. А. Уткин, А. Ф. Денисов. – М. : ЭкМОС, 2003. – 304 с.

177. Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України: монографія / [В. Г. Дем'янишин, І. С. Гуцал, О. П. Кириленко та ін.]. – Т.: ТНЕУ, 2014. – 464 с.

178. Фрицький О .О. Державна влада в Україні: становлення, організація,

функціонування / О. О. Фрицький. – Д. : Ліра – ЛТД, 2006. – 360 с.

179. Фролов А. История создания «детских деревень» семейного типа / А. Фролов, Ю. Трушина // Социальная педагогика. – 2004. – №1. – С.29-31.

180. Холя Р. Х. Организации: структуры, процессы, результаты / Р. Х. Холя. – СПб. : Питер, 2001. – С. 414.

181. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності / В. В. Цветков. – Харків : Право, 1996. – 164 с.

182. Цибуліна І. В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Державні механізми управління» / І. В. Цибуліна. – Х., 2006. – 19с.

183. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV [Електронне видання]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

184. Чеппелз Е. Менеджмент у державному управлінні / Е. Чеппелз ; за ред. С. В. Синиці; пер. з англ. – К., 1996. – 163 с.

185. Чечет В. Альтернативні форми виховання дітей, які проживають у дитячих установах.// Управління освітою. – 2003. – № 15-16. – С. 10-11.

186. Чиркин В. Е. Государственное управление. Элементарный курс / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2003. – 320 с.

187. Чорна Ж. Л. Право неповнолітніх на житло // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 2 (6). – С.81-85.

188. Шевченко М. Г. Економічний розвиток: методологія, еволюція теорій, перспективи дослідження : монографія / М. Г. Шевченко, О. О. Шевченко. – Краматорськ : ДДМА, 2014. – 312 с.

189. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою : монографія / В. О. Шевчук. – К. : Київ, торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.

190. Шершньова З .Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : КНЕУ, 2004. – 598 с.

191. Шкурупій В. О Навч. посіб. / О. В. Шкурупій, В. В. Гончаренко, І. А.

Артеменко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.

192. Энтин Л. М. Разделение властей: опыт современных государств / Л. М. Энтин. – М. : Юрид. лит., 1995.

193. Энциклопедический словарь бизнесмена. Менеджмент, маркетинг, информатика / [под ред. М. И. Молдованова]. – К.: Техника, 1993. – 856 с.

194. Эрдман К. Организационная структура правительства и структура управления / Клаус Эрдман, Вольфганг Шефер, Эрхард Мундхенке. – Heidelberg : R.V. Deckers Verlag, 1996. – 125 с.

195. Эффективность государственного управления / пер. с англ. ; общ. ред. С. А. Батчикова и С. Ю. Глазьева. – М. : Фонд «За экономическую грамотность» : Рос. экон. журн. : Консалт- банкир, 1998. – 848 с.

196. Якість розрахунків індексу споживчих цін в Україні цілком відповідає міжнародним стандартам [Електронне видання] // Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244999673.

197. Якубовський О. П. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії : монографія / О. П. Якубовський, Т. А. Бутирська. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2004. – 196 с.

198. Balk W. Productivity in Government: A. Legisslative Focus / Public Productivity Review. – 984. – №8.

199. Behn, Robert D. The New Public Management Paradigm and the Search for Democratic Accountability // International Public Management. – P.135-150.

200. Bryant S. Federal Productivity Lesson / S. Bryant, R. Joyce // The Bureaucrat. – 1984. – V. 13. – № 1.

201. Capareto C., Fonseca F. Administracao Publica: Moderizacao. Qualidade e Inovacao. – Lisboa, 2005. – P. 26.

202. Employment and Social Developments in Europe 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7684>

203. Flexibility and competitiveness: labour market flexibility, innovation and organisational performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://cordis.europa.eu/documents/%20documentlibrary/90882401EN6.pdf>.

204. Maurel M.- C. Small communities and rural areas: decentralization reforms in France.-London: Belhaven, 1993.

205. Mykoliuk S. Analysis of the forms of placement of the orphans and deprived of parental care children and its effectiveness in Ukraine.- Baltic Journal of Economic Studies / Svitlana Mykoljuk. – 2015. – P.101-106.

206. Pollit C and Bouckaert G. Public Management Reform: A Comparative Analysis.-Oxford Universiti Press, 2002.

207. Tanzi V. Globalization and Future of Social Protection. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2000.

208. Tanzi V., Schuknecht L. Public Spending in the 20th Century: A Global Perspective. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

ДОДАТКИ

Додаток А

Перелік документів, що підтверджують юридичний статус дитини

№	Визначення термінів п/п згідно із Законом України "Про охорону дитинства"	Документи, які засвідчують статус, та деякі коментарі до процедури	Можливі форми влаштування*
1.	2.	3.	4.
1.	Дитина-сирота - це дитина, в якій померли чи загинули батьки	Свідцтво про смерть обох батьків. Якщо дитину виховувала одинока мати, має бути свідцтво про смерть та довідка з органу реєстрації актів цивільного стану, що батько дитини записаний за вказівкою матері згідно зі ст.135 Сімейного кодексу (до 01.01.04 згідно ст. 55 Кодексу про шлюб та сім'ю України)	Усиновлення та інші форми**
Діти, позбавлені батьківського піклування - це діти, які залишились без піклування батьків у зв'язку з :			
2.	позбавленням їх батьківських прав;	Рішення суду про позбавлення батьків батьківських нрав. Підстави для позбавлення батьківських прав та правові наслідки позбавлення визначаються ст.ст. 164, 166 Сімейного кодексу	Усиновлення та інші форми
3.	відібрання у батьків без позбавлення батьківських прав;	Рішення суду про відібрання дитини від батьків не позбавляючи їх батьківських прав. Відібрання регламентується ст.170 Сімейного кодексу. Хочемо звернути увагу: якщо протягом тривалого часу батьки дитини не стали на шлях виправлення і не відпадають причини, які перешкождали належному вихованню дитини її батькам, доцільно позбавляти таких батьків батьківських прав, оскільки правові наслідки позбавлення та відібрання різні. Також важливо врахувати, що суд у разі позбавлення батьківських прав, має накладати заборону на відчуження майна та житла дітей, про що повідомляє нотаріальну контору за місцем знаходження майна або житла (ст. 17 Закону України "Про охорону дитинства")	

Продовження додатку А

1	2	3	4
4.	визнання батьків безвісно відсутніми;	Рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою. Згідно зі ст.43 Цивільного кодексу фізична особа може бути визнана безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
5.	оголошення батьків померлими;	Рішення суду про оголошення фізичної особи померлою та свідцтво про смерть, яке видається органами реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду. Згідно зі ст.46 Цивільного кодексу України фізична особа може бути оголошена померлою, якщо: - у місці її постійного проживання немає відомостей про її перебування протягом трьох років; - якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припустити її загибель від нещасного випадку; після спливу шести місяців з часу зникнення за вказаних обставин; - пропала безвісти у зв'язку із воєнними діями після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій; - з урахуванням конкретних обставин суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше шести місяців. Див. Також ст.47 Цивільного кодексу про правові наслідки оголошення фізичної особи померлою. Порядок оголошення фізичної особи померлою встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
6.	визнання батьків недієздатними;	Рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною. Обставини визнання фізичної особи недієздатною визначені у ст.39 Цивільного кодексу України. Порядок визнання встановлюється Цивільно-процесуальним кодексом України.	Усиновлення та інші форми
7.	відбування покарання в місцях позбавлення волі;	Вирок суду.	

Продовження додатку А

1	2	3	4
8.	<p>Перебування під вартою на період досудового слідства;</p>	<p>Постанова слідчого, санкціонована судом (до 2001 року - прокурором)</p>	<p>Тимчасове влаштування дитини***</p>
9.	<p>розшуком їх органами внутрішніх справ, нов'язанми з ухилянням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;</p>	<p>Ухвала суду про оголошення в розшук, довідка з органів внутрішніх справ про розшук.</p>	<p>Усі форми крім усиновлення</p>
10.	<p>тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;</p>	<p>Довідка з медичної установи про тривалу хворобу батьків.</p>	<p>Усі форми крім усиновлення</p>
11.	<p>нідкнуті діти: діти, батьки яких невідомі;</p>	<p>Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17.03.04 № 142/275. Цим наказом затверджена форма акта, інструкція про його заповнення).</p>	<p>Усиновлення та інші форми</p>
12.	<p>До 17.03.2004 року Акт про знайдену (залишену) дитину. Крім цього, слід звернути увагу чи є інформація з органів внутрішніх справ про розшук батьків, особливо, якщо дитина знайдена у такому віці, що може повідомляти інформацію про себе, батьків, місце проживання тощо.</p>	<p>Усиновлення та інші форми</p>	<p>Усиновлення та інші форми</p>

Продовження додатку А

1	2	3	4
8.	<p>Перебування під вартою на період досудового слідства;</p> <p>розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаними з ухилянням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;</p>	<p>Постанова слідчого, санкціонована судом (до 2001 року - прокурором)</p>	<p>Тимчасове влаштування дитини***</p>
9.	<p>розрахунок органів внутрішніх справ, пов'язаними з ухилянням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження;</p>	<p>Ухвала суду про оголошення в розшук, довідка з органів внутрішніх справ про розшук.</p>	<p>Усі форми крім усиновлення</p>
10.	<p>тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;</p>	<p>Довідка з медичної установи про тривалу хворобу батьків.</p>	<p>Усі форми крім усиновлення</p>
11.	<p>відкинуті діти: діти, батьки яких невідомі;</p>	<p>Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17.03.04 № 142/275. Цим наказом затверджена форма акта, інструкція про його заповнення).</p>	<p>Усиновлення та інші форми</p>
12.	<p>тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;</p>	<p>До 17.03.2004 року Акт про знайдену (залишену) дитину. Крім цього, слід звернути увагу чи є інформація з органів внутрішніх справ про розшук батьків, особливо, якщо дитина знайдена у такому віці, що може повідомляти інформацію про себе, батьків, місце проживання тощо.</p>	<p>Усиновлення та інші форми</p>

Продовження долатку А

1	2	3	4
13. Діти, від яких відмовились батьки	Акт про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину (тут дана повна назва документу згідно з наказом, реквізити якого див. вище), письмова відмова батьків звернись увагу: згідно з Сімейним кодексом батьки зобов'язані забрати дитину з пологового будинку або іншого закладу охорони здоров'я, Відмова від дитини є підставою для позбавлення батьківських прав (див. ст.ст. 143, 155, 164 Сімейного кодексу України. До 01.01.04 ст.70 Кодексу про шлюб та сім'ю). Тобто, якщо має місце відмова від дитини - необхідно висувати позов про позбавлення батьків дитини батьківських прав. Відповідні документи мають бути в особовій справі дитини.	Усиновлення та інші форми	
14 перебуванням батьків на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції	батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку із перебуванням батьків на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції., що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей за формою згідно законодавства.	Усі форми крім усиновлення	
15. Безпритульні діти - це діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.	Фактично безпритульні діти - це не статус, а ознака дитини за місцем перебування (тобто відсутністю житла, певного місця проживання). Після влаштування таких дітей у притулок або лікарню, якщо за станом здоров'я це необхідно, відповідні органи виконавчої влади вживають заходів до встановлення особи дитини, її родинних зв'язків, пошуків документів тощо. Така дитина може виявитися сиротою, тоді на підтвердження її статусу буде свідоцтво про смерть батьків, в разі позбавлення батьківських прав - рішення суду тощо (див. усю таблицю). Але в будь-якому випадку мають бути знайдені, поновлені або підготовлені належні документи.	Не підлягає влаштуванню	

Продовження додатку А

Узагальнено та доповнено автором за даними [30].

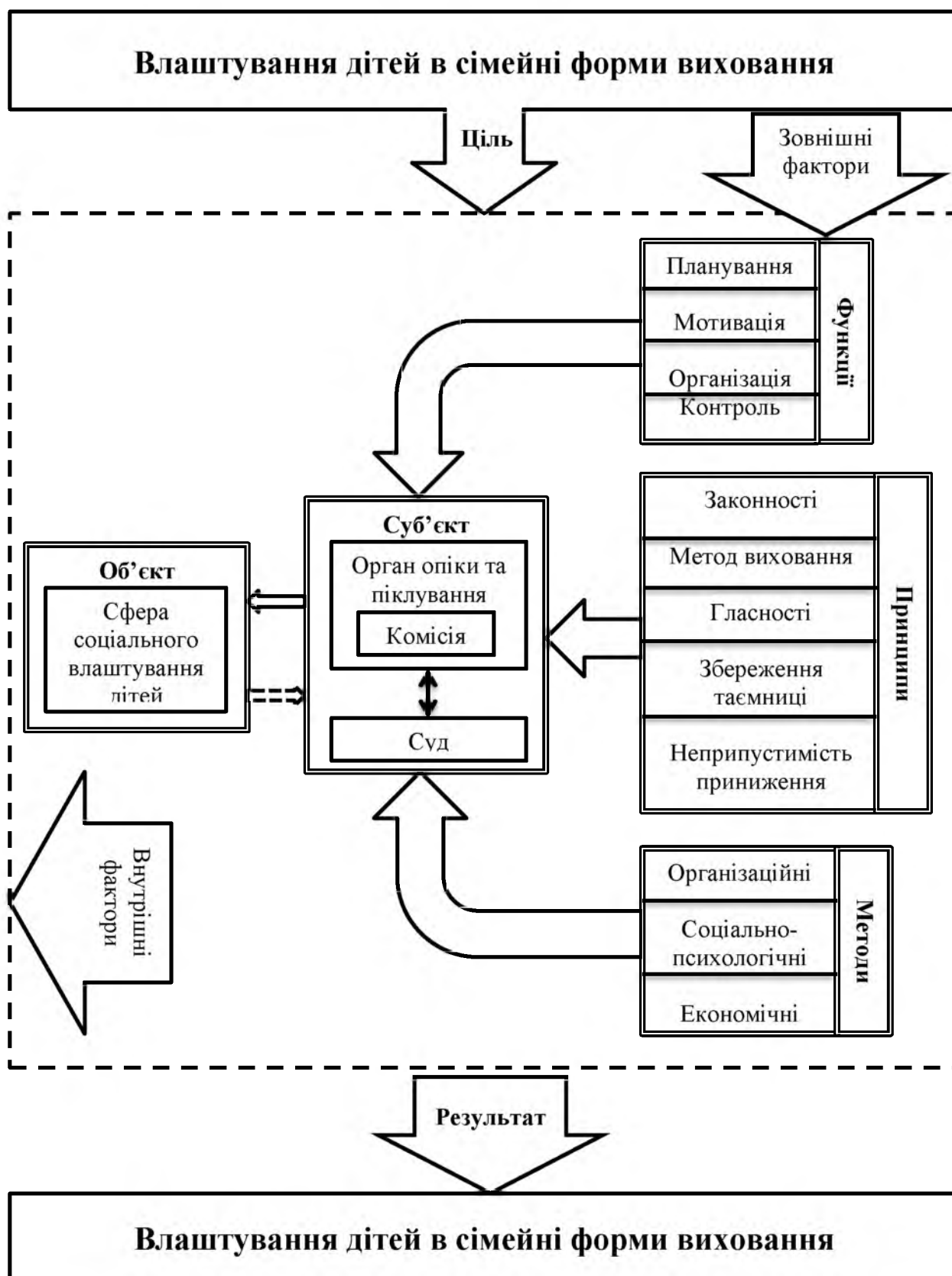
* – для всіх категорій можливій формі влаштування дітей (опіка, прийомна сім'я, дитячий будинок, інтернатний заклад) крім усиновлення,

** дитина, яка перебуває під опікою (підкуванням) може бути усиновлена якщо опікує (підкувальник) дав письмову згоду на її усиновлення,

*** дитина повинна бути тимчасово влаштована до родичів під опіку або інтернатний заклад на період досудового слідства.

Додаток Б

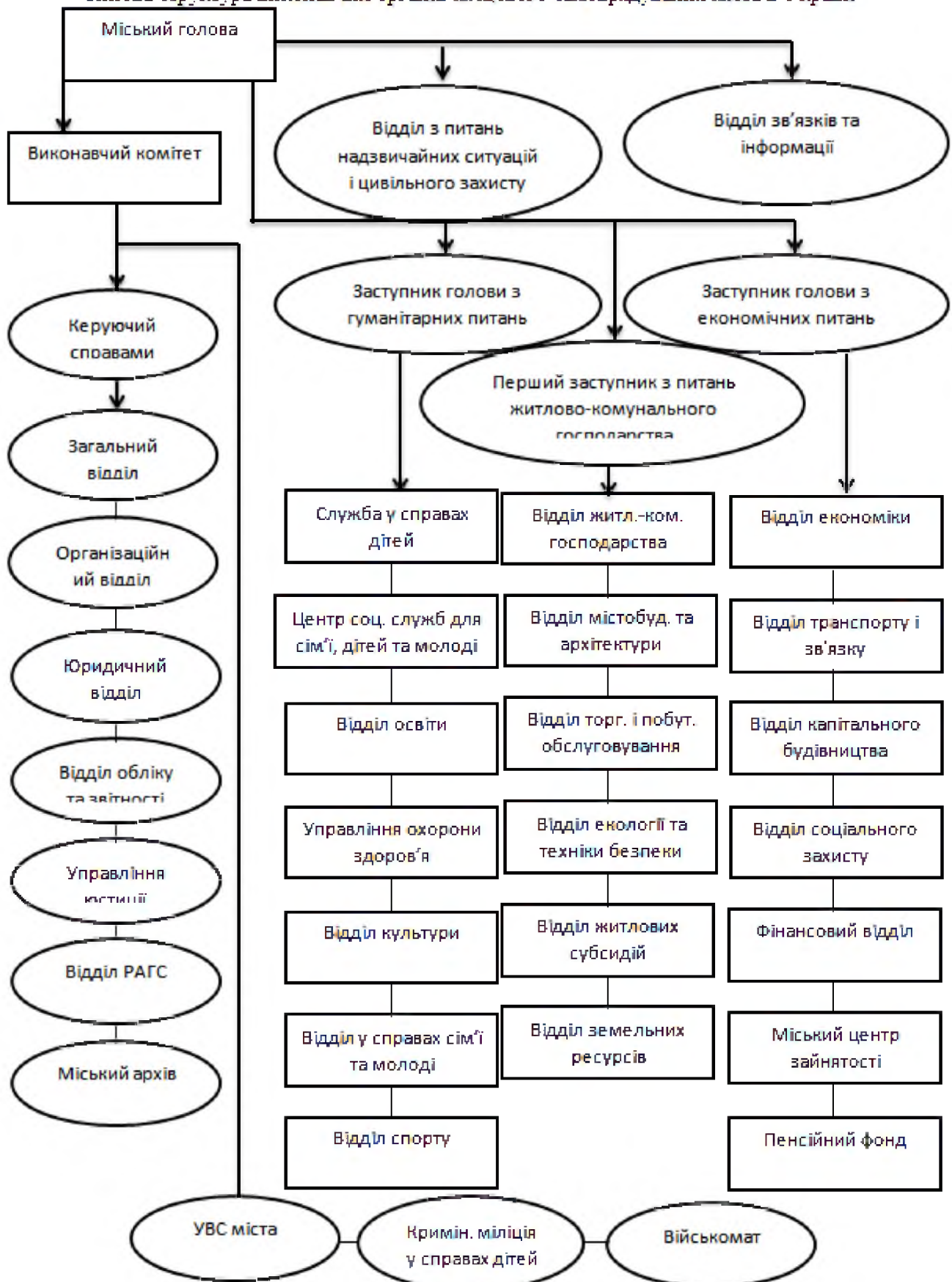
Схема організаційно-економічного механізму як системи управління*

Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [65; 68]

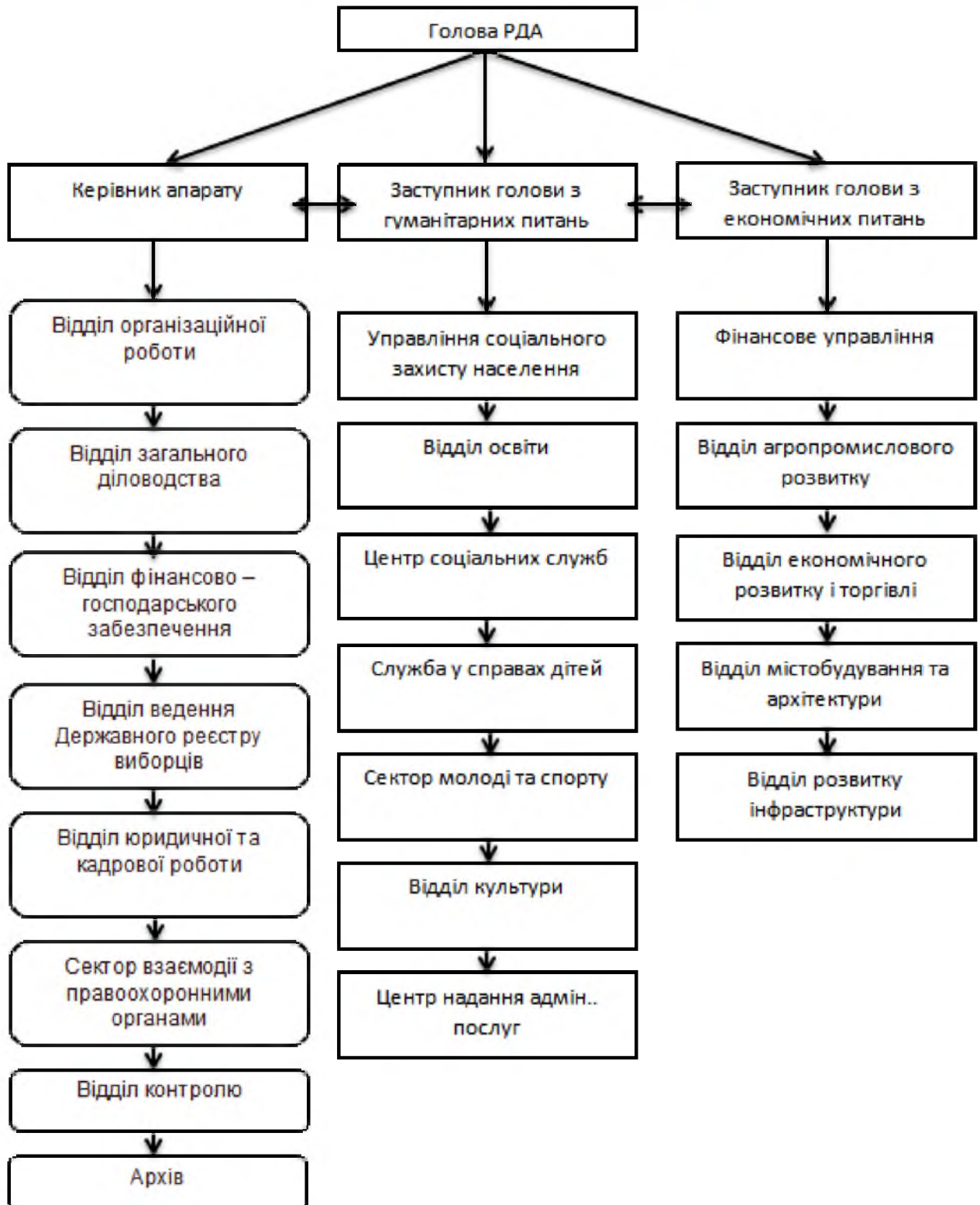
Додаток В

Типова структура виконавчих органів місцевого самоврядування міста в Україні

Додаток Д

Типова структура райдержадміністрації

Додаток Е

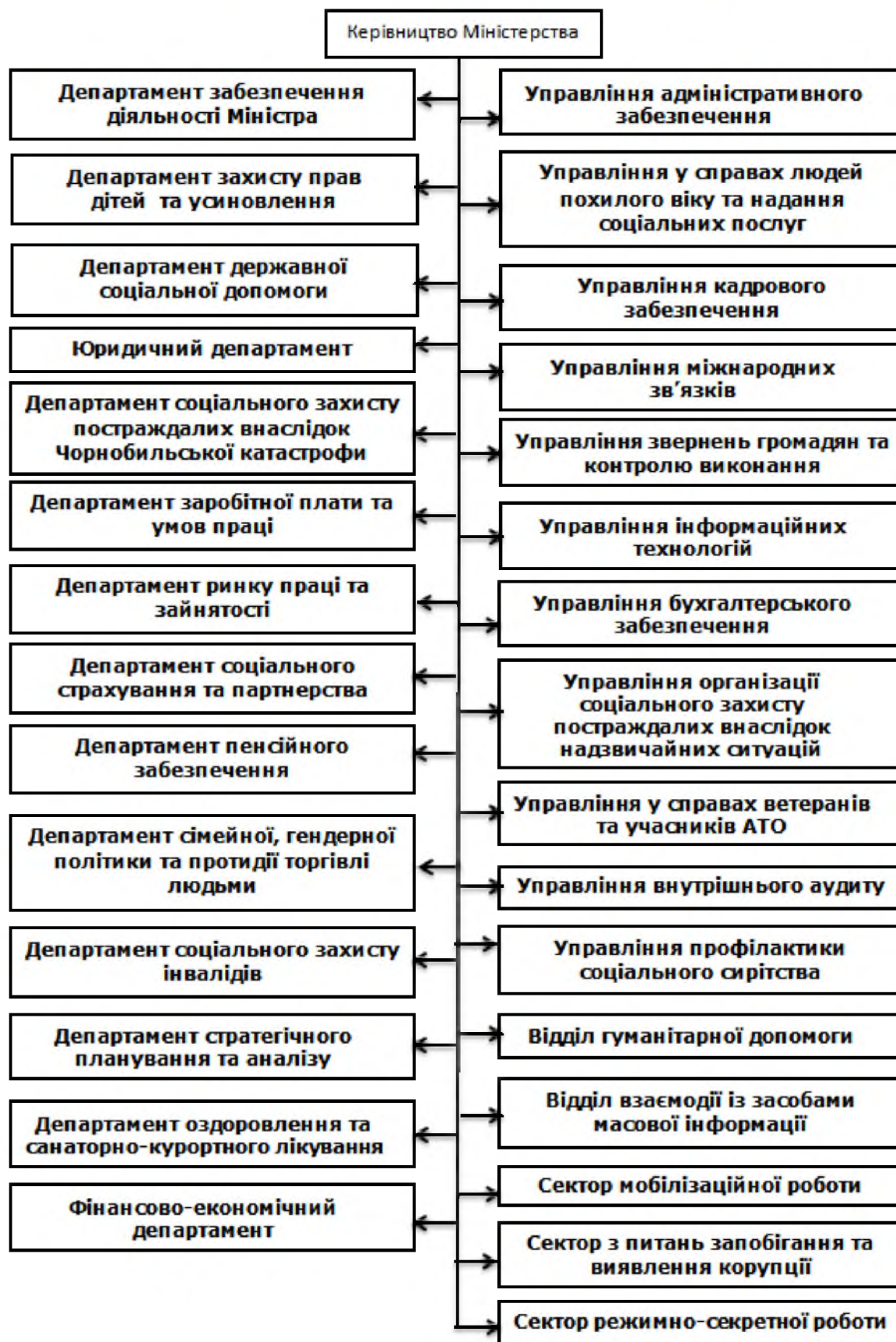
**Показники соціальної ефективності управлінської діяльності сфери
соціального влаштування дітей***

Назва району, міста обласного значення	Чисельність дітей, які перебувають на первинному обліку станом на 01.01.2013	Всього дітей у сімейних формах виховання станом на 01.01.2013	Соціальна ефективність управлінської діяльності регіону, %
АР Крим	4409	3578	81,1
Вінницька	2916	2405	82,4
Волинська	1846	1555	84,2
Дніпропетровська	9323	7799	83,6
Донецька	9897	7911	79,9
Житомирська	3584	2864	79,9
Закарпатська	2397	1801	75,1
Запорізька	4248	3221	75,8
Івано-Франківська	1603	1376	85,8
Київська	3666	3081	84
Кіровоградська	3375	2706	80,1
Луганська	4880	3608	73,9
Львівська	2801	2349	83,8
Миколаївська	3816	2834	74,2
Одеська	6432	4938	76,7
Полтавська	2589	2065	79,7
Рівненська	1844	1680	91,1
Сумська	2363	1945	82,3
Тернопільська	1250	1037	82,9
Харківська	4756	4019	84,5
Херсонська	3166	2610	82,4
Хмельницька	2352	1851	78,6
Черкаська	2485	2120	85,3
Чернівецька	1246	1062	85,2
Чернігівська	2537	1983	78,1
м. Київ	2412	2061	85,4
м. Севастополь	672	551	81,9
Разом	92865	75010	80,7

*Джерело: розраховано та складено автором за даними [33]

Додаток 3

Схема Міністерства соціальної політики України

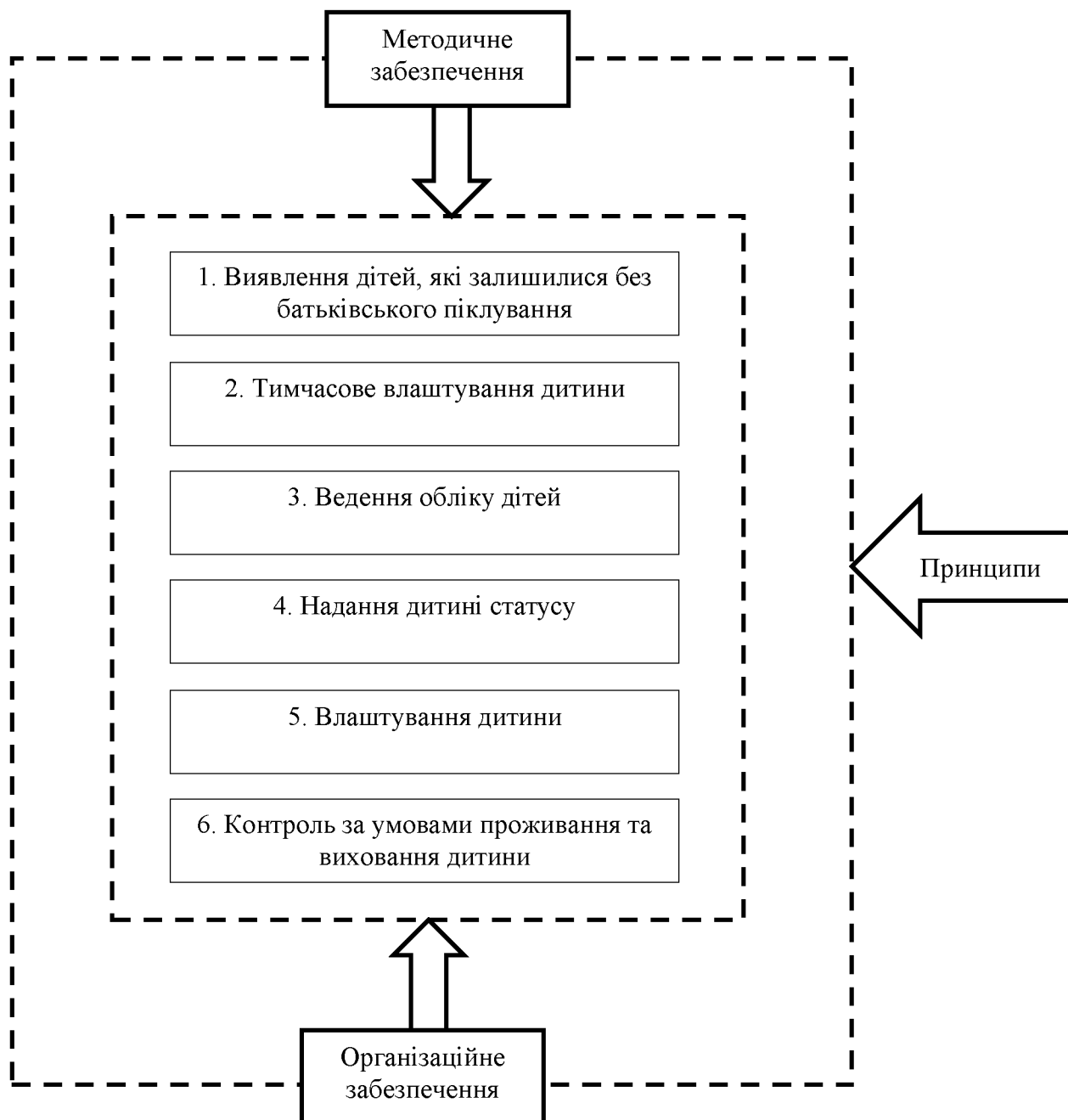
Додаток И

Нормативно-правові акти*

№ з/п	Групи нормативно-правових актів	Назва нормативно-правового акту
1	2	3
1	Законодавчі акти у сфері захисту прав дітей	Конституція України, Конвенція ООН про права дитини, Сімейний кодекс, Цивільний кодекс, Закони України: «Про охорону дитинства», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо [47; 48; 133; 134; 136; 159; 182]
2	Законодавчо-нормативні акти у сфері соціальної підтримки і соціального забезпечення сімей з дітьми	Закони України: «Про соціальні послуги», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [111; 113; 138]
3	Нормативно-правові акти, що регламентують процедуру виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування, та їх подальше влаштування	Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Постанови Кабінету Міністрів України: «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю», «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» [98; 117; 119; 121; 122]
4	Нормативно-правові акти, що стосуються діяльності закладів соціального захисту й обслуговування дітей	Постанови Кабінету Міністрів України: «Про Типове положення про притулок для дітей», «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей», «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини», «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної допомоги», «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту» тощо [126; 127; 128; 129; 130; 140]

*Джерело: складено за даними [45]

Додаток К

**Послідовність реалізації організаційно-методичного забезпечення
управлінської діяльності ***

* Джерело: узагальнено та побудовано автором за даними [45, С.24; 167, С.58]

Додаток Л

Координація суб'єктів управлінської діяльності сфери соціального захисту дітей за 1-ше півріччя 2015 року

№	Форми взаємодії	Брежанський	Борщівський	Бучацький	Гусятинський	Заліщицький	Збаразький	Зборівський	Козівський	Кременецький	Лановецький	Монастирський	Підволочиський	Підгаєцький	Теребовлянський	Тернопільський	Чортківський	м. Чортків	Шумський	м. Тернопіль	Всього
1	Комісія у справах дітей	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	114
2	Координаційні ради ССД	6	0	6	2	6	2	1	0	3	6	0	2	0	5	3	6	6	7	2	63
3	Колегії ССД	0	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	3	2	2	0	2	0	7	0	35
4	Кількість нарад, семінар з питань захисту прав дітей	0	2	0	2	2	4	9	0	34	2	1	2	0	10	1	0	0	1	4	74
5	Кількість засідань колегій РДА, на яких розглядалися питання захисту прав дітей	1	2	1	0	0	0	0	2	0	1	1	2	0	2	1	2	0	0	21	36
6	Кількість засідань сесій районна (міської) рад, на яких розглядалися питання захисту прав дітей	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	1	1	0	2	9
Всього		13	13	15	12	16	14	17	10	45	17	12	15	8	26	12	17	13	21	35	331

Додаток Н

Інформація щодо чисельності дітей-сиріт, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб та громадян з їх числа, які перебувають на квартирному обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов станом на 01.07.2015

Райони	Чисельність дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на кварт обліку віком від 16 до 18 років (протягом I півріччя 2015 р., II півріччя 2015 р. і т.д.)	Чисельність осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартобліку віком від 18 до 23 років (протягом I півріччя 2015 р., II півріччя 2015 р. і т.д.)	Чисельність громадян з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на квартирному віком до 35 років (протягом I півріччя 2015 р., II півріччя 2015 р. і т.д.)	Чисельність громадян з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають на кварт. обліку, віком старше 35 років (протягом I півріччя 2015 р., II півріччя 2015 р. і т.д.)
Бережани	1	1	2	0
Борщів	8	13	11	0
Бучач	6	4	0	0
Г усятин	2	4	0	0
Заліщики	0	1	0	0
Збараж	2	22	0	0
Зборів	1	1	0	0
Козова	2	4	0	0
Кременець	14	0	0	0
Ланівці	0	0	0	0
Монастириськ	1	6	2	0
Підволочиськ	0	2	0	0
Підгайці	2	1	0	0
Теребовля	13	12	0	0
Тернопільський	8	16	0	0
Чортківський	0	0	0	0
Шумський	1	2	0	0
м. Тернопіль	11	18	10	9
м. Чортків	0	0	0	0
ВСЬОГО	72	107	25	9

* Джерело: побудовано автором за даними [36, С.7]

Додаток П

Інформація щодо стану регіональних програм із забезпечення житлом дітей-сиріт житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа на 2015 рік станом на 01.07.2015*

Райони	Стан реалізації регіональних програм у 2015 році щодо забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа				Загальна чисельність дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, які протягом звітного періоду отримали житло, були придбані за кошти:			Загальна чисельність дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, які протягом звітного періоду отримали житло, з них за віком:		
	передбачені кошти на реалізацію регіональної програми на 2015 рік (тис. грн.), а саме:		фактично використано (всього) протягом звітного періоду(тис. грн.), а саме:		передбачені регіональними програмами, з них:		інших джерел, не заборонених законодавством	16-18 років	18-23 років	старше 23 роки
	на придбання житлового приміщення	на здійснення ремонтних робіт	на придбання житлового приміщення	на здійснення ремонтних робіт	за кошти обласного бюджету	за кошти місцевого бюджету				
Бережани	80000	20000	0	0	0	0	0	0	0	0
Борщів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Бучач	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Гусятин	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Заліщики	100000	30000	0	0	0	0	0	0	0	0
Збараж	357984	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Зборів	341460	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Козова	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кременець	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ланівці	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Монастириськ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Підволочиськ	150000	150000	0	0	0	0	0	0	0	0
Підгайці	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Теребовля	0	20000	0	20000	0	0	0	0	0	0
Тернопільський	0	25000	0	0	0	0	0	0	0	0
Чортківський	80000	20000	0	0	0	0	0	0	0	0
Шумськ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
м. Тернопіль	0	20000	0	20000	0	0	0	0	0	0
м. Чортків	50000	10000	0	0	0	0	0	0	0	0
ВСЬОГО	1159444	295000	0	40000	0	0	0	0	0	0

*Джерело : побудовано автором за статистичними даними [36]

Додаток Р

Показники канонічних кореляцій

№	Статистичні показники	Опіка	ПС	ДБСТ	Інтер.
1	Кількість населення, тис.	0,87	0,37	-0,07	0,49
2	Щільність населення, осіб/1км ²	0,46	0,17	-0,26	0,32
3	Прямі іноземні інвестиції на 1 особу(доп. США}	0,09	0,27	0,30	-0,06
4	Капітальні інвестиції на 1 особу (у фактичних цінах, гр	0,32	-0,04	0,39	0,14
5	Обсяги виконання будівельних робіт (у фактичних цін	0,83	0,38	-0,16	0,53
6	Природній приріст (скорочення населення)	0,54	0,30	-0,02	0,42
7	Кількість зареєстрованих безробітніх	0,81	0,50	-0,17	0,60
8	Навантаження на 1 вільне робоче місце	-0,33	-0,10	0,33	-0,02
9	Кількість громадян, які мали статус безробітного впродовж року, осіб	0,78	0,44	-0,01	0,56
10	З них працевлаштовано, осіб	0,55	0,27	0,01	0,40
11	З них працевлаштовано, % до загальної кількості зареєстрованих безробіть	-0,48	-0,56	-0,06	-0,42
12	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	0,42	0,09	0,24	0,29
13	Роздрібний товарообіг підприємств на 1 особу (грн	0,76	0,33	-0,20	0,41
14	Продовольчі товари	0,80	0,35	-0,23	0,46
15	Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	0,54	0,16	-0,37	0,16
16	Кількість дошкільних навчальних закладів (одиниць)	0,19	-0,20	0,40	0,10
17	Кількість дітей у дошкільних навчальних закладах, осіб	0,80	0,32	-0,17	0,49
18	Озоплення дітей дошкільними навчальними закладами (% до кількості діт	0,18	-0,08	-0,22	0,19
19	Кількість освітніх навчальних закладів	0,42	0,35	0,30	0,18
20	Кількість учнів у загальноосвітніх навчальних закладах на початок навчаль	0,87	0,38	-0,13	0,55
21	Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	-0,12	-0,01	-0,10	0,07
22	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів на 10 тис. насел	-0,39	-0,21	-0,14	-0,24
23	Кількість бібліотек, одиниць	0,02	0,18	0,33	-0,20
24	Бібліотечний фонд (на 100 населення, примірники)	-0,22	-0,06	-0,16	-0,07
25	Кількість клубних закладів, одиниць	-0,16	0,05	0,35	-0,26
26	Кількість закладів відпочинку, одиниць	-0,14	0,02	0,11	-0,10
27	Кількість місць в закладах відпоч, одиниць	-0,13	-0,24	0,30	-0,17
28	Кількість дітей, які оздоровились, осіб	-0,12	-0,15	0,43	-0,07
29	Питома вага оздоровлення дітей у загальній кількості дітей 7-16 років, %	-0,18	-0,04	0,17	0,00
30	Кількість виявлених злочинів, одиниць	0,82	0,38	-0,22	0,51
31	Забезпеченість населення житлом (у середньому на 1 особу, м ² загальної плоі	-0,06	-0,14	-0,02	-0,09
32	Прийнято в експлуатацію житла (м ² загальної площі на тисячу населення	0,43	0,12	0,03	0,14
33	Надання населенню субсидій на оплату житлово-комунальних послуг (кількість	0,81	0,57	-0,44	0,55
34	Кількість легалізованих громадських організацій	0,80	0,41	-0,18	0,56

Додаток С

Соціально-демографічні показники по Тернопільській області за 2014 рік*

	Кількість населення, тис.	Природний приріст (скорочення населення)	Кількість зареєстрованих безробітних	Навантаження на 1 вільне робоче місце	Кількість громадян, які мали статус безробітного впродовж року, осіб	З них працевлаштовано, осіб	З них працевлаштовано, % до загальної кількості зареєстрованих безробітних
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7
Бережанський	41,4	-6,3	850	26	2381	686	28,8
Борщівський	67,9	-7,2	1050	53	2721	802	29,5
Бучацький	63,9	0,2	728	30	2314	864	37,3
Гусятинський	61,1	-6,8	1378	66	4333	1532	35,4
Заліщицький	47,5	-5,5	458	29	1398	416	29,8
Збаразький	58,2	-3,9	1029	21	2872	1159	40,4
Зборівський	42,3	-7,5	813	33	2125	610	28,7
Козівський	38,4	-6,4	716	48	1919	653	34
Кременецький	68,9	-1,4	1439	27	4031	1151	28,6
Лановецький	29,8	-4,9	534	24	1648	591	35,9
Монастириський	28,9	-10,5	323	15	1024	394	38,5
Підволочиський	42,9	-6,4	607	43	1674	571	34,1
Підгаєцький	18,9	-8,5	299	9	882	463	52,5
Теребовлянський	66,5	-5,8	819	17	2320	847	36,5
Тернопільський	66,6	-2,1	409	4	3048	813	26,7
Чортківський	45,4	-8,7	128	33	814	391	48
Шумський	33,8	-2,3	723	36	2099	607	28,9
м. Тернопіль	217,8	3,3	2768	4	6148	1203	19,6
м. Чортків	29,7	0,5	671	33	1754	589	33,6

* Джерело: за статистичними даними

Додаток Т

Економічні показники по Тернопільській області за 2014 рік*

	Z_1	Z_2	Обсяги виконання будівельних робіт (у фактичних цінах, тис. грн.)	Z_3	Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	Z_4	Роздрібний обіг продовольчих товарів підприємств на 1 особу (грн)	Z_5	Роздрібний обіг непродовольчих товарів підприємств на 1 особу (грн)	Z_6
Бережанський	24,1	359,2	5137	2361	924	2229				
Борщівський	177,3	4031,4	1186	2281	211	2127				
Бучацький	12,2	1140,5	7751	2334	382	1596				
Гусятинський	47,4	3806,4	36775	2343	229	1059				
Заліщицький	0	926,1	364	2227	804	3086				
Збаразький	4	1309	4096	2192	496	1734				
Зборівський	289,4	309,8	6616	2126	228	1862				
Козівський	2,1	1695,6	1204	2293	310	858				
Кременецький	2,6	973,3	125144	2381	1059	2475				
Лановецький	0,2	1420	271	2244	482	1553				
Монастириський	13,9	134,1	0	2116	109	1723				
Підволочиський	6,1	2664,8	1157	2232	565	1029				
Підгаєцький	0	115,2	1926	2053	418	1379				
Теребовлянський	19,6	1515,5	3133	2279	1208	2322				
Тернопільський	92,6	5225,1	153774	2647	499	3844				
Чортківський	0,6	1577,9	74	2610	1307	1116				
Шумський	51	1176,2	1277	2357	515	1250				
м. Тернопіль	72,4	4509,4	540523	2789	8270	9708				
м. Чортків	45,8	1130,3	10120	2718	823	3736				

* Джерело: за статистичними даними

Додаток У
Соціальні показники по Тернопільській області за 2014 рік*

	Кількість лікарів усіх спеціальностей на 10 тис. населення	Кількість дошкільних та освітніх навчальних закладів (одиниць)	Кількість дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах, осіб	Кількість дітей, які оздоровились в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, осіб	Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення	Бібліотечний фонд (на 100 населення, приміри)	Кількість виявлених злочинів, одиниць	Забезпеченість населення житлом (у середньому на 1 особу, м ² загальної площі)	Прийнято в експлуатацію житла (м ² загальної площі на тисячу населення)	Надання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг (кількість сімей, од.)	Кількість легалізованих громадських організацій
	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6	a_7	a_8	a_9	a_{10}	a_{11}
Бережанський	34	65	5086	187	49,8	816	158	23,8	53	1883	77
Боршівський	25,5	102	7901	5170	50,1	675	187	24,8	18	524	63
Бучацький	28,3	115	9606	1265	52,5	506	213	19,9	29	1126	23
Гусятинський	30,4	95	7985	20	44,3	752	211	24,6	30	1091	74
Заліщицький	33	90	5683	433	55,3	1051	162	25	97	937	7
Збарзький	34,5	76	6811	294	49	772	226	23,1	24	2223	16
Зборівський	26	68	4691	1095	56	936	156	24,5	28	2461	62
Копивський	22,6	63	4378	0	51,5	863	136	25,1	31	1194	41
Кременецький	24,3	76	9123	180	57,1	661	376	24,3	123	2270	94
Лановецький	27	66	3861	307	53,4	1143	155	27	19	1054	50
Монастирський	31,1	54	3352	929	48,4	1164	85	28	6	1905	16
Підволочиський	25,3	79	5055	1205	52,3	796	184	27,8	2	3234	31
Підгаєцький	29,1	36	2313	0	63,5	979	80	29,4	3	875	7
Торбовлянський	27,4	109	7810	2214	49,4	800	265	23,8	55	1566	27
Тернопільський	25,1	78	6211	0	32,3	418	318	29,7	773	1050	42
Чортківський	29,8	76	4690	0	50,6	882	125	26,7	34	513	25
Шумський	20,7	75	4672	72	66,6	1103	133	23,9	21	1415	77
м. Тернопіль	45,9	83	36430	114	46,9	605	2281	25,3	675	9034	651
м. Чортків	29,8	13	3998	0	50,6	307	201	18,9	385	432	20

* Джерело: розраховано за статистичними даними

Додаток Ф
Показники влаштування дітей по Тернопільській області за 2014 рік*

	Опіка	ПС	ДБСТ	Усиновлення	Інтернати
	У ₁	У ₂	У ₃	У ₄	У ₅
Бережанський	35	16	2	3	7
Борщівський	31	5	11	0	6
Бучацький	43	8	5	0	11
Гусятинський	33	5	5	1	10
Заліщицький	35	7	3	0	0
Збаразький	60	14	0	0	2
Зборівський	45	21	2	0	5
Козівський	30	12	0	0	3
Кременецький	82	20	3	0	21
Лановецький	20	12	3	0	10
Монастирський	26	6	0	0	13
Підволочиський	26	14	0	0	10
Підгаєцький	16	0	1	0	0
Теребовлянський	39	8	2	0	4
Тернопільський	39	8	7	0	3
Чортківський	47	7	8	0	6
Шумський	39	8	7	2	12
м. Тернопіль	121	18	0	7	19
м. Чортків	9	6	2	0	5

*Джерело: розраховано за статистичними даними

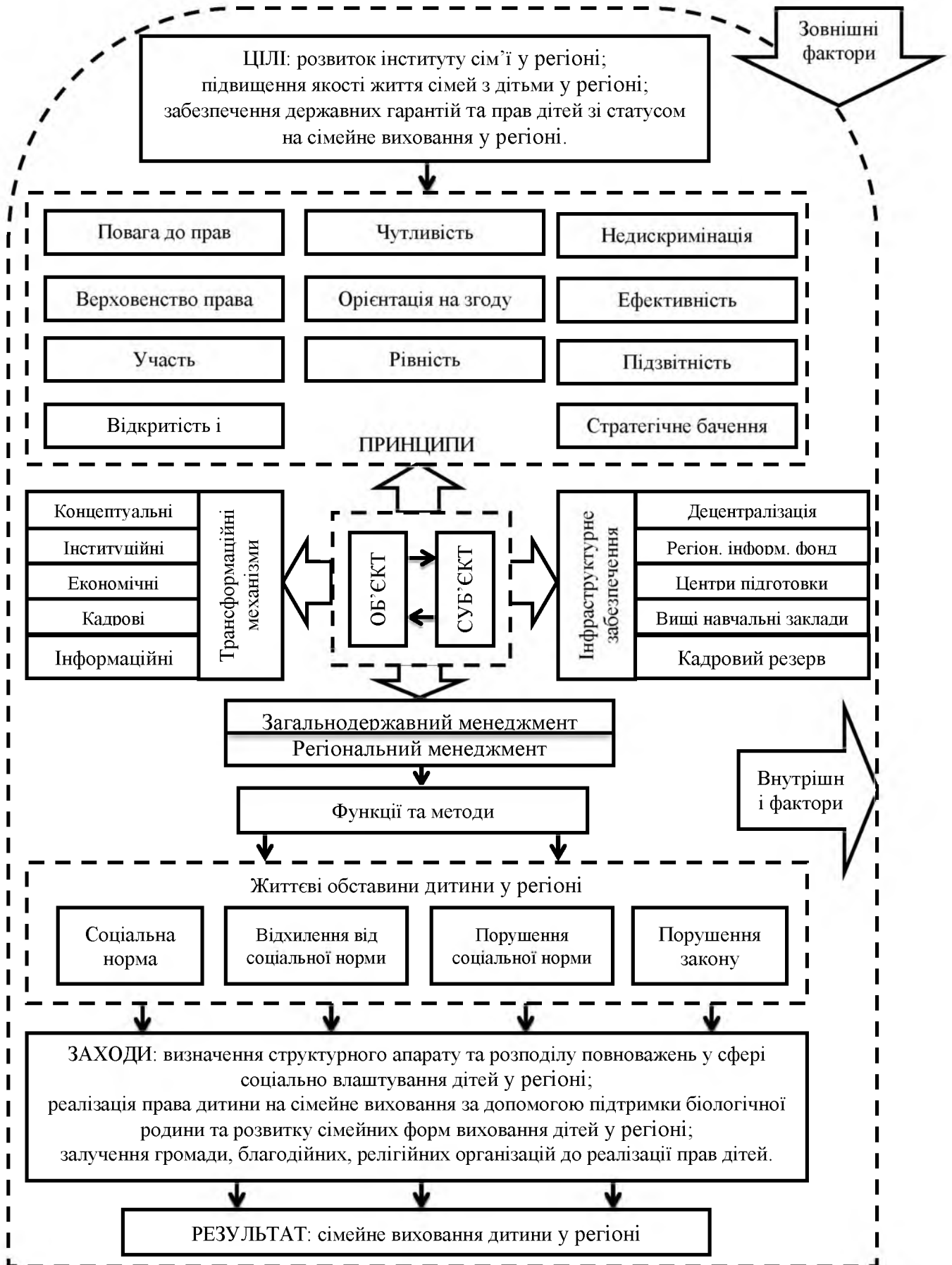
Додаток X

Факторний аналіз сфери соціального влаштування дітей у регіоні *

№ п/п	Фактори	Вплив на соціальне влаштування дітей
1	Низький рівень методичного забезпечення	Нормативно-правове забезпечення містить ряд недоліків, зокрема декларативність та схематизм окремих нормативно-правових актів, їх суперечність та неузгодженість між собою, що суттєво впливає на якісне влаштування дітей.
2	Недосконалість організаційних структур у системі управління	У структурах органів регіонального управління є проблеми в дублюванні функціональних обов'язків у відділах, відсутності комунікаційних зв'язків між відділами та управліннями, відділами та структурними підрозділами, що не дозволяють оперативно вирішувати проблеми конкретної дитини.
3	Недосконала система підбору управлінських кадрів	Неефективний конкурсний відбір та низька мотивація до праці призводить до зниження професійної компетентності й підвищення плинності управлінських кадрів
4	Низька ефективність системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців	Відсутність нових програм і форм навчання соціальних працівників, які б враховували сучасні тенденції сфери, поглиблює неефективність фахової роботи представників даної сфери
5	Відсутність дієвого моніторингу виконання регіональних програм, якісного та кількісного влаштування дітей	Відсутність вболівання за кінцевий результат та безвідповідальності державних службовців за неефективні управлінські рішення щодо проблем сиріт призводить до неефективної взаємодії та співпраці різних відомств та організацій
6	Відсутність якісної соціальної реклами про регіональні проблеми сиріт	Низька інформованість громадськості про розвиток сімейних форм виховання сиріт, про пільги та гарантії для прийомних батьків та дітей перешкоджає розвитку сфери та збільшенню потенційних усиновителів регіону
7	Низький рівень співпраці державних, приватних та церковних структур	Неефективність роботи суб'єктів управлінської діяльності, профілактичної та право-виховної роботи приводить до росту дитячої безпритульності та бездоглядності у регіоні.

*Примітка: розроблено автором за матеріалами дослідження

Додаток Ц
 Удосконалена модель організаційно-економічного механізму у регіоні

Додаток Ш

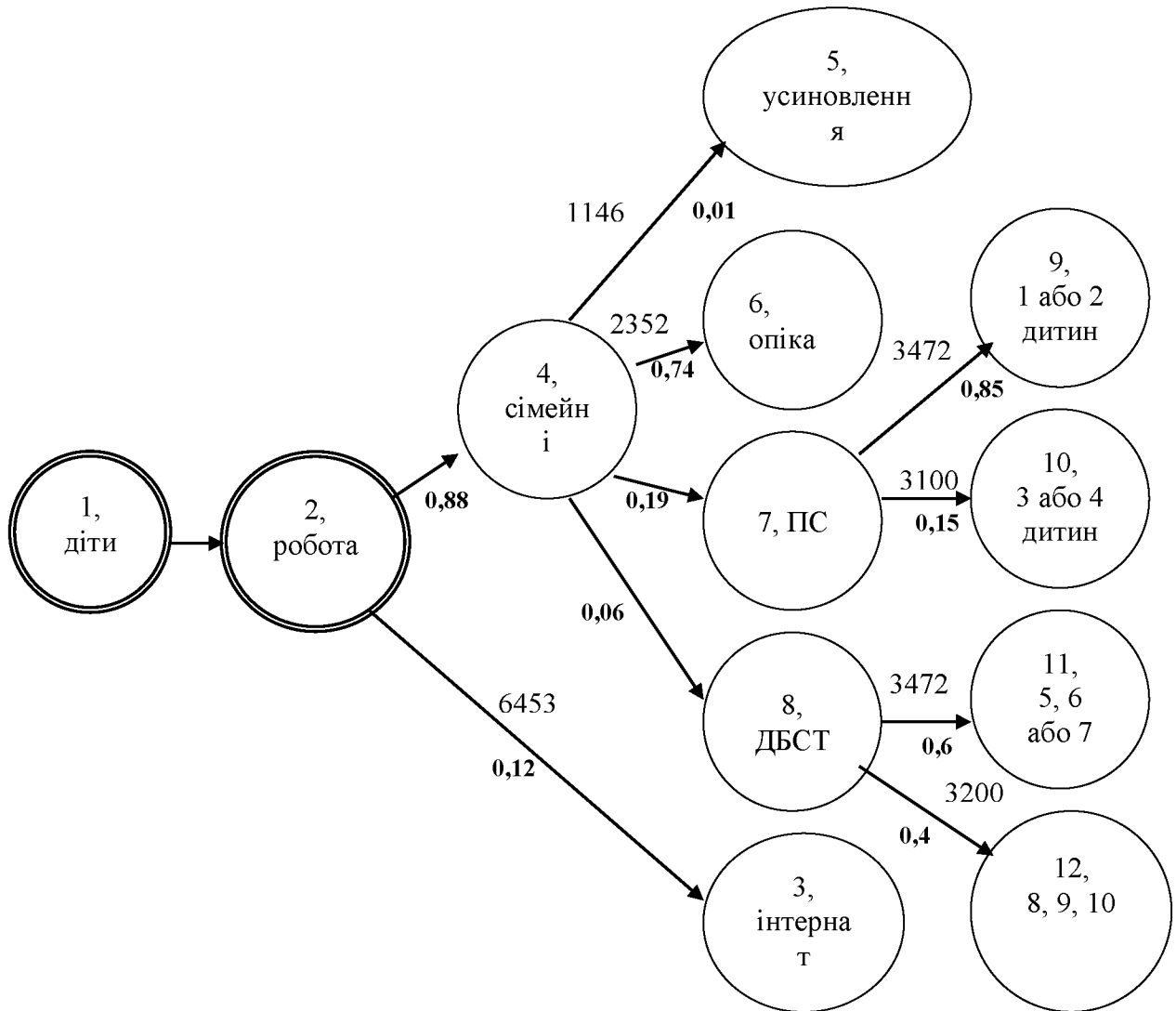
Система основних принципів (цілей) управлінської діяльності

№ п/п	Назва принципу(цілі)	Визначення принципу (цілі)
1	Повага до прав людини	Підтримка та захист громадських, економічних, політичних, соціальних і культурних прав та свобод людини
2	Верховенство права	Неупереджене виконання та визнання законів
3	Участь	Пряма чи посередницька участь громадян у прийнятті рішень на основі свободи слова та об'єднань
4	Відкритість і прозорість	Інформаційна забезпеченість громадян про управлінські процеси та інститути влади
5	Чутливість	Чутливість процесів управління та інститутів влади до потреб та прагнень людей, намагання служити власній громаді
6	Орієнтація на згоду	Спрямованість на компроміс щодо спільних інтересів сторін, якщо можливо, щодо політики і процедур
7	Рівність	Надання можливості громаді покращувати та підтримувати свій добробут
8	Недискримінація	Відсутність будь-якої форм дискримінації у суспільстві
9	Ефективність і результативність	Досягнення поставлених цілей при найкращому використанні ресурсу регіону
10	Підзвітність	Підзвітність інститутів, які приймають управлінські рішення перед громадою
11	Стратегічне бачення	Довгострокове бачення стратегії суспільного (регіонального розвитку) та розуміння шляхів її реалізації

*Джерело: складено за даними [66, С.48]

Додаток Щ

Дерево рішень для вибору найкращого сценарію дій при влаштуванні дітей*

*Джерело: побудовано автором

Додаток Ю

Шановні країни!

Діти – наше майбутнє. І буде воно таким, якими виростуть наші нащадки. Для того, щоб людина стала гармонійною та всебічною особою, потрібне їй відповідне виховання у родині, сім'ї.

Але, на жаль, є діти, котрі не мають щастя бачити і тішитися своїми батьками, радіти затишку сімейного тепла. Це – сироти, позбавлені батьківського піклування та сімейної радості. Тому вся Україна 30 вересня, у День Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії, святкуватиме День Усиновлення.

Напередодні святкування в Божих храмах відправлятимуться богослужіння за здоров'я та щастя родин, особливо тих, котрі взяли на виховання дитину-сироту. Зібрані кошти будуть спрямовані на придбання житла для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до соціального проекту «Родина та дім для дитини».

Просимо підтримати ініціативну групу в цій Божій справі.

Хай Господь благословляє Вас та допомагає творити добро.

наказ Святої Софіїської церкви щодо утворення і діяльності
 комісії з питань виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Настоятель церкви Воскресіння Господнього РКЦ

с. Малані А. С. [підпис]

спершаломий настр управління
 Тернопільська районська епархія УПЦ(К)

Ігор Володимир Чижов

спершаломий управління
 Тернопільська районська епархія УПЦ(К)

Продовження додатку Ю

Головний редактор обласної газети «Свобода»,
 заступник журналіст Євген
 Вікторук Іван
 Director Gift of Life *Nicholas Iyer*

**МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 226-24-45, факс: (044) 289-00-98 E-mail: info@mlsp.gov.ua,
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35219001004117 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

29.07.2015 № 334/014/01-15

Миколук С. М.

На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої ради

Акт впровадження
результатів дисертації Миколук С. М. за темою
„Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері
соціального влаштування дітей в регіоні”

За результатами опрацювання Управлінням у справах людей похилого віку та надання соціальних послуг Мінсоцполітики матеріалів дисертації Миколук С. М. „Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні” на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, повідомляється, що відповідні матеріали використані при розробці нової редакції Типового положення про дитячий будинок-інтернат.

Зокрема, варті уваги пропозиції щодо посилення контролю за дотриманням прав дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають в дитячих будинках-інтернатах а саме щодо повідомлення органу опіки та піклування про влаштування дитини в інтернатну установу та повідомлення служби у справах дітей у випадку ухиляння опікунів або піклувальників від виконання своїх обов’язків.

Начальник Управління

О. Суліма

УКРАЇНА

ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА РАДА

СЛУЖБА У СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ДІТЕЙ

46000, м. Тернопіль, б-р І. Палаженка, 1, тел./факс (0352) 25-48-44

« 03 » серпня 2015 р.

№ 1024/104-24

Довідка

про використання результатів та окремих пропозицій Миколюк С.М., поданих в дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему «Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні»

Миколюк С.М.

До спеціалізованої вченої ради

Видана аспіранту кафедри економіки та менеджменту природокористування Тернопільського національного університету Миколюк Світлані Миколаївні про те, що запропонований нею підхід щодо удосконалення управлінської діяльності працівників відділу з питань опіки та піклування в питаннях покращення соціального захисту дітей використаний.

Зокрема, варті уваги пропозиції щодо посилення контролю та введення персональної відповідальності працівника, який веде особові справи дітей, позбавлених батьківського піклування, за призначення та виплати аліментів на дитину батьками, позбавленими батьківських прав щодо неї.

Начальник служби у
справах неповнолітніх та дітей

З.Б.Здеб

Тернопільська обласна державна адміністрація
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР
СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
вул. Шпитальна, 7, м. Тернопіль, 46008, тел./факс (0352) 22-03-95,
e-mail: ternopil.ocsssdm@gmail.com, код ЄДРПОУ 14046247, р/р 35413001001949

13.08.2015 № 349 На № _____ від _____

Довідка

про використання результатів та
окремих пропозиції Миколок С.М., поданих в дисертації
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук на тему
«Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері
соціального влаштування дітей в регіоні»

Видана аспіранту кафедри економіки та менеджменту,
природокористування Тернопільського національного університету
Миколок Світлані Миколаївні про те, що запропонований нею методичний
підхід щодо розробки стратегії удосконалення управлінської діяльності в
соціальній сфері влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського
піклування, завдяки пропагуванню розвитку прийомних сімей та дитячих
будинків сімейного типу використаний у співпраці із Тернопільським обласним
центром зайнятості.

Дані матеріали застосовувались також при проведенні семінару–
навчання, де було запропоновано пропагувати «нестандартну» зайнятість в
умовах демографічної кризи для зниження соціальної напруги та сприяння
розвитку сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених
батьківського піклування, в регіоні.

Заступник директора

Т.О.ЧЕТВЕРТАК

Тернопільський національний економічний університет
Ternopil National Economic University

Lvivska Str. 11, Ternopil, 46020, Ukraine
Tel./Fax +380 (352) 47 50 51
E-mail: academ@tneu.edu.ua
http://www.tneu.edu.ua

вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна
Тел./факс +380 (352) 47 50 51
E-mail: academ@tneu.edu.ua
http://www.tneu.edu.ua

№ 126-06/2938

07 09 2015 р.

На № _____ від _____

У спеціалізовану вчену раду

Д 58.082.03

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження Миколюк С.М. за темою кандидатської дисертації «Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні», підготовленої за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»

Довідка видана Миколюк Світлані Миколаївні про те, що результати її наукових досліджень за темою кандидатської дисертації, зокрема теоретико-методичні підходи до діючих форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та методи оцінки ефективності результатів управлінської діяльності у сфері соціального влаштування дітей, використовуються при викладанні таких дисциплін напряму підготовки 6.130102 «Соціальна робота»: «Соціальна та гуманітарна політика» (3-й курс, 120 год.), «Соціальний аудит та інспектування» (2-й курс, 150 год.), «Соціальна робота з різними групами клієнтів» (2-й курс, 180 год.), «Соціальна робота у сфері зайнятості» (3-й курс, 150 год.). Упродовж 2012–2015 років змістове збагачення названих курсів матеріалами вказаної дисертації дало змогу поліпшити якість освітньої підготовки бакалаврів із соціальної роботи юридичного факультету ТНЕУ.

Результати впровадження матеріалів дисертаційної роботи С.М. Миколюк схвалено і затверджено на засіданні кафедри психології та соціальної роботи (протокол №1 від 27.08.2015 р.)

Проректор з наукової роботи
доктор економічних наук, професор

 З.-М. В. Задорожний

Завідувач кафедри психології та соціальної роботи
доктор психологічних наук, професор

 А. В. Фурман

**МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 226-24-45, факс: (044) 289-00-98 E-mail: info@mlsp.gov.ua,
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35219001004117 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

18.09.2015 № 2095/0/205-15/57

Миколюк С. М.

На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої ради

Акт впровадження
результатів дисертації Миколюк С. М. за темою
„Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері
соціального влаштування дітей в регіоні”

За результатами опрацювання Департаментом захисту прав дітей та усиновлення Мінсоцполітики матеріалів дисертації Миколюк С. М. „Організаційно-економічний механізм управлінської діяльності в сфері соціального влаштування дітей в регіоні” на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, повідомляється, що відповідні матеріали використані при розробці змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 564 та Положення про прийомну сім'ю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 № 565.

Директор Департаменту

Р. Колбаса